

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÇORUMLU ÂŞİK MÜSLÜM KOYGUN'UN
HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SERDAR GÖKHAN EKMEKÇİOĞLU

AMASYA
ŞUBAT- 2024

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÇORUMLU ÂŞİK MÜSLÜM KOYGUN'UN
HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Hazırlayan
Serdar Gökhan EKMEKÇİOĞLU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Cavit GÜZEL

AMASYA - 2024

Bu çalışmamı, biricik kızım Melisa'ya ithaf ediyorum.

TEZ ONAY

Serdar Gökhan Ekmekçioğlu tarafından hazırlanan “Çorumlu Âşık Müslüm Koygun’un Hayatı, Sanatı ve Eserleri” başlıklı çalışma, aşağıdaki jüri tarafından .../.../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman: Doç. Dr. Cavit GÜZEL

Üye:

Üye:

.....
.....
.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....
Doç. Dr. Hasan YERKAZAN
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve ünvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

...../...../.....

Serdar Gökhan EKMEKÇİOĞLU

ÖZET

ÇORUMLU ÂŞIK MÜSLÜM KOYGUN'UN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Serdar Gökhan EKMEKÇİOĞLU

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Şubat/2024

Danışman: Doç. Dr. Cavit GÜZEL

Ulusal ve kültürel yapı bünyesinde asırlardır köklü bir geçmişi bulunan âşık edebiyatı, hem teorik hem de retorik anlamda varlık sürdürmenin yanı sıra geçmişten günümüze Türk halk kültürü ve geleneğin anlaşılması ve anlamlandırılmasında bir köprü vazifesi görmeyi tüm yönleriyle sürdürmektedir. Halkın duygu ve düşünce dünyasını, özlemlerini, hayallerini, sevdalarını, hasretlerini türlü şekillerde ortaya koyan âşıklar da bu geleneğin tüm zenginliğiyle yaşatılmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına öncülük etmektedir.

İslamiyet Öncesi Dönem'de “sığır, şölen, yuğ” gibi çeşitli ve dinî nitelikteki törenleri yönetme vazifesinin yanı sıra şairlik, hekimlik, müzisyenlik, sağaltıcılık gibi eklettik özelliklere sahip “Şaman, kam, baksı, oyun, ozan” adlarıyla anılarak toplum nezdinde büyük saygı ve sevgi gören kişiler, bu geleneğin ortaya çıkışına ortam hazırlayan sanatkârlardır. Sahip oldukları çeşitli özelliklerle toplum içinde bir nevi lider konumunda bulunan bu kişiler, İslamiyet'in kabulünden sonra zamanla dinî nitelikteki törenleri yönetme vasfının ötesine geçerek halkın kültürünü, gelenek ve göreneklerini yaşatan halk âşıklarına dönüşmüşlerdir. Nitekim Türk edebiyatının geçirdiği evreleri kronolojik anlamda ilk kez bir tasnife tabi tutan Mehmet Fuat Köprülü, “Türk Edebiyatı Tarihi” adlı eserinde de bu konuya detaylı bir şekilde yer vermiş ve bu şahıslarla ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “Semâdaki ma'butlara kurban sunmak, ölünün rûhunu yerin dibine göndermek, fenalık, hastalıklar ve ölümler gibi fena cinler tarafından gelen işleri önlemek, hastaları tedavi eylemek, bazı ölümlerin ruhlarını semâyâ yollamak, hatıralarını yaşatmak” gibi görevlerin her birini yerine getirebilmek için törenler düzenlemişlerdir (Köprülü, 1966: 58).

Farklı dünya görüşlerine ve kimliklere sahip sanatçıların çabaları ve özverileriyle asırlardır varlık gösteren âşık edebiyatı, aynı zamanda çok geniş bir coğrafyaya hitap etmekte, bu vesileyle kültürler arasında da duygu ve düşünce alışverişini gerçekleştirme rolünü üstlenmektedir. Tarih sahnesinde atlı göçebe kültür ekseninde birleşerek fetih politikasıyla hareket eden Türklerin değerleri de bu vesileyle farklı kültürlerle sirayet etmiş bunun sonucunda halkın yaşam tarzı, gelenek ve görenekleri, duygu ve düşünce dünyası, sanat anlayışı gibi unsurlar, birçok coğrafi bölgede geniş bir etki alanına sahip olmuştur.

Kültür bir ulusun maddi ve manevi varlıklarının toplamıdır. Asırlardır sözlü ortamda sazı ve sözüyle bir nevi halkın sözcülüğünü de yapan âşıklar, sözlü ortamdaki icraları ve sanat anlayışlarıyla bu kültürün taşıyıcılığını gerçekleştiren ender şahsiyetlerdendir. Kültürel bağlamda birer değer olan halk âşıkları, sözlü kültür ekseninde ortaya koydukları eserleri ve gelenek içerisindeki konumlarıyla halk kültürünün tarihsel süreç içerisinde tanıtılması ve anlamlandırılmasına da öncülük etmişlerdir.

Sazın ve sözün temelini oluşturduğu bu köklü gelenek bünyesinde asırlardır usta-çırak ilişkisiyle yetişen âşıklar da sözlü gelenek içerisinde yetiştirdikleri çıraklarla bu kültürün yaşatılmasına ve günümüze tüm canlılığıyla aktarılmasına aracılık etmektedir. Âşıklık geleneği bünyesinde çeşitli muhitlerde varlık gösteren usta âşıklar, sanatları vasıtasıyla dilden tele, sözden öze yayılarak gelen söylemleriyle halkın duygu ve düşünce dünyasına tercüman olmaya çalışmıştır.

Bu usta âşıklardan birisi de çalışmamıza konu olan Âşık Müslüm Koygun namıdiğer Çorumlu Âşık Cefai'dir. Küçüklüğünden beri gelenek içerisinde yer alan, saza ve söze hayranlık derecesinde bağlılık gösteren, duygu ve düşüncelerini her fırsatta sazı vasıtasıyla dile getiren Âşık Müslüm Koygun, sahip olduğu güçlü hafızasında Türk halk kültürü öğelerini ve yüzlerce şiiri muhafaza etmiştir. Bu çalışmamızda yalnızca halk âşıklığı değil; zâkirlik yönü de olan ve Türk halk şiirine katkıları ve eserleriyle ön plana çıkan Âşık Müslüm Koygun'un (Çorumlu Âşık Cefai) hayatı, sanatı ve eserleri çok yönlü bir şekilde analiz edilip detaylı bir şekilde irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çorumlu Âşık Müslüm Koygun, şiir sanatı, âşıklık geleneği, âşık, Türk halk şiiri.

ABSTRACT

LIFE, ART AND WORKS OF ÇORUMLU MINSTREL MÜSLÜM KOYGUN

Serdar Gökhan EKMEKÇİOĞLU

Amasya University, Institute of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department, M.A. February/2024

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Cavit GÜZEL

Minstrel literature, which has a deep-rooted history within the national and cultural structure for centuries, continues to serve as a bridge in understanding and making sense of Turkish folk culture and tradition from past to present, as well as maintaining its existence both theoretically and rhetorically. The minstrels, who reveal the people's world of feelings and thoughts, aspirations, dreams, loves and longings in various ways, lead the way in keeping this tradition alive with all its richness and transferring it to future generations.

In the Pre-Islamic Period, in addition to the task of conducting various and religious ceremonies such as "cattle, feast, heap", he was known as "shaman, cam, baksi, play, bard" with eclectic features such as poetry, medicine, musicianship, and healing. and those who receive love are the craftsmen who prepared the environment for the emergence of this tradition. These people, who were in a kind of leadership position in the society with their various characteristics, went beyond the ability to manage religious ceremonies over time after the acceptance of Islam and turned into folk minstrels who kept the culture, traditions and customs of the people alive. As a matter of fact, Mehmet Fuat Köprülü, who classified the phases of Turkish literature for the first time in a chronological sense, also included this subject in detail in his work titled "History of Turkish Literature" and expressed his thoughts about these people as follows: "To offer sacrifices to the gods in heaven, They organized ceremonies in order to fulfill each of the tasks such as sending the soul of the dead to the ground, preventing evil, diseases and deaths from evil spirits, treating the sick, sending the souls of some dead people to the sky, keeping their memories alive (Köprülü 1966b: 58).

Minstrel literature, which has existed for centuries with the efforts and devotions of artists with different worldviews and identities, also addresses a very wide geography and undertakes the role of realizing the exchange of feelings and thoughts between cultures on this occasion. The values of the Turks, who acted on the axis of nomadic equestrian culture in the historical scene and acted with the policy of conquest, also spread to different cultures on this occasion, as a result, elements such as the people's lifestyle, traditions and customs, the world of emotion

and thought, and the understanding of art had a wide range of influence in many geographical regions.

Culture is the sum of the material and spiritual assets of a nation. Minstrels, who have been the spokespersons of the people with their instruments and words for centuries, are among the rare personalities who have carried this culture with their performances and artistic understanding in the oral environment. Folk minstrels, who are values in the cultural context, also pioneered the introduction and interpretation of folk culture in the historical process with their works they put forward on the axis of oral culture and their position in the tradition.

Minstrels, who have grown up with the master-apprentice relationship for centuries within this deep-rooted tradition, on which the instrument and the word are the basis, also mediate the survival of this culture and its transmission to the present day with all its vitality, with the apprentices they have trained in the oral tradition. Master minstrels, who exist in various neighborhoods within the tradition of minstrelsy, have tried to be an interpreter to the world of emotions and thoughts of the people with their discourses, which spread from language to language, from word to word, through their arts.

One of these master minstrels is Âşık Müslüm Koygun, also known as Âşık Cefai from Çorum, who is the subject of our study. Âşık Müslüm Koygun, who has been in the tradition since his childhood, is devoted to the instrument and the word, and expresses his feelings and thoughts through his instrument at every opportunity, has preserved the elements of Turkish folk culture and hundreds of poems in his strong memory. In this study, not only folk minstrels; The life, art and works of Âşık Müslüm Koygun (Çorumlu Âşık Cefai), who also has a zâkir aspect and came to the fore with his contributions and works to Turkish folk poetry, have been analyzed in a multi-faceted way and tried to be examined in detail.

Keywords: Minstrel Müslüm Koygun from Çorum, poetry, tradition of minstrelsy, minstrel, Turkish folk poetry.

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın amacı, asırlardır Türk halk kültürü ve geleneği bünyesinde kuşaktan kuşağa, ustadan çırağa aktarılarak yaşatılmaya çalışılan “âşıklık” kavramının ve “sözlü kültür” geleneğinin Çorumlu Âşık Müslüm Koygun’un şahsında ifade edilerek anlaşılmasının ve anlamlandırılmasının sağlanmasıdır. Anadolu’nun birçok bölgesinde olduğu gibi Çorum ve çevresinde de âşıklık geleneği ilk günkü canlılığı ve uygulamalarıyla usta isimler tarafından sürdürülmekte ve bu alanda önemli eserler verilmeye devam edilmektedir. Çalışmamız vasıtasıyla bu usta isimler arasında yer alan Çorumlu Âşık Müslüm Koygun’un hayatı, sanatı ve eserleri bağlamında âşıklık geleneğine katkıları çok yönlü bir şekilde örnekleriyle ortaya koymaya çalışılmıştır.

Zorlu bir hayat geçiren Çorumlu Âşık Müslüm Koygun, küçüklüğünden beri saza ve söze büyük ilgi duymuş, kendi çabalarıyla hayatını bu doğrultuda şekillendirmeye çalışmış; derinden bağlı olduğu sazı vasıtasıyla tüm hissiyatını dizelere dökmeyi amaçlamıştır. Âşık Mahzuni Şerif’in sanatından ve tekniğinden ziyadesiyle etkilenen Koygun, Hüseyin Çırakman vasıtasıyla âşıklık geleneği bünyesinde kendisini yetiştirmeye çalışırken şiirlerini ise Abdullah Ercan’ın yönlendirmeleri ve telkinleriyle geliştirme fırsatı bulmuştur. Bu çalışmamızdaki temel amaç, Çorumlu Âşık Müslüm Koygun’un edebiyat dünyasına çok yönlü bir şekilde tanıtılması ve araştırmacıların bilgisine sunulmasıdır.

Bu çalışmamızda yönlendirmeleri ve desteğiyle her zaman yanımda olarak özveriyle bana yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Cavit Güzel’e; değerli fikirleri, bilgi ve kaynak desteğinin yanı sıra benden hiçbir zaman emeğini esirgemeyen ve her şeyden önce Müslüm Koygun’la aramızda köprü vazifesi üstlenen Sayın İbrahim Gösterir’e; kendisini tanımaktan mutluluk duyduğum, rahatsızlığına rağmen çalışmamızın her aşamasında büyük fedakârlıklar göstererek bizlere eşlik eden ve sorularımızı sabırla yanıtlayan Müslüm Koygun’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Serdar Gökhan EKMEKÇİOĞLU

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

1. SÖZLÜ KÜLTÜR VE ÂŞIKLIK GELENEĞİ.....	3
1.1. Sözlü Gelenek ve Sözlü Kültür	3
1.2. Âşık Edebiyatı ve Âşıklık Kavramı	5
1.3. Âşık Edebiyatının Oluşumu ve Tarihsel Süreç İçerisindeki Seyri.....	8
1.4. Âşıklık Geleneğinin Türk Kültürü İçerisindeki Yeri	12
1.5. Âşık Edebiyatını Besleyen Kaynaklar	15
1.6. Günümüzde Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı	17
1.7. Âşıkların Sınıflandırılması ve Yetiştikleri Sosyal Çevreler.....	19
1.7.1. Köylü Âşıklar	21
1.7.2. Konargöçer Âşıklar	21
1.7.3. Kasaba ve Şehir Âşıkları.....	22
1.7.4. Asker Âşıklar	23
1.7.5. Dinî-Tasavvufî Konulu Şiir Söyleyen Âşıklar.....	24
1.8. Âşıklık Gelenekleri	25
1.8.1. Mahlas Alma	26
1.8.2. Saz Çalma	26
1.8.3. Bâde İçme ve Rüya Motifi	28
1.8.4. Usta – Çırac İlişkisi.....	30
1.8.5. Âşık Karşılaşmaları (Atışma-Tekellüm).....	31
1.8.6. Lebdeğmez (Dudakdeğmez)	35
1.8.7. Muamma (Askı)	35
1.8.8. Dedim-Dedi Tarzı Söyleyiş	36
1.8.9. Nazire Söyleme	36
1.8.10. Tarih Belirtme	37

II. BÖLÜM

2. ÇORUM VE ÇEVRESİNDE ÂŞIKLIK GELENEĞİ	38
2.1. Çorumlu Âşık Çevreleri	38
2.2. Çorum ve Çevresinde Âşık Fasılları	39
2.3. Çorum ve Çevresinde Zâkirlik Geleneği	42
2.4. Çorum ve Çevresinde Âşıklık Geleneği İçerisinde Yer Alan Usta Âşıklar	45

III. BÖLÜM

3. ÇORUMLU ÂŞIK MÜSLÜM KOYGUN'UN HAYATI	48
3.1. Âşığın Hayatı ve Yetiştigi Çevre	48
3.2. Âşığın Anne, Baba ve Kardeşleri	52
3.3. Âşığın Soyu	57
3.4. Âşığın Evliliği, Eşi ve Çocukları	57
3.5. Âşığın Eğitimi	59
3.6. Âşığın Öz Geçmişinin ve Şiirlerinin Yer Aldığı Diğer Kaynaklar	62
3.6.1. Âşığın Yer Aldığı Tezler ve Makaleler	62
3.6.2. Âşığın Yer Aldığı Kitaplar	63
3.6.3. Âşığın Şiirlerinin ve Haberlerinin Yer Aldığı Gazeteler ve Dergiler	64

IV. BÖLÜM

4. ÇORUMLU ÂŞIK MÜSLÜM KOYGUN'UN SANATI	69
4.1. Âşığın Sanat Anlayışı	69
4.2. Âşığın Çıraklık Süreci (Kapılanma)	72
4.3. Âşığın Mahlas Alması (Tapşırma)	76
4.4. Âşığın Rüya Görme ve Bâde İçmeye Bakış Açısı	78
4.5. Âşığın Etkilendiği İsimler	80
4.6. Âşığın Edebî Yönü	84
4.7. Âşığın Kazandığı Ödüller ve Katıldığı Yarışmalar	107
4.8. Âşığın Şiirlerinde İşlediği Başlıca Konular	108
4.8.1. Aşk ve Sevgi Konulu Şiirleri	108
4.8.2. Özlem Konulu Şiirleri	108
4.8.3. Sitem Konulu Şiirleri	109
4.8.4. Toplumsal Konuları Ele Aldığı Şiirleri	110
4.8.5. Din ve Tasavvuf Konulu Şiirleri	110
4.8.6. Tabiat (Doğa) Konulu Şiirleri	111
4.8.7. Kahramanlık Konulu Şiirleri	112

V. BÖLÜM

5. ÇORUMLU ÂŞIK MÜSLÜM KOYGUN'UN ESERLERİ	113
5.1. Âşığın Yayımlanan Eseri ve Diğer Şiirleri	113
5.2. Âşığın Şiirlerinin Özellikleri.....	115
5.3. Âşığın Şiirlerinin Şekil Özellikleri.....	116
5.3.1. Âşığın Şiirlerinde Kullandığı Nazım Şekilleri.....	118
5.3.1.1. Koşma	118
5.3.1.1.1. Ezgilerine Göre Koşma Çeşitleri	118
5.3.1.1.2. Yapılarına Göre Koşma Çeşitleri.....	118
5.3.1.1.3. Konularına Göre Koşma Çeşitleri.....	119
5.3.1.2. Semai	123
5.3.1.3. Türkü	125
5.3.1.3.1. Ezgilerine Göre Türküler:	126
5.3.1.3.2. Yapılarına Göre Türküler:.....	127
5.3.1.3.3. Konularına Göre Türküler:	128
5.3.1.4. Destan	128
5.4. Âşığın Şiirlerinde Yer Alan Nazım Türleri.....	129
5.4.1. Güzelleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	129
5.4.2. Taşlama Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	129
5.4.2.1. Bireysel Taşlama Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	130
5.4.2.2. Toplumsal Taşlama Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	130
5.4.3. Yiğitleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	131
5.4.4. Ağıtılma Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	131
5.4.5. Öğütme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler.....	132
5.4.5.1. Kişisel Öğütme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	132
5.4.5.2. Toplumsal Öğütme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	133
5.4.6. Hikmetleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler.....	133
5.4.7. Kargışlama Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	134
5.4.8. Methiye Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	134
5.4.9. Yakınma-Sitemleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	135
5.4.10. Âşıkname Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler	135
5.5. Âşığın Şiirlerinde Yer Alan Ahenk Unsurları.....	136
5.5.1 Kafiye (Uyak) ve Redif.....	137
5.5.1.1. Âşığın Şiirlerindeki Kafiye Türleri.....	138
5.5.1.2. Âşığın Şiirlerindeki Redif Örnekleri	140

5.5.1.3. Âşığın Şiirlerindeki Kafiye Örgüsü	140
5.5.1.4. Âşığın Hacimleri Bakımından Şiirleri	142
5.5.1.4.1. Üç Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler	142
5.5.1.4.2. Dört Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler	143
5.5.1.4.3. Beş Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler.....	144
5.5.1.4.4. Altı Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler	145
5.5.1.4.5. Yedi Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler.....	146
5.5.1.4.6. Sekiz Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler.....	147
5.5.1.4.7. Dokuz Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler	149
5.5.1.4.8. On Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler.....	151
5.5.1.4.9. On Bir Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler.....	152
5.5.1.4.10. Beş Dize ile Oluşturulan Şiirler	154
5.5.1.4.11. Farklı Şekiller Denediği Şiirler	156
5.5.1.5. Âşığın Yazıldıkları Ölçüye ve Duraklarına Göre Şiirleri	157
5.5.1.5.1. Yedili Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiirler	157
5.5.1.5.2. Sekizli Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiirler.....	157
5.5.1.5.3. On Birli Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiirler.....	158
5.6. Âşığın Şiirlerindeki Dil ve Üslup Özellikleri	159
5.6.1. Âşığın Şiirlerindeki Anlatım Biçimleri.....	163
5.6.1.1. Öğüt ve Hitap Yoluyla Anlatım.....	164
5.6.1.2. Doğrudan Anlatım	168
5.6.1.3. Tahkiye Yoluyla Anlatım	172
5.6.1.4. Delil ve İspat Yoluyla Anlatım.....	175
5.6.1.5. Betimleme (Tasvir Etme) Yoluyla Anlatım	175
5.6.2. Âşığın Şiirlerindeki Konuşma Dili ve Ağzı Özellikleri	176
5.6.2.1. Âşığın Şiirlerindeki Yabancı Kökenli Sözcükler	186
5.6.2.2. Âşığın Şiirlerindeki Ses Düşmesi Örnekleri.....	189
5.6.2.3. Âşığın Şiirlerindeki Ses Türemesi Örnekleri.....	191
5.7. Âşığın Şiirlerinde Yer Alan Kalıp İfadeler	193
5.7.1. Deyimler ve Atasözleri	193
5.7.1.1. Deyim Örnekleri	194
5.7.1.2. Atasözü Örnekleri.....	200
5.7.2. İkilemeler	202
5.7.3. Alkış ve Kargışlar	206
5.7.4. Tekrarlamalar	208

5.7.5. Argo Kullanımı	211
5.8. Âşığın Şiirlerinde Yer Alan Edebî Sanatlar	211
5.8.1. Mecaza Dayalı Edebî Sanatlar	212
5.8.1.1. Teşbih (Benzetme).....	212
5.8.1.2. Teşhis (Kişileştirme) ve İntak (Konuşturma)	215
5.8.1.3. İstiare (Eğretileme)	217
5.8.1.4. Mecaz-ı Mürsel (Ad aktarması).....	219
5.8.1.5. Kinaye.....	221
5.8.1.6. Tariz.....	222
5.8.2. Anlama Dayalı Edebî Sanatlar	223
5.8.2.1. Tenasüp (Uygunluk)	223
5.8.2.2. Mübalağa (Abartma).....	225
5.8.2.3. Tezat (Zıtlık-Karşıtlık)	226
5.8.2.4. İstifham (Soru Sorma)	227
5.8.2.5. Nida (Seslenme)	229
5.8.2.6. Tekrir (Tekrarlama)	230
5.8.2.7. Telmih (Hatırlatma).....	231
5.8.2.8. İrsal-i Mesel (İrad-ı Mesel).....	233
5.8.2.9. İktibas	234
5.8.2.10. Tecahül-i Arif (Bilmezden Gelme).....	235
5.8.2.11. Hüsn-i Ta'lil (Güzel Neden Bulma)	236
5.8.2.12. Sehl-i Mümteni	237
5.8.2.13. Tedric (Derecelendirme).....	237
5.8.3. Söze Dayalı Edebî Sanatlar	238
5.8.3.1. İştikak	238
5.8.3.2. Akis (Yansıma).....	239
5.9. Âşığın Şiirlerinde Yer Alan İsimler	239

VI. BÖLÜM

6. ÂŞIĞIN İNCELENEN ŞİİR VARLIĞI	243
6.1. Âşığın “Duygu Dağarcığı” Adlı Eserinde Yer Alan Şiirleri.....	243
6.1.1. Barış-I.....	243
6.1.2. Kütüphane ve Kitap	244
6.1.3. Çağ Atladık	245
6.1.4. İki Deli	246
6.1.5. Bir Gün.....	247

6.1.6. Erenler	248
6.1.7. Doğa ve Ağaç	249
6.1.8. Başkadır	251
6.1.9. Bakışımız Var	251
6.1.10. Gamlı Gönül.....	252
6.1.11. Dünya	253
6.1.12. Pirdir Hünkârım	254
6.1.13. Görendir Veysel	255
6.1.14. Gençliğim Ah!.....	256
6.1.15. Canım Anam	257
6.1.16. Yavaş Yavaş.....	258
6.1.17. Baksana!-I	259
6.1.18. Deli miyim, Divane mi?.....	260
6.1.19. Bakışın Yâr	260
6.1.20. Âşıklar.....	261
6.1.21. Dost Sandıkların.....	262
6.1.22. Sen Ol İstedim.....	263
6.1.23. Karasinek	263
6.1.24. Her Şeyden Önce	264
6.1.25. Gizlidir	266
6.1.26. Şikâyetin Kime?	267
6.1.27. Belirsiz	268
6.1.28. Çırakman ile Mahzuni.....	268
6.1.29. Biz	269
6.1.30. Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti.....	271
6.1.31. Giden Dostlarım.....	273
6.1.32. Bilemez Elbet.....	274
6.1.33. Virane Oldu.....	274
6.1.34. Bu Nasıl Uyku?	275
6.1.35. Gözün Kör Olsun	275
6.1.36. Ozanım	276
6.1.37. Sevgi ve Hoşgörü	277
6.1.38. Atatürk	279
6.1.39. Ne Güzel!	280
6.1.40. Bu Felek	281

6.1.41. Arıyorum.....	282
6.1.42. Cefai'den Kemal Özgür'e	283
6.1.43. Ozan Sesleri-I.....	284
6.1.44. Ozan Sesleri-II	285
6.1.45. Ozan Sesleri – III	287
6.2. Âşığın Şiir Defterinde (Duygu Dağarcığı-II) Yer Alan Şiirleri	289
6.2.1. Şiirlerim Sazım	289
6.2.2. Yalaka	291
6.2.3. Ateş-i Aşk	292
6.2.4. Adam.....	293
6.2.5. Babam	294
6.2.6. Avrupa Birliği	295
6.2.7. Barış-II	296
6.2.8. Zamane.....	297
6.2.9. Suç mu?.....	298
6.2.10. İnsan Sevgisi	299
6.2.11. Ne Çare?.....	301
6.2.12. Birlik Olsun.....	301
6.2.13. Para.....	302
6.2.14. Söz Söyler	303
6.2.15. Al Başına Çal	303
6.2.16. Sanem (Prensesim).....	304
6.2.17. Gönül.....	305
6.2.18. Nerde Kaldı Ödülümüz?	306
6.2.19. Bilmedim.....	307
6.2.20. Öyle Gel	307
6.2.21. Borani (Halil Çimen'e)	308
6.2.22. Kalmadı	309
6.2.23. Geç Kaldık	310
6.2.24. Kapın Beyler	311
6.2.25. Yaman Oldu	312
6.2.26. Bütetli Cuma Türkmen'e.....	312
6.2.27. Abdullah Ercan'a	314
6.2.28. Âşık Rifat Kurtoğlu'na.....	315
6.2.29. Dörtlükler	316

6.2.30. Yakındasın	317
6.2.31. Aradım	318
6.2.32. Sevgi Onurdur	319
6.3. Âşığın Çeşitli Basım-Yayım Organlarında Yer Alan Şiirleri	321
6.3.1. Ne Mutlu!	321
6.3.2. Dinletemedim.....	321
6.3.3. Suç Bende	322
6.3.4. İhtiyarlığa Doğru.....	323
6.3.5. Kar Yağdı Umduğum Dağa	324
6.3.6. Kolay mı?	325
6.3.7. Gel.....	326
6.3.8. Mağrurlu, Kibirli Olan Bir Kişi	326
6.3.9. Neler Olur?.....	327
6.3.10. Sonunda.....	328
6.3.11. Uyan, Hele Gardaş!.....	329
6.3.12. Zehire Döndü	330
6.3.13. Gördüm	331
6.3.14. Yeter!	331
6.3.15. Gider.....	332
6.3.16. Dost Olmaz	333
6.3.17. Muhabbeti	333
6.3.18. Baksana!-II.....	334
6.3.19. Öğretmenim Kitaplarım	335
6.3.20. Bana mı Verdin?	336
6.3.21. Benlik	337
6.3.22. Bilirsen	337
6.3.23. Bir Türlü.....	338
6.3.24. Doğa (Tabiat)	339
SONUÇ.....	341
DİZİN	346
KAYNAKÇA	351
EKLER	356
EK 1. Fotoğraflar	357
ÖZ GEÇMİŞ.....	371

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
C.	: Cilt
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
Doç. Dr.	: Doçent Doktor
Bk.	: Bakınız
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
vd.	: Ve diğerleri
vb.	: Ve bunun gibi
CD	: Compact disc
İÖ	: İslamiyet öncesi
yy.	: Yüzyıl
HAGEM	: Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
No:	: Numara
Ed.	: Editör
TDVİA	: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyonu
Fak-Fuk Fonu	: Fakir Fukara Fonu
TV	: Televizyon
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
AÖF	: Açıköğretim Fakültesi
AB	: Avrupa Birliği

GİRİŞ

Ortaya koyduğumuz bu çalışmanın “Sözlü Kültür ve Âşıklık Geleneği” başlıklı birinci bölümde asırlardır kuşaktan kuşağa tüm yönleri ve özellikleriyle yaşatılmaya çalışılan Türk halk kültürü ve âşıklık geleneğinin tarihsel süreç içerisindeki seyri, âşık edebiyatının oluşumu ve beslendiği kaynaklar, âşıkların yetiştikleri sosyal çevrelere göre tasnifi, âşıklık gelenekleri gibi önemli bilgiler sunulmuştur.

“Çorum ve Çevresinde Âşıklık Geleneği” başlıklı ikinci bölümde, âşıklık geleneği ve Türk halk kültürüne dair aktarımların çok yönlü bir şekilde yaşatıldığı Çorum ve çevresindeki âşık fasılları, zâkirlik geleneği hakkındaki bilgilerin yanı sıra gelenek bünyesinde yetişerek önemli eserler ortaya koymuş, sözlü kültür dairesine önemli katkılarda bulunmuş âşıklara ve bu usta isimlerin yer aldığı nitelikli çalışmalara yer verilmiştir.

Çorumlu Âşık Müslüm Koygun’un hayatının ve yakın çevresinin detaylı bir şekilde irdelendiği “Çorumlu Âşık Müslüm Koygun’un Hayatı” başlıklı üçüncü bölümde, âşığın aile hayatı, eğitimi, gelenek içerisinde yetiştiği çevrenin özelliklerinin yanı sıra öz geçmiş bilgilerinin ve çeşitli eserlerinin yer aldığı nitelikli çalışmalar etraflıca incelenerek örnekleriyle belirtilmiştir.

Çalışmamızın temel çıkış noktasını oluşturan ve Müslüm Koygun’un sanat anlayışı hakkında detaylı bilgiler sunan “Çorumlu Âşık Müslüm Koygun’un Sanatı” başlıklı dördüncü bölümde ise âşığın sanat anlayışı ve edebî yönü başta olmak üzere gelenek bünyesindeki yeri, âşıklık geleneklerine bakış açısı, çıraklık süreci ve mahlas alışı, etkilendiği usta isimler, katıldığı yarışmalar, festivaller ve etkinlikler dâhilinde kazandığı ödüllerin bilgileri yer alırken şiirlerinde yer verdiği çeşitli konular da örnekleriyle detaylı bir şekilde tasnif edilmiştir.

“Çorumlu Âşık Müslüm Koygun’un Eserleri” başlığını taşıyan beşinci bölümde âşığın şiirleri, yayımlanan eseri ve söz varlığı kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir. Müslüm Koygun’un eserlerini oluşturan temel unsurlar, şiirlerinin tür ve şekil özellikleri, eserlerinde kullandığı nazım şekilleri ve ahenk unsurlarının örnekleriyle yer aldığı bu kısımda, âşığın dil ve üslup özelliklerine, anlatım ve ifade tarzına, Türk halk kültürü varlıklarının eserlerindeki yansımalarına, şiirlerinde tespit edilen edebî sanatlara ve önemli isimlere çok boyutlu bir şekilde yer verilmiştir.

Zengin bir şiir varlığına sahip olan Müslüm Koygun, eserlerinde bireyi ve toplumu derin bir duyarlılıkla ele alırken Türk halk şiiri ve kültürünün yaşatılmasına, bu vesileyle gelecek kuşaklara da tüm yönleriyle aktarılmasına aracılık etmiş usta âşıklardandır. 2002 yılında yakın

dostu Âşık Kemal Özgür ile çıkardığı ve “Duygu Dağarcığı” adını verdikleri şiir kitabındaki eserleri başta olmak üzere âşığın “Duygu Dağarcığı-II” adındaki şiir defterinde yer alan eserleriyle çeşitli dergi ve gazetelerden derlenen şiirlerinden müteşekkil “Âşığın İncelenen Şiir Varlığı” adlı altıncı bölümde ise âşığın çalışmamız bünyesinde türlü yönleriyle ele alıp incelediğimiz yüz bir adet şiiri yer almaktadır.

Çalışmamızın sonuç kısmında ise gerçekleştirdiğimiz bu çalışma vasıtasıyla Çorumlu Âşık Müslüm Koygun’un hayatı, sanatı ve eserleriyle ilgili edindiğimiz bilgiler kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Âşığın Türk halk kültürü bünyesindeki yerinin ve öneminin, şiir tekniğinin, sanat anlayışının ve eserlerinin niteliğinin detaylı bir şekilde anlaşılıp anlamlandırılabilmesi, ilerleyen süreçte gerçekleştirilecek çalışmalara da kaynaklık etmesi temel amacımızdır.

“Şiirlerin Dizini” adlı bölümde ise âşığın bu çalışmamızda incelediğimiz şiirleri, bu şiirlerin ilk dörtlüğünün ikinci dizesinin son sesine ve hece sayısına göre alfabetik bir şekilde sıralanarak tablolar halinde sunulmasıyla yer almıştır. Şiirlerin dizin tablosunda şiirin dizin numarası, adı ve çalışmamızda yer aldığı sayfa numaralarının yanı sıra şiirlere ait numaralar da parantez içerisinde verilmiştir. “Kaynakça” kısmında çalışmamız doğrultusunda doğrudan ya da dolaylı şekilde yararlandığımız eserlere yer verilirken “Ekler” kısmında ise âşığın çeşitli fotoğraflarıyla el yazması defterinden şiir örnekleri yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

1. SÖZLÜ KÜLTÜR VE ÂŞIKLIK GELENEĞİ

1.1. Sözlü Gelenek ve Sözlü Kültür

Milli kültür, en genel tanımıyla bir milletin maddi ve manevi varlıklarının toplamıdır ifadesinden hareketle o milletin duyuş, düşünüş, algılayış ve yaşayış pratiklerinin her yönüyle içine sindiği bu kavram, bir nevi o milletin kimliği niteliğini taşımaktadır. Ziya Gökalp'in tanımıyla daha da anlaşılır bir hâle gelecek kültür; bir milletin dinî, ahlaki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür (Gökalp, 1975: 27).

Asırlardır Anadolu topraklarında yer etmiş halkın toplumsal yaşam içerisinde biriktirdiği maddi ve manevi unsurlar, bugünkü kültürel ortamımızın temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Halkın yaşam tarzı, inanç şekilleri, ritüelleri, törenleri, dansları, duyu ve düşünce dünyası, birbirleri ve farklı kültürlerle münasebetleri, istek ve hayalleri ortaya koydukları sanat eserlerine de çok yönlü bir şekilde sirayet etmiştir.

Sözlü kültür, tarihsel süreç içerisinde hâsıl olmuş önemli gelişmelerin, halk anlatılarının, destanların, efsanelerin, halk hikâyelerinin, masalların, ninni ve tekerlemelerin dilden dile, kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa çeşitli yollarla geleceğe taşınması, halkın söz varlığının aktarımının sağlanmasıdır. Yazının olmadığı dönemlerde halkın belleğinde derin izler bırakan söz varlığı, gelişimini asırlar boyunca farklı kaynaklardan da beslenerek sürdürme eğilimi göstermiştir.

Ezgisel söylemlerin, kulağa hoş gelen ritmik ifadelerin çeşitli törenlerde ritüelik hareketlerle birleştirilerek sunulması, bunların bir müzik aleti eşliğinde icra edilmesi kalıplaşmış söz değerlerinin halk belleğinde hatırlanmasını kolaylaştırıcı bir etki yaratmıştır. Kültürel mirasın oluşturulması ve halkın geleneksel yaşam tarzının aktarılmasına aracılık eden efsanevi anlatılar da toplum içerisinde bilinç oluşturma görevi üstlenmiştir.

“Gelenek” kelimesi -geniş anlamıyla nesiller arası iletişimde, doğrudan olduğu kadar dolaylı olarak da- tek bir nesilde de olsa sözde bir sürekliliğe işaret eder. Daha sınırlı anlamıyla ise “gelenek”, edebî geleneği ya da edebî geleneğin halk hikâyesi, efsane, türkü, bilmece ve atasözü gibi sözlü taraflarını kapsayan bir kavramdır. Bu sözlü taraflar, bazen yazılı olan anlamında kullanılan “literate” kelimesi ile karışmamaları için kalıplaşmış sözlü biçimler olarak da adlandırılır. Toplumların sözlü sanat biçimlerinde yazılı olanlar ve olmayanlar arasında kesin çizgiler çizmek mümkün değildir fakat roman gibi (ya da bir senfonideki müzik gibi) belirli türler, kesinlikle yazılı sanatın ürünüdür (Goody, 2009: 129).

Sözlü kültür bünyesinde zaman içerisinde şekillenen şiirler, türküler, deyişler, çeşitli efsaneler, destansı anlatılar yine halktan kişilerin yorumlaması, icrası ve duygu benliğinin coşkun aktarımıyla mümkün olmuştur. Neticede hâsıl olan ürünlerde halka dair ne varsa geçmişten günümüze tüm öğeleri bir bütün halinde görebilmek mümkündür. Sazın ve sözün eksik olmadığı sözlü kültür ortamında çeşitli yörelere özgü ezgisel söylemler, aşk hikâyeleri, ninniler ve tekerlemeler, kahramanlık terennümleri, sevgiliye duyulan muhabbet ve özlem halk estetiğini yansıtan eserlerle halkın dimağına işlenmiş ve yine bu eserlerdeki insan manzaraları ve duygu dünyasıyla harmanlanarak somut bir hale getirilmiştir.

Sözlü kültürde, insanın yaşam pratiklerini bilgiye dönüştürmesi, saklaması ve aktarması, kendine özgü söylemsel işleyişi ve dilsel araçlarıyla bambaşka bir biçimde gerçekleşmektedir. Yazı ile kelimeler “somut bir nesne” görünümüne bürünürken söylenen söz geriye bir şey bırakmamaktadır. Bu nedenle sözlü kültür için bilginin “hatırlanması ve aktarılması” bir üslup sorunu oluşturur (Oskay, 2001: 194).

Türk kültürü ve yaşam tarzında âşıklık geleneği, iyice irdelendiğinde görülecektir ki kaynağını tarihin bilinmeyen dönemlerindeki insan yaşamlarından ve halkın sanat ortaya koyma arzusundan almaktadır. Usta – çırak ilişkisi ekseninde asırlardır sürdürülen bu gelenek, esasında halkın söz varlığının ve kültürel değerlerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasına vasıta olan bir köprü niteliği taşımaktadır. Dinî hayat, günlük uğraşlar, gelenek ve görenekler, halkın duygu dünyası, müzik unsuru âşık edebiyatını çeşitli kollardan besleyerek bu edebiyatın şekillenmesine ortam hazırlamıştır.

İslamiyet öncesinde çeşitli törenlerde aktif rol oynayan ve toplum nezdinde üstün vasıfları olduğuna inanılan “Şaman, kam, baksı, oyun, ozan” gibi isimlerle adlandırılan kişiler, âşık edebiyatının 16. asırda olgunlaşarak müstakil bir hâl almasıyla halk arasında âşık kimliğiyle varlık sürdürmeye ve sanatlarını icra etmeye devam etmiştir. Köy ve kentleri dolaşarak gittikleri yerlerde sazları ve sözleriyle halk kültürünün taşıyıcısı konumunda olmuşlar, yeri geldiğinde orduya moral veren yeri geldiğinde çeşitli etkinliklere katılarak halk kültürünün anlaşılmasına ve anlamlandırılmasına aracılık eden kişiler olarak karşımıza çıkmışlardır. Toplum içerisinde de çeşitli vazifelerde bulunarak hayatın her alanına katkı sağlamaya ve sanatlarını icra etmeye devam etmişlerdir.

15. yüzyılda orduda, köy, kasaba gibi kırsal yörelerde âşık edebiyatı adı verilen bir gelenek oluşmaya başlar. Divan edebiyatının üst kültüre seslenmesine karşılık, âşık edebiyatı bölgesel, doğal ve bir ölçüde somut özellikleriyle belirginleşerek geniş halk kitlelerine seslenir. Âşıklık geleneği her bölge ve yörenin kültür, dil ve beğeniyle oluşur. Bireysel yaşantının toplumsal örnekleri olan anonim ürünler, âşık geleneğini besler. Anadolu halkının dünya

görüşünün yanı sıra estetik modelleri de âşık şiirinde temsil edilir. Kültür çevresi değıştikçe toplumsal kuralları etkileyen köklü farklılık ve değışimler, âşık şiiri geleneğine de kademe kademe yansır (Artun,1996: 11).

Halk arasında ve kimi çevrelerde “âşıklık” ve “ozanlık” kavramlarının birbirinin yerine kullanılması çoğu zaman doğru bulunmamış, ozanların sıradan bir dil işçisiyken âşıkların daha üstün nitelikleri olan, yetkin kişiler olduğuna inanılmıştır. Âşıkların sadece şiir söyleyen, saz çalan kişi olma konumundan öte özellikler taşıdıkları âşikârdır.

İslamiyet öncesi halk edebiyatında yabancı etkiler çok azdır. Dil, konuşma dilidir. Bu eserler, belli bir sanatçının ürünü olsa da katmalarla anonimleşmiştir. Şiir, müzikten ayrılmamıştır; ezgi eşliğinde söylenir. Yazıya geçirilememiş veya yazılı kaynakları ele geçirilememiş bu ürünler, komşu kültürlerin yazılı metinlerinden derlenmeye çalışılmaktadır. Bugün elimizdeki en eski kaynaklar, 7. yüzyıl sonlarına aittir. İslamiyet öncesi Türk toplum yaşamında sevgi, kahramanlık ve din yüceltilen kavramlardır. Tabiatın, güzelin ve güzelliğin anlatımı, şiire lirizmi getirmiştir. Atlı göçebe kültürün temel konusu olan kahramanlık, kuşaktan kuşağa aktarılabilen destan geleneğini oluşturmuştur (Artun, 2001: 18-19).

1.2. Âşık Edebiyatı ve Âşıklık Kavramı

Anadolu coğrafyasında yer edinmiş ve kökleri tarihin karanlık dönemlerine kadar uzanan, kaynağını “sözlü edebiyat”tan alan “âşık edebiyatı”, asırlar boyunca halkın dimağında kuşaktan kuşağa yayılan anlatımlarla yer etmiş; Türk kültürünü ve folklor özelliklerini çeşitli cenahlardan bizlere sunmuştur. İslamiyet Öncesi Dönem’de toplum nezdinde büyük saygı uyandıran, eklektik yönleri sahip “Şaman, baksı, oyun, ozan, kam” gibi isimlerle anılan kişilerin dinî nitelikteki törenlerde uyguladıkları ritüeller, müzik ve dans figürleri kuşaklar arası köprü vazifesi üstlenen âşık edebiyatı bünyesinde geleceğe ulaşma imkânı kazanmıştır.

Âşık terimi, “saz çalan, usta-çırak ilişkisi içinde yetişen, belli bir mesleki zümreyi meydana getiren, irticali olan, atışma yapabilen ve bâde içtiğini söyleyen veya en azından bunların büyük çoğunluğunu bünyelerinde toplayan şairleri içine almaktadır (Oğuz, 1994: 21). “Âşık” karşılığında “halk şairi” teriminin kullanılması Cumhuriyet Dönemi’nde “halk edebiyatı” teriminin etkisiyle olmuştur (Oğuz, 1994: 22).

İslamiyet’in kabulünden 16. yüzyıla kadar olan devre, geniş halk kitleleri açısından bir geçiş dönemi olmuştur. Bu devrede, eski kültürün devamcısı olan “ozan”, gerek Azerbaycan’da gerekse Anadolu’da aynı çizgiyi takip ederek yavaş yavaş yerini “âşık”a bırakmıştır. Bu geçiş döneminde halk şairleri için “Ozan”, “Dede”, “Ağsakkal”, “Varsag”, “Yanşag”, “Varsağı-gü”

gibi çeşitli adlar kullanılmış, ayrıca 13. yüzyıldan itibaren dinî ve tasavvufî şiirler yazan aydın şairler arasında tamamen farklı bir anlamda “âşık” kelimesi de kullanılmaya başlanmıştır. Dinî-tasavvufî şiirler söyleyen ve günden güne bu sahada kökleşen İslami kültürün tesirinde kalan halk şairleri, “âşık” terimini kendilerine de yakıştırır olmuşlardır (Oğuz, 1995: 424).

Âşık, dinleyicisine temizlik, doğruluk, mertlik büyüklere saygı, küçüklere sevgi, düşkünlere, kimsesizlere yardım, misafirperverlik, bilgi ve kültürün önemi, örf, âdet ve geleneklere saygı duymayı, yurt ve millet sevgisini ve fazilet duygusu aşıl原因, düşman karşısında birleşmenin ve yurt savunmasının önemi konularında halkı uyanık olmaya sevk eden kişilerdir (Kartarı, 1977: 13).

Anadolu’da âşık adına 15. yüzyıldan sonra rastlamaktayız. Türkçede “ışık”, Arapçada “seven” ve “gönül” anlamına gelen “âşık” sözcüğü, önceleri İslami şiirler söyleyen şairler tarafından kullanılmaya başlanmış, daha sonra saz şairlerinin hepsi “âşık” adını almışlardır. Veled Çelebi, “ışık” ve “âşık” sözcüklerinin Türkçe “ışık” sözcüğünden geldiği kanısındadır. Çankırlı Ahmet Talat, âşık sözcüğünün “yüreği aşkla yanan, kalbi muhabbetle nurlanan kimse” demek olduğunu savunmaktadır (Dizdaroğlu, 1969: 18).

Âşık, her devirde kendisinin yaratıp yaşattığı eserlerin hem şairi hem de bestekârı olmuştur. Kendisinin dizip koştüğünü, yine kendi buluşu olan makamlarda, zaman süreci içinde değişen çalgı aletleri ile hem çalmış hem de okumuştur. Böyle bir beceri gücüne ve üstün yeteneğe sahip oldukları içindir ki âşıklar, her zaman yaşadıkları toplum içinde geçmişi iyi bilen, geleceği görebilen, geniş dünya görüşüne sahip, bilgili ve önder kişi olarak kabul edilmiş ve öyle tanınmışlardır. Bu özellik ve yeteneklerinin onlara kazandırdığı örnek davranışlar sayesinde de sözleri, öğütleri dinlenen, sevgi ve saygı ile karşılanan önder ve saygın kişiler olmuşlardır (Kartarı, 1977: 11).

Türklerde İslamiyet’ten evvel halk şair - musikişinaslarının bulunduğu kolaylıkla anlaşılır. Yalnız umumi ve hususi toplanmalarda, ziyafetlerde, orduda değil; eski Türklerde büyük bir ehemmiyeti olan matem merasimlerinde de bu halk şairlerinin yeri çok mühim idi (Köprülü, 1989: 159).

Ozan-baksı kültürü, İslamiyet’in kabulü ile yerini zamanla “âşık-saz şairi” kültürüne terk etmiş; gelişimini farklı boyutlarda sürdürmeye devam etmiştir. Saz şairi, âşık gibi isimlerle adlandırılmaya başlayan sanatçılar vasıtasıyla ortaya çıkan yeni edebiyat için de âşık tarzı Türk edebiyatı ifadesi kullanılmaya başlanmıştır.

En eski Türk şairleri – Tonguzların “Şaman”, Moğol ve Boryatların “Bo” veya “Bugué”; Yakutların “Oyun” (Ouioun), Altay Türklerinin “Kam”; Samoitlerin “Tadıbei”; Finovaların “Tietoejoe” yani bakıcı; Kırgızların “Baksı-Bakşı”; Oğuzların “Ozan” dedikleri-

sâhir şairlerdir. Sihirbazlık, rakkaslık, musikişinaslık, hekimlik gibi birçok vasıfları kendilerinde toplayan bu adamların halk arasında büyük bir yeri ve ehemmiyetleri vardı (Köprülü, 1989: 57-58).

Sazı ve sözü ile halkın duygularına tercüman olan âşıkların çoğu, usta-çırak ilişkisi içerisinde yetiştiğinden bu sanatçıların büyük bir kısmı, okuma-yazma yetisine sahip değildir. Âşıkların hemen hemen hepsi saz ve söz yeteneklerini bünyelerinde toplamış olsa da aralarında saz çalmayıp ya da saz çalmayı bilmeyip sadece şiir yazarların varlığı da bilinmektedir. Söz söyleme hüneri ve doğaçlama geleneğinin sürdürülmesine aracılık eden âşıklar arasında kısıtlı da olsa varlık gösteren bu gruptaki sanatçılar da eserleriyle Türk halk kültürü ve şiirinin yaşatılmasına katkı sağlamışlardır. Halk şairlerinin çoğunluğunun aksine okuma-yazma bilen, medrese eğitimi görmüş sanatçılardan oluşan ve “kalem şuarası” olarak telakki edilen bu gruptaki âşıklar, halk şiiri geleneğini ve kültürünü yansıtan nitelikli şiirleriyle çağdaşlarından ayrı bir yere konulmamış; gelenek içerisinde ayrıcalıklı bir zümre olarak görülmemiştir. Kalem şuarası içerisinde de çok önemli âşıklar yetişmiş, önemli eserler ortaya konulmuştur.

“Halk şairi” terimi, hem âşıkları hem de âşik tarzı şiirler yazan “kalem şuarası”nı kapsamaktadır. Halk şairi derken ikisi birden kastedilir. Kalem şuarası, aruzla şiir yazsa bile divan şairleri sınıfının dışında kalır. Onlar, âşik edebiyatı türlerinde şiirler yazmaları ve şiirlerinde sade bir dil kullanmalarıyla halk şairi öbeğine girerler (Sakaoğlu, 1986: 249).

Sözlü kültürden beslenen ve kuşaklar arası kültür aktarımında önemli görev üstlenen âşıklarla ilgili eldeki kaynaklar kısıtlıdır. Özellikle okuma-yazma bilen âşıklar tarafından düzenlenen cönkler ve bunun yanı sıra şuara tezkireleri bizlere âşıklar ve gelenek hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Düzenleyicisi âşığa ait şiir örneklerinin ve biyografik bilgilerin yer aldığı cönkler, Arap harfleriyle yazılmıştır. Altan üste doğru açılan bu defterler, deve ya da sığır derisiyle kaplı olup imla yönünden kusurlu eserlerdir. Cönklerde yer alan bilgiler, belirli bir tasnife tabi olmadığı ve kronolojik bir seyir izlemediği için âşıklar ve eserleri hakkında önemli bilgiler ihtiva etse de tam manasıyla güvenilir kaynaklar değildir. Halk âşıkları arasında okuyup yazarların sınırlı olmasından mütevellit bu defterlerin büyük bir çoğunluğu o âşığın bir yakını ya da dinleyicisi tarafından doldurulmuş; âşığın özellikleri, sanatı ve eserleriyle ilgili birtakım bilgiler bu şekilde muhafaza edilmeye çalışılmıştır.

Bugünkü âşıklık geleneğinde eski inanış ve geleneklerin izlerini bulmak mümkündür. Türklerin İslamiyet’i kabul etmelerinden sonra edebî şekiller, yeni özle İslami renge bürünerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ozan-baksıların söyledikleri mitlerle örülü, destan şiirleri Anadolu’da yeni kültür gereği İslami öğelerle bezenen âşik şiirlerine dönüşmüştür. Yeni kültür ve uygarlık dairesinde küçümşenen ozanlar, yavaş yavaş işlevlerini kaybetmişlerdir. Anadolu

kültüründe yeni yaşama biçimi âşıklık geleneğini ve âşık adı verilen yeni sanatçı tipini ortaya çıkarmıştır. Âşıklar, ataları ozanların Anadolu'ya getirdiği destan geleneğiyle beslenerek aşk, tabiat, kahramanlık şiirlerini saz eşliğinde söylemişler; halkın öğrenme ve eğlenme ihtiyacını da karşılamışlardır (Artun, 2001: 31).

1.3. Âşık Edebiyatının Oluşumu ve Tarihsel Süreç İçerisindeki Seyri

15. yüzyıldan itibaren teşekkül etmeye başlayan âşık edebiyatı, asıl kimliğine 16. yüzyılda kavuşmuş ve “din dışı edebiyat” adıyla da anılmaya başlanmıştır. 16. yüzyıla kadar şehir merkezlerinde ve aydınlar arasında yaygın olan yazılı kültür kaynaklı İslamiyet yerine köylerde ve konar-göçer çevrelerde sözlü kültür kaynaklı İslam, belirgin bir yer tutmuştur. İslamiyet'in kabulünden 16. yüzyıla kadar olan devre, geniş halk kitleleri açısından bir geçiş devresi olmuştur. Âşıklık geleneği 16. yüzyılda İslami kültür çevresinde oluşmaya başlamış fakat teşekkülünü tamamlamamıştır (Oğuz, 1995: 424).

Erman Artun, âşık edebiyatının gelişimini üç aşamada incelemiştir. Âşık edebiyatı, ozan-baksı edebiyatı geleneğinin İslamiyet'ten sonra tasavvufi düşünce ve Osmanlı yaşama biçimi ve kabullerinin birleşiminden doğmuştur. Önceleri dinî- tasavvufi halk edebiyatı olarak gelişen ulusal nitelikteki Türk edebiyatı, 15. yüzyılın sonlarından sonra sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı yeni bir oluşum içine girerek âşık edebiyatı olarak şekillenmeye başlamıştır. Bunda süreç etken olmuştur. Bunlar: Kutsallıktan arınma, kültürel farklılaşma ve halkın yeni coğrafyada yerleşik düzenle bireyselleşmesidir (Artun, 2001: 29).

Âşık edebiyatı, Türk halk edebiyatının en canlı ve yaygın bölümünü meydana getirmiştir. Belli bir icra töresi, yerleşmiş bir geleneği olan bu edebiyat; bütün Türkiye sahasında güçlü temsilcilerini yetiştirmiş ve diğer disiplinlerini de etkilemiştir. Özellikle 17. yüzyılda yetiştirdiği âşıklarla Türk insanının şiir anlayışı ve zevkine yön veren bu edebiyat, 19. yüzyılda zirveye ulaşmış, klasikleşmiştir (Artun, 2001: 58).

Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı, bağımsız bir sosyo-kültürel kurum kimliğiyle ortaya çıktığı 16. yüzyıldan günümüze kadar Türk kültür yaşamı içerisinde yer alan bütün öğeleri kapsayan Türk kültürünün bütün katmanlarınca özümlenen ve toplumun asırlardır süren ortak kültür kodlarını oluşturan önemli bir kurum olmuştur. Türk sosyo-kültürel yapısı içinde oluşan serbest ve zorunlu kültür değişimleri, toplumsal dokuyu şekillendirmiş; yapısal ve dokusal yönden âşıklık geleneğine önemli bir kaynak olmuştur (Çobanoğlu, 1999: 54).

Kaynağını İslamiyet öncesi sözlü kültür dairesinden alan âşık edebiyatında yer alan ürünlerinin atası sayılabilecek “sagu ve koşuk” örneklerini muhafaza eden ilk eser, Kaşgarlı Mahmut’a ait “Dîvânu Lugati’t Türk”tür. Milli benliğimizi ve kültürel öğelerimizi çok yönlü bir şekilde ortaya koyan bu eserin detaylı bir şekilde tetkik edilmesi folklor unsurlarının daha iyi anlaşılmasına da olanak sağlayacaktır. Türklerin İslamiyet’i kabulüyle birçok âşık dinî ve tasavvufî konulara temayül gösterse de din ve tasavvufla ilgilenmeyip aşk, özlem, ayrılık, yiğitlik, sosyal meseleler, tabiat güzellikleri gibi konulara eserlerinde yer veren bir kitle de fazlaca olmuştur.

Mahlas alma, saz çalıp şiir söyleme, gelenekten beslenme, bir ustanın yanında yetişerek ondan el alma, usta malı söyleme gibi kaideleri olan bu edebiyat; “âşık, ozan ya da saz şairi” olarak adlandırılan kişilerin saz çalıp şiir söylemesinden doğmuştur. Âşığın dilinden dökülen nağmeler halkın kullandığı saf ve yalın dili simgelerken ifadelerinde yer alan deyişler, ağız özellikleri ve yerel birtakım söylemler de içinde bulunduğu çevreyi, halk kültürünü, halkın duygu ve düşünce dünyasını yansıtmaktadır. Âşık, halkın içinden gelen, içinde bulunduğu toplumu, o toplumun gelenek ve göreneklerini iyi tanıyan, halkın duygu ve düşünce dünyasına seslenebilen, toplum tarafından da benimsenerek kendisine teveccüh gösterilen bir sanatçıdır. Kısacası İslamiyet öncesi sözlü kültür dairesindeki ozan-baksı geleneği, 16. yüzyıla gelindiğinde âşık, saz şairi ya da ozan denilen ve irticalen söylemin egemen olduğu farklı bir kimliğe, anlatıcı, icracı tipine evrilmiştir.

12. yüzyılda Hoca Ahmet Yesevi (Pir-i Türkistan) önderliğinde şekillenmeye başlayan dinî-tasavvufî Türk halk edebiyatı bünyesinde 13. yüzyıla gelindiğinde İslam dininin gereklerini, ahlaki ve didaktik yönünü eserlerine taşıyarak bu edebiyatın filizlenmesine öncülük eden başta Yunus Emre olmak üzere birçok önemli isim mevcuttur. Hoca Ahmet Yesevi’nin “Divan-ı Hikmet” adlı eserindeki “hikmet” adını verdiği dörtlükleri, ilahi nazım şekline kaynaklık ederken Yunus Emre’nin “Risaletü’n Nushiyye” adlı mesnevisi didaktik yönüyle ön plana çıkmaktadır. Mevlâna Celaleddin-i Rumi’nin “Mesnevi”si ve Allah’a ulaşmada geçilmesi gereken aşamaları “dört kapı, kırk makam” şeklinde ifade edip her kapı ve makamı Kur’an’daki ayetlere dayandırarak oluşturan Hacı Bektaş Veli’nin “Makalat”ı, İslam öğretisini didaktik ve genel kurallar bütünü şeklinde bizlere sunması bakımından önem arz eden eserlerdendir.

14. yüzyıla gelindiğinde Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Gülşehri, Âşık Paşa ve Nasreddin Hoca bu döneme damga vuran isimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Âşık Paşa, “Garipname” adlı mesnevisiyle Türkçenin yaygınlaşıp bir sanat ve edebiyat dili hâline gelmesi için çaba sarf ederken Gülşehri, İranlı şair Feridüddin Attar’ın aynı adlı eserinin telifli

tercümesi olan “Mantıku’t Tayr” (Kuş Dili) adlı alegorik mesneviyi bu asırda kaleme almıştır. Birçoğu tasavvuf ehli olan bu asır sanatçılarından Abdal Musa ve dervişi Kaygusuz Abdal da 14. asırda ön plana çıkan diğer isimlerdir. Manzum ve mensur karışık eserler ortaya koyan Kaygusuz Abdal’ın şathiye örnekleri ve “Budalaname” adlı önemli eserinin yanı sıra Nasreddin Hoca fıkraları da 14. yüzyıldaki sanat ve edebiyat ortamındaki zenginliği bizlere göstermektedir.

15. yüzyılda kesin biçimiyle kendini hissettiren din dışı konularda ürün yaratma ihtiyacı, âşık tarzı denilen yeni bir geleneğin kurulmasına yol açmıştır. Fakat bu, bir yandan asıl kökü olan ozan-baksı geleneğinin formunu ve üslubunu korurken bir yandan da kendisinden kopup ayrıldığı dinî – tasavvufi halk edebiyatının tematik yaklaşımını kısmen sürdürmesi biçiminde ortaya çıkmıştır (Düzgün, 2008: 237). Âşık edebiyatı, ozan – baksı edebiyatı geleneğinin İslamiyet’ten sonra tasavvufi düşünce ve Osmanlı yaşama biçimi ve kabulleriyle birleşmesinden doğmuştur. Önceleri dinî – tasavvufi halk edebiyatı olarak gelişen milli Türk edebiyatı, 15. yüzyılın sonlarından sonra sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı yeni bir oluşum içine girerek âşık edebiyatı olarak şekillenmeye başlamıştır. Bunda üç süreç etken olmuştur. Bunlar: Kutsallıktan arınma, kültürel farklılaşma ve halkın yeni coğrafyada yerleşik düzenle bireyselleşmesidir (Artun, 2001: 29). Bu asırda Eşrefoğlu Rumi, Hacı Bayram-ı Veli, Yazıcıoğlu Mehmet, Emir Sultan, Akşemseddin, Süleyman Çelebi gibi önemli isimler tasavvuf ve İslam inancı gereklerini didaktik bir tarz ve üslupla eserlerine taşımış; halkın duygu ve düşünce dünyasına hitap etmeye çalışmışlardır.

Âşık edebiyatının geleneksel bir yapı kazanmasının 16. yüzyılın ortalarında gerçekleştiği bilinmektedir. 15. yüzyıldan itibaren kendi müstakil varlığını ortaya koymaya başlayan ve 16. yüzyıla gelindiğinde halkın tamamına hitap etmeye başlayan âşık edebiyatı, etkinliğini günümüze kadar sürdürerek bünyesinde sayısız âşığı barındırmış ve ilerleyişini sürdürmüştür. Usta-çırak ilişkisi içerisinde belirli bir sistematikte yetişen, çoğu zaman köy meydanlarında, kahvehanelerde, köy evlerinde, kışlalarda ve düğün, nişan gibi törenlerde sanatlarını icra etme fırsatı bulan âşıklar, gittikleri farklı mahallerde halkın duygu ve düşünce dünyasına kılavuzluk etmeyi sürdürüp Anadolu halkının ve folklorunun niteliklerini farklı topluluklara ve diyarlara taşımaya devam etmiştir. Sazın, sözün, ezginin ve müziğin eksik olmadığı bu edebiyat bünyesinde İslamiyet öncesindeki kopuzun yerini saz, bağlama, çöğür gibi çalgı aletleri almış; dile getirilen duygular yine bu enstrümanlar eşliğinde halkın benliğine kazınmaya devam edilmiştir. Bu yüzyılda Anadolu ve Rumeli sahasında yetişen âşıklar olarak Kul Mehmet, Öksüz Dede, Rumelili Karacaoğlu, Kul Piri, Köroğlu, Hayâlî, Ozan, Bahşî, Hatayî, Hüseyinî, Usûlî, Kanberoğlu, Dalışman, Baba Süleyman, Çırpanlı’yı; Garp

Ocakları'nda yetişen âşıklar olarak da Armutlu, Geda Muslu, Kul Çulha, Oğuz Ali'yi sayabiliriz. Bu âşıkların bir kısmı, cönklerden ve sözlü geleneklerden derlenen bir iki şiiri ile tanınmaktadır. Bunlar içerisinde -varlığı ile ilgili tartışmalar bir yana- dinî-tasavvufi şiirleri bulunan Rumelili Karacaoğlan, Hayalî ve Kul Mehmet hariç tutulursa diğerlerinin şiirleri kahramanlık destanları, bedbin olmayan beşeri aşk ve tabiat konularını içine almaktadır (Oğuz, 1995: 426). Erman Artun ise sözü edilen âşıklara ek olarak Ahmetoğlu, Bahşioğlu, Hızıroğlu, Sururi ve Şükrü Mehmet'i bu asırda eserler veren isimlere dâhil etmektedir (Artun, 2001: 38).

17. yüzyıla gelindiğinde âşık edebiyatı önemli isimler yetiştirmeye devam etmiş halk kültür ve geleneğini çok yönlü bir şekilde yansıtan âşıklar vasıtasıyla usta işi eserler verilmiştir. Araştırmacıların da üzerinde birleştiği görüş, 17. yüzyıl âşık edebiyatının en verimli çağıdır. Bu dönemin temsilcileri arasında köy köy, diyar diyar dolaşarak sanatını sade dil ve hece ölçüsüne dayanan şiir tekniklerini saz ve söz eşliğinde bütünleştirerek sunan âşıklar yer almaktadır. Bir yandan divan şiirinin de tesiriyle aruzla şiir yazma çabalarına rağmen Karacaoğlan gibi heceyi ısrarla sürdüren ve güzellemeleriyle halkın duygu dünyasına seslenen sanatçılar da göze çarpmaktadır. Dönem sanatçıları içerisinde Kâtibi, Âşık, Kayıkçı Kul Mustafa, Kuloğlu, Üsküdarî, Dedemoğlu, Temaşvarlı (Gazi) Âşık Hasan, Âhû Dede, Kul Nesimî, Âşık Ömer, Gevherî, Seyyahî, Kul Muslu, Memikoğlu, Yamak, Keşfi, Mecnûn, Kul Deveci, Kâmil, Benli Ali, Âşık Ali, Derviş Ali, Âşık Halil, Eroğlu, Piroğlu, Şah Bende, Demircioğlu, Afife Sultan, Ercişli Emrah, Öksüz Âşık, Sun'î, Şahinoğlu, Üsküdarî Yazıcı, Edhemî, Gedaî, Hakî, Şermî, Taşbaz Ali, Tûrabî gibi önemli isimler sayılabilir (Kaptan-Yurduşen, 2014: 203).

18. yüzyıla gelindiğinde âşıkların halk arasında etkinliğini artırdığı görülmektedir. Âşıklar; şenliklerde, köy meydanlarında, kahvehanelerde, köy odalarında, düğün ve derneklerde şiir söylemeye ve âşıklık geleneğini yaşatmaya devam etmişlerdir. Dönemin genel özelliği olarak medrese eğitimi görmüş, okuma-yazma bilen âşıkların sayısında artış meydana gelmiş ve bu durum, özellikle farklılık arayan âşıklar arasında divan şiirine olan teveccühü artırmıştır. Umumiyetin aksine bu asırda kadın âşık olan Güzide Ana da "Kâtibî" mahlasıyla varlık sürdürmüş ve almış olduğu iyi eğitimin de tesiriyle önemli eserler vermiştir. Ravzî, Âli, Hocaoğlu, Hükmî, Kâtibî, Derviş Mûsa, Kabasakal Mehmet, Levnî, Vartan, Nuri, Abdî, Âşık Sadık, Civan Ağa, Mecnûni, Kâmil, Kütahyalı Sırrı, Azbi, Şükri, Tamburî, Âşık Ali, Âşık Nigarî, Âşık Kürşâdi, Âşık Süleyman, Âşık Bağdadî, Âşık Budala, Hasan Dede, Derviş Mehmed, Mustafa Çavuş, Şam'î, Nakdî, Seferlioğlu, Mağribîoğlu, Kara Hamza, Âgah, Âgahî, Âşık Ahmed, Âşık Nuri, Âşık Ravzî, Âşık Halil, Âşık Said, Derûni, Samîmi, Reisoğlu, Âşık

Sadık, Hocaoğlu Kuymetî, Mahdûmî, Rıza Şermî, Talibî dönemin diğer önemli isimleridir (Kaptan-Yurduşen, 2014: 204).

19. yüzyıla gelindiğinde dönem sanatçılarının büyük bir çoğunluğunun okuryazar olduğu görülmektedir. Bu yüzyılda da divan şiirine olan ilgi artarak devam etmiş fakat bunun yanında dönemin simge isimlerinden Dadaloğlu, böyle bir yönelimde bulunmayarak heceyle şiir söylemeye devam etmiş ve koçaklama türünün en güzel örneklerini vermiştir. Arife Bacı, Âşık Şem’i, Âşık Şenlik, Âşık Tahirî, Bayburtlu Celalî, Bayburtlu Zihnî, Ceyhunî, Âşık Gedaî, Deliboran, Âşık Meslekî, Dertli, Âşık Ruhsatî, Âşık Serdarî, Erzurumlu Emrah, Âşık Hızrî, Âşık Zileli Kamilî, Tokatlı Nuri, Âşık Tıflî, Âşık Bezmi, Âşık Kusurî, Âşık Minhacî, Âşık Muhibbî, Âşık Seyranî, Silleli Sururî, Âşık Sümmanî, Âşık Devamî bu dönemde eserler vermiş usta âşıklardır (Kaptan-Yurduşen, 2014: 205).

20. yüzyılda ise Cumhuriyet’in ilanının da tesiriyle âşıklar sosyal-siyasal meseleler üzerinde daha çok durmaya başlamış daha sade bir dille hece ölçüsünün hâkim olduğu şiirler üretmeye devam etmişlerdir. Başta Âşık Veysel Şatıroğlu olmak üzere âşıkların geneli Atatürk, cumhuriyet ve bağımsızlık sevgisini eserlerine taşımışlardır. Özellikle Kars yöresinin âşıklık geleneği ve kültürel gelişimine ev sahipliği ve katkılarıyla sade dil ve coşkun üslupla eserler verilmeye devam edilmiştir. Bu yöredeki önemli isimlerin başında Âşık Murat Çobanoğlu ve UNESCO tarafından döneminde “Yaşayan İnsan Hazinesi” seçilen Âşık Şeref Taşlıova gelmektedir. Yaşarken adına şenlik düzenlenen ve bâdeli âşıklardan olan Âşık Osman Taşkaya (Feymani), Âşık Mahzuni Şerif, “Bozkırım Tezenesi” Neşet Ertaş, bu dönemde eserler vermiş usta isimleri oluşturmaktadır. Ali İzzet Özkan, Âşık Ferrahî, Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Talibî, Âşık Meslekî, Âşık Emsalî, Sefil Selimî, Âşık İsmetî, Kul Gazi, Bayburtlu Hicranî, Davut Sularî, Âşık Efkarî, Âşık Gufranî, Kağızmanlı Hıfzı, Bayburtlu Celalî, Yusufelili Huzurî, Habib Karaaslan, İlhamî, Posoflu Müdamî, Posoflu Zülalî, Recep Hıfzı, Nevcihan Özmerih, Sarıca Kız, Döne Sultan, Şah Turna, Âşık Nurşah dönemin diğer isimleridir (Kaptan-Yurduşen, 2014: 207).

1.4. Âşıklık Geleneğinin Türk Kültürü İçerisindeki Yeri

Bir milletin maddi ve manevi varlıkları, dili, yaşam tarzı, gelenek ve görenekleri, inanç şekilleri, toplum içerisindeki insanların birbirleriyle olan münasebetleri, birbiriyle sıkı bir ilişkide olduğu gibi o milletin sanat anlayışı ve hayat görüşü ile ilgili de bizlere önemli bilgiler vermektedir.

Bağımsız bir sosyokültürel kurum kimliğiyle 16. yüzyılda başladığı kabul edilen gelenek, günümüzde de sürmektedir. Âşıklık geleneği, Türk toplumunun bütün sosyokültürel katmanlarınca özümsemiş, Osmanlı Dönemi'nden günümüze ortak kültürü oluşturan değerleri bünyesinde barındıran kurumlaşmış bir gelenektir (Çobanoğlu, 2000: 1). Toplumda yerleşik değerlerin güncelleştirilerek tekrarı ve bu yolla toplumun kendini tasdiki esastır. Âşık tarzı destan türü içinde yer alan ana motifler adeta Türk halk kültürünün veya halk felsefesinin indeksini meydana getirmektedir (Çobanoğlu, 2000: 314).

16. yüzyılda Alevî ve Bektaşî tarikatlarına yapılan baskı, dinî pratiklerin gizli yapılmasına neden olmuştur. İslami kültürün etkisiyle Türk kültürü yurt edindiği Anadolu coğrafyasında yeni bir kültürel kimlik kazanınca milli öze bağlı epik şiirler yazan ozanın yerini İslami öze bağlı lirik şiirler yazan âşık almıştır. İslamiyet öncesi kültüre ait bazı pratiklerin İslami renge bürünerek tarikatlara taşındığını görmekteyiz. En kuvvetli etkiyi de Bektaşî edebiyatında hissediyoruz. Âşık tarzı Türk edebiyatı, bir yönüyle İslamiyet öncesi Türk şiirine diğer yönüyle Bektaşî şiirine dayanmaktadır. Anadolu'da oluşan yeni kültürel kimlik, halk şiirinde sanatçı tipini doğurmuştur. Epik şiir, göçebe kültürünün âşık şiiri de Anadolu'daki yerleşik düzenin ürünüdür. Epik şiir kaybolurken lirik şiir ortaya çıkmıştır. Geleneğin süreklilik kazandığı yıllarda sanatçı adının âşık, halk âşığı, şair gibi adlarla ayrılması; divan, tekke ve âşık tarzı edebiyat sanatçılarının ortak kültürden beslenmelerine rağmen farklı şiir çevrelerine mensup olmaları, farklı kitlelere seslenmeleri nedeniyle yollarının ayrıldığının önemli bir göstergesidir. Âşığın olağanüstü güçlerle donatılması, onu sanata hazırlayan dolu törenlerinin yapısı, bizi Şaman kültürünün pratiklerine kadar götürür (Başgöz, 1977: 252-254).

Türkiye, Tanzimat'la Doğu uygarlık dairesinden Batı uygarlık dairesine geçiş kararı almıştır. Bu kararlarla kültür değişiklikleri, yeni bir kültür sentezine doğru yönelmiştir. Âşık edebiyatı, bireysel bir edebiyat olduğu kadar bir gelenek edebiyatıdır. Asırlar boyu halk şiirinin bir parçası olan âşıklar, son zamanlarda eski yaşam biçimlerinin değişmesiyle azalmaya başlamıştır. Sosyal yaşam değişince ona ait uzuvların değişmesi de doğaldır. Her edebî şekil, düşünce belirli bir topluluğun belirli bir zamanda oluşturduğu üründür. Âşık şiiri, son yıllarda büyük kentlerin kenar mahallelerinde, kasabalarda ve köylerde az da olsa seslenebilecek bir kitle bulabilmektedir. Köyden kente hızlı göç, şehre giden köylünün şehir kültürüyle tanışmasını sağlamıştır. Aynı zamanda iletişim araçları sayesinde aydın kültürü ile köy kültürü arasındaki açık hızla kapanmaktadır. Bu hızlı değişimden âşık şiiri de etkilenmiştir. Âşıklar, doğaçlama yerine şiir yazmaya başlamışlardır. Bu durum, geleneğin kendilerine sunduğu hazır gereçlerden kurtulmalarına yol açmış ve kişisel yaratıyı yakalamalarını sağlamıştır. Bu hızlı değişimle tapşırma geleneği de ortadan kalkmaya başlamıştır. Âşık şiirinin konularına

geleneksel konuların yanı sıra kent kültürünün öğeleri de girmeye başlamıştır. Bugün gelenekten geriye halk şiirinin şekil özellikleriyle şiir-müzik beraberliği kalmıştır denilse yanlış olmaz (Başgöz, 1977: 256-258).

Halk şiiri geleneği, Türk kültürünün tarih içindeki görünümü, değişmesi ve gelişmesine paralel olarak bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Aynı uygarlığa bağlı kültürler, aynı dünya görüşünde birleşir. Bir uygarlığın dünya görüşü de o uygarlığa özgü bir edebiyat anlayışı sağlar. Her eser, belirli bir kültür birikimi içinde oluşur ve gelişimini sürdürür. Edebî eserler, yaşayan bir kültür topluluğunun kendilerine özgü ortak dünya görüşüne ve değerler sistemine göre şekillenir. Her kültürün kendi anlamlar, değerler ve kurallar bütünü vardır. Kültüre bağlı olarak şekillenen her türlü birikim, doğal olarak o kültürün bir parçasıdır (Yılmaz, 1994: 2-4).

Milletleri millet yapan vasıfların başında kendi dilleri ve kültürel özellikleri gelmektedir. Bu minvalde düşünüldüğünde sözlü kültür ürünlerinden ve Türk halkının yaşam tarzından, duygu ve düşünce dünyasından beslenerek gelişme gösteren ve neticede şekil alan âşıklık geleneğinin Türk kültürü ve geleneğinden ayrı düşünülmesi mümkün değildir.

Aynı kültür kaynağından beslendikleri için âşık şiiri ile divan şiiri arasında benzerliklerin ve ortaklıkların olması kaçınılmazdır. Âşıklar ve divan şairleri, güzeli ve güzellikleri anlatmak için çeşitli kavramlardan yararlanarak benzetme öğeleriyle sevgili ve çevresini anlatırlar. Bu öğeler, divan ve halk şiirinin tarihsel gelişimi içinde belli kullanım kalıpları kazanarak klişe mecazlar haline gelmiştir. Bunları da bir noktada belirleyen şiirin sunulduğu kültür çevresinin ortak beğenisidir. Göçebe topluluklar içinde yetişen âşıklarda göçebe kültürü etkisiyle göçebe yaşamın ve doğal çevrenin etkisi görülür. Köy ve kasaba kültürünün etkisiyle yetişen âşıklar üzerinde çevrelerine ait özelliklerin varlığı dikkat çeker (Artun, 1995: 61).

Mensubu oldukları toplumun bir nevi sözcüsü konumunda olan âşıkların asırlar süren halk kültürü içerisinde zengin söz varlığı ve kültürel birikimden yararlanarak oluşturdukları edebî katkının büyüklüğü de su götürmez bir gerçektir. Halkın duygu ve düşünce dünyasının en iyi şekilde yansıtılması ve Türk kültürünün muhafaza edilerek gelecek kuşaklara taşınmasında âşıkların rolü ve önemi yadsınamaz. Halkın içinden kişiler olarak sosyal hayata, yeme-içme kültüründen, giyim kuşam özelliklerine, geleneksel oyunlarından, geçim yöntemlerine, halkın sanat ve estetik anlayışından, dinî törenlere, kutlama etkinliklerine kadar her safhaya tanıklık eden âşıklar, sosyal ve siyasal değişimlerden de etkilenecek eserler vermeye devam etmişlerdir.

1.5. Âşık Edebiyatını Besleyen Kaynaklar

Kültürel ve dilsel boyutta farklı kaynaklardan beslenen âşık edebiyatı sözlü ve yazılı kaynaklardan istifade ederek gelişimini sürdürmüştür. Âşık şiiri ve âşıklerle ilgili günümüzde dahi birçok eksik bilgi yer almasına rağmen bu geleneğin daha iyi anlaşılıp anlamlandırılması açısından beslendiği kaynakların detaylı bir şekilde tetkik edilerek bu kaynakların âşık edebiyatına yönelik katkıları ve ortaya konan ürünlerdeki yansımaları iyice irdelenmelidir.

Halkın asırlardır süregelen kültürel birikimini, yaşanmışlıklarını, geçirdiği evreleri ve sosyal, siyasal boyutta yaşadığı önemli olayları, yerel söylemlerini, duygu ve düşünce dünyasını, yaşam tarzlarını, birbirleriyle ve farklı kültürlerle olan çeşitli münasebetlerini yansıtan kaynaklar mevcuttur. Halkın estetik ve sanat anlayışını, dünya görüşünü, olaylara, durumlara ve olgulara yaklaşımlarını daha iyi tanımlamak ve çözümleyebilmek amacıyla bu köklü geleneğe katkıda bulunan, çalışmalarda öncelikle başvuru kaynaklarının başında sözlü kaynaklar gelmektedir. Sözlü kaynak ise halkın içinden kişiler, anlatıcılar, icracılar, tanıklıkları olanlar yani halkın kendisidir. Âşık içinde bulunduğu toplumu iyi bilen, o toplumun özelliklerini tüm yönleriyle özümsemiş bir sözcü olarak tanıklıklarını ve yaşanmışlıklarını elbette ki eserlerine taşımaktadır.

Halkın içinde halka dair öğrendikleri kendi tanıklıklarıyla kalmayıp genellikle yakın aile ve arkadaş çevresi, büyükleri, gelenek bünyesinde yıllarca yanında bulunup sanatını öğrenip el aldıkları ustaları sözlü kaynakları teşkil etmektedir. Kuşaktan kuşağa, dilden dile anlatılarak asırlardır yaşatılmış olguların âşıklar tarafından dinlenilmesi, bu anlatılara kimi zaman çeşitli bölümlerin eklenmesi ve yine bu anlatılardan çeşitli kısımların çıkarılması sonucunda ifadelerde birtakım değişikliklere gidilmesi kaçınılmaz bir durumdur. Bundan dolayı tarihsel süreçteki bu eşsiz birikimin iyi anlaşılıp gelecek kuşaklara anlatılabilmesi adına sözlü kaynaklardan derleme yapılırken dikkatli olunması son derece önemlidir. Anlatılarda her ne kadar değişiklikler yaşanmış olsa da süreç içerisinde sözlü olarak aktarımı sağlanan bu bilgilerin yazıya geçirilmesi âşıklık geleneğinin idraki için daha münasip olacaktır.

Âşık edebiyatını besleyen yazılı kaynakların başında ise çoğu biyografik özellikler taşıyan, sanatçısını bizlere eserleri, duygu ve düşünce dünyası, yaşamı gibi özellikleriyle çok yönlü şekilde tanıtmaya niteliği taşıyan cönkler gelmektedir fakat çoğu âşığın okuyazar olmaması hasebiyle bu defterler âşığın bir yakını ya da sanatına ilgi duyan bir başkası tarafından da doldurulabileceğinden bu kaynaklara da ihtiyatlı yaklaşmak zaruridir. Cönklerin birçoğunda belirli bir düzenin olmaması; eksik, yıpranmış ya da yırtılmış kısımların yer alması bu yazılı kaynaklardan tam manasıyla yararlanılmasını engellemektedir.

“Sığırdili” adı da verilen cönk, genellikle aşağıdan yukarı doğru açılan bir çeşit defterdir. Cönklerde âşıkların veya âşıklık geleneği meraklılarının yazdıkları atasözleri, bilmeceler, muammalar, dualar, öğütler, türküler, maniler, ninniler, halk hikâyeleri, fıkralar, halk inançları, inançlar, büyüsel işlemler, rüya tabirleri, falcılık, tarikatlarla ilgili bilgiler bulunur. Cönkler, âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı çalışmalarında birinci derece kaynaktır. Cönklerde halk tabakasının ürünleri bulunur. Ancak belirli bir tanzim görülmez. Tür ya da şeklin başında koşma, ilahî, şarkı, gazel, beste, dua, vd. yazılmaktadır. Cönkleri kaleme alanlar, halktan kişiler olduğu için cönklerde imla ve şekil hatalarına sıklıkla rastlanır (Yardımcı, 1998: 213).

Yazılı kaynaklar içerisinde Evliya Çelebi'nin “Seyahatname” adlı eseri de önemli bir yer tutmaktadır. Halk şairlerinin yanı sıra çeşitli divan sanatçılarının da bilgilerine rastlanan bu eşsiz kaynaktaki birtakım hatalı bölümler olması, âşıklar ve âşık edebiyatıyla ilgili güvenilir bilgiler elde edilmesine engel teşkil etmektedir. Kaşgarlı Mahmut'un Türk dünyasını dolaşarak titizlikle derlediği antolojik bir eser olan Dîvânu Lugâti't Türk de yazılı kaynaklar içerisinde başvurulacak eserlerin başında gelmektedir. Eserin sözlü kültür ürünlerinin ilk örnekleri ihtiva etmesi ve eserde ilk Türk şairlerine ait bilgilere yer verilmesi bu eseri önemli bir kaynak durumuna getirmektedir. Boratav, bu tür kaynaklardaki halk edebiyatı verilerinin yeni sözlü kaynaklar üzerinde yapılan incelemelerle kontrol edildikleri takdirde tarihî mukayeseler için bir kıymet arz edeceğini belirtir (Boratav, 1942: 36).

Geçmiş dönemlere ait yazılı kaynaklarda yer alan anlatılar ve folklorik öğeler, Türk halk edebiyatının asırlar öncesinden günümüze geldiği noktayı aydınlatmamızı sağlayacak edebî değere sahiptir. Tarih kitaplarında yer alan bilgiler de âşıklık geleneği ve âşık edebiyatının süreç içerisinde geçirdiği evreleri ve bu süreçte yaşanan gelişmeleri bizlere aktaran önemli birer kaynak durumundadır. Âşıklık geleneğinin dününü, bugününü ve yarınını anlamak ve anlamlandırabilmek adına tarihsel süreç içerisinde ortaya konmuş her türlü edebî metnin titizlikle tetkik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu metinler, Türklerin duyuş ve düşünüş şekillerinin çok yönlü bir şekilde idrak edilmesini sağlarken ihtiva ettikleri yerel söyleyiş özelliklerinin, atasözleri ve deyimlerinin, halkın yaşam tarzının, gelenek, görenek ve alışkanlıklarının netice olarak da bunların ortaya konulan eserlere bir bütün olarak nasıl ve ne şekilde yansıtıldığının izahatı için önem teşkil etmektedir.

1.6. Günümüzde Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı

Çok yönlü bir şekilde ele alınıp incelenmesi gereken bir kültürel olgu olan âşıklık geleneği, asırlar ötesinden günümüze seslenen âşıklar ve geleneğin canlı bir şekilde sürdürülmesi vesilesiyle etkinliğini ve tesirlerini korumaktadır. Yılların birikimi ve usta âşıkların yetiştirdiği önemli şahsiyetlerle ilerleyişini ve yayılımını sürdüren âşıklık geleneğinin günümüzde birtakım değişikliklere uğradığı aşikârdır. Âşık edebiyatı, günümüzde gelinen noktada özünden, sözünden, telinden, dilinden hiçbir şey kaybetmeden halkın duygularına tercüman olan yaşlı geçkin âşıklar vasıtasıyla etkisini sürdürse de gelişen teknoloji ve sosyoekonomik imkânlar vasıtasıyla özellikle genç kuşakta bu geleneğe gösterilen ilgi ve anlayışta kimi yönlerden eksilmeler, farklı yönelimler olmaktadır. Teknolojik gelişmeler neticesinde özellikle bazı resmî kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla gerçekleştirilen organizasyonlar, âşık şenlikleri, özellikle yerel ve ulusal nitelikteki TV programları aracılığıyla etkisini yitirmekte, milli benliğimizden bir parça niteliği taşıyan Türk halk şiiri, yerini Batılı anlayışa sahip yeni müzik türlerine bırakmaktadır. Eskiden çeşitli diyarları dolaşarak sanatlarını icra eden âşıkların yerini özellikle popüler kültür etkisiyle belirli isimlerin alması, âşıklık geleneğini gerçekten yaşatmakta olan kişilerin yok sayılması, âşıkların geçim sıkıntısı yaşaması, usta âşıkların devlet eliyle desteklenmeyerek küstürülmesi âşıklık geleneğinin günümüzde yaşatılmasına büyük darbe vurmaktadır.

Cönkler ve şuara tezkireleri sayesinde hayatları, sanat anlayışları ve eserleri hakkında kimi bilgilere ulaştığımız âşıklar vasıtasıyla bu geleneğin tarihsel süreç içerisindeki yeri ve önemi daha iyi anlaşılıp anlamlandırılabilir. Çağına tanıklık eden âşıkların bu tanıklıklarını halk kültürü ekseninde dizelere, söze ve müziğe aktararak üretici konuma geçmesi ve toplum içindeki sözcülük görevlerini idame ettirmeleri son derece önemlidir.

Âşıklar şiirlerinde toplumsal, tarihsel, bireysel olgu ve durumlar karşısında halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında kültür taşıyıcıları olarak görev yapmaktadırlar. Âşıklar, dışa dönüktür; siyasal ve toplumsal olaylara karşı duyarlıdırlar. Onlar tanık olduğu, yaşadığı ve duyduğu olumsuz durumları yargılar eleştirir (Artun, 2001: 168).

Âşıklık geleneği ürünleri günümüzde sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında üretilmekte, kitlelerle buluşmaktadır. Geleneği öğrenmek için çırak olup bir ustaya kapılanmanın yerini büyük şehirlerde saz ve bağlama kursları almıştır. Bu imkânı bulamayanlar kaset dinleyerek, âşıkları ve onların usta malı şiirlerini taklit ederek örtülü bir çıraklık dönemi yaşamaktadırlar (Çobanoğlu, 1999: 251). Âşıklık geleneğinin doğal ortamı

dışında yazılı ve elektronik ortamın bütün olumsuzluğuna rağmen olumlu yönleri de vardır. Âşıklığa hevesli genç, çıraklık döneminde yalnızca ustasının bilgi dağarcığıyla sınırlı kalmayıp çeşitli yollarla pek çok yörenin yerel ezgilerine ulaşarak öğrenir, bu zenginliktir. Kaset çıkaran âşıklar, hiç yüz yüze gelmedikleri dinleyici kitlelerine ulaşıyorlar, onlara doğal ortamının dışında seslenebiliyorlar. Ayrıca âşıklığa başlamanın olmazsa olmaz şartı olan gelenekteki rüya görme ve bâde içme motiflerinin yerini artık kaset dinleyerek, klip seyrederek âşıklığa özenip âşıklığa başlama alıyor (Çobanoğlu, 1999: 251).

Günümüzde âşık adayları, daha önceki geleneksel çıraklık eğitiminin yerine çoğunlukla elektronik ortamın olanaklarını kullanmaktadırlar. Adeta “gizli çıraklık” olarak adlandırılabilen bu yöntemi kullanarak âşık tarzı ürünleri içeren kasetleri dinleyip onları taklit etmek suretiyle yaptıkları denemeleri kasetlere kaydederek. Daha sonra da kaydettikleri kasetleri usta bildikleri âşıklara dinleterek onların eleştiri ve önerilerini alırlar (Çobanoğlu, 2000:156-157). Elektronik ortamla temasa geçen yetenek sahibi gençler, usta-çırak ilişkisine ihtiyaç duymaksızın kendilerini yetiştirme yolunu seçmişlerdir. Bugün ülkemizde âşık edebiyatı, yaratma ve icra zemini olarak sözlü, yazılı ve elektronik ortamların tümünü birlikte kullanmaktadır. Bu alanlardaki öncelik yerleşim kesimlerinin özelliklerine, icracıların eğilimlerine ve sahip oldukları olanaklara, okuyucu ve dinleyicilerin kültürel düzeylerine ve mesleklerine göre farklılık arz etmektedir (Düzgün, 2008: 274).

Âşıklık geleneği her gelenek gibi değişen sosyokültürel şartlara uyum göstererek değişmeğe mecburdur. Gelenek, sosyokültürel yapı içinde ancak yeni işlevler kazanarak, var olan işlevlerini koruyarak yaşayabilir. Kültürel değişim ve gelişimle yozlaşma farklı olgulardır. Âşıklar, bu değişimin farkındadır. Bu değişimi yakalayıp halkın beğenisini kazanmazlarsa geleneğin eski canlılıkla süremeyeceğinin bilincindedir. Âşıklar, atalar mirası geleneği her yönüyle öğrenmeli; genç âşıklara öğretmelidir (Artun, 2001: 54).

Köyden kente göçle büyük şehirlerde köy ve kent kültürü iç içe yaşamaya başlamıştır. Köyden şehre gelip büyük şehirlerde tutunma uğraşı veren insanların sıkıntıları, ikilemleri, âşığın şiirine konu olarak girmiş; âşıklık geleneğinin konuları yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. Ortaya kentte yaşayan, kent ortamında halkın kaynağından yararlanan, geleneğe yeni açılımlar sağlayan yeni bir âşık tipi çıkmıştır. Günümüz âşıkları, gelenekten kopmaya başlamışlardır (Artun, 2008: 80).

Günümüzde âşıkların çıraklık, yetişme dönemleri değişikliğe uğramıştır. Âşıklar artık âşık toplantıları yerine kaydedilmiş icralar aracılığıyla tanınıyorlar. Hatta mahlas almalarında ticari kaygıyla kasetçilerin önerileri öne çıkıyor. Bugün katılım, katılmayalım âşıklık

geleneği yeni bir değişim ve dönüşüm içine girmiştir. Âşıklık geleneğinde çağın getirdiği yeni bir görenek başlamıştır (Artun, 2001: 54).

Günümüzde âşıklar hem kırsal kesime hem de şehir çevresine sesleniyorlar. Her ne kadar eskiye oranla halk ile aydın kesim arasında kültür farkı azalsa da beğeni farklılığı vardır. Âşıklar, bunun farkındadır. Âşıklık geleneği çağlar boyu önemini korumuş, ulusal kültürün korunmasında ve taşınmasında önemli rol oynamıştır. Değişen zaman ve koşullar gereği değişimden etkilenmiştir. Günümüzde de seslenecek kitle bulmaları geleneğin sürdüğünün ve süreceğinin en önemli göstergesidir. Âşık, halkın sanatçısıdır. Halkın beğenisi; sanatçı tipini, sanat şeklini belirler. Âşıklık geleneği, günümüz insanının beğenisine uygun, özünden sapmadan, yozlaşmadan yeniden yapılanmalıdır. Yeni gelenek, ancak iyi öğrenilen ve uygulanan eski gelenek üzerine bina edilebilir. Âşıklar, halktaki gelişimi ve değişimi yakaladıklarında yeni özü ve biçimiyle gelenek, yaşamaya devam edecektir. Bu da yeni kitleleri kucaklayacak bir yenileşme hareketinin başlatılmasına bağlıdır. (Artun, 2001: 54).

1.7. Âşıkların Sınıflandırılması ve Yetiştikleri Sosyal Çevreler

Sosyal hayatın her safhasında kimi zaman bir öğretmen kimi zaman bir memur kimi zaman bir zanaatkâr kimi zaman da bir esnaf olarak karşımıza çıkan halk âşıkları elbette ki içinde buldukları sosyal ortamı da tüm yönleri ve canlılığıyla eserlerine yansıtmaktadırlar. Yetişme şekilleri, aldıkları eğitim, sanat öğrendikleri ustalarının geldiği ekol ve dünya görüşü âşıkların yetişmeleri üzerinde farklı tesirler meydana getirmektedir.

Eflatun Cem Güney, âşıkların yetiştikleri sosyal çevreyi şu şekilde ifade etmektedir: Halk şairlerinin asıl kaynağı halktır. Âşık köy halkı arasından da çıkar, göçebeler arasından da kasaba arasından da çıkar şehirlerden de çıkabilir. Çünkü bir saz şairi köyde doğar, kasabaya yerleşir; kasabada doğar, şehirde yetişir. Şehirde doğar; köy köy, oba oba dolaşır, arı gibi her çiçekten bal alır. Bu bakımdan âşıklar, doğdukları yerlerin de gezip dolaştıkları yerlerin de izlerini taşırlar ama asıl ayırt edici nitelikleri yerleştikleri, yetiştikleri sosyal çevrelerden gelir. Daha çok o çevrenin, o zümrenin geleneklerine bağlanırlar; onların görüşlerini, duyularını ifade ederler. Bu çevrelerin belli başlıcaları, köy ve oymaklar, kasaba ve şehirlerdir (Güney, 1971: 254).

Usta-çırak ilişkisinin egemen olduğu âşıklık geleneği içerisinde mektep gören, kültürel bakımdan olgunlaşmış âşıkların da yer alması düşünsel ve sanatsal olarak âşıklar arasında farklı kültür yelpazeleri yaratmakta, âşıkların yetiştikleri ortam ve yetişme şekilleri bu vesileyle de

tekdüzelikten bir nebze olsun kurtulmaktadır. Farklı muhitler ve çevrelere mensup âşıkların yetiştikleri ortam, köy ve kentler olmak üzere iki cenahtan oluşmaktadır.

Sanat ürünleri, toplumun yapısından soyutlanamaz. Bunlar, toplumsal ilişkilerden doğan olgulardır. Sanat ürünlerini yaratan âşıkları daha iyi değerlendirebilmek için onların hangi toplumsal koşullarda, hangi çevrelerde yetiştiklerini, yetişme biçimlerini bilmek gerekir. Bu nedenle âşıkların yetiştiği sosyal çevreler, son derece önemlidir. Hem âşığı hem de eserlerini anlayabilmek için onu yaratan toplumsal çevrenin maddi ve manevi bütün koşullarını göz önünde tutmak gerekir (Köprülü, 1962: 21).

Çoğu okuryazar olmayan halk âşıklarının şiirlerini usta-çırak geleneğinden ve halkın öz değerlerinden beslenerek oluşturdukları düşünüldüğünde âşıklık kültürünün özellikle kırsal bölgelerde gelişme gösterip sonrasında kasaba ve şehirlere yayıldığını söylemek mümkündür. Usta âşıklara öykünen şehirli insanlar içerisinden de bu kültüre ilgi duyarak âşıklık vasıflarını yerine getiren kişilerin gelenek içerisinde yerlerini aldıklarını söyleyebilmek mümkündür. Farklı sosyal zümrelerden müteşekkil toplumsal yapı bünyesinde her sosyal zümrenin duyuş, düşünüş dünyasını saz ve söz vasıtasıyla bizlere sunan âşıklar yetişmiştir. Bu sanatçılar da gelenek içerisinde değerlendirilirken ait oldukları sosyal zümrenin dışında tutulmamıştır.

Farklı zümrelere ait sanatçılar kendi buldukları çevreye, zihniyete, sosyal ve siyasal konuma göre de eserler ortaya koymuş, bir nevi buldukları zümrenin, ait oldukları çevrenin sözcülüğünü yapmışlardır. Bu noktada oluşturulan eserlerin farklı dünya görüşlerini, farklı beğenileri, farklı duyuş ve düşünce tarzlarını yansıtması gayet doğaldır.

Toplumsal ilişkilerin değişmesiyle insanların estetik zevkleri ve bunun sonucu olarak sanatçıların eserleri de değişebilir. Bir toplumda belirli zamana ait zevkler, çoğunlukla o toplumu oluşturan zümrelere göre değişir. Her toplumun kendine özgü acıları, sevinçleri, umutları, özlemleri kısacası kendine göre bir iç dünyası bulunur. Bu iç dünyanın birikimleri, sanat ürünlerinde dile getirilir. Toplumda bir kesimin çok beğendiği bir edebiyat ürününü başka bir kesimin hiç beğenmemesi hatta tamamıyla anlamsız bulması olağandır (Artun, 1996: 175).

Âşıklık geleneği içerisinde asırlardır farklı konum ve çevrelerden önemli şahsiyetler yetiştirilmiş, bu sanatçıların her biri, mensubu oldukları sosyal zümrenin duyuş ve düşünüş tarzını eserleri vasıtasıyla yansıtmaya çalışmıştır. Konuyla ilgili olarak Pertev Naili Boratav ve Halil Vedat Fıratlı'nın tasnifi şu şekildedir (Boratav-Fıratlı, 1943: 13):

- 1- Din ve tasavvuf âşıkları
- 2- Köylü âşıklar
- 3- Kasaba ve şehir âşıkları
- 4- Yeniçeri âşıklar
- 5- Göçebe âşıklar

Erman Artun'a göre günümüzdeki yaygın olan tasnif ise şu şekildedir: (Artun, 2001: 73-79)

- 1- Köy âşıkları
- 2- Konargöçer âşıklar
- 3- Kasaba-şehir âşıkları
- 4- Asker âşıklar
- 5- Dinî-tasavvufi konulu şiir söyleyen âşıklar

1.7.1. Köylü Âşıklar

Farklı yapılarıdaki toplumsal oluşumu yansıtması ve geleneğin en özgün ve saf nitelikteki eserlerini vermeleri hasebiyle köylü âşıklar, Türk halk kültürü ve geleneğinin önemli birer taşıyıcısı durumundadır. Geleneğin tüm yönleriyle yaşatıldığı kırsal kesim ve köylerde yetişme imkânı bulan bu âşıklar, kültürel yozlaşma ve değişimlere uğramadan eserler ortaya koymuşlardır. Şehrin keşmekeşinden ve çok boyutlu sanat ortamından uzakta yer alan bu âşıklar, halk kültürünü yansıtan, coşkun duygularla bezeli ürünleriyle ön plana çıkmışlardır. Okuryazar âşıkların aksine divan şiiri geleneği ve aruz ölçüsüne de yabancı olduklarından dil ve üsluplarında bozulma görülmemiştir. Köy ortamında yetişen belli başlı âşıklar Ruhsatî, Âşık Şenlik, Meslekî, Noksanî gibi isimlerdir.

Köy ve aşiret çevrelerinde yetişen âşıkların aruz ölçüsü kullandıkları görülmemiştir. Anlatım biçimleri tamamen doğaçlama olup anonim ürünlerinde sertlik, yalın söyleyişte şiirsel anlatım, sadelik görülürken konularında gerçek tabiat, gerçek hayat ve insana ait öğeler görülür. Eserleri tamamen divan edebiyatının ve şehir hayat şartlarının etkisinden uzak değilse de bu etki en aza indirgenmiştir. Bu âşıklar, saz çalarlar ve irticalen söylerler (Boratav, 1983: 30).

1.7.2. Konargöçer Âşıklar

Göçebe yaşam tarzının ön planda olduğu kimi bölgelerde özellikle da Anadolu ve Toroslarda Türkmen, Yörük, Avşar gibi toplulukların âşıklık geleneği içerisinde ön plana

çıkmiş önemli âşıklar yetiştirdiği ve bu çevrelerde sürdürülen yaşam tarzlarının, sosyal ve siyasal meselelerin, halkın duygu ve düşünce dünyasının ortaya konan eserlere sindirildiği göze çarpmaktadır. Âşıklar, kimi zaman da içinde buldukları toplumun önderi niteliğinde olmuş, sanatları kadar düşünceleriyle de yığınları harekete geçirebilme becerisine haiz olmuşlardır. Avşar boyuna mensup Dadaloğlu'nun obasına sahip çıkarak coşkun duygu ve düşünceleriyle içinde bulunduğu toplumsal yapıyı harekete geçiren koçaklamalar yazması, Karacaoğlu'nun diyar diyar gezerek farklı coğrafyalarda da sanatını icra etmesi bu duruma örnek teşkil edecek niteliktedir. Konargöçer âşıkların önde gelen isimleri de Karacaoğlu ve Dadaloğlu'dur.

19. yüzyıla kadar Anadolu'da göçebe zümreler yaşamıştır. Özellikle güneyde Türkmenlerle Osmanlı arasında yerleşik düzene geçmeyi kabul etmeme yüzünden çatışmalar olmuş; bunlar, âşıkların şiirlerine yansımıştır. Bu âşıklarda göçebe hayata dair kuvvetli izler görülmektedir. Şehir ve kasabayla temasları az olduğu için bu izler, kuvvetini kaybetmemiştir. Bu âşıklar arasında Karacaoğlu ve Dadaloğlu, önde gelir. Dadaloğlu'nda Osmanlı ile ilgili çatışmalar, tanıklık ettiği olaylarla ilgili epik karakter görülür. Bu âşıklarda tabiat dekoru kuvvetlidir. Dağ ve yayla hayatına dair izler, en canlı tespitler şiirlerinde yer alır (Başgöz, 1968: 13).

Göçebe âşıklar şiirlerinde, anlatımlarında günlük hayatın olayları ve gerçekçi tabiat anlatımları dikkat çeker. Göçebe âşıkların eserlerinin birçoğu folklorik özelliklerinden dolayı türküye dönüşmüştür. Göçebe âşıklar içinde yaşadığı toplumun özelliklerini şiirlerinde işledikleri için başarılı eserler ortaya koymuşlardır (Boratav-Fıratlı, 1943: 13).

1.7.3. Kasaba ve Şehir Âşıkları

Şehir hayatı sunduğu çeşitli imkânlar ve barındırdığı farklı çevreler itibarıyla âşıklar üzerinde doğrudan tesirler oluşturmuştur. Usta-çırak geleneği içerisinde âşıklık sanatını yaparak yaşayarak öğrenen sanatçıların büyük bir kısmı, bu ortamda okuma-yazma öğrenme fırsatı bulmuş, bir kısmı da medrese öğreniminden istifade etmiştir. Birer kültür merkezi konumunda olan şehirler, âşıklara ortaya koydukları eserlerde ve söylemlerinde kullanabilecekleri malzemeleri çeşitlendirme olanağı sunmuştur.

Şehirlerde yaşayan âşıklar, çeşitli kültürel ortamların ve kurumların etkisinde kalmışlardır. Bu âşıkların bir bölümü, köklü bir öğrenim görmemekle beraber medrese çevrelerinden uzak kalmamışlar; klasik edebiyata ve müziğe az çok aşina olmuşlardır. Şehrin ileri gelenlerinin, varlıklı insanların konaklarındaki sohbetlerde bulunmuşlardır. Şehir hayatının sunduğu olanaklardan ve kendi yetenekleri ölçüsünde bu kültürel ortamdan

yararlanmışlardır. Bir bölümü, tekkelerle biraz daha yakın temasa geçerek tasavvuf kültürünü bütünüyle özümsememekle birlikte teneffüs ettikleri havanın etkisiyle dinî-tasavvufi konulara ağırlık vermişlerdir. Şehir çevrelerinde yetişen âşıklardan kimileri ise kahvehane eksenli bir sanat atmosferi içinde yoğrularak halkla bire bir ilişkiyi daha canlı tutmaya çalışmışlardır (Köprülü, 1989: 176).

Kalabalık şehir hayatında farklı çevreler ve meslek gruplarıyla bir araya gelme imkânı bulan âşıklar, farklı kültürlere mensup kişilerle de etkileşime geçerek dil ve üsluplarında çeşitli farklılıklar yakalamışlardır. Etkileşimin böylesine yoğun olduğu bir ortamda ne yazık ki birçok âşik özgün ve nitelikli eserler ortaya koyamamış özellikle tanınmış âşıklara öykünme yoluyla usta malı şiirler söylemeye ağırlık vermişlerdir. Çoğu zaman tekrara düşen bu âşıklar, gelenek içerisinde nitelikli ürünler ortaya koymaktan uzak kalmışlar; bir süre sonra sazdan ve sözden de kopmuşlardır. Kasaba ve şehir ortamında yetişen belli başlı âşıklar Gevheri, Âşik Ömer, Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihni'dir.

Bu âşıkların sanatları köksüz kalmıştır. Güçlü bir gelenek oluşturamamışlardır çünkü içinden çıktıkları kitlelere yabancılaşmışlar, benzemek istedikleri kitlelere ulaşamamışlardır. Bunun sonucu olarak da eserleri birbirlerinin kopyası olmuştur. Özgün bir anlatımları yoktur. Şiirleri birbirine benzemektedir. Hece vezniyle yazdıkları şiirlerde de sade, ince söyleyişi bulmak mümkün değildir. Şiirlerinin büyük bir kısmı aruzla yazılmıştır. Bu şiirlere hece bozması bir aruzlu şiir demek daha doğru olur. Ancak hece veznini de terk etmemişlerdir (Başgöz, 1968: 11).

Şehir çevrelerinde yetişen âşıkların çoğu, son zamanlarda sazı bırakmış, divan şairleri gibi birer kalem şairi olmuşlardır. Aralarında divan sahibi olanlar olsa da teknik ve estetik bakımdan gerçek divan şairlerinin soluk birer kopyası olmaktan ileri gidememişlerdir (Güney, 1971: 45).

Özgün şehir-kasaba âşıkları varsa da bunlar, olayları somut anlatım kalıplarıyla bize çağrışımlar yaptıracak ve hissettirecek kadar kuvvetle anlatmalarına borçludurlar. Hatta bu âşıkların hece ölçüsünden başka âşıklarla ortak yönleri kalmamıştır (Artun, 2001: 77).

1.7.4. Asker Âşıklar

Epik tarz anlatımların ve hamasi söylemlerin geniş yer tuttuğu âşik şiirinde özellikle Kayıkçı Kul Mustafa gibi Yeniçeri Ocağı'ndan olup Bağdat Seferi'ne katılmış âşıklar da mevcuttur. Eserlerinde daha çok savaş, yiğitlik, mertlik, cesaret, kahramanlık terennümlerini dile getiren bu âşıklar, çoğu zaman tarihî birer şahsiyet olarak da karşımıza çıkmaktadır. Sefer

sırasında orduyu ve askerleri motive edici ve gayrete getirici söylemleriyle moral kaynağı da olan bu âşıklar, tarihî birçok olaya tanıklık etmişlerdir. Asker âşıklar içerisinde belli başlı olan isimler Kayıkcı Kul Mustafa, Geda Musli, Çırpanlı, Bahşi, Armutlu, Öksüz Dede, Kul Çuha, Tamaşvarlı Âşık Hasan'dır.

Yeniçeri âşıkların dili samimidir. Bu şiirler, asker ocağının düşüncelerine de tercümanlık etmektedir. Çoğu Bektaşî olduğu halde Bektaşilik, bu şiirlerde ağırlık kazanmamıştır. Yalnızca geleneğe uyularak şiirlerde bazı Bektaşî ulularının isimleri anılmıştır (Köprülü, 1962: 9).

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra orduda bu işi asker olarak görev yapan âşıklar üstlenmiştir. Asker âşıkların destanları her zaman gerçeği yansıtmaz. Orduya ve komutanlara bağlılık, birçok olayı realist olarak yansıtmaya engeldir. Bu tür âşıkların şiirlerinde zaman zaman padişaha, sadrazama, serdara öğütler verildiği, ordunun halinden yakınıldığı, askerlerin sıkıntılarının yansıtıldığı görülür. Bunlar, halkın temsilcisi olmaktan uzaktırlar. Osmanlı ordusundaki hayatı ve askerlerin duyularını anlatan âşıklardır. Yeniçeri âşıkları, sosyal tarihe kaynaklık etmeleri yönüyle de önemlidir. Bu âşıklar, samimi duygulara sahip olsalar da asker ocağının duygularını yansıtır (Başgöz, 1968: 12).

1.7.5. Dinî-Tasavvufi Konulu Şiir Söyleyen Âşıklar

Özellikle şehir hayatında yer alıp okuma-yazma öğrenen, belirli bir medrese eğitimden geçen âşıkların birçoğu, eserlerinde din ve tasavvuf konularına geniş ölçüde yer vermiş; İslam kültürünün yayılıp egemen olmasına aracılık etmeye çalışmışlardır. Çeşitli tarikatlara intisap ederek bu kültürün gereklerini, yaşam felsefesini öğrenmeye ve bu öğretileri kendi hayat tarzları haline getirmeyi amaçlayan âşıklar, ortaya koydukları didaktik eserler vasıtasıyla İslam dini ve bu dinin kaideleri hakkında da insanlığa mesaj vermeye çalışmışlardır. Hasan Dede, Kul Himmet, Kaygusuz Abdal, Ümmi Sinan, Pir Sultan Abdal bu isimlerin başında gelmektedir.

Her yeni düşünce sistemi gibi İslamiyet de Türkler arasında yayılırken sanatın ve sanatçının gücünden yararlanmıştı. Yeni dini halka aşılacak isteyen dervişler, onun emir ve yasaklarını şiire ve saza söyletmek suretiyle daha yumuşak, kolay anlaşılır hale getirmişlerdir. Saz, İslamiyet öncesi kültürleri İslamiyet'e taşıdığı için önceleri hoş karşılanmamıştır. Zamanla kitleler üzerindeki etkisi sayesinde saz, hoş görülmüştür. Bazı tarikatlarda dinî ayinlerin temeli olmuştur. 13. yüzyıldan itibaren Anadolu'da bir dinî-tasavvufî âşık şiiri oluşmaya başlamıştır. Önceleri kuvvetli Bâtını eğilimler görülür ama tamamıyla bir tarikatın görüşlerini yansıtan

eserlere rastlanmaz. Dünyanın faniliği, Allah'ın çizdiği mutlak kader, Allah sevgisi, ilahi emirlere saygı gibi temel dinî-mistik konular, bu âşıkların üzerinde durduğu konulardır. Bu âşıkların dili, seslendikleri kitlelerin dili olduğu için sade; eğitime amaçlı kullanıldığı için de didaktiktir (Başgöz, 1968: 9).

1.8. Âşıklık Gelenekleri

Türk halk kültürü ve yaşam biçiminin kuşaklar arasında taşıyıcısı olma özelliğine sahip Türk halk şiiri ve âşıklar, yaşattıkları bu geleneği ustalarından el alarak, belirli ve birikimli bir eğitimden geçerek sanatlarını ilk günkü zevk ve iştiaqla icra etmektedir. Eski zamanlardan beri halk hikâyesi ve destan anlatma gelenekleri içerisinde de bulunarak etkin bir rol oynayan âşıklar, halkın zengin söz dağarcığından beslenmiş ve eserlerinde buldukları yörenin ya da çevrenin ağız özelliklerine ve deyişlerine yer vermişlerdir.

Kültürel hayatımızın vazgeçilmez unsurları arasında yer alan ve asırlardır sürdürülen âşıklık geleneğinin gelecek kuşaklara eksiksiz bir şekilde aktarımı, gelenek içerisinde yetişen âşıkların özverili çalışmaları ve ortaya koydukları eşsiz eserler vasıtasıyla mümkün olmaktadır. Çıraklıktan başlayarak belirli bir eğitime tabi tutulan âşıkların yetiştirilmesinde geleneğin birtakım unsurlarının ön plana çıktığı göze çarpmaktadır. Geneli çekirdekten yetişen ve saz çalıp şiir söylemeyi ustasından yaparak, yaşayarak öğrenen âşıkların öncelikle saz ve söz hünere sahip olmaları, toplumsal konulara kayıtsız kalmamaları, insan ve doğa gerçeğini türlü yönleriyle özümsemeleri ve bunları da eserlerine estetik nitelikte taşımaları âşıklık geleneğinin asırlardır sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde etkilidir.

Âşıklık geleneği içerisinde âşık olma şekilleriyle ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Rüya görerek, bade içerek, özlem çekerek, aile bireylerinden görerek, âşık meclislerini ve diğer âşıkları takip ederek, sevdaya düşerek, yoksulluk çekerek, mahlas alarak, kendi kendine ya da saz ve söz ortamının kendisinde yarattığı etkiyle âşık olan sanatçılar, bu kültürün temelini oluşturmuşlardır. Âşıklık geleneği içerisinde usta-çırak ilişkisi önemli bir yer tuttuğu için âşık olma şekilleri içerisinde ya bir usta âşıktan etkilenilerek (ki bu usta âşık aile büyüklerinden birisi de olabilir) ya da rüyada er dolusu ya da pir dolusundan bade içerek âşık olma yaygındır.

Asırlardır yaşatılan âşıklık geleneklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1.8.1. Mahlas Alma

Halk şairlerinin eserlerinde kullandıkları ve genellikle son dörtlükte yer alan takma isimlerine mahlas (tapşırma) adı verilmektedir. Halk şiirinin eski dönemlerinden beri varlığını sürdüren bu gelenek, âşıklığın belli başlı şartları arasında yer almaktadır. Âşıkların mahlasları, kendilerine genellikle yanında yetiştikleri usta bir âşık tarafından verilmekle beraber takma isim konumunda olan mahlaslar, genellikle âşıkların bir özelliğini, hayat karşısında duruşlarını ya da duygu dünyalarını yansıtır niteliktedir. Gelenek içerisinde yer alan âşıklar, zamanla neredeyse kendi adlarını unutmuş; mahlaslarını kendi adları olarak kullanır olmuşlardır.

İslamiyet'in kabulünden sonraki metinlerde Türk şairleri şiirlerinde ad ve mahlaslarını kullanırlar. İslamiyet'ten önceki dönemlerde yaşayan Pratyaya Srı, Kamala Ananta Srı, Sılıg Tigin gibi şairler de mahlas kullanmıştır (Kaya, 1994: 83).

Daha totem devrinden itibaren ve daha sonraları, ferdiyetçi anlayışın ön plâna çıkması sonucuna bağlı olarak mahlas almanın altında yatan temel anlayış; san, şeref, itibar, kendini diğerlerinden ayırma, belli bir zümreye bağlı olduğunu ortaya koyma vb. psikolojik ve sosyal birtakım sebeplere dayanmaktadır (Elçin, 1988: 41- 48).

Efsane – destan devrinden gelen, Alpelerde, erenlerde (evliya) ferdiyetin damgasıyla karşımıza çıkan mahlas alma, şairlerin hayatında; şeyh – pir tesiriyle, üstatlar ve imamlar tarafından, kendi kendine olmak üzere üç şekilde görülmektedir (Elçin, 1988: 41- 43).

Halk âşığının mahlas alması farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir. Âşık kendi seçtiği bir ismi mahlas olarak kullanabileceği gibi bir şeyhin ya da pirin tesiriyle de mahlas alabilir. Türk halk şiirinde kimi âşıklar, rüyasında bâde içerek mahlas almıştır. Âşık Feymani (Osman Taşkaya) da bâdeli âşıklardandır. Rüyasında bâde içerek mahlasını pirlere elinden almıştır. Genellikle usta âşık tarafından çırağına özellikleri de gözetilerek verilen mahlas, günümüzde bu özelliğini yitirmiş durumdadır. Gelenek zayıfladığından dolayı âşıkların çoğu, kendi mahlaslarını kendileri belirlemektedir.

1.8.2. Saz Çalma

Türk halk şiirinin vazgeçilmez müzik aletleri saz ve bağlama, kaynağını İslamiyet öncesi sözlü kültür ürünlerinin icrasında kullanılan kopuzdan almaktadır. Bir âşık için sazı, her şeyi; velinimetidir. En güzel duygu ve düşüncelerini sazı vasıtasıyla dile getiren âşıklar, sazları vesilesiyle aşka gelmekte, içtenlikli şiirler ortaya koymaktadır. Sözü ve musikinin kaynaştığı bu gelenekte âşıklar, saz çalmayı genellikle ustalarından öğrenirler. Gelenek bünyesinde farklı

ustalardan saz çalmayı öğrenen ya da farklı ezgilerle eserler ortaya koyan âşıklara da rastlamak mümkündür. Âşığın yoldaşı, sırdaşı niteliğindeki sazlar, yöreden yöreye farklı fizikî özellikleriyle de ön plana çıkabilmektedir.

Âşıklar şiirlerini, eskiden kopuz eşliğinde icra etmişlerdir. Günümüzde ise saz adı verilen bir çalgı eşliğinde bu gelenek sürdürülmektedir. Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Âdeta saz ve söz bütünleşmiştir. Âşıkların büyük bir çoğunluğu saz çalar. Bazı âşıkların doğaçlaması vardır, sazı yoktur; bazılarının ise ne sazı ne de doğaçlaması vardır. Ancak geleneğe uygun şiir yazarlar. Köprülü, âşıklık geleneğinde yetmişmiş âşıklar arasında saz çalamayan bir âşığın düşünülmemeyeceğini söyler (Köprülü, 1962: 19). Boratav da bu görüşe katılarak âşıkların çoğunlukla saz çalıp şiirlerini sazla söylediklerini belirtir (Boratav, 1968: 340).

Âşıklar, düz konuşmayla şiir söylemeyi “dilden söylemek”, saz eşliğinde şiir söylemeyi de “telden söylemek” şeklinde ifade etmişlerdir. Bununla âşığın şiirine eşlik eden sazın şiirden ayrılmaz bir unsur olduğu anlaşılır. İlk âşıklar, çöğür adı verilen sazı çaldıklarından kendilerine “çöğürücü” adı verildiği görülmektedir. Halk toplulukları karşısında saz eşliğinde şiir söyleyen âşıklar, herhangi bir konuda topluluk önünde saz çalıp doğaçlama şiir söyleme özellikleriyle övünürler (Artun, 2001: 65).

Âşıkların ürünleri müzikle şiirin birleşimidir. Toplumların nağmelerini ezgiyle dile getiren ulusal sazları vardır. Türklerin de kendilerine özgü kopuz adı verilen telli bir sazları vardır. Çeşitli dönemlerde kopuz, kara düzen, bozuk, tambura, çöğür gibi sazlar kullanmışlardır. Usta âşıklar, yeni ezgiler bulmuşlar ve özgün makamlar yaratmışlardır. Böylelikle zengin bir türkü dağarcığı oluşmuştur (Artun, 2001: 66).

Âşık edebiyatında, sazın hiç kuskusuz çok önemli bir yeri vardır. Bilhassa meslekten yetmişmiş âşıkların saz çalmaları, toplum tarafından âşıklık vecibesi olarak nitelendirilir. Bir başka deyişle toplum, sazı olmayan âşığı âşık olarak görmez. Şairler, her vesile ile çeşitli mekânlarda (köy odaları, kahveler, açık hava, düğün evleri vb.) sazı ile boy göstermiş; sanatlarını icra etmişlerdir. Bunu dinleyen halk; saz şairinin şiirinde, türküsünde ve nağmesinde kendisinden izler bulmuş ve ister istemez onların etkisinde kalmıştır. Zirâ saz şairinin söyledikleri, halk kültürünün hülâsasından başka bir şey değildir (Kaya, 1994: 54).

Âşık ezgileri, uzun havalarla kırık havalara arasında bir özellik gösterir. Türkülerdeki nakaratlar, her zaman açık değildir. Bu, daha çok uzun havalara özelliğidir ki Orta Asya çoban ezgilerinin kalıntılarını taşımaktadır. Bu türkülerde ses, daima aşağıya çekilmektedir. Birbirini takip eden iniş, açık şekilde kendini hissettirir (Günay, 1993: 22).

Saz çalabilmek âşıkların önemli niteliklerinden biridir. Âşık, saz çalmayı genellikle ustasından öğrenir. Âşık, deyişi belleğinde hazırlamak ve sözlerini melodilerle süslemek amacıyla sazını bir ilham kaynağı olarak kullanır. Âşıklarda ses güzelliği ve sazını ustalıklı çalma hüneri aranmaz. Âşıklar için duygu güzelliği önde gelir. Âşıklar, genellikle gezgin olduklarından rahat taşıyacakları, rahat çalabilecekleri sazları seçerler. Bektaşî âşıkların sazlarının şekilleri ve sazın parçaları özel remizler ifade eder. Tellerin üç sıra bağlanması, “Allah, Hz. Muhammet, Hz. Ali” üçlemesiyle; sazın on iki teli, On İki İmam simgesi olarak kabul edilir (Şenel, 1991: 553).

Aile içinde babanın saz çalıp şiir söylemesi çocuklarına da geçer. Örnek verecek olursak Gülistan Çobanlar, Murat Çobanoğlu'nun babasıdır. Çobanoğlu, âşıklığın esasını babasından öğrenmiştir. Bunu bir ölçüde normal karşılıyoruz. Her gün evde saz sesiyle yatan, saz sesiyle uyanan ve yanık parçalar dinleyen bir genç, baba mesleğine ilgi duyabilir. Ancak bunu bütün âşıklarımız için söylememiz mümkün değildir. Osmaniye ilinin Kadirli ilçesinin Azaplı köyünden Âşık Feymanî ve eşi Fatma Hanım, şiir söylerler ve yazarlar fakat çocuklarından hiçbirisinde bu özellik yoktur (Kaya, 2007: 76-81).

1.8.3. Bâde İçme ve Rüya Motifi

Âşık edebiyatının temsilcileri için rüya motifi bir hareket ve başlangıç noktasıdır. Âşıkların gerçek hayat hikâyelerini incelediğimizde rüya görene kadar belli bir süre ya bir usta âşığın yanında çıraklık yaptıklarını ya da âşık fasıllarının sık sık icra edildiği, halk hikâyelerinin anlatıldığı yerlerde yetiştiklerini görmekteyiz (Günay, 1992: 110).

Âşıkların âşıklığa başlamalarındaki düş motifi, mesleğe alıştırma törenlerinin bütün nakışlarına sahiptir. Çile çekme, zorluklara katlanma, eski kişiliğin sembolik olarak öldürülmesi, yeni bir kişi olarak yeni bir adla mesleğe girme gibi özetleyebileceğimiz törenlerin yapısı aynen düş motifinde de görülür. Bu düşün işlevi de genci âşıklık mesleğine sokmaktır. Bu düşler; mezarlıklar, evliya mezarları, ziyaret yerleri vb. tekin olmayan yerlerde görülür. Bazen kutlu yerlerin, Kadir Gecesi gibi kutlu zamanlarda yer değiştirdiği görülür. Bu motif zincirinin ana nakışlarında aşk bâdesi içerek bir güzele âşık olma ve bu düşle sanatçılık vergisine kavuşmadır. Doluyla âşık olma, âşıklık geleneğinde karşımıza çıkar. Bu motifler zincirinin kökeni, Türk halkının kültür geçmişindedir. Düşte âşıklığın kökeni, Asya Türk kültürüdür. Asya Türklerinin bahşi, akın, manasçı ve âşık adıyla anılan âşıklarında da düşte âşık olma vardır (Başgöz, 1986: 24).

Rüya motifi, âşıklık geleneğinde sık karşılaştığımız bir motiftir. Bazı âşıklar, maddî aşktan manevî aşka geçerken, saz çalıp söylemeye başlarken, ilahi araçlarla yani bir mürşidin bir pirin, Hızır Peygamber'in rüyada tecellisiyle âşık olup saz çalmaya başladıklarını söylerler. Bunlar, halkın inancına göre ilham kaynakları "ilâhî" olan âşiklardır (Köprülü, 1986: 217).

Türklerin İslamiyet öncesi inanç sistemleri ve ozan-baksı geleneğindeki âşıklık pratikleriyle bâdeli âşıklık geleneği arasında bir bağ kurabiliriz. Âşikların bade içmesini destan anlatıcısı, kutsal kişiler olarak nitelenen ozan-baksılarla bade içerek kutsallaşan bâdeli âşiklar arasında bir gelenek aktarmasını, yeni coğrafyada, yeni inanç sisteminde aldığı yeni bir şekil olarak niteleyebiliriz. İslami edebiyatta şarabın kaynağı, İran'ın efsanevî hükümdarı Cemşid'e dayandırılmaktadır. Bir bardak şaraba da "cam-ı cem" adı verilmektedir. Bâde içme motifi ile ilgili ifadelerin kaynağının Aleviliğin kabul töreniyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Yazıcı, 1992: 133).

Âşık edebiyatında rüya motifi karmaşık bir yapıya sahiptir. Şöyle ki kişi, rüyasında bir güzele âşık olmakla beraber âşıklığın vecibelerini de yine rüyasında öğrenir. Böylece sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçer. Bu söylediğimiz bilhassa rüyasında bade içerek âşıklık istidadı kazanma hadisesine bağlı olarak gerçekleşir (Kaya, 1994: 62).

Bâde içme, kişinin gördüğü bir rüya sonucu âşık dediğimiz sanatçı tipine doğru evrilmesidir. Âşık edebiyatında rüya, kişinin özellikle irticalen şiir söyleme yeteneği kazanmasında, dinî bilgiler ile ilm-i ledünnü (gayb ve marifet ilmini) öğrenmesinde, kişinin âşıklık özelliklerini içselleştirmesinde ve sanatta terakkisinde önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Burada rüya, âşıklığa geçişte bir yöntem; bade ise rüya içerisindeki enstrümanlardan biri kabul edilebilir (Şişman, 2015: 317).

Âşikların rüyadayken veya uyku ile uyanıklık arasında içtikleri bade (dolu) iki türdür (Günay, 1992: 14).

a- Er Dolusu: Er dolusu içen âşiklar, rüyada âşık olmanın yanı sıra kahramanlık kimliğini de kazanırlar. Artık çok zorlu savaşların, yiğitliklerin adayı sayılırlar. Bunlar, halkın iyiliği uğruna başkaldırırlar, sınırda devlet için dövüşürler, sevdikleri için ölümü göze alırlar.

b- Pir Dolusu: Âşık, uyku ile uyanıklık arasında bir düş görür. Düşünde bir pir gelip başında durur. Kimi anlatılara göre âşığa üç dolu aşk bâdesi sunar. Kimi anlatılara göre de pir ya saz verir ya elma verir ya da birkaç söz söyleyip yol gösterir.

Pir, kudret gülü dedikleri kolunu uzatır; iki türlü bâdeden hangisini verecekse bir, iki, üç... sıra ile verir. Bu bâdelerden birincisi, kendi bir, adı bin aşkına; ikincisi, pirlere aşkına; üçüncüsü de sevdiği kız aşkıdır. Pir, kolunu kaldırır ve altından bir sevgili yüzü gösterir. Âşık, onun üzerine atılır. Pir, kolunu indirince sevgilinin yüzü bir daha görünmez. Pir, âşığı

böylece çark-ı çemberinden geçirerek aşk, vefa, fedakârlık işlerinde imtihan ettikten sonra kaybolur (Uraz, 1949: 4).

Bâdeli âşıkların büyük çoğunluğu Umay Günay'ın sistemleştirdiği şekilde, bâde içmeyi dört safhada tamamlamışlardır (Günay, 1986: 116-117):

- 1- Hazırlık Safhası:** Âşık ve mâşukun bâde içmeden önceki (âşık olmadan önceki) durumları,
- 2- Rüya:** Bir yerde (çeşme başı, harman yeri, mezarlık) uyuma; pir (aksakallı ihtiyar, derviş, Hz. Hızır) elinden üç bâde içilmesi,
- 3- Uyanış:** Baygın vaziyette yatan kahramanın saz sesini duyunca uyanması,
- 4- İlk deyiş:** Âşığın rüyada olanları şiirle ifade etmesi.

1.8.4. Usta – Çırak İlişkisi

Âşıklık geleneği bünyesinde asırlardır yaşatılan uygulamalardan birisi de âşıkların bir ustanın yanında yetişerek bu ustadan saz çalmanın inceliklerini, söz söyleme hünerini, duyu ve düşünceleri dizelere estetik bir şekilde aktarmayı ve âşıklık niteliklerini geliştirmelerini kapsayan usta-çırak ilişkisidir. Âşık olabilmenin ön koşulu sözde, ezgide, duyu ve düşüncede yetenekli olmanın yanı sıra iyi bir müzik kulağının olmasıdır. Âşıklığa gönül vermiş çırak, ustasının yanında âşıklık geleneğinin inceliklerini, hikâye anlatma sanatını, saz çalmayı ve doğaçlama söylemeyi de tüm yönleriyle öğrenmektedir.

Bir okul niteliği taşıyan usta-çırak ilişkisinin temelinde ise sevgi, saygı ve hoşgörü vardır. Çırak, ustasının yanında yetişirken onun sahip olduğu kültürel ve çevresel niteliklerden de beslenmekte, ileride bu değerlerin taşıyıcısı konumuna gelmektedir. Ustasının yanında sabırla ve sebatla kendini yetiştiren âşık, ustasından gözlemlediklerini yaparak, yaşayarak öğrenir ve neticede ustası onda âşıklık yetilerinin geliştiğine kanaat ederse kendisine bir mahlas verir. Tüm bunların sonucunda bu gelenek bünyesinde azimle yetişen âşık, ustasından hayır duasının yanı sıra icazet alarak âşıklık geleneği içerisindeki yerini alır.

Âşıklık geleneği yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan, bir usta tarafından öğretilmesi gereken bir iştir. Anadolu'da oluşan eski esnaf teşkilatlarının hepsinde olduğu gibi âşıklıkta da çırak yetiştirmek, bir gelenektir. Bir kişinin âşık olarak nitelendirilebilmesi için çağlar boyu gelişen geleneğe uyması gerekir. Usta âşık, saza ve söze yeteneği olan bir genci çırak edinir; yanında gezdirir. Çırak, ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar; adını yaşatır, izinden gider (Kaya, 1984: 40).

Başka esnaf teşekküllerinde olduğu gibi âşıklar teşkilatında da çıraklıktan başlayarak âşık oluncaya kadar geçirilmesi icap eden birçok derece vardır. Bilhassa büyük, şöhretli âşıkların etrafında saz şairliğine meraklı, istidatlı birçok genç, çırak olarak toplanırlar; üstattan mahlas –yani şiirlerinde kullanacakları ad- alırlar. Âşık olmak için zaruri olan edebî ve meslekî terbiyeyi gördükten sonra fasıllara girmeye başlarlar. Memleket içinde uzun seyahatlere çıkarlar, sonunda âşık olurlar (Köprülü, 1989: 173-178).

Çıraklık, âşıklık geleneğinin okuludur. Usta âşıklar, kendi sanatlarının devamını çırakları aracılığıyla gelecek kuşaklara taşırlar. Gün gelir çırak; sazın, izin, özün sırlarını, saz, söz, makam, ayak verme ve atışmayı öğrenir. Ustası gibi âşıklar divanı kurulduğunda atışmalarda aşk, din, sevgi, güzellik, insan vd. konuları gönül sesiyle dile getirir (Tanrıkulu, 1997: 23).

Çıraklık eğitimi, ustasının teorik bilgileri adaya aktarmasından çok, adayın icra sırasında ustasını dinlemesi ve izlemesi esasına dayanır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için çırak, ustanın sanatını icra ettiği her ortamda bulunmaya çalışır. Gerektiğinde onunla birlikte yolculuğa çıkar, fasıllarda bulunur, ustasının davranışlarını yakından izler. Onun dinleyicilere hitap şekli, hikâye anlatma üslubu, saz eşliğinde şiirlerini sunuş biçimi, saz çalma tekniği, ezgiyi oluştururken izlediği yol ve bütün bunlar, çırağın yakından takip etmesi gereken konulardır. Usta, çırağın belirli bir seviyeye geldiğine inandığı zaman onun saz çalıp şiir söylemesine fırsat tanır. Bazen topluluk karşısında da mümkün olmakla birlikte çoğunlukla baş başa kaldıklarında ona eksiklerini sıralar, yapması gereken şeyleri açıklar. Daha ileri bir aşamada onunla karşılaşma denemeleri yaparak çırağın hazırlıksız şiir söyleme yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunur. Usta-çırak ilişkisi, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalıdır. Usta, kendi tarzını sürdürebilecek bir meslektaşını yetiştirmenin gururunu ve heyecanını yaşarken çırak, kendini kanıtlamış bir âşığın yanında yetişmenin ayrıcalığını hisseder ve bununla övünür (Düzgün, 2008: 258-259).

1.8.5. Âşık Karşılaşmaları (Atışma-Tekellüm)

Usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişerek gelenek içerisinde sahip olunması gereken zaruri nitelikleri kazanan ve âşıklık vasfına ulaşanlar, yavaş yavaş âşık fasıllarına girmeye ve bu fasıllarda gerçekleştirilen atışmalarda yer almaya başlarlar. Bu fasıllar, belirli kuralların gözetilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Çeşitli kısımlardan oluşan âşık karşılaşmalarında “merhabalaşma” adı verilen bölümde âşıklar, dinleyicileri selamlarken çeşitli rediflere bağlı deyişler söyleyerek âşık faslına giriş yaparlar. Usta âşıklardan deyişlerin okunduğu

“hatırlatma” kısmından sonra da âşığın icrasında en önemli ve maharet isteyen “tekellüm” başlar ki işte bu kısım atışmaya katılan âşıkların atışmadan galip çıkabilmek için âşıklık ve söz hünelerini göstererek birbirlerini taşlamalarına dayanır.

Doğaçlama (irticalen) gerçekleştirilen ve karşılıklı söyleşmeye dayanan âşık atışmaları, belirli bir dinleyici kitlesi önünde gerçekleştirilmekte olup âşıkların gelenek içerisinde yer alan belirli kurallar doğrultusunda birbirlerini nükteli ve mizahi söylemlerle tartmasına dayanmaktadır. Bu atışmalarda saygı ve hoşgörünün de yaşatılmasına dikkat edilmiştir. Usta âşığın ayak açmasıyla başlayan âşık atışmalarında âşıklar, doğaçlama söylemlerle birbirlerine üstün gelmeye çalışmışlardır.

“Karşılaşma” terimi ile “deyişme ve atışma” terimleri, konuyla ilgili eserlerde genellikle birbirine karıştırılmıştır. Terimlerin anlamları, aşağı yukarı birbirine yakın ifadelerle karşılandığı için ortaya anlam karmaşası çıkmaktadır. Atışma, âşıkların saz eşliğinde verilen bir ayağa uygun olarak ve birbirine laf dokundurarak sazlı, sözlü karşılaşmalarıdır. Terimler neredeyse aynı sözlerle tanımlanmaya çalışılmıştır. Oysa bunlar, birbirinden küçük farklarla da olsa ayrılmaktadırlar. Her şeyden önce “karşılaşma” genel bir isimdir. Eskiler, bunu “tekellüm” sözü ile karşılıyorlardı. Âşık edebiyatında “karşılaşma” terimi genel bir kavramdır. En az iki âşığın irticali olarak düşüncelerini, durumlarını, duygularını, dünya görüşlerini, bilgi, kanaat ve tecrübelerini sergilemek; dinleyenleri eğlendirmek veya birbirlerine üstünlük sağlamak için belirli kurallar çerçevesinde manzum olarak söyleşmeleridir (Kaya, 2000: 27).

Âşıklar arasında yapılan şiir yarışmalarında birinin okuduğu dörtlüğe veya beyte bir diğeri tarafından aynı vezin ve ayakla cevap verilmesi, âşık edebiyatının en zor ve halk tarafından en çok ilgi gören yarışmalarından biridir. Âşıklık mesleğinin önemli aşamalarından biri de âşığın bulunduğu yerde veya seyahate çıkarak gittiği yörenin tanınmış âşıkları ile atışmasıdır. Atışmaların en belirgin özelliği âşıkların soru-cevap niteliğinde devam eden şiirlerle birbirlerini yoklamalarıdır. Atışma örneklerine 16. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Özellikle halk hikâyelerinde, bu yüzyıldan itibaren atışma özelliği taşıyan karşılıklı şiir söyleme örnekleri görülmektedir. Atışmalarda daha çok iki âşık yer almakla beraber, üçlü hatta daha fazla âşığın katıldığı atışmalar da vardır. Atışmalar genellikle dostça bir hava içinde yapılır. Bu durum, yarışmacı âşıkların söze ve saza devam etme şansını artırmaktadır çünkü atışmalarda bir âşığın diğeri yenmesi, yani sözün bitmesi ve sazın susması diye bir şey söz konusu değildir (Albayrak, 2004: 46-47).

Âşıklık geleneğinde atışmalar, çok önemli bir yere sahiptir. Âşıklıkta ilk iş ruh dünyasındaki değişikliği saza döküp topluluğa saz ile sunmaktır. İkinci iş ise âşığın tanınmış

bir âşıkla karşılaşması, onu yenmesi “bağlaması” gereklidir. Eski kaynaklar bunu “müsaare” olarak nitelendirmiştir (Bali, 1975: 7432).

Müslüm Koygun ile yakın dostu Kemal Özgür’ün 21 Mart 1995 tarihinde Çorum’da düzenlenen, “Âşık Veysel ve Halk Ozanları Günü”nde aralarında geçen bir tekellüm örneği:

Cefai: Gel âşık bir söz meclisi kuralım
Dostlar ile sohbet dostu hoş gelir
Bu arada sazlara da vuralım
Her meclise sazla sözle çuş gelir

Kemal: Âşıkların yolu incedir ince
Âşık hu deyip o yola girince
Bazı derde uğrar bazı sevince
Önüne gâh yokuş gâh iniş gelir

Cefai: Sonu yok bu dünyadaki kavganın
Herkes peşinde bu kuru davanın
Çivisi çıkmış bu koca dünyanın
Önü dol’ olsa da sonu boş gelir

Kemal: Geldim dünya denen şu çarpık hana
Bu nasıl bir hikmet bu ne muamma
Kimi zarı iki bir atar amma
Kiminin zarları hep düşeş gelir

Cefai: Tilki aslan olmuş esip tozuyor
Kurtlar kuzu postu giymiş geziyor
Herkes birbirine kuyu kazıyor
Gerçeği diyene körden taş gelir

Kemal: Çalan soyan razı olmuyor aza
İbaret kalmadı curaya saza
Eller çoktan gitti aya yıldıza
Bu cehalet bizim ile baş gelir

Cefai: Belli değil büyük küçük baksana
 Anaç olmuş dünkü cücük baksana
 Hayal oldu et yağ sucuk baksana
 Şimdi sofralara yavan aş gelir

Kemal: Gün günü aratır bozuldu düzen
 Canına kıyıyor canından bezen
 Mahpusta makale ve kitap yazan
 Özgür fikre hep alıcı kuş gelir

Cefai: Hanı yeşil dağlar ovalar n'oldu
 Değişti mevsimler bahçeler soldu
 Sıçanlar kediyi kovalar oldu
 Bakak başa daha nice iş gelir

Kemal: Kuzular koç ile vuruşuyor bak
 Dana buzağıya karışıyor bak
 Tosba tazı ile yarışıyor bak
 Eski güzellikler şimdi düş gelir

Cefai: Cefai'nin bülbül ötmez bağında
 Duman eksilmiyor gönül dağında
 Bak kocadım gittim gençlik çağında
 Akar gözlerimden kanlı yaş gelir

Kemal: Kemal sanma iyi kötü seçilir
 Şimdi her şey para ile ölçülür
 Kiminin bağında güller açılır
 Kimine yaz günü kara kış gelir

(Koygun-Özgür, 2002: 31-32)

1.8.6. Lebdeğmez (Dudakdeğmez)

Âşıklar, karşılaşmalarında birbirlerine söz hünerlerini göstermek için çeşitli yollara başvurmakta ve bu vesileyle hem ustalıklarını hem de saza ve söze olan hâkimiyetlerini ifade etmeye çalışmaktadırlar. Bu noktada ön plana çıkan biçimlerden birisi de lebdeğmez (dudakdeğmez) atışmalarıdır. İki dudak arasına alınan bir iğne vasıtasıyla çift dudak ve dış dudak ünsüzlerine (b,m,p,v,f) yer verilmeden gerçekleştirilen bu usta işi atışmalar, doğaçlama olarak gerçekleştirilmekte olup âşıklardan birisi, söylemlerinde yasaklı olan bu ünsüzlerden birini telaffuz ettiğinde iğne dudağa geçmekte ve âşık, atışmayı kaybetmektedir.

1.8.7. Muamma (Askı)

Arapça kökenli bir sözcük olan muamma; anlaşılmayan, bilinmeyen şey, bilmece anlamına gelmektedir. Mensur ve manzum şekilde yazılabilen muammalar, şiirin dizelerinde ya da beyitte bir olgunun, nesnenin ya da kişinin ne ya da kim olduğunu bilmece biçiminde sorma sanatı olarak ifade edilebilir. Âşıklık geleneği içerisinde önemli bir yeri olan muamma düzenlemek ve çözmek kıvrak bir zekâ gerektirmekte olup çözülmesi uğraş ve zaman isteyen, bilgi ve deneyim sahibi olmayı gerektiren bir gelenektir. Âşıkların kültürel birikimlerini ve sanatsal yeterliliklerini ölçmek için de uygulanan muammalar, çoğu zaman kimse tarafından çözülememekte ve muammanın sahibi olan âşık tarafından dinleyicilere açıklanmaktadır.

Askı uygulaması ise herhangi bir nesnenin yayvan bir sepet ya da kapalı bir kutu içerisine konulup yüksekçe bir yere asılması ve altına da paketin içinde bulunan nesneye ait çeşitli özelliklerin kişide merak uyandıracak bir tarzda ve manzum biçimde yazılmasına dayanmaktadır. Kutudaki ya da sepetteki nesnenin ne olduğu bilindiğinde ise sepet ya da kutu, bulunduğu yerden indirilir. Buna da gelenek içerisinde “askı indirme” adı verilir. Doğru cevabı bulan kişi, para ya da kıymetli bir başka hediye ile ödüllendirilir. Gelenek içerisinde askıyı indiren ya da muammayı çözen âşık, aynı zamanda bilgisini, pratik zekâsını ve kültürel birikimini de göstermiş olur.

Murat Uraz, muammanın âşıklık geleneği içerisindeki yerini ve uygulandığını şu şekilde özetlemektedir: Kahvelerde muamma teşhir edildiği gecelerde sigara ve nargile içilmez, kimse sesli konuşmaz; herkes intizam içinde oturur. Halk şairi tarafından hazırlanmış muamma, büyük ve uzaktan da okunabilecek bir yazı ile kâğıda yazılır ve bir tahtaya yapıştırılır. Tahtaya da bir milimetre kalınlığında bal mumu sürülür. Bu etkinliklerde âşıklar, kahveye gelenlere işine ve halk arasındaki derecesine göre ağırlamalar söyler. Ağırlanan kişi de ağırlığına göre

muammanın etrafındaki bal mumu sürülmüş tahtaya para yapıştırır. Muammayı çözmeyi başaran bir kişi olursa, muammanın asılı olduğu yerde biriken paraları alır ve etkinlik sonunda muammayı tertipleyen âşık da bir taksim çıkarırdı. Şayet bu muamma, birkaç gece kahve duvarında asılı kalır, kimse tarafından da çözülememiş olursa muammanın sahibi olan âşık, bunun ne olduğunu söyleyerek biriken bütün paraları kendisi alırdı (Uraz, 1950: 113-115).

1.8.8. Dedim-Dedi Tarzı Söyleyiş

Âşık şiirinde en güzel örneklerini 19. asırda Erzurumlu Emrah'ın verdiği dedim-dedi tarzı söyleyiş, zamanla diğer âşıklar arasında da kabul görerek şiirlere kattığı ahenk ve farklı söyleyiş özelliğiyle ön plana çıkmıştır. Koşma ve semailerde âşık ve sevgilinin söyleşmesine dayalı olarak gerçekleştirilen bu tarzı, geçmişten günümüze Âşık Ömer, Kaygusuz Abdal, Kul Nesimi, Gevheri, Âşık Ruhsatî, Âşık Şemşir, Âşık Yaşar Reyhanî ve Âşık Cemal Divanî gibi usta isimler şiirlerinde sıklıkla kullanmışlardır. Dedim-dedi tarzı söyleyiş özelliği, âşık şiirinin yanı sıra divan şiirindeki örneklerde de yer almıştır.

1.8.9. Nazire Söyleme

Bir şairin başka bir şairin şiirini konu, biçim, ölçü ve kafiye gibi yönlerden kendisine örnek alıp o şairin dil ve üslubuna, şiirine benzer özellikte yazdığı şiirlere nazire adı verilmektedir. Türk şiirinin ilk dönemlerinden itibaren varlık gösteren nazire söyleme geleneği 15. yüzyıldan itibaren özellikle ustalık ve maharetini sergilemeye çalışan pek çok âşık tarafından da tercih edilmiştir.

Klasik Türk edebiyatı geleneği içinde şiire yeni başlayan (nev-heves) şairlerin yetişmesinde bir yöntem olan ve âdeta bir okul görevi üstlenen nazire, edebî terim olarak bir şairin şiirine başka bir şairce aynı ölçü, uyak ve redifte yazılan benzerine denir (Dilçin, 1983: 269). Nazire, genellikle ustalık göstermek amacıyla ustaca yazılmış bir manzumenin daha bir ustalıkla söylenebileceğini göstermek için yazılır (Güler, 2009: 513).

Türk edebiyatının en eski geleneklerinden olan nazire söyleme, divan şiirinde de ustalık göstergelerinden sayılmakta olup bu geleneğinin yansımaları âşık şiirinde de tüm yönleriyle karşımıza çıkmaktadır. Usta-çırak ilişkisi bünyesinde gelişim gösteren âşık şiirinde de çıraklar, kendisinden sazı ve sözü öğrendikleri ustalarına ya da başka bir usta âşığın şiirlerine nazire yazarak hem gelenek içerisindeki yerlerini ve konumlarını pekiştirmeye çalışmış hem de şairlik yetilerini bu şekilde geliştirmeyi amaçlamışlardır.

1.8.10. Tarih Belirtme

Âşıklar, içinde buldukları toplumsal yapının hem sözcüsü hem de en yakın tanığı niteliğindedir. Toplum içerisinde yaşanan sosyal, siyasal olayları, insan ilişkilerini, savaşları, varlık ve yoklukları, çeşitli önemli gelişmeleri kaydeden ve eserlerine aktaran bir hafıza niteliği taşıyan âşıklar, içinde buldukları çağın ve toplumun görgü tanıklığını yapmıştır. Çoğu halk âşığı, toplumu ve toplumsal yapıyı yakından alakadar eden olaylarla kendi doğum tarihinin şiirlerinde tarihî birer belge niteliği olarak yer almasını istemiş ve bu amaçla yazdıkları şiirlerin genellikle ilk ya da son dördlüğünde nadir de olsa ara kısımlarda tarih belirtmiştir.

II. BÖLÜM

2. ÇORUM VE ÇEVRESİNDE ÂŞIKLIK GELENEĞİ

2.1. Çorumlu Âşık Çevreleri

Anadolu halk kültürü bünyesinde Çorum ve çevresinde de özellikle 14. asırdan itibaren saza ve söze ilgi duyan, usta-çırak ilişkisi bağlamında âşıklık geleneğini tüm yönleriyle yaşatmaya çalışarak kendilerinden sonraki kuşaklara miras bırakan önemli âşıkların yetiştiği bilinmektedir. Özellikle Alevî-Bektaşî kültür öğelerinin ve hâkimiyetinin ön planda olduğu Çorumlu âşık çevreleri, âşıklık geleneğinin sürdürülmesi ve yaşatılmasında aktif rol oynamaktadır. Çorum ve çevre köylerinin yanı sıra özellikle Alaca, Sungurlu, Uğurludağ, Osmancık ve İskilip ilçelerinde önemli âşıklar yetişmiş ve bu âşıklar, Türk halk kültürü ve geleneğine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Çorumlu âşıkların büyük bir kısmı, usta malı eserler söylese de birçoğunun kendi sesini bulduğu ve özgün söylemleri yerel ifadelerle birleştirerek hem icra bağlamı hem de sanatsal bağlamda halk kültürü bünyesinde önemli eserler ortaya koydukları bilinmektedir. Bu eserlerin çoğunun türkü şeklinde oluşturulmuş ezgisel ve duygusal yönünün kuvvetli ürünler olduğunu söylemek mümkündür. Çorumlu âşıkların irticalen söyleme, heceye, saza ve söze hâkimiyetleri, sayıca fazla olmaları yönüyle birçok bölgeye nazaran Çorum ve çevresinde Türk halk kültürünü, âşıklık geleneğini tüm yönleriyle yaşatmaya çalıştıkları, ait oldukları kültürel çevreye özgü unsurları eserlerine ustaca sindirdikleri gözlemlenmektedir.

Cemlerde, düğün ve nişan törenlerinde, kına gecelerinde, köy eğlencelerinde, kahvehanelerde, yurt içi ve yurt dışında düzenlenen âşık şenliklerinde, çeşitli festival ve organizasyonlarda, âşık fasıllarında sanatlarını icra etme fırsatı bulan Çorumlu âşıkların büyük bir kısmı, eserlerini kitap haline getirmiştir. Bunun yanı sıra Çorumlu âşıklar tarafından türkü şeklinde oluşturulan bazı şiir örneklerinin CD ve kasetler vasıtasıyla yurt genelinde halkın beğenisine sunulduğu da bilinmektedir.

Geçmişte âşıkların İstanbul çevresinde semai kahveleri ya da çalgıcı kahveleri, tulumbacı kahveleri; Sivas çevresinde sıra kahveler ve ahırlı kahveler; günümüzde Erzurum, Kars ve Kayseri çevresinde âşıklar kahvesi adlarıyla anılan mekânlarda sanatlarını icra ettiklerini bilmekteyiz (Kaya, 1994: 58).

Çorumlu âşıkların çoğu, ilkokul mezunu olmasına rağmen kültürel anlamda donanımlı, yurt ve dünya meselelerine karşı duyarlı isimlerden oluşmaktadır. Aralarında azımsanmayacak sayıda okuma-yazma bilen, yüksek tahsil görmüş olanlar da mevcuttur. Eserlerinde aşk, özlem,

ayrılık, tabiat güzellikleri, din ve tasavvuf, Alevî ve Bektaşî kültürünü yansıtmaya, On İki İmam'a, Yedi Ulu Ozan'a saygı ve bağlılık, tabiat ve yurt güzellikleri, Atatürk ve memleket sevgisinin yanı sıra sosyal ve siyasal meselelere de eğilim gösterdikleri görülmektedir. Çorum ve çevresinde âşıklık geleneği ve Türk halk kültürünü türlü yönleriyle yansıtan, eserlerine taşıyan ve yaşatan âşıklar, gündelik yaşamlarında çiftçilik, esnafılık, memurluk, müzisyenlik, zanaatçılık, avukatlık, öğretmenlik, eczacılık, mühendislik gibi işlerle meşgul olmuşlardır. Çorumlu âşıklar içerisinde irticalen söyleyen, usta malî eserler okuyan, sazına ve sözüne kuvvetli isimlerin yanı sıra kalem şairleri de bulunmaktadır.

Geleneksel anlamda bir icracı olmamakla birlikte, şair veya kalem şairi olarak halk şiiri vadisinde eser üreten Çorumlu temsilcilerin önemli bir kısmı, çiftçilik ve esnafılık yapmaktadır. İlkokul mezunlarının sayıca fazla olmasının yanında; aralarında öğretmen, mühendis, avukat ve eczacı gibi üniversite eğitimi almış olanlar da vardır (Hınçer, 1963: 3127).

Birçoğu Kültür Bakanlığına bağlı sanatçı konumundan olan Çorumlu âşıklar, başta TRT olmak üzere yerel ve ulusal kanallarda da sanatlarını icra etme fırsatı bulmuşlardır. Birçoğu da düzenledikleri programlar vasıtasıyla halkla ve takipçileriyle düzenli olarak buluşup sanatsal anlamda duygularını, düşüncelerini, dünya görüşlerini, ait oldukları kültürel çevreyi şiirleri ve eserleriyle yansıtmaya çalışmışlardır.

Hüseyin Çırakman, Müslüm Koygun, Gülabi Gültekin, Şekip Şahadoğru, Rıfat Kurtoğlu, Eşref Erdoğan, Halil Çimen, Kemal Özgür, Mehmet Ali Eröksüz, Ali Başturan, Orhan Aykaç, Hasan Hüseyin Günday, İbrahim Armutçuoğlu, Bayram Düşünür gibi önemli isimler, yurt içi ve yurt dışında birçok önemli festivale katılarak âşıklık geleneği ve Çorum kültürünü farklı cenahlarda tanıtmaya ve yaşatmaya fırsatı yakalamış önemli âşıklardır. Çorum ilinde Sürmeli Can Kaya, Kevser Ezgili, Gülsüm Kahraman gibi kadın âşıklar da varlık göstermiş olup folklorik öğeler bakımından zengin eserleriyle âşıklık geleneği ve Türk halk kültürünün gelecek kuşaklara taşınmasında aracılık etmişlerdir.

2.2. Çorum ve Çevresinde Âşık Fasılları

Âşıklık geleneği ve kültürü içerisinde önemli bir kurum niteliği taşıyan âşık fasıllarının geçmiş dönemlerde hatta günümüzde dahi önemli bir etkileşim ve eğlence aracı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Âşık atışmaları ve karşılaşmalarının diğer bölgelere göre nispeten daha zayıf olduğu Çorum ili ve çevresinde de belirli dönemlerde önceden kararlaştırılmış ya da süreçte doğal bir şekilde gerçekleştirilmiş âşık fasılları mevcuttur. Âşık karşılaşmalarının,

âşık atışmalarının, âşıklar arasındaki çeşitli yarışmaların tanzim edildiği bu fasıllar sanatçıların saz ve söz hünerlerini göstermeleri açısından da önem taşıyan etkinliklerdir.

Genellikle köy meydanlarında, köy odalarında, düğün salonlarında, bağ ve bahçelerde, umuma açık farklı alanlarda ve ekseriyetle kahvelerde gerçekleştirilen âşık fasılları, birden çok âşığa ev sahipliği yapması ve kültürel alışverişin sağlanması açısından da ayrı bir değer taşımaktadır. Âşıklık geleneğine meraklı, saza ve söze düşkün dinleyici kitlesi karşısında âşıkların karşılıklı icrasına dayanan fasılların kimi zaman yarışma ve atışma amacı olmadan da tertip edildiği bilinmektedir. Doğaçlama söylemlerin, usta malı şiirlerin icra edildiği fasıllar, belirli bir düzen içerisinde gerçekleştirilmiş olup bu fasılların bazılarında türkü seslendirmeleri, halk hikâyelerinden örneklerin anlatılması gibi etkinliklere de yer verilmiştir.

Âşıklar, butalarını aramak, ün sahibi olmak, para kazanmak için çevreyi gezerler; diğer âşıklarla yarışmalar yaparlar. Bu yarışmalara, “meydan edilme”, “divana çıkma” isimleri verilir. Âşıkların halk içindeki toplantılarından biri ve en önemlisi “meydan edilme” geleneğidir. Bu meydan edilmelerde saz şairi, ne kadar güçlü ve usta olursa olsun soğukkanlı görünür ama içinden yenilebileceği korkusunu da çıkarmazdı. İşte o zaman ve karşılaşma başlamadan önce içini coşturma aracı olan sazına güvenerek: “Medet senden sarı telli kepçe” gibi sözler söylemekten kendini alamazdı. Bu meydan edilme ya da “divana çıkma” işini yönetmek üzere “divan âşığı” dedikleri yol, erkân bilen usta bir âşık, meraklılarca seçilirdi. Bu toplantılarda yarışan âşıklara “divan âşığı” adı verilirdi (Başgöz, 1986: 254).

Divanı idare etmek için bir hakem heyeti bulunur. Karşılaşacak âşıklar, birbirlerini tanımayanlarsa bunları tanıtmaya töreni yapılırdı. Sonra “ağırlamalar” başlar. Birbirlerine “hoş geldin” yollu ama hafiften sitemli, kinayeli, taşlamalı söyleşmeler yapılırdı; bu söyleşmeler, söylendikçe hızlanırdı. Aralarında karşılıklı çalım satmalar başlar. Âşıklar birbirlerine hayatlarını şiirle hikâyeye ederek tanışırdı. Tanışmadan sonra “ağırlama” denilen deyişler söylerler. Ağırlamayı iğneleyici, küçümseyici, takılmaya deyişler izler. Daha sonra “tutmaca”lara, “karşıberi”lere, “bağlama-çözme”lere geçilir. Bağlama-çözmeler günlerce sürebilir. Sonunda biri, diğerini yenerek mat eder. Yenilen âşık, ortaya konan ödülleri alır. Yenilen âşığın sazını rakibine teslim ederek bir daha divana çıkmaması, geleneği bırakması da söz konusudur. Bu ağır kuraldan dolayı “âşığın devranı kırk gündür” deyişi yaygındır (Başgöz, 1986: 254).

Türkiye âşıklık geleneğinde belli yörelerde “karşılaşma”, “deyişme”, “atışma” veya “karşıberi” gibi adlar adı altında toplanan sistemli deyişmeler en az iki âşığın dinleyici huzurunda veya herhangi bir yerde karşı karşıya gelerek birbirlerini sazda ve sözde belli prensipler içinde denemeleri esasına dayanmaktadır (Günay, 1992: 47).

Âşık fasıllarıyla ilgili olarak Umay Günay'ın, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi âşıklık geleneğinde görülen bir âşık faslının gerçekleştirilmesinde izlenen adımları tasnifi bu etkinliklerin nasıl ve ne şekilde gerçekleştirildiğiyle ilgili bizlere önemli bilgiler sunmaktadır. Çoğu geleneksel hale getirilmiş âşık fasıllarının hemen hemen her safhasında belirli bir düzen dâhilinde âşık karşılaşmalarına yer verilmektedir. Âşık atışmalarında Günay'ın sistemleştirdiği bu düzen şöyledir (Günay, 1993: 47-60):

- 1. Hoşlama, merhabalaşma:** Âşıkların dinleyicilere “Hoş geldiniz!” diyerek onları selamladıkları bölümdür.
- 2. Hatırlatma, canlandırma:** Eski usta âşıkların şiirlerinden örneklerin verilip onlara saygı gösterilen bu bölümde karşılaşma yoktur.
- 3. Tekellüm:** Âşık faslının en önemli bölümüdür. Âşıkların güçlerini ve hünelerini göstermeleri burada gerçekleşmektedir. Bölüm, sekiz safhada gerçekleştirilir. Âşıklar, bu bölümde kendilerini gösterme fırsatı bulurlar.
 - a. Açılış:** En yaşlı âşığın veya ev sahibi konumundaki âşığın, dar olmayan bir ayakla deyişmeyi açmasıdır.
 - b. Öğütleme:** Burada iki âşığın birbirine nasihat vererek yol göstermesi ve tecrübelerini aktarması yer alır.
 - c. Bağlama-muamma:** Tekellümün bu en zor bölümünde âşıklar birbirlerinin çeşitli alanlardaki bilgilerini ölçerler. Genellikle dar ayaklar tercih edilir. Dinleyicilerin zevkle takip ettikleri bölümlerin başında gelir.
 - ç. Sicilleme:** Karşılaşmaya yer vermeyen bölümlerdendir.
 - d. Yalanlama:** İnanılması güç yalanların söylendiği bir bölümdür.
 - e. Taşlama-takılma:** Bölümde âşıklar; bir olayı, arkadaşlarını hatta kendilerini eleştirip gerekirse taşlarlar.
 - f. Tüketmece veya daraltma:** Buraya kadar birbirlerini yenemeyen âşıkların dar ayaklarla ve dudakdeğmezlerle birbirlerini zorladıkları bölümdür.
 - g. Uğurlama veya methiye:** Faslın sonunda, daha önce söyledikleri sözlerle birbirlerini inciten âşıkların, rahatlama amacıyla söyledikleri tam şiirlerdir.

Âşıklık geleneği içerisinde “karşılaşma” ve “deyişme-atışma” terimleri birbiriyle çok sık karıştırılan ifadelerdir. Bu karışıklığın hâsıl olma sebebi terimlerin anlamsal bağlamda birbirine yakın ifadeler olmasından ileri gelmektedir. Atışmalar, saz şairlerin belirli bir ayağa uygun olarak birbirlerine laf dokundurdukları, nükteli söylemlere yer verilen, sazın ve sözün eksik olmadığı karşılaşmalar olarak düşünülebilir.

Terimler, neredeyse aynı sözlerle tanımlanmaya çalışılmıştır. Oysa bunlar, birbirinden küçük farklarla da olsa birbirinden ayrılmaktadır. Her şeyden önce “karşılaşma” genel bir isimdir. Eskiler, bunu “tekellüm” sözü ile karşılaşmışlardır. Âşık edebiyatında “karşılaşma” terimi genel bir kavramdır. En az iki âşığın irticali olarak düşüncelerini, durumlarını, duygularını, dünya görüşlerini, bilgi, kanaat ve tecrübelerini sergilemek, dinleyenleri eğlendirmek veya birbirlerine üstünlük sağlamak için belirli kurallar çerçevesinde manzum olarak söyleşmeleridir (Kaya, 2000: 27).

Âşıkların soru-cevap usulüyle dar ayakla veya çift kafiyeli ayakla birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaları ise “karşılaşma”nın bir başka yönünü gösterir. Âşıklar böylece bir bakıma rakiplerini sınırlar. Bu yönüyle “karşılaşma” daha özel bir durum arz eder ve “atışma” ile “deyişme”den ayrılır. Karşılaşma denildiğinde âşıkların şu veya bu yönüyle başvurarak rakiplerine üstün gelme gayreti görülür (Kaya, 2000: 27).

Deyişme de bir karşılaşma çeşididir. Ancak “deyişme” alt başlık olarak “karşılaşma”dan ayrılır. Deyişme, iki veya daha fazla âşığın herhangi bir konuda manzum olarak söyleşmeleridir. Yani “deyişme” de ne galip gelme ne de rakibe takılma ve laf atma vardır. Verilen bir ayakla veya âşıklardan birinin açacağı ayakla duyguların, kanaatlerin, kabullerin, inançların, tavırların kısaca pek çok yaradılışın ortaya konulmasıdır. Kısacası, karşılaşmada “mat etme” ; atışmada, “eğlendirme”; deyişmede ise sohbet esastır (Kaya, 2000: 28).

Âşık karşılaşmaları, iki veya daha çok âşığın bir arada bir bilirkşi kurulu veya halk topluluğu karşısında sazlı, sözlü sınav olması, karşılıklı atışması ve birbirlerinin sözlerine karşılık nazire söylemeleri şeklinde olur. Âşık karşılaşmalarında yaygın olarak uygulanan kural şöyledir: Söze yaşlı veya üstat kabul edilen veyahut da misafir olan âşık başlar. Ya meclisin veya yarıştırmacıların verdiği ayak ve konu üzerinden söyler ya da kendisi herhangi bir konuda istediği ayakta şiire başlar. Daha sonra bu ayakta öteki âşık veya âşıklar da söyledikten sonra ilk ayak bitmiş olur. Bu defa öteki âşıklar, yeni bir ayakla başlar veya başlatılır. Diğerleri aynı ayakla onu izlerler. Yani ilk deyişte başlayan âşık, ayak açmış olur (Aslan, 1975: 71).

2.3. Çorum ve Çevresinde Zâkirlik Geleneği

Zâkir, etimolojik olarak zikir kelimesinden türemiştir. Sözlük anlamı olarak “bir şeyi anmak, hatırlamak” olan bu kavram (zikr) dinî literatürde dil veya kalp yoluyla “Allah’ı anmak ve unutmamak suretiyle gafletten ve nisyandan kurtuluş” anlamında kullanılmaktadır (Öngören, 2013: 209).

Anadolu halk kültürü ve geleneği içerisinde birçok zenginliği bünyesinde barındıran Çorum ve çevresi, Alevî-Bektaşî inancının tüm yönleriyle yaşatıldığı bir merkez konumundadır. Sözü ve musikinin iç içe olduğu halk kültürü ve âşık şiiri içerisinde ayrı bir önem taşıyan cem âşıklığı ve zâkirlik, kültürel birikimin kuşaklar arasındaki aktarımı ve Türk halk kültürünün daha iyi anlaşılıp anlamlandırılmasında etkin rol oynamaktadır. Alevî toplum yapısının inanç ve pratiklerinin saz, söz ve musiki eksenindeki yansımaları, cem ayinlerinde gerçekleştirilen çeşitli ritüeller, okunan düvaz, nefes ve demeler zâkirlik kavramının barındırdığı duyuş ve düşünüş biçimini bizlere sanatsal bağlamda eklektik biçimde aktarmaktadır.

Osmanlı'da da Alevî-Bektaşî kültür ve geleneği bünyesinde etkin bir rol oynayan zâkirler, sahip oldukları güçlü hafıza ve deyiş yeteneğiyle ön plana çıkmışlardır. Alevîlerde "deme", Bektaşîlerde ise "nefes" olarak da adlandırılan ilahiler söylemişler; cem ayinlerinde cezbe ve huşu ile dualar etmişler, telli Kur'an olarak telakki ettikleri bağlama eşliğinde On İki İmam, Hz. Ali sevgisini işleyerek deyişler, düvazlar, miraçlama söyleme görevlerini yerine getirmiş ve inançsal, kültürel birikimin gelecek kuşaklara doğru bir biçimde aktarımına aracılık etmişlerdir.

Zengin kültürel birikim ve sahip oldukları güçlü hafızalarında bin ile beş bin arasında deyiş belleklerinde muhafaza ettikleri bilinen zâkirler, bu deyişlerden hareketle sentez şiirler de meydana getirmişlerdir. Deyişlerinin temel çıkış noktasını da Allah ve peygamber sevgisi oluşturmuştur. Bunun dışında İslam inancı ve ahlakı, Ehlibeyt sevgisi ön plana çıkmakta; kendilerine Yedi Ulu Ozan'ı örnek almaktadırlar. Deyişlerinde Hz. Ali sevgisi başta olmak üzere Hz. Hüseyin, Kerbela, Hacı Bektaş-ı Veli, Balım Sultan gibi unsurların yanı sıra Yahudilik, Musevilik, Hristiyanlık inancından Hz. Davut, Hz. Musa, Hz. Süleyman peygamberlere de övgü yer almaktadır.

Zâkirler, tekke ve dergâhlarda, çeşitli tarikatlarda çokça zikirde bulunarak Allah'ı vecd ile anmakta, zikir ayinlerine de önderlik etmektedir. Yalnızca Orta Asya'da değil; Balkanlar'da da On İki İmam, Yedi Ulu Ozan ve Ehlibeyt sevgisiyle yoğrulan Türk toplulukları, Bektaşî tarikatı aracılığıyla bu kültürel mirası korumakta ve farklı coğrafyalarda da sürdürmektedir.

Tarikatlarda zikir, hafif ses (hafi) ve yüksek ses (cehri) olmak üzere iki özelliğindedir. Zikirlerini hafi (hafif sesle) yapan tarikatlarda sadece Kur'an tilâveti, ezan, kamet, salât, tekbir, tespih okunması sırasında bir ses musikisine yer verilmektedir. Bu tarikatlardan biri Nakşibendiyye ve kolları, diğeri ise Mevlevîyye'dir. Mevlevîyye tarikatında ayinlerde yoğun biçimde musiki icrası görülmekteyse de sabah zikirlerinde ve semâ uygulaması esnasında semazenlerin hafi zikir yapması esastır. Nakşi tarikatının bazı kollarında ise cehri (yüksek

sesle) zikir yapılır. Hz. Ali'ye bağlanan Bektaşilik, Kâdîriyye, Rifâiyye, Halvetîyye, Bedeviyye, Sa'diyye, Şâzeliyye, Bayramiyye'de ve bunların çeşitli kollarında cehri zikir esastır. Bu tarikat zikirlerinde tekke musikisi formlarının coşkun biçimde uygulandığı görülmektedir (Uygun, 2013: 412).

Çorum ve çevresinde icra ettikleri nefesler, düvazlar, demeler ve deyişlerle Alevî-Bektaşî kültürünün geleneksel yapısını yansıtan Çorumlu zâkirler çoğunluktadır. Bunlar arasında Çorum ili Alaca ilçesinden Âşık Nuri Bolata, merkez köylerden Acıpınarlı Âşık Musa Yıldız (Kara Musa), merkez bağlı Atçalı köyünden Âşık Ahmet Madak ve Âşık Ali Bükücü gibi isimler, âşık şiiri bünyesinde zâkirlik yönleriyle ön plana çıkan önemli âşıklardır. Sözün ve sazın bütünleştiği zâkirler geleneğinde küçük yaşlardan beri kültürel ve sanatsal yönden beslenen zâkirlerin cem ayinlerine farklı enstrümanlarla katıldıkları da bilinmektedir. Bu yönden değerlendirildiğinde zikirlerinde, icralarında müziğin ve ezginin önemli bir yer tuttuğu zâkirler, önemli birer musikişinas konumundadır.

Cem ayini belirli sayıda birbirine sırayla bağlı iç içe geçen erkânlardan oluşmaktadır. Bu akışının yürütülmesinden 12 kişiden oluşan hizmet sahipleri sorumludur. Hizmet sahipleri sırasıyla; (1) Dede, (2) Rehber, (3) Zâkir, (4) Gözcü, (5) Delilci, (6) Kurbanacı, (7) Lokmacı, (8) Saki, (9) Süpürgeci, (10) Peyik, (11) Tazeker ve (12) İznikçi'den oluşmaktadır. Kuşkusuz bu görev dağılımı içinde zâkirin, icracı kimliğinden dolayı özel bir konumu vardır. Burada zâkirler Dede ile birlikte cemin akışını sağlamakla yükümlüdür. Bu hizmet için seçilen zâkir sayısı, bölgelere göre değişmektedir. Genellikle üç zâkir olması gerektiğine dair bir kanı öne çıksa da cemin türüne göre bir ozan da yeterli gelmektedir. Ancak duruma göre üç zâkirden daha fazla cem âşığının yer aldığı örnekler mevcuttur. Örneğin Elmalı Tekke köyünde gerçekleşen bir törende, beş kişilik bir zâkir grubunun cem odasının bir köşesinde kendi aralarında bir halka oluşturdukları görülmüştür (Birdoğan, 1995: 403).

Zâkirlerin belleklerine yıllar içerisinde nüfuz eden deyişlerin büyük bir çoğunluğunu usta malı eserler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra âşıklık geleneği bünyesinde ortaya koydukları eserlerle asırlardır sürdürülen halk kültürünün duyuş, düşünüş ve duygusal yapısını inanç unsuruyla yoğurarak sunan zâkirler de mevcuttur. Çorumlu zâkirlerin genellikle usta malı deyişlerle sanatlarını icra ettikleri bilinmektedir.

Alevî inanç geleneği içinde iki tip zâkir profilinden söz edilmektedir. Bunlardan ilki, kendi demelerini, eserlerini üreten âşık tipine karşılık gelirken bir diğeri yalnızca usta malı eserleri icra eden zâkir profilini temsil etmektedir. Ancak her ikisi de Alevî inanç sistemine ait metinleri her dönem yeniden inşa ederek icra ortamının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Ersal, 2009: 189).

Zâkirlik yönü de olan Müslüm Koygun, zâkirlik geleneğini şu şekilde ifade etmektedir: Zâkir, Alevî-Bektaşî kültüründe cem ayinini yürüten dedenin sağ koludur. Zikir töreninde posta oturan Dede; muhabbete, ibadete başladığında deyişlerden, Yedi Ulu Ozan'dan okunan düvazlardan, nefeslerden, demelerden yararlanılarak ceme katılan kişilerin eğitilmesinin, iyiye ve güzele yönlendirilmesinin, Alevî-Bektaşî kültür ve geleneğini anlamasının ve anlamlandırmasının sağlanması temel amaçtır. Cemlerin belirli bir adabı ve erkânı vardır. Âşık, normal bir meclisteki, muhabbetteki şiirlerini ya da çeşitli farklı türlerdeki eserlerini cemlerde icra edemez. Cem ayininde zikredilen her türün kendine has bir makamı ve söyleyiş özelliği vardır. Bu ayinlerde deyişlerin, düvazların, demelerin belirli kurallar çerçevesinde, kendine has bir makamla huşu içerisinde icra edilmesi zaruridir. Aynı asırlar içerisinde çağdaş sayılan divan şiiri ve halk şiiri arasında elbette ki etkilenmeler olmuştur. Cemlerde uzun havalar şeklinde söylenen mersiyeler de bu etkilenmenin varlığını göstermektedir. Halk şiirindeki ağıtların yerini tutan mersiyeler vasıtasıyla Yedi Ulu Ozan'a, On İki İmam'a, Ehlibeyte, Hz. Ali'ye duyulan özlem ve yas, coşkun bir söylem ile ifade edilmeye çalışılmıştır.

Netice olarak ilahi aşkı, Allah ve peygamber sevgisini, On İki İmam ve Yedi Ulu Ozan'a, Ehlibeyte, Hz. Ali'ye duyulan sevgi ve saygıyı iştiyakla, sufiyane, coşkun duygularla dile getiren zâkirlerin gelenek içerisindeki yerlerinin, sanatsal anlamdaki değerlerinin, cemlerde ve Alevî-Bektaşî tekkelerinde huşu ile gerçekleştirdikleri ayinlerin iyi anlaşılıp doğru telakki edilmesi zaruridir. Asırlardır kırsal kesimde yaşatılan bu geleneğin yansımaları köyden kente göçün de tesirleriyle şehir merkezlerinde de hissedilse de halk kültürü ve geleneği içerisindeki yerinin iyice anlaşılıp anlamlandırılmadığı muhakkaktır. Çorum ve çevresinde Alevî kültür ve geleneğinin aktif şekilde sürdürülmesi, gelenekten beslenen, usta-çırak ilişkisiyle çekirdekten yetişen âşıkların varlığı, zâkirlik kavramının geçmişten günümüze geldiği süreç, bu kültürün kaideleri halk arasında çeşitli sosyal çevrelerde kabul görmekte başta cemler olmak üzere dinî tören ve sohbetlerde canlı bir şekilde sürdürülmeye devam edilmektedir.

2.4. Çorum ve Çevresinde Âşıklık Geleneği İçerisinde Yer Alan Usta Âşıklar

Tarihî ve kültürel kimliğiyle ön plana çıkan Çorum yöresindeki bu zengin birikim, sanat ve edebiyat alanında da kendisini göstermektedir. Halkın duygu ve düşünce dünyasını şekillendiren sazı ve sözüyle dizelere hayat veren nice halk ozanı, Çorum'un bereketli topraklarında yetişmiş ve sanatlarını icra etme fırsatı bulmuştur. Hem akademik hem de yerel çevrede çeşitli araştırmalara da konu olan Çorumlu âşıklar üzerine hem monografik hem de

antolojik çeşitli çalışmalar sürdürülmüş; şehrin dokusuna teli ve diliyle ahenk katan usta isimler incelemelere tabi tutulmuştur. Birçoğu gelenek içerisinde usta-çırak ilişkisiyle yetişerek önemli eserler veren Çorumlu halk âşıkları arasında kalem şuarasından isimlere de rastlanmaktadır. İbrahim Gösterir, Çorumlu kalem şairleri içerisinde akla ilk gelen isimlerdendir. Çorumlu âşıkların birçoğu sayısı binlere ulaşan eserleriyle duygu ve düşüncelerini dizelere dökerek önemli ürünler vücuda getirirken kimi usta isimlerse doğaçlama söylemlerin dışında başka isimlere ait şiirleri, usta malı eserleri de çalıp söylemeyi tercih etmiştir.

Çorum Belediyesi ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün katkılarıyla Çorumlu âşıklar üzerine önemli çalışmalar yürütülmüş ve bu sanatçıların eserleri antolojik düzeyde derlenerek Çorum ili kültür dairesine kazandırılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmalarda halk âşıklarını müstakil düzeyde işleyen yüksek lisans tezlerinin yanı sıra Atiye Nazlı tarafından Çorum iline kazandırılan “Sözden Dizeye Çorum Şiiri (Çorum Şiir Antolojisi), Abdullah Ercan’ın Çorumlu şairleri asırlara göre kronolojik bir şekilde ele alıp detaylıca incelediği “14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler”, M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır tarafından hazırlanan “2006 Yılında Çorum’da Yaşayan Âşık Sanatı” ve Mete Taşlıova tarafından kaleme alınan ve kapsamlı bir araştırmanın ürünü olan “Sözlü ve Yazılı Kaynaklarda Çorum Halk Şiiri Antolojisi – Âşıklar, Şairler, Ozanlar” adlı eserler, Çorum’da âşıklık geleneği ve Çorumlu âşıklar hakkında bizlere detaylı bilgiler sunmaktadır.

Çorum ve çevresinde âşıklık geleneği bünyesinde eser veren; sazıyla, sözüyle halkın duygu ve düşünce dünyasına tercüman olmaya çalışan usta âşıkların büyük bir çoğunluğu eserlerini kendi imkânlarıyla kitaplaştırarak yayımlamış fakat bir o kadarı da kimi nedenlerden ötürü şiirlerini yazılı ortama geçirememiş, kitap haline getirememiştir. Hüseyin Çırakman, Gülabi Gültekin, Şekip Şahadoğru gibi önemli isimler ise Türkiye çapında tanınan ve eserleriyle gelenek bünyesinde sonraki kuşaklara örnek teşkil eden isimler olmuşlardır.

Âşık Rıfat Kurtoğlu, Âşık Hüseyin Çırakman, Âşık Cuma Türkmen, Âşık Kemal Özgür, Âşık Hüseyin Kalafat, Âşık İsmet Yılmaz, Âşık Mehmet Çan, Âşık Halil Çimen, Âşık Hasan Şen, Âşık Haydar Kılıç, Âşık Bekir Sağır, Âşık Abdullah Ercan, Âşık Dursun Sarı, Âşık Arap Kurt, Âşık Musa Yıldız, Âşık Eşref Erdoğan, Âşık Kerem Sala, Âşık Hayri Uçar, Âşık Ali Rıza Öztürk, Âşık Ali İhsan Erdoğan, Âşık Murat Güvendik, Âşık Murat Danlı, Âşık Salim Örgel, Âşık İbrahim Armutçuoğlu, Âşık Mehmet Ali Eröksüz, Âşık Haşimi Aslıhak, Âşık Murat Güvendik gibi Çorum ve çevresinde yetişmiş önemli ve tanınmış halk âşıklarının yanı sıra Kevser Ezgili, Sürmeli Can Kaya, Ayşe Çoban gibi Çorumlu kadın âşıklar da asırlardır yaşatılan halk âşıklığı ve kültürü geleneğine önemli katkılarda bulunarak tanınmış ve eserler vermiştir. Yalnızca saydığımız bu isimler değil; halk edebiyatı ve kültürüne gelenekten

beslenen eserleri ve sanat anlayışlarıyla katkı sağlayan yüzlerce halk âşığı, belirli dönemlerde düzenlenen ve geleneksel hale getirilmiş festivaller ve şenliklerde halkla bir araya gelmiş eserlerini icra etme fırsatı bulmuşlardır.

III. BÖLÜM

3. ÇORUMLU ÂŞIK MÜSLÜM KOYGUN'UN HAYATI

3.1. Âşığın Hayatı ve Yetiştığı Çevre

Çorum merkeze bağlı Mislerovacıği köyünde 1 Mayıs 1956 tarihinde dünyaya gelen Müslüm Koygun, imkânsızlıklarla dolu çocukluk yıllarının bir kısmını Çorum'da bir kısmını ise Ankara'da geçirmiştir. Eşi Altın Hanım'la evliliklerinin ilk yıllarında kısa bir süre de Almanya'da bulunan Koygun, gençlik yıllarında Ankara'da bulunmuştur. Müslüm Koygun, evli ve iki erkek evlat sahibidir. Vatani görevini Manisa'da yerine getirdikten sonra resmî dairelerde memurluk da dâhil olmak üzere eline birçok iş fırsatı geçmesine rağmen içindeki âşıklık sevdası, saza ve söze merakı yüzünden bu işlerle meşgul olmayı tercih etmeyip her zaman hayallerinin peşinden koşmuştur.

Gençlik yıllarında Turizm Bakanlığı bünyesinde eleman yetiştirme kurslarına katılan Müslüm Koygun, turizm sektöründe önce İzmir'de sonrasında da Ankara'da uzun yıllar görev aldıktan sonra köyüne dönmüş çeşitli ticari faaliyetlerde bulunmuştur. Bakkallık, çay ocağı işletmeciliği yaparak hayatını ve ev geçimini idame ettirmeye çalışmış fakat hayatında çok önemli bir yere sahip olan âşıklık sevdasından dolayı yine bu çevrede yer edinmeye çalışarak Türk halk şiiri ve âşıklık geleneği bünyesinde ilerleme göstermiştir.

Küçüklüğünden beri saza ve söze büyük ilgi duyan Koygun, bu ilgisinde köylerine gelen âşık ve dedelerin büyük rolü olduğunu, âşıklığı köylerine gelen bu âşıklardan ve dedelerden öğrendiğini ifade etmektedir. Bu tutkusundan dolayı ortaokul ikide öğrenimini yarıda bırakan Müslüm Koygun, babasının işi dolayısıyla Ankara'ya göç ettiklerinde daha geniş bir âşık çevresiyle karşılaşma imkânı bulmuş; çok sevdiği saz ve söz meclislerinde bulunmaya ve kendisini yetiştirmeye çalışmıştır. Sonrasında ustası Hüseyin Çırakman'ın Ankara'da kurduğu Halk Ozanları Kültür Derneği'nde kendisini geliştirmeye ve âşıklık geleneği bünyesinde yer edinmeye başlayan Koygun, şiir tekniğiyle ilgili bilgilerini Abdullah Ercan'dan öğrendiğini ifade etmektedir.

Âşıklık geleneği içerisinde yer alarak saza ve söze gönül veren bir kimsenin hayata ve insanlığa karşı sorumluluklarının olması gerektiğini belirten Müslüm Koygun, âşığın özveriyle ve aşkla toplumun sesini, istek ve hayallerini, yaşam şekillerini, sosyal ilişkilerini, sanat ve estetik anlayışını, dilini ve telini eserleri vasıtasıyla yayması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre âşık, yalnızca bir sanatçı değil; içinde yaşadığı topluma ve çağa her anlamda mesuliyet

hisseden, insanlığın derdiyle hemhâl olan, bunu da saza ve söze duygu yoğunluğuyla döken kimsedir.

Koygun'a göre âşık, maddi beklentiler ya da tatminler karşılığında sanatını icra eden kişi değildir. Âşığın başlıca görevi, halka ve içinde bulunduğu topluma hizmet olmalıdır. Âşık; ün, nam, şan, şöhret gibi şahsi beklentiler ve maddi çıkarlardan azade bir tavırla gelenek içerisinde yer almalıdır.

Müslüm Koygun'un usta-çırak ilişkisi bağlamında gelişme gösteren âşıklık geleneği içerisinde yanında yetiştiği isim, Çorumlu âşiklerden Hüseyin Çırakman'dır. Müslüm Koygun'a aktardığı bilgilerle ona her anlamda yardımcı olan Çırakman'ın Müslüm Koygun'un gelenek içerisinde sazıyla sözüyle usta bir âşık olmasında büyük bir rolü ve katkısı vardır. Bu usta ismin dışında Çorum'un Mecitözü ilçesine bağlı Konaç köyünden Âşıkı, Çorum'un Sungurlu ilçesine bağlı Araf köyünden Dedemoğlu, Ceyhunî ve 17. yüzyıl âşiklerinden Kayıkçı Kul Mustafa gibi isimler de Müslüm Koygun'un sanatının şekillenmesinde dolaylı yollardan etkin rol oynayan isimlerdir.

Eserlerinde halkın dilini, söyleyiş özelliklerini ustaca kullanan Müslüm Koygun, bazı şiirlerinde kimi zaman yerel söyleyişlere de yer vermiştir. Tüm insanlığı kucaklayan bir tavırla, sevgi ve şefkatle duygularını dizelere dökerken eserlerine egemen olan lirik unsurları sahip olduğu evrensel insan sevgisi, hoşgörü anlayışı ve kardeşlik duyguları üzerine temellendirmiştir.

Hayat telaşesi ve zorlu şartlar altında koşturmacayla geçen yıllar içerisinde Koygun'un saza ve sözü de olgunlaşmış; âşık, yaşadığı kalp kırıklıklarını, aşkını, sevdasını, özlemine, istek ve hayallerini gönül telinden dizelere aktarmaya çalışmıştır. Hiçbir zaman bireyci sanat anlayışıyla hareket etmemiş, sosyal duyarlılıklarını, içinde bulunduğu çevreye, topluma, çağa ve insanlığa yönelik hissettiği duygularını eserlerine taşımaya çalışmıştır. Yunus Emre'den beri âşiklerin derdinin aşk ve sevgi olduğu gibi Müslüm Koygun da insanı, sevgiyi, barışı, kardeşliği kendisine dert edinmiş; tüm toplumu, insanlığı kucaklayan evrensel bir bakış açısıyla eserler vermeye sürdürmüştür. Âşığın "Şiirlerim Bir de Sazım" adlı şiirindeki dizeler, hayata ve insanlığa dair taşıdığı yüce duyguları; âşıklık sanatıyla ilgili düşüncelerini, sazın ve sözün hayatındaki yerini ve önemini tüm samimiyetiyle özetler niteliktedir.

ŞİİRLERİM SAZIM

Benim sermayem servetim

Şiirlerim bir de sazım

Dünyadaki mülkiyetim

Şiirlerim bir de sazım

Gâhi engin gâhi yüce

Dillendirdim hece hece

Hep benimle gündüz gece

Şiirlerim bir de sazım

Hislerimi bölüştüler

Sohbet edip konuşular

Sitemime alıştılar

Şiirlerim bir de sazım

Derdimi onlara döktüm

Kimi doldum kimi aktım

Emek verip zahmet çektim

Şiirlerim bir de sazım

Zaman kısa can emanet

Muhannete etmem minnet

Bilmezler hile ihanet

Şiirlerim bir de sazım

Duygularımdaki ışık

Sinem başı delik deşik

Biri maşuk biri âşık

Şiirlerim bir de sazım

Cefai ozanlık yönüm

Her birinde var bir anım

Erbabına armağanım

Şiirlerim bir de sazım

(Çorumlu Âşık Cefai)

Koygun, 1995 yılında Ankara'dan Çorum'a döndüklerinde burada âşık meclislerine ev sahipliği yapan Çorum Anadolu Halk Ozanları Kültür Derneği başkanlığını Selami Saydam'dan yoğun istekler neticesinde devralmıştır. İlk yıllarında çeşitli halk âşıklarının buluşma yeri olarak âşık meclisleri ve sohbetlerine sık sık ev sahipliği yapan dernek, gerek Çorum ilinde gerekse ülke çapında resmî ve özel birçok etkinlikte önemli görevler üstlenmiştir. Koygun, iş ve aile hayatının aksaması pahasına da olsa Türk halk kültürü ve geleneğinin yalnızca Çorum ve çevresinde değil; ülke çapında yaygınlaştırılması adına fedakârca çalışmış, dernek çalışmalarının belirli bir düzeye ulaşması için çaba sarf etmiştir.

Müslüm Koygun, Çorumlu çeşitli âşıklara ev sahipliği yapan dernek bünyesinde ilk zamanlar çeşitli organizasyonlar, âşık şenlikleri, sanatı ve sanatçıları destekleyici faaliyetler sürdürülse de dernek bünyesindeki etkinliklere yönelik gereken desteği bulamadıkları için dernek çalışmalarının sekteye uğradığını ifade etmektedir. Çorum Belediyesi dâhil olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen birçok önemli organizasyona katılarak şiir şölenleri ve söyleşmeler düzenlediklerini ifade eden Koygun, tüm bu çalışmalarına rağmen halk ve yetkililer tarafından maddi ve manevi anlamda desteklenmedikleri için gelecekte gerçekleştirilmeyi planladıkları çalışmaların da yarıda kaldığını belirtmektedir. Halk âşıklarının geniş çaplı katılımlarıyla düzenlenen önemli organizasyonlar neticesinde dahi yalnızca kuru bir teşekkürle ve eline sağlık, ustanın canına minnet nidalarıyla uğurlanmaları, kendilerini moral ve motivasyon açısından olumsuz yönde etkilemiş; dernek çalışmalarına yönelik gereken hassasiyet ve ilginin kaybedilmesine yol açmıştır. Resmî ve özel kuruluşlardan da gerekli desteği alamayan dernek, zaman içerisinde kan kaybına uğramış; tüm bunların sonucunda derneğin sahip olduğu sanat ve şiir ortamı kaybolmaya yüz tutmuştur.

Hayatı boyunca dost bildiklerinin ihaneti ve vefasızlığıyla karşılaşan Müslüm Koygun, ne olursa olsun Yunus'un izinden gidip Yaradan'dan ötürü yaradılanı sevmiş ve saygı duymuştur fakat kalbinde derin yaralar bırakan vefasızlara ve etrafındaki sahte dostlara da şiir defterinin ilk sayfasındaki şu dizelerle seslenmiştir:

Dost diyerek yüzlerime gülenler

Ardım sıra acı tatlı söz söyler

Dünya hayatının geçiciliğini, günlük heveslere meyletmeden dostça, dürüstçe, hakça, kardeşçe barış içinde bir yaşam sürdürmenin gerekliliğini her fırsatta dile getiren Koygun'un türkü şeklinde düzenlediği "Al Başına Çal" adlı şiiri, dünya hayatına, yaşananlara, adaletsizliklere ve insanlığa bakışı açısı hakkında bizlere gerekli ipuçları sunmaktadır.

AL BAŞINA ÇAL

Aklım ermedi işine

Ne yazına ne kışına

Yaşarım boşu boşuna

Senin olsun al dünyayı

Al başına çal dünyayı

Gerçekleri bilmedikçe

Hak adalet gelmedikçe

Ağlayanlar gülmedikçe

Senin olsun al dünyayı

Al başına çal dünyayı

Üst üste verdin dertleri

Güldürdün hep namertleri

Yedin onca yiğitleri

Senin olsun al dünyayı

Al başına çal dünyayı

Cefai'de dertle cefa

Yok imiş dünyada vefa

Bir gün süremedim sefa

Senin olsun al dünyayı

Al başına çal dünyayı

3.2. Âşığın Anne, Baba ve Kardeşleri

Müslüm oğlu Esat Koygun, Müslüm Koygun'un babasıdır. Mert ve dobra bir insan olan Esat Koygun, uzun yıllar Ankara Büyükşehir Belediyesinde işçi olarak çalışmış; ailesinin

geçimini bu yolla idame ettirmiştir. Ailesi ve yakın çevresinde kalender meşrep kişiliğiyle tanınan Esat Bey, imkânsızlıklardan dolayı okuyamamasına rağmen asla pes etmemiştir. Okuma ve yazmayı kendi imkânlarıyla öğrenerek kendisini sürekli geliştirmeye çalışmıştır. Eli açık, insanlara yardım etmeyi seven, okumayı, sanatsal ve kültürel faaliyetleri daima destekleyen Esat Bey, çevresinde her zaman sevilen ve takdir edilen bir şahsiyet olmuştur. Müslüm Koygun, babasının cömertliğinden söz ederken sofralarından misafirlerin hiçbir zaman eksik olmadığını, babasının herkesi kucaklayan, derin bir insan sevgisine sahip olduğunu ifade etmektedir. Maddi imkânları yeterli olmasa da gönlü zengin olan Esat Bey, nerede yardıma muhtaç birini görse ona yardım etmeye, nerede bir aç görse onu doyurmaya çalışmış; kendine barışı, kardeşliği ve iyiliği kılavuz edinmiştir.

Esat Bey, kendisi çok istemesine rağmen maddi imkânsızlıklardan dolayı okuyamamanın hüznünü her zaman içinde yaşamıştır. Bu yüzden oğlu Müslüm Koygun'un okuyup iyi yerlere gelmesini çok istemiştir fakat oğlunun saza ve söze eğilimini anlaması çok uzun sürmemiştir. Esat Bey, oğlundaki tutku derecesine varan saz çalma ve şiir söyleme tutkusunu fark ettiğinde ona öncelikle iyi bir öğrenim görerek okulunu tamamlamasını, okuduğu zaman çok sevdiği saz ve söz eğitimini konservatuvara giderek ilerletmesini öğütlemiştir. Kendisi okul göremediği için çocuklarının eğitime büyük önem veren Esat Bey, yalnız kendi çocuklarının değil; nerede okuyan bir öğrenci görse her zaman destekçisi olmuştur. Sanata ve sanatçıya değer vermiş, eğitilmiş insanlara büyük saygı duymuş, kendisi de hayatı boyunca eğitim-öğretim faaliyetlerinden geri kalmamıştır. Oğlunun da okulunu bitirerek iyi bir eğitim almasını arzulayan ve onu her açıdan destekleyen Esat Bey, oğlunun âşıklık sevdası, saz çalıp şiir söylemeye merakından dolayı öğrenimini yarıda bırakıp tamamen bu alana yönelmesine ne yazık ki karşı koyamamıştır. Sonrasında ise çalışan, çabalayan, hayata dair belirli bir amacı ve hedefi olan herkesi desteklediği gibi oğlu Müslüm Koygun'un da küçüklüğünden beri ilgi duyduğu âşık sanatı ve âşıklığa ilgisini her daim desteklemiştir.

Hayat görüşü, insan sevgisi, hoşgörü anlayışı ve okumaya verdiği önem gibi hususlarda babasının tesiri altında kalan Müslüm Koygun, babası Esat Bey'in istediği şekilde öğrenimini tamamlayarak iyi bir meslek sahibi olabilmeyi çok istediysede içindeki coşkun duyguları dışavurma isteği ve saz çalıp şiir söylemeye olan tutkusu buna engel olmuştur. Okuyamamanın hüznünü de aynı babası gibi gönlünde her daim derin bir sızı gibi hissetmiştir.

Müslüm Koygun, çok sevdiği ve saygı duyduğu babası Esat Bey'e olan sonsuz özlemini ve duygularını, hayatta emellerini gerçekleştirememenin verdiği hüznü ve ölüm karşısındaki derin çaresizliği "Babam" adlı şiirindeki şu dizeleriyle ölümsüzleştirmiştir:

BABAM

Kolay değil yokluğuna alışmak
 Sensizlik boynumu büküyor babam
 Hayal oldu kucaklaşıp buluşmak
 Özlemin bağrımı yakıyor babam

Sen bir çınar idin bense bir dalım
 Sendin tutunduğum kanadım kolum
 Kime gidem kime arz edem halim
 Çaresizlik beni yıkıyor babam

Elin açık idi tok idi gözün
 Kalleşlik bilmezdin mertçeydi sözün
 Ayrı değil idi sözünle özün
 Ne dedinse bir bir çıkıyor babam

Hak Muhammet Ali etsin şefaaf
 Yerin cennet olsun nur içinde yat
 Emir büyük yerden ne çare heyhat
 Ecel fermanını okuyor babam

Ummuştum bahtımız gelecek diye
 Arzular yerini bulacak diye
 Sanki bir gün çıkıp gelecek diye
 Cefai yollara bakıyor babam

Müslüm Koygun'un annesi, Ali kızı Şehriban Hanım'dır. Esat Bey'le Şehriban Hanım, görücü usulü evlenmişlerdir ve bu evlilik, beş erkek evlatla taçlandırılmıştır. Şehriban Hanım'la Esat Bey, senelerce mutlu bir evlilik sürdürmüşlerdir. Şehriban Hanım, fedakâr bir ev hanımıdır. Koygun'un deyişiyile adeta melek gibi bir kadındır. Gelenekçi bir aile ortamında yetişen Şehriban Hanım, okul yüzü görmemiş, okuma ve yazma öğrenememiştir. Bunda ailesinde var olan kız çocukları, okumaz; kızlar, okula gitmez düşüncesi etkili olmuş ve Şehriban Hanım'ın öğrenim görmesi engellenmiştir. Ailesini daima koruyup gözetken, çocukları ve eşi için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan Şehriban Hanım da oğlu Müslüm

Koygun’u her zaman desteklemiş, onun için hayallerini gerçekleştirebilmesi adına elinden ne geldiyse yapmıştır.

Müslüm Koygun, çok sevdiği ve güzeller güzeli bir meleğe benzettiği annesi Şehriban Hanım’a olan duygularını, sevgisini, özlemini, annesinin fedakârca ve büyük bir özveriyle kendilerini nasıl büyütüp yetiştirdiğini “Canım Anam” adlı şiirindeki şu dizeleriyle ölümsüzleştirmiştir:

CANIM ANAM

Güzeller güzeli meleğe benzer
Emsali bulunmaz bir canım anam
Bir saat görmezse yavrum der özler
En sadık vefakâr yâr canım anam

Geceleri uyku girmez gözüne
Alır beni kucağına dizine
Baktıkça bakasım gelir yüzüne
Parlıyor yüzünde nur canım anam

Kendi aç yatarken bizi doyurdu
Ezdirmedi dal kol oldu kayırdı
Yıllar geçti gurbet eller ayırdı
Özlemin sinemde kor canım anam

Hep dürüst yaşadı yapmadı hile
Boyun büküp avuç açmadı kula
Zevk sefa sürmedi çekti gam çile
Yağdırdı saçına kar canım anam

Yuvamıza temel oldu taş oldu
Babama her zaman sadık eş oldu
Hem sırdaşı oldu hem yoldaş oldu
Döktü domur domur ter canım anam

Beş yavru büyüttü acı çekerek
 Kimi mutlu kimi yaşlar dökerek
 Gece gündüz yolumuza bakarak
 Kalmadı gözünde fer canım anam

Feda etti varlığına varını
 Kimse dolduramaz onun yerini
 Cefai uğruna verse serini
 Hakkını ödemek zor canım anam

(Koygun-Özgür, 2002: 15)

Kalabalık bir aile ortamında yetişen Müslüm Koygun, beş erkek kardeşin ortancasıdır. Kardeşleriyle çok iyi anlaşılan ve güzel zaman geçiren Koygun, mutlu bir çocukluk dönemi geçirmiştir. Küçük kardeşleri Hüseyin ve Saadettin genç yaşlarında çeşitli rahatsızlıklardan ötürü vefat edince ağabeyleri Ali ve Abbas'la daha da bir kenetlenen Koygun ve ailesi, Hüseyin ve Saadettin'in vefatından dolayı derin bir hüzne boğulmuştur. Müslüm Koygun, kardeşlerini her zaman sevgi ve saygı ile anmaktadır. Küçük yaşta geçirdiği bir rahatsızlıktan dolayı hayata gözlerini yuman kardeşi Hüseyin'e duyduğu derin sevgi ve özlemin yanı sıra ölüme ve feleğe karşı isyanı ise "Bu Felek" adlı şiiriyle dile getirmeye çalışmıştır:

BU FELEK

("Merhum kardeşim, Hüseyin için...")

Şu kahpe feleğin işine bakın
 Neler etti neler bize bu felek
 Yüreklere battı attığı oklar
 Hançeriyle vurdu öze bu felek

Tuzak kurdu yolumuzu çevirdi
 Harmanımız ters yel ile savruldu
 Sinemize ateş koydu kavurdu
 Oylum oylum yaktı köze bu felek

Vurdu sillesini büktü belimizi
 Tutmaz oldu kanadımız kolumuz
 Güz ermeden tez kurudu gülümüz
 Erdirmede bahar yaza bu felek

Cefai'yi bu dert yedi bitirdi
 Hanemizi viran etti batırdı
 Onu bizden tez ayırdı götürdü
 Kanlı yaş doldurdu göze bu felek

(Koygun-Özgür, 2002: 44)

Müslüm Koygun, âşıklık sanatına duyduğu ilgi ve saz çalıp şiir söylemeye olan tutkusu, evde zamanlı zamansız saz çalıp şiirler, türküler söylemesinden dolayı önceleri ev ahalisi tarafından özellikle de ağabeyleri tarafından yadırganmış hatta bu yönü engellenmeye çalışılmıştır. Koygun'un ağabeyi Abbas Bey, işten yorgun argın gelip bir de seni dinlemeyeyim, uyuyamıyorum serzenişlerinde bulunsa da kardeşindeki bu tutkunun geçici olmadığını fark etmesi uzun sürmemiş, nihayetinde Müslüm Bey'in bu sevdadan vazgeçmeyeceğini anlayınca bu durumu kabullenmiş hatta sonrasında kendisi de kardeşini desteklemeye ve onu zevkle dinlemeye başlamıştır.

3.3. Âşığın Soy

Müslüm Koygun'un soyunun Horasan'dan geldiği bilinmektedir. Bu bölgede Yağmuroğlu olarak bilinen soy üyelerinin bir kısmı, 18. yüzyıldan itibaren Türkiye'ye gelerek Malatya civarında yerleşmiş; uzun yıllar burada yaşadıkdan sonra Sivas, Tunceli ve Aydın yöresine dağılım göstermişlerdir. Müslüm Koygun'un özellikle gençlik yıllarında kaleme aldığı şiirlerinde soyunu ifade eden "Yağmuroğlu" mahlasını kullandığı bilinmektedir.

3.4. Âşığın Evliliği, Eşi ve Çocukları

Babasının işinden dolayı göç ettikleri Ankara'dan yirmili yaşlarda Çorum'a dönen Müslüm Koygun, henüz askerliğini dahi yapmamasına, belirli bir işi olmamasına rağmen 1974 senesinde eşi Altın Hanım'la tanışmış ve mutlu bir evlilik yapmıştır. O zamanlar Çorum Devlet Hastanesinde ebe hemşire olarak çalışan Altın Hanım'la tanışması ise Altın Hanım'ın bir görev sebebiyle Mislerovacığı köyüne gelmesiyle olmuştur. Eşini gördüğü an ona tutulan ve o günden

sonra da bir daha ondan kopamayan Koygun, sürekli Altın Hanım'ın yanında olmak istemiş ve bundan dolayı eşini görebilmek adına Çorum'a sık sık gelip gitmeye başlamıştır. Sıklaşan bu ziyaretler neticesinde eşiyile görüşmelerinde harçlıksız kaldığı zamanlarda babasından istemeye çekindiği için fedakâr annesi Şehriban Hanım'dan harçlık alarak eşi Altın Hanım'ı görmek için Çorum'a birçok sefer gelmiştir.

Koygun, Altın Hanım'la evlendikten kısa bir süre sonra eşi vasıtasıyla bir süreliğine Almanya'ya gitmek zorunda kalmıştır. Almanya'da buldukları 1974-1975 yıllarında insanlar ekonomik açıdan zor zamanlar yaşamaktadır. Eşinin isteğinden geçemeyerek gurbet ele düşen ve burada farklı bir çevre, farklı bir kültürle karşılaşan Müslüm Koygun için zorlu bir süreç başlamıştır. Almanya'daki yaşama ve içinde buldukları çevreye uyum sağlayamayan Koygun, bu durumdan hiç hoşnut olmamış ve bir an önce Çorum'a dönmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bir yandan da ailesinden, sevdiklerinden dahası âşık ortamından, sazdan ve sözden uzaklaşıp gurbette olması da kendisini içten içe üzmektedir.

Almanya'da buldukları süre içerisinde yeni bir ülke ve kültürle karşılaşmanın kendinde yaşattığı rahatsızlıklara bir de işsizlik sorunu eklenince Müslüm Koygun, eşi Altın Hanım'a Türkiye'ye dönmek istediğini belirtmiş fakat eşinden olumlu bir yanıt alamamıştır. Yaşanan bu sorunların üzerine bir de mesleği hemşirelik olan eşi Almanya'da çalışmak istediğini belirtince önce bu duruma karşı çıkmış fakat babası Esat Koygun'un kendisine yönelik uyarıları ve nasihatleri üzerine eşinin çalışmasına izin vermiştir. Bir süre bu şekilde yaşam sürdürdükleri Almanya'da eşi çalıştığı halde kriz ortamı olduğu için kendisinin henüz bir iş bulamaması ve evde oturmak zorunda kalması, Müslüm Koygun'da Almanya'dan Türkiye'ye dönme fikrini iyice pekiştirmiştir. Almanya'da çeşitli sorunlar yaşadığı bu kasvetli ortamdan hoşnut olmadığından ve eşi çalıştığı halde kendisi iş bulamadığı için çalışmamayı içine sindiremediğinden uzun uğraşlar neticesinde eşi Altın Hanım'ı Türkiye'ye dönme konusunda ikna eden Koygun, 1975 yılında ailesiyle Almanya'dan Türkiye'ye kesin dönüş yapmıştır. Türkiye'ye döndükten sonra 1975 yılında oğlu Aydın'ı, 1977 yılında da Kemal'i kucağına almıştır. Oğullarından iki torun sahibi olan Koygun'un Sanem ve Ozan Eren adında iki torunu vardır. Torunlarını çok seven Koygun, çok sevdiği torunu Sanem için de bir şiir kaleme almış; ona duyduğu sevgi ve hasreti coşkun ve lirik bir söylemle dile getirmiştir. 1980 yılında tekrar Ankara'ya giden Koygun ve ailesi, burada tekrar bir düzen kurmuşlardır. Müslüm Koygun, bakkallık, müzik kaseti ve kitap satıcılığı gibi çeşitli işlerle meşgul olurken eşi Altın Hanım'da Ankara Numune Hastanesinde hemşirelik görevine devam ederek buradan emekli olmuştur. 1995 yılına kadar Ankara'da gurbet hayatı yaşayan Koygun ailesi, sonra Çorum'a yeniden dönerek burada ikamet etmeye başlamıştır. Çorum'a döndüklerinde eşi Altın

Hanım, Çorum'daki özel bir hastanede çalışmalarını ebe hemşire olarak uzun bir müddet daha sürdürmüş; Müslüm Koygun ise esnafılık ve çay ocağı işletmeciliğiyle uğraşmıştır.

3.5. Âşığın Eğitimi

Müslüm Koygun, kendileri imkânsızlıklardan dolayı okuyamamış olsa da her zaman gelişmeye, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaya, okumaya, kültürlenmeye meraklı bir ailede dünyaya gelmiştir. Babası Esat Bey, kendisi okuyup iyi bir öğrenim göremediği için çocuklarının üzerine titremiş; onların iyi bir eğitim alabilmesi için her zaman destekçileri olmuştur. Çorum merkeze bağlı Mislerovacı köyünde yer alan Mislerovacı İlkokulunda ilkokul birinci sınıfa başlayan Koygun, babasının işi dolayısıyla Ankara'ya taşındıklarında ilkokul öğrenimini ikinci sınıftan itibaren buradaki Ankara Mamak Harmanyolu İlkokulunda eğitimini sürdürmüş ve ilkokul öğrenimini bu okulda tamamlamıştır. Sonrasında aynı bölgede yer alan Mamak Ortaokuluna başlayarak buradaki öğrenimine ortaokul ikinci sınıfa kadar devam etmiş fakat sonrasında âşıklığa, saza ve Türk halk şiirine duyduğu ilgiden dolayı ortaokul 2. sınıftan itibaren öğrenimini yarıda bırakmıştır.

Öğrenimini ortaokuldan itibaren yarıda bırakmasına rağmen hiçbir zaman okumaktan ve kitaplardan kopamayan Müslüm Koygun, gençlik döneminde Turizm Bakanlığı tarafından Ankara'da açılan turizm elemanı yetiştirme kursuna katılarak burada başarı göstermiştir. Turizm alanında ilerleyebilme hatta bu alanda yurt dışında eğitimini sürdürebilme imkânı bulmasına rağmen gerek saza ve söze tutku düzeyine varan bağlılığı gerekse eşi Altın Hanım'la yeni tanışıp evlilik yolunda adım attığı için eline geçen bu fırsattan yararlanamamıştır. Kendini kültürel anlamda geliştirip güzel bir istikbale sahip olacağı bu imkânı değerlendirememek Koygun'un en büyük pişmanlıkları arasındadır. Babası Esat Bey gibi kendisi de okuyup iyi bir eğitim alamamasına rağmen kendini geliştirmeye, ilim ve irfan öğrenmeye her zaman önem veren Koygun, çağdaş uygarlığa uzanan yolda eğitimin önemini çok iyi idrak etmiş bir isimdir. Bundan dolayıdır ki okuyup iyi bir eğitim alamamak her zaman içinde bir ukde olarak kalmış, çocuklarının da aynı akıbetle uğramaması adına onları her alanda destekleyerek iyi bir eğitim almaları için elinden gelen her şeyi yapmış, kendini çocuklarına adanmıştır. "Kütüphane ve Kitap", "Öğretmenim Kitaplarım" adlı şiirlerinde kitaplar ve çağdaş uygarlığa ulaşma düşüncesiyle ilgili düşüncelerini öğüt verici ve samimi bir dille ifade etmeye çalışmıştır.

KÜTÜPHANE VE KİTAP

Çağdaş uygarlığın ışıklı yolu
Kütüphanelerden geçer unutmama
Kıymet yetmez içi hazine dolu
Bütün kapıları açar unutmama

Gerçek mürşit ilimdir demiş Ata
İlimle gidilir güneşten öte
Cehalet insanı taptırır puta
Nice kötülükler saçar unutmama

Gerçeği okuyup gerçek yazarlar
Ufku genişleyip aydın gezenler
Akıl mantık süzgecinden süzenler
Yanlığı doğrudan seçer unutmama

Bilenle bilmeyen hiç olur mu bir
Bu ne bir muamma ne de gizli sır
Eğer bilmiyorsan bir bilene sor
Gelen gider konan göçer unutmama

Bilenler her zaman gider en önde
Öğren iki elin olsa da kanda
Bu bugün böyledir öyleydi dün de
Herkes ektiğini biçer unutmama

Sana rehber olan bilgi kaynağı
Cevherdir kitabın her bir yaprağı
Kişi bilim ile yakalar çağı
Sanki kanatlanır uçar unutmama

Kitap ufuklara açar pencere
 Cefai bıkmadan oku bin kere
 İtibar olur mu cahile köre
 Bilgi kişi kalmaz naçar unutma

(Koygun-Özgür, 2002: 2)

ÖĞRETMENİM KİTAPLARIM

En kıymetli arkadaşır
 Öğretmenim kitaplarım
 Hem arkadaş hem sırdaştır
 Öğretmenim kitaplarım

İnsanlığın öncüsüdür
 Mutluluğun sancısıdır
 Güzelliğin incisidir
 Öğretmenim kitaplarım

Bilgi kültür hazinesi
 Çağdaş uygarlığın sesi
 Özgürlüğün meşalesi
 Öğretmenim kitaplarım

Bilimin kaynağı canıdır
 Damarda hayat kanıdır
 Cehaletin düşmanıdır
 Öğretmenim kitaplarım

Sevgi için barış için
 İleriye yarış için
 Çare çözüm her iş için
 Öğretmenim kitaplarım

İlim eker ilim biçer
Doğruyu yanlış seçer
Karanlığa ışık saçar
Öğretmenim kitaplarım

Cefai'ye kılavuzdur
Söylenen dil gören gözdür
Ne kadar övünse azdır
Öğretmenim kitaplarım

3.6. Âşığın Öz Geçmişinin ve Şiirlerinin Yer Aldığı Diğer Kaynaklar

3.6.1. Âşığın Yer Aldığı Tezler ve Makaleler

Çorum ilinde yetişmiş önemli âşıklar üzerine yapılan dikkat çekici çalışmalardan birisi İsmail Serdar Yakar'ın Türker Eroğlu danışmanlığında 2007 yılında Sakarya Üniversitesi bünyesinde hazırladığı Çorum İli Âşıklık Geleneği ve Âşık Rıfat Kurtoğlu adlı yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Bu çalışma 2008 yılında Çorum Belediyesi Kültür Yayınları tarafından kitap haline getirilmiştir. Yüksek lisans tezinin 84. sayfasında Çorumlu Âşık Müslüm Koygun'un öz geçmiş bilgilerine ve bir şiir örneğine yer verilmiştir. Çalışmanın 85-86. sayfalarında Çorumlu Âşık Müslüm Koygun ile Âşık Kemal Özgür'ün 21 Mart 1995 tarihinde Çorum'da düzenlenen "Âşık Veysel ve Halk Ozanları Günü" etkinlikleri çerçevesinde gerçekleştirdikleri bir atışma örneğine yer verilmiştir.

Ebru Çelebi'nin 2010 yılında Kayseri Erciyes Üniversitesi bünyesinde hazırladığı "Çorum'da Tekke Tarzı Şiir Geleneği ve Temsilcileri" adlı yüksek lisans tezinde Çorumlu Âşık Müslüm Koygun hakkında bilgilere ve şiir örneklerine yer verilmiştir.

M. Mete Taşlıova'nın Çorum Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin 2009 yılında yayımlanan 1. cilt 2. sayısının 83-99. sayfalarında yer alan "Kadın Temsilcileriyle Birlikte Çorum'da Halk Şiiri ve Âşık Tarzı Üzerine Tespit ve Öneriler" adlı makalesinin 89. sayfasında Müslüm Koygun'un mahlası hakkında bilgiye, 90. sayfasında ise Müslüm Koygun'un Kemal Özgür (Zoranî) ve Cuma Türkmen'le (Türkmenoğlu) gerçekleştirdiği söyleşme örneğine yer verilmiştir.

3.6.2. Âşığın Yer Aldığı Kitaplar

T.C. Çorum Valiliği ve İl Özel İdaresi tarafından İl Kültür ve Turizm Yayınları bünyesinde 2008 yılında bastırılan ve M. Mete Taşlıova tarafından yayıma hazırlanan “Sözlü ve Yazılı Kaynaklarda Çorum Halk Şiiri Antolojisi - Âşıklar, Ozanlar, Şairler” adlı eserin 315-320. sayfalarında Müslüm Koygun’un öz geçmiş bilgilerinin yanı sıra beş adet şiirine yer verilmiştir.

Çorum Belediyesinin katkılarıyla M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır tarafından 2007 yılında yayıma hazırlanan Çorum Belediyesi Yayınları bünyesinde basımı yapılan “2006 Yılında Çorum’da Yaşayan Âşık Sanatı” adlı eserin 37-40. sayfalarında Müslüm Koygun’un öz geçmiş bilgilerinin yanı sıra iki adet şiirine yer verilmiştir.

İbrahim Gösterir tarafından 2015 yılında yayıma hazırlanan ve Çorum Belediyesi Kültür Yayınları bünyesinde basımı gerçekleştirilen “Örnekli-Tanıklı Çorum Ağzı Sözlüğü” adlı eserin sunu bölümünün 6. sayfasında Çorumlu Âşıkların yanı sıra Müslüm Koygun’un şiirlerinde Çorum ağzında kullanılan sözcüklere yer verdiği bilgisi yer almıştır. İbrahim Gösterir tarafından 2020 yılında yayıma hazırlanan ve Çorum Belediyesi Kültür Yayınları bünyesinde basımı gerçekleştirilen “Çorum Yöresi Ağzları Sözlüğü” adlı eserin de sunu kısmının 4. sayfasında Çorumlu Âşıkların yanı sıra Müslüm Koygun’un şiirlerinde Çorum ağzında kullanılan sözcüklere yer verdiği bilgisi bulunmaktadır.

Müslüm Koygun’un ustası Hüseyin Çırakman’ın 2000 yılında Çorum Belediyesi Eğitim, Kültür, Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları bünyesine basımı yapılan “Halkın Dili Halk Ozanları” adlı eserinin 99-106. sayfalarında Koygun’un öz geçmiş bilgilerinin yanı sıra yedi adet şiirine yer verilmiştir. Bu eserinin dışında Çırakman’ın 1992 yılında yayıma hazırladığı ve Alev Yayınları bünyesinde basımı gerçekleştirilen “Çorumlu Halk Ozanları” adlı eserinin 182-192. sayfalarında Müslüm Koygun’un öz geçmiş bilgilerinin yanı sıra on adet şiirine yer verilmiştir. Çırakman’a ait bir diğer eser olan ve 1975 yılında Ankara Âşıklar Matbaası ve Kitabevi bünyesinde çıkarılan “Halkın Sesi Halk Ozanları” adlı eserinde de âşıklık geleneği bünyesinde eser vermiş usta isimlerin şiir örneklerinin yanı sıra Müslüm Koygun’un öz geçmiş bilgilerine çeşitli şiirlerinden örneklere yer verildiği görülmektedir.

Atiye Nazlı tarafından 2014 yılında yayıma hazırlanan ve T.C. Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve İl Özel İdaresi katkılarıyla basımı gerçekleştirilen “Sözden Dizeye Çorum Şiiri (Çorum Şiir Antolojisi)” adlı eserin 335-340. sayfalarında Müslüm Koygun’un öz geçmiş bilgilerinin yanı sıra beş adet şiir örneğine yer verilmiştir.

Müslüm Koygun'un şiir sanatının şekillenmesinde önemli bir yeri olan Abdullah Ercan tarafından 1998 yılında yayıma hazırlanarak Çorum Belediyesi Kültür Yayınları bünyesinde basımı gerçekleştirilen ve Çorumlu şairlerle ilgili en kapsamlı bilgilerin yer aldığı "14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler" adlı eserin de 664-665. sayfalarında Koygun'la ilgili öz geçmiş bilgileri ve şiir örneklerine yer verilmiştir.

Fatma Ahsen Turan ve Özlem Ünal editörlüğünde 2011 yılında hazırlanan ve Gazi Kitabevi bünyesinde basımı gerçekleştirilen "Sazın ve Sözü'n Sultanları- Yaşayan Halk Şairleri-VII" adlı eserin 348-355. sayfalarında Çağrı Nur Çakar tarafından Müslüm Koygun'un öz geçmiş bilgileriyle altı adet şiir örneğine yer verilmiştir.

Çoban Hüseyin Çemrek tarafından 2007 yılında hazırlanan ve Gündüz Yayınevi tarafından basımı gerçekleştirilen "Âşıklar Bayramından Bir Demet Şiir Antolojisi" adlı eserin 101-102. sayfalarında Müslüm Koygun'un öz geçmiş bilgilerinin yanı sıra iki adet şiir örneği yer almıştır.

3.6.3. Âşığın Şiirlerinin ve Haberlerinin Yer Aldığı Gazeteler ve Dergiler

Eserleri Çorum Haber, Merhaba, Hâkimiyet, Dost Haber, Yayla Haber gibi yerel basın organlarının yanı sıra Hale ve Yazılıkaya gibi kültür ve sanat dergilerinde yer alan Koygun, Çorum dışında katıldığı etkinlikler ve yarışmalar vasıtasıyla ülke çapında adını duyurmuş, eserlerini okurlarıyla buluşturma fırsatı bulmuştur. Koygun'un eserlerinin ve katıldığı etkinliklere dair haberlerinin yer aldığı gazete ve kültür sanat dergileri şu şekildedir:

- Olcan, Kubilay. (1993, 26 Ekim). Müslüm Koygun. Merhaba, Yıl: 2, S. 351, s. 2.
- Bilirsen. (1994, 27 Ocak). Merhaba, Yıl: 2, S. 431, s. 2.
- Kim Suçlu? (1994, 1 Mart). Merhaba, Yıl: 2, S. 459, s. 2.
- Baksana. (1994, 15 Nisan). Merhaba, Yıl: 2, S. 496, s. 2.
- Ne Güzel! (1994, 25 Nisan). Merhaba, Yıl: 2, S. 504, s. 2.
- Kara Tehlike. (1994, 10 Mayıs). Merhaba, Yıl: 3, S. 518, s. 2.
- Neler Olur? (1994, 1 Haziran). Merhaba, Yıl: 3, S.533, s. 2.
- Yaman Oldu.(1994, 27 Haziran). Merhaba, Yıl: 3, Sayı: 555, s. 2.
- Bana mı Verdin? (1994, 27 Haziran). Merhaba, Yıl: 3, S. 555, s. 2.
- Bilemez Elbet. (1994, 27 Haziran). Merhaba, Yıl: 3, S. 555, s. 2.
- Bilmedim. (1994, 2 Temmuz). Merhaba, Yıl: 3, S. 580, s. 2.
- Atam. (1994, 12 Temmuz). Merhaba, Yıl: 3 S. 567, s. 2.

- Gel. (1994, 12 Ağustos). Merhaba, Yıl: 3, S. 594, s. 2.
- Yüce Atam. (1994, 3 Eylül). Merhaba, Yıl: 3, S. 613, s. 3.
- Ne Mutlu! (1994, 7 Eylül). Merhaba, Yıl: 3, S. 616, s. 2.
- Suç Bende. (1994, 19 Eylül). Merhaba, Yıl: 3, S. 625, s. 2.
- Gördüm. (1994, 17 Ekim). Merhaba, Yıl: 3, S. 650, s. 2.
- Bak. (1994, 28 Kasım). Merhaba, Yıl: 3 S. 685, s. 2.
- Geç Kaldık. (1994, 24 Aralık). Merhaba, Yıl: 3, S. 708, s. 2.
- Ozulu, Abdulkadir. (1995, 19 Nisan). Âşık Veysel ve Ozanlar Haftasının Ardından. Çorum Haber, S. 2810, s. 2.
- Ozulu, Abdulkadir. (1995, 25 Nisan). Âşık Veysel ve Ozanlar Haftasının Ardından. Çorum Haber, S. 2814, s. 3.
- Nerde Kaldı Ödülümüz? (1995, 26 Ağustos). Çorum Haber, S. 2911, s. 2.
- Belirsiz. (1995, 28 Ağustos). Çorum Haber, S. 2912, s. 2.
- İnsanlığı Öğretmeli. (1995, 16 Eylül). Çorum Haber, S. 2929, s. 4.
- Cumhuriyet ve Atatürk. (1995, 28 Ekim). Çorum Haber, S. 2964, s. 2.
- Öğretmenim Kitaplarım. (1996, 24 Mart). Çorum Haber, S. 3091, s. 2.
- Genç Ozanlara Sesleniş. (1996, Mayıs). Yazılıkaya, Çorum Haber Kültür Sanat Eki (Gençlik Sayısı), S. 1, s. 23.
- Gönül Bülbülleri (Âşıklarımız Ozanlarımız). (1996, 31 Mayıs). Çorum Haber, S. 3142, s. 2.
- Cefai'ye Alkış. (1996, 9 Temmuz). Çorum Haber, S. 3154, s. 2.
- Para. (1996, 10 Ağustos). Merhaba, s. 2.
- Basına Yönelik Şiddet Önlenmeli. (1997, 14 Mayıs). Çorum Haber, S. 3413, s. 4-5.
- Âşık Rifat Kurtuluşlu'na. (1998, 2 Ocak). Çorum Haber, S. 3612, s. 2.
- Gizlidir. (1999, 25 Ağustos). Hâkimiyet, s. 2.
- Ozanım. (1999, 28 Ağustos). Hâkimiyet, s. 2.
- Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti. (1999, 31 Ağustos). Hâkimiyet.
- Bizim Erenler. (1999, 18 Eylül). Hâkimiyet, s. 2.
- Sanat Dostlarında Ozanlar Geçidi. (1999, 15 Kasım). Çorum Haber, S.4176, s. 8.
- Cefai'den Mini Konser. (2000, 17 Ocak). Çorum Haber, S. 4228, s. 5.
- Bir Türü. (2000, 29 Ocak). Çorum Haber, S. 4239, s. 4.
- Öğretmeli. (2000, 29 Ocak). Çorum Haber, S. 4239, s. 4.

- Belirsiz. (2000, 4 Şubat). Merhaba, s. 5.
- Bir Gün. (2000, 4 Şubat). Merhaba, s. 4.
- Gönül. (2000, 18 Şubat). Merhaba, s. 4.
- Gençliğim Ah! (2000, 18 Şubat). Merhaba, s. 4.
- Giden Dostlarım. (2000, 3 Mart). Merhaba, s. 4.
- Bakışımız Var. (2000, 31 Mart). Merhaba, s. 4.
- Gizlidir. (2000, 24 Kasım). Çorum Haber, Yıl: 16, S. 4493, s. 7.
- Çorumlu Ozanlardan Mini Konser. (2001, 13 Ağustos). Çorum Haber, Yıl: 17, S. 4710, s. 8.
- Gönül Sazı. (2002, 4 Ocak). Merhaba, s. 5
- Bilge İnsan Abdullah Ercan. (2005, 25 Mart). Yazılıkaya, Çorum Haber Kültür Sanat Eki, S. 15, s. 8.
- Şiirleri Türkü Oldu. (2006, 20 Nisan). Hâkimiyet, Yıl: 15, S. 4457, s. 7.
- Çorumlu Âşıklar Ödül Aldı. (2006, Haziran). Hâkimiyet, Yıl: 15, Sayı: 4506, s. 13.
- Çorum'da Âşıklar Sohbeti. (2008, Şubat). Hâle, S.40 s. 4.
- Âşık Veysel Yarın Anılıyor. (2009, 13 Mart). Çorum Haber.
- Ozanlardan Âşık Veysel'e Saygı. (2009, 16 Mart). Çorum Haber.
- Şengöz, Ayşegül. (2009, Nisan). Bu Halk Var Oldukça Âşıklık Geleneği de Yaşayacaktır (Âşık Cefai ile Söyleşi). Hâle, S. 54, s. 6-7.
- Barış İstiyoruz. (2009, Nisan). Hâle, S. 54 s.7.
- Ozanlar Âşık Haydar Öztürk'ü Ziyaret Etti. (2009, 5 Nisan). Çorum Gazetesi
- Ozan-Der'den Âşık Haydar Öztürk'e Vefa. (2009, 28 Nisan).
- Çorumlu Âşıklar Mahzuni'yi Andı. (2009, 1 Haziran). Çorum Gazetesi.
- Mahzuni, Hamdi Gardeş ve Salim Örgel'i Anma Etkinliği. (2009, 21 Mayıs). Çorum Haber.
- Ozanlara Sazlı Sözlü Anma. (2009, 1 Haziran). Çorum Haber.
- Kütüphane ve Kitap. (2010). Çorum Kültür Sanat, s. 18-19.
- Çırakman'a Saygı. (2010, 4 Mart). Çorum Haber.
- Çırakman İçin Söyleyecekler. (2010, 5 Mart). Çorum Haber.
- "Âşıklık Geleneği" Anlatıldı. (2010, 9 Mart). Çorum Haber, s.7.
- Âşıklık Sosyo-Kültürel Değerler Bütünüdür. (2010, 9 Mart). Çorum Gazetesi, s.12.
- Ozanlardan Âşık Çırakman'a Saygı. (2010, 8 Mart). Çorum Haber, s.14.

- Bir Gün. (2012, 16 Ocak). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 1, s. 2.
- Gönüm. (2012, 23 Ocak). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 2, s. 2.
- Bir Türlü. (2000, 29 Ocak). Çorum Haber, S. 4239, s. 4.
- Yavaş Yavaş. (2012, 30 Ocak). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 3, s. 2.
- Çırakman ile Mahzuni. (2012, 6 Şubat). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 4, s. 2.
- Sen Ol İstedim. (2012, 13 Şubat). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 5, s. 2.
- Erenler. (2012, 20 Şubat). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 6, s. 2.
- Gözün Kör Olsun. (2012, 27 Şubat). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 7, s. 2.
- Ey, Dünya! (2012, 5 Mart). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 8, s. 2.
- İki Deli. (2012, 12 Mart). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 9, s. 2.
- Doğa ve Ağaç. (2012, 26 Mart). Çorum Umut, Yıl: 1, S.11, s. 6.
- Kütüphane ve Kitap. (2012, 2 Nisan). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 12, s. 6.
- Belirsiz. (2012, 9 Nisan). Çorum Umut, S. 13. s. 6.
- Pirdir Hünkârım. (2012, 27 Ağustos). Çorum Umut, Yıl: 1, Sayı: 33, s. 3.
- Görendir Veysel. (2012, 3 Eylül). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 34, s. 3.
- Canım Anam. (2012, 10 Eylül). Çorum Umut, S. 35 s. 3.
- Her Şeyden Önce. (2012, 5 Kasım). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 43, s. 6.
- Ne Güzel! (2012, 10 Kasım). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 44, s. 6;
- Gençliğim Ah! (2012, 19 Kasım). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 45, s. 6.
- Gözün Kör Olsun. (2012, 26 Kasım). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 46, s. 6.
- Biz. (2012, 3 Aralık). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 47 s. 6.
- Şikâyetin Kime? (2012, 10 Aralık). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 48, s. 6.
- Deli miyim Divane mi? (2012, 17 Aralık). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 49, s. 6.
- Belirsiz. (2012, 24 Aralık). Çorum Umut, Yıl: 1, S. 50. s. 5.
- Dostlar Âşık Veysel'i Unutmadı. (2013, 25 Mart). Çorum Haber, s.9.
- Cefai Âşıklık Geleneğini İnönü Anadolu'da Anlattı. (2013, 24 Nisan). Çorum Haber, s.9.
- Çorumlu Ozanlara Ödül Yağdı. (2014, 30 Nisan). Hâkimiyet, Yıl:24, S.6881, s.12.
- Çorumlu Ozanların Başarısı. (2014, 30 Nisan). Yayla Haber.
- 4. Kaygusuz Abdal Yarışması'nda Çorumlu Ozanların Büyük Başarısı. (2014, 30 Nisan). Yıl: 23, S.8547.
- Çorumlu Ozanlardan Büyük Başarı. (2014, 1 Mayıs). Dost Haber, Yıl:18, S.5634, s.4.

- Gel Atam. (2014, 30 Mayıs-Haziran). Güncel Sanat, Yıl: 5, S.30, s.39.
- Mete, Seyfettin Servet - Kolaç, Ali Ceylani. (2014, 14 Ağustos). Ozan Cefai. Dost Haber, Yıl: 19, S. 5721, s. 2.
- Ozan Cefai. (2014, 14 Ağustos). Dost Haber, Yıl:19, S.5721, s.8.
- Çorum'da Âşıklık Geleneği Sürüyor. (2014, 25 Ekim). Çorum Haber, Yıl: 30, S.8694, s.2.
- Dost Radyo'da Sivas Olayları Anlatıldı.
- Âşıklar Şöleninde Buluştular. Hâkimiyet, Yıl: 24 S.7028, s.7.

IV. BÖLÜM

4. ÇORUMLU ÂŞIK MÜSLÜM KOYGUN'UN SANATI

4.1. Âşığın Sanat Anlayışı

Müslüm Koygun'a göre şiir yalnızca bir sanat yapma amacı değildir. Âşık, gönül dünyasını, duygu ve düşüncelerini sazının telleri vasıtasıyla dile getirmelidir. Âşık, belirli kaideler çerçevesinde şiiri anlamlandırmaya ve anlamaya çalışmalı, sanatının temelini de bu noktaya dayandırmalıdır. Bunun dışında salt sanat yapmak amacıyla yazılan, duygu ve düşünceye dayandırılmayan bir şiir, amaçsız bir uğraş olmaktan öteye gidemeyecektir.

Müslüm Koygun, hayatı boyunca güzel ve kaliteli şiirleri yakalamaya çalışmıştır. Çevresindeki usta isimlerden de kendisini bu yönde geliştirebileceği, ortaya koyduğu eserler vasıtasıyla halkın kültürünü, duygu dünyasını, hayat görüşünü daha iyi yansıtabileceği bir tarzı yakalayabilmek için istifade etmeye çalışmıştır. Hiçbir zaman sanatını, sazını ve şiirlerini yeterli görmemiş, her zaman tevazu içerisinde hareket ederek kendisini geliştirmenin yollarını aramış, kendi sesini bulmanın gayreti içerisinde olmuştur.

Koygun'a göre günümüzde birçok halk ozanı kendini geliştirmekten uzak ve eleştiriye kapalıdır hâlbuki ortaya konulan ürünlerin bir başka usta göz tarafından incelenmesi, âşıkların birbirlerine katkıda bulunması Türk halk şiiri atmosferini canlandıracak ve bu vesileyle ortaya daha nitelikli eserler çıkmasına ortam hazırlayacaktır. Özgür düşünceden uzak, şahsi kaygılar ve günlük heveslerle oluşturulan şiirlerin ve bu düşüncelerin hâkim olduğu bir sanat anlayışının varabileceği bir yer yoktur. Halk âşığı, hiçbir beklentiye girmeden, belirli bir çevreye ya da kitleye yaranmaya çalışmadan, kalemini başkalarının emrine vermeden herkesi, tüm insanlığı kucaklayan bir tavırla hareket etmelidir. Âşık, dün kötü dediği şeylere bugün güzel diyerek hareket ederse her şeyden önce doğruluk ve dürüstlüğünü yitirecek; kendi çizgisini oluşturup bu çizgide ilerlemeden yalnızca saz çalıp şiir söyleyebilen sıradan bir insan olmaktan öteye gidemeyecektir. Gönül ehli olmayan, gerçek ve ilahi manada aşk ateşiyle yanıp kavrulmayan, kendini sığ düşüncelere ve günübürlük menfaatlere adayan bir kişinin de âşıklık geleneği içerisinde yer edinip isim yapması mümkün değildir. Halkın derdiyle dertlenmeyen, gerektiğinde sorunlarını dile getirmeyen, içinde bulunduğu çağın ve toplumun sorunlarına yüz çeviren, tüm insanlığı hoşgörü ve sevgiyle kucaklamayan bir kişi, belirli yeteneklere haiz olsa dahi gerçek anlamda âşık olma vasfından her daim uzak kalacaktır.

Günümüzde genç kuşak içerisinde özellikle popüler kültür etkisiyle farklı sanat dallarına yönelimler olsa da âşıklık geleneğine gönül veren, bu kültürü yaşatmaya çalışan

gençlerin sayısı da azımsanmayacak ölçüde fazladır. İyi ve tanınmış bir âşık olmak, halkın sevgi ve saygısını kazanabilmek, halkın sesi olarak kitlelere hitap edebilmek için yalnızca saz ya da bağlama çalmak yetmeyecektir. Koygun'a göre bu işe gönül veren kişi, yalnızca sazını ve sözünü değil; genel kültürünü ve aktüel birikimini de geliştirmelidir. Eski zamanlarla kıyaslandığında günümüzde geline nokta imkânların fazlasıyla geliştiğini ifade eden Koygun, eskiden bir deyişi bulabilmek ya da bir tekniği öğrenebilmek için farklı farklı insanların kapısını aşındırdıklarını, imkânsızlıklar içerisinde imkân oluşturmaya çalışarak saz ve sözdeki yeteneklerini geliştirebilmek adına gece gündüz durmadan emekle çalıştıklarını belirtmektedir. Oysa şimdiki gençlerin her türlü imkâna sahip olduğunu ve Türk halk şiirine gönül veren genç âşıkların bu avantajı değerlendirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Farklı çevrelerden, farklı kültürlerden, farklı ustalardan yararlanacak genç âşıkların asıl amacı, aldıkları eğitim neticesinde güzel ve kaliteli ürünler ortaya koyarak kendi seslerini bulmak olmalıdır. Müslüm Koygun'un da asıl amacı, bu olmuştur ve genç âşıklara bunu özellikle öğütlemektedir.

Üç yüzü aşkın şiiri olan Müslüm Koygun'un nitelikli eserler ortaya koyma kaygısı, bu eserlerin tümünün gün yüzüne çıkmasına engel olmuştur. Şiirin coşkun duygular uyandırmadan, seçkin özelliklere sahip olmadan insanların beğenisine sunulmasına karşıdır. Şiir bilgisi ve tekniğinden yoksun, rastgele yazılmış eserlerin sanata ve âşıklık geleneğine kazandıracağı bir şey olmayacağını dile getiren âşık, Türk halk şiirinin asla basite indirgenebilecek, akla her estğinde ürün ortaya koyulabilecek bir alan olmadığını özellikle vurgulamaktadır. İlerleyen yaşına ve gelenek içerisindeki konumuna rağmen âşıklık sanatı bünyesinde yapmak isteyip yapamadığı birçok şey olduğunu ifade eden Koygun, kendini daha fazla geliştirmek adına çok emek vermiş fakat kimi zaman imkânsızlıklar, kimi zaman elde olmayan sebeplerden dolayı âşıklık sanatı adına birçok hedefinden vazgeçmiş, planladığı pek çok şeyi hayata geçirememiştir.

Âşık, her şeyden önce bir sanatçı sonrasında ise halktır. Halkın sesi, sevgisi, özlemi, hayalleri, duygu ve düşünceleri âşığın bünyesinde tüm yönleriyle toplanmalıdır. Gerçek manada âşık olma niyetinde olan bir kişi, işte ancak o zaman âşıklık liyakatine kavuşacak ve sanatıyla halkın dimağında, gönlünde yer edinebilecektir. Günümüzde âşıklık geleneği ve Türk halk şiiri kültürü, her ne kadar tüm yönleriyle yaşatılmaya çalışılsa da Koygun'a göre özellikle kimi genç âşıkların bu ortamda çabucak üne kavuşma isteği, onların estetik ve sanat anlayışına zeval vermektedir. Günümüzde geline nokta halk şiiri geleneğinin yozlaştığı, geçmişteki duygu ve düşünce yoğunluğunun azaldığı aşikârdır. Bunun önüne geçebilmek ise ancak sazıyla

sözyle âşıklığa ve âşık şiirine gönül veren, kendisini tüm yönleriyle bu amaca adayan isimlerin yetiştirilebilmesiyle mümkün olacaktır.

Türk halk şiiri bünyesinde yer alan doğaçlama şiir söyleme geleneğinin asırlardır sürdürüldüğünü ifade eden Koygun'un özellikle gençlik yıllarında Kemal Özgür ve Rıfat Kurtoğlu ile bu konuda belirli bir zaman çalışmaları olmuştur. Disiplinli, özel bir çalışma gerektiren ve âşığın sahip olduğu sözcük dağarcığına göre şekillenen doğaçlama şiir söyleme geleneği, Çorum yöresindeki âşıklarda diğer bölgelerden farklı olarak gerektiği kadar gelişmemiştir. Bunun yanı sıra Karşılı âşıklarda yaygın olarak görülen âşık atışmalarının da özellikle Alevî-Bektaşî kültürü ve şiirinde yer almadığını belirten Koygun, âşık atışmalarını da normal karşılamamakta, bu atışmalarda söylenen şiirleri duygudan yoksun görmektedir. Tamamen karşılık vermek amacıyla aceleyle, anlık söylenen şiirlerin etkileycilikten uzak, birbirinden kopuk parçalardan müteşekkil olduğu fakat özellikle toplum nezdinde insanların âşık atışmalarına merakından dolayı bu tarza özellikle şenlik ve festivallerde kimi âşıkların iştirak ettikleri de aşikârdır.

Sazın ve sözün yeri, Müslüm Koygun'un için her zaman çok farklı ve ayrı olmuştur. Özellikle gençlik döneminde ekmek yemek, su içmek kadar saza düşkün olan; sırlarını, duygularını, istek ve hayallerini en yakın arkadaşı olarak gördüğü sazı vasıtasıyla coşkun bir tarzla dizelere döken Koygun'un bu düşkünlüğü, gece uykulardan kalkıp ev halkını ve komşuları rahatsız etme pahasına da olsa saz çalmasıyla doruk noktaya ulaşmıştır. Sazı eline aldığı anda tarif edilemez duygulara kapılan âşık, saz çalarken sanki başka bir âleme geçtiğini hissetmiş ve sürekli üretmeye, saz çalıp şiir söylemeye çalışmıştır. Zaman mevhumu fark etmeksizin nerede bir âşıklar meclisi toplansa orada bulunmaya çalışan âşık, iki eli kanda dahi olsa tüm imkânsızlıklara rağmen o anda elindeki işi, gücü bırakıp yine âşıkların yanına koşmuştur. Müslüm Koygun, kimi zaman âşık şenliklerine katılmak için gündüz vakti ya da gece yarısı demeden çok da iyi bilmediği Ankara'nın bir ucundan bir ucuna yürüdüğü zamanlar olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki Ankara Mamak'ta oturdukları yıllarda çok uzak semtlerdeki âşık şenliklerine ya da Âşık Mahzuni Şerif'in konserlerine gittiğinde gece yarısı eve dönerken kaybolmamak için tren raylarını takip ederek yönünü bulmaya çalıştığını ifade etmektedir. Ankara'da bulunduğu yıllarda âşık çevrelerine daha yakın olma fırsatı kazanan Koygun, Âşık Mahzuni Şerif ve daha nice usta âşıkla burada tanışma ve kimi zaman da saz çalıp şiir söyleme fırsatı bulmuştur. Sanatının şekillenmesinde ustası Hüseyin Çırakman'ın yanı sıra Âşık Mahzuni Şerif'in de önemli rolü vardır.

4.2. Âşığın Çıracılık Süreci (Kapılanma)

Usta-çırak ilişkisi içerisinde asırlardır sürdürülen âşıklık geleneği bünyesinde bu kültürün daha iyi idrak edilebilmesi ve sazın, sözün, dilin daha iyi kullanılabilmesi adına genç âşıkların usta bir ismin yanında bu sanatı yaparak yaşayarak öğrenmeleri, halk kültürü ve şiirini daha iyi özümseyebilmeleri adına bir zaruriyettir.

Çıracılık döneminde ustasını gözlemleyen, ustasının sanatını, ilmini, terbiyesini, ahlakını, duygu ve düşünce yapısını, sazı ve sözü kullanma şeklini kendine örnek alan âşık, ilerleyen süreçte kendisi de belirli bir disiplin içerisinde yetişirken âşıklık geleneğinin sonraki kuşaklara doğru ve düzgün bir şekilde aktarılabilmesi adına zincirin kuvvetli bir halkası konumuna gelmektedir.

Gelenek bünyesindeki usta âşıklar, şiire ve saza meraklı, halkın duygu ve düşünce dünyasına tercüman olabilecek isimler yetiştirerek asırlardır sürdürülen usta-çırak ilişkisi zincirine yeni bir halka eklemeyi amaçlamışlardır. Nitelikli, yetenekli, hafızası kuvvetli, ahlaklı, dürüst, vatanını ve milletini seven, milli, manevi değerlere ve tüm insanlığa saygılı bir öğrenciye sahip olmak, usta bir âşığın sahip olduğu yeteneklerin, sanatının, duygu dünyası ve hayata dair bakış açısının ilerleyen süreçte gelenek içerisinde yaşatılmasını istemesinin de bir sonucudur.

Âşıklık geleneği, yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan, bir usta tarafından öğretilmesi gereken bir sistematik bir olgudur. Kişinin âşık olarak nitelenebilmesi için çağlar boyu gelişimini sürdüren ve kuşaktan kuşağa aktarılan geleneğe uyması gerekmektedir. Usta âşık, saza ve söze yeteneği olan bir genci kendine çırak edinir ve yanında gezdirir. Âşıklıkta çırak edinmek bir gelenektir. Çırak ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde, onun şiirleriyle söze başlar, adını yaşatır, izinden gider. “Kapılanma” ise âşık olmak isteyen kişinin, usta bir âşık yanına çırak olarak girmesidir (Kaya, 2007: 752).

Ankara’da henüz ortaokul sıralarındayken günün birinde okullarına gelen Hüseyin Çırakman’la tanışma fırsatı bulan Müslüm Koygun, bu ziyarette Hüseyin Çırakman’la sohbet ederek usta âşığa saza ve söze düşkünlüğünden dolayı öğrenimini yarıda bırakarak kendisinin öğrencisi olmayı istediğini ifade etmiştir. Bu sohbet üzerine büyük usta, kendisini Ankara Mamak’taki saz kursuna davet edince bu kursa devam etmeye başlayan Koygun, burada ustası Hüseyin Çırakman’la samimiyetini ilerletmiş ve ondan âşıklık kültürü ve geleneğini tüm yönleriyle öğrenmeye başlamıştır. Şiire, saza ve söze yatkınlığından dolayı da ustasının sık sık övgüsüne mahzar olan Koygun, bu vesileyle gelenek içerisinde güçlü bir âşık olma yolunda emin adımlarla ilerlemiştir.

Müslüm Koygun, ustası Hüseyin Çırakman'ın saz kursundaki âşık meclislerinden ve Ankara'da kurucularından olduğu Halk Ozanları Derneği'nde toplanan kimi usta âşıkların yanında buldukça yeteneklerini geliştirme fırsatı bulmuş ve birçok usta isimden feyzalmıştır. Hayranlıkla izlediği âşıkların tekniğini, saz çalıp şiir söylemelerini, atışmalarını, muhabbetlerini ve birbirlerine olan öğütlerini, tavsiyelerini dikkatle dinleyen Müslüm Koygun, kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı da olsa bu söylemlerden ve izlenimlerinden ders çıkarmış ve kendisini geliştirmeye devam etmiştir.

Müslüm Koygun, Çorum'a döndüğünde de ustası Hüseyin Çırakman'la bağlarını koparmamış, ustasıyla belirli zamanlarda bir araya gelerek uzun yıllar yanında yer alıp emek verdiği ustasının bilgi birikiminden istifade etmeyi sürdürmüştür. Kendisini âşıklık sanatıyla ilgili her zaman yüreklendiren, yeteneklerinden dolayı taltif eden Çırakman'ın hoş sohbeti, kalender meşrep kişiliği ve gönül ehli oluşu Müslüm Koygun üzerinde etkili olan unsurlardır. Çırakman'ın muhabbetinden, sanatından, demelerinden, nükteli ve hicvi söylemlerinden ziyadesiyle etkilenen Koygun; âşıklık sanatına ve şiirine tutkuyla bağlı olması hasebiyle de bu usta ismin yanında öğrendiklerinin yanı sıra kendi özverili çabalarıyla çok yol katetmiştir.

Hüseyin Çırakman'ın Müslüm Koygun üzerinde büyük emeği olduğu ve onun âşık çevrelerine tanıtılmasında, gelenek içerisinde yer edinmesinde katkısı yadsınamaz boyuttadır fakat Koygun'un şiir tekniğinin oluşmasında asıl etkili ve önemli isim Abdullah Ercan'dır. Hüseyin Çırakman, çırağı Müslüm Koygun'un âşıklık geleneği bünyesinde yer edinmesinde ve sanatını geliştirmesinde onu her zaman destekleyici ve yüreklendirici bir rol üstlenmiştir. Çırakman, öğrencisine saz çalıp şiir söyleme noktasında her ne kadar faydalı olduysa da şiir tekniği ve söyleyiş özellikleri bakımından öğrencisinin şiir sanatı üzerinde eksik bıraktığı noktalar olmuştur. Koygun'daki bu eksikleri tamamlayan kişi ise Abdullah Ercan'dır. Müslüm Koygun'un hayatına, sanatına ve asıl önemlisi şiir tekniğine katkılarıyla ön plana çıkan Abdullah Ercan'ın âşığın hayatındaki yeri ve önemi ayrıdır. Müslüm Koygun, Ankara'dan Çorum'a döndüğü dönemde tanıştığı Abdullah Ercan'dan şiirinin konusu ve tekniği hususunda a'dan z'ye her şeyi öğrenmiştir hatta denilebilir ki âşığın şiir tekniği bakımından ustası Abdullah Ercan'dır. Abdullah Ercan, Koygun'un şiirlerini eleştirel ve objektif bir bakış açısıyla inceleyen, sanatını ve şiir tekniğini geliştirebilmesi adına ona faydalı eleştirilerde bulunan titiz bir gönül ehlidir. Koygun'un şiirlerini türlü yönlerden dikkatle inceleyen Ercan, Koygun'un şiir sanatına doğru ve yerinde katkılarda bulunarak âşığın şiir tekniğinde var olan eksikleri gidermeye çalışmıştır. Özetle saz çalıp şiir söylemeyi Hüseyin Çırakman'dan öğrenen Koygun, âşıklık sanatını ve şiir tekniğini hayatında önemli bir yeri olan Abdullah Ercan'dan öğrenmiştir.

Hayatının her döneminde sazla, sözle, şiirle ve âşıklarla içli dışlı olan Müslüm Koygun, Ankara'dan Çorum'a döndüğünde çay ocağı işletmeciliği yapmaya başlamıştır. Bu ortamda da âşık çevrelerinden isimleri sık sık mekânında misafir eden Koygun, şiirin ilmini öğrendiğim ustamdır, dediği Abdullah Ercan'la tanışmasını şu şekilde anlatmaktadır:

“Ankara'dan Çorum'a geldiğimde işlettiğim çay ocağında âşık çevrelerinden dostlarla sık sık buluşur, şiir tekniğimizi ve sanatımızı daha çok geliştirmek adına muhabbet eder, saz çalıp şiir söyledik. Çorum'un yerel gazetelerinde de şiirlerimiz yayımlandığı için çay ocağıma gelen, benimle tanışmak isteyen âşıklar da olurdu. Gazetelerde yayımlanan şiirlerimi takip eden isimlerden birisi de dönemin Çorum Senatörü Av. Abdullah Ercan olmuştur. Birlikte şiir kitabı da çıkardığımız Kemal Özgür'le de tanıştığı için bana Kemal Özgür vasıtasıyla ulaştı. Abdullah Ercan'ın benimle tanışma isteği üzerine bir akşam Çorum Pir Baba Parkı'nda buluştuk. Abdullah Ercan'la tanıştığımızda bir de baktım ki iri yarı, kelli felli bir adam. Muhabbetimizi ilerlettığımızda bana haftaya yeniden buluşacağımızı söyleyerek benden yanımda şiir defterimi de getirmemi istedi. Bundan sonra haftanın belirli günlerinde görüşmelerimizi sürdürmeye devam ettik. Şiir defterimdeki her şiiri eleştirel bir bakış açısı ve sanatçı titizliğiyle inceleyen Abdullah Ercan, eksik gördüğü şiirlerimle ilgili tavsiyelerini, gerekli düzeltmeleri bu şiirlerin yanına not düşerek bana iletir; benden bunlara çalışmamı ve eksiklerimi bir dahaki görüşmemize kadar gidermemi isterdi. Disiplinli ve taviz vermez tavrıyla üzerimde gerçek bir öğretmen tesiri uyandıran Abdullah Ercan'ın verdiği ödevleri eksiksiz yapar onun istediği mükemmelliğe ulaşmak için geceli gündüzlü çalışır, şiirler yazardım. Görüşme günümüz geldiğinde bana verdiği ödevleri ve şiirlerimde düzeltmemi istediği yerleri dikkatle inceler, eksiklerimi giderip gidermediğimi kontrol ederdi. Şiirlerimde gördüğü eksikler ve önemli noktalarla ilgili bana saatlerce detaylı bilgiler verirdi. Abdullah Ercan, bilge ve donanımlı kişiliğiyle yalnızca şiirlerim ve sanatım hakkındaki görüşlerini değil; hayata dair birçok hususla ilgili deneyimlerini benimle paylaşarak ufkumu genişleten bir isim olmuştur.”

Âşık Mahzuni Şerif, Hüseyin Çırakman, Abdullah Ercan gibi etkilendiği önemli ustalarından hayata ve şiir sanatına dair çok şey öğrenen Koygun; Mahzuni'den sözü, Çırakman'dan sazı, Ercan'dan da özü öğrendiğini ifade etmekte ve onlara şu şiirleriyle seslenmektedir:

ÇIRAKMAN İLE MAHZUNİ

Onlardan öğrendim saz ile sözü
 Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni
 Gittikleri yola bağladım özü
 Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

Muhabbetleri pek tatlıdır hoştur
 Sözleri zalime demirdir taştır
 İkisi de gerçeklere yoldaştır
 Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

Birinde haksıza yergiyi gördüm
 Birinde yiğide övgüyü gördüm
 Nice güzellikler sevgiyi gördüm
 Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

Zalimin zulmünden korkup yılmayan
 Haksızdan namertten yana olmayan
 Mutlu gün görmeyen yüzü gülmeyen
 Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

Ozanların yiğitlerin eridir
 Kalleşlerden döneklere beridir
 Cefai'nin rehberidir piridir
 Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

(Koygun-Özgür, 2002: 28)

ABDULLAH ERCAN'A

Çorum'da yetmişlik bir delikanlı
 Bilge saygın insan Abdullah Ercan
 Gerçekçi çalışkan sevecen canlı
 Bilge saygın insan Abdullah Ercan

Yıllarca özgürlük için vuruşmuş
 Siyah saçlar beyazlara karışmış
 İnsanlıkta en yüceye erişmiş
 Bilge saygın insan Abdullah Ercan

Emek verip halkı için çalışan
 Dertlilerin dertlerini bölüşen
 Dost ile ağlayan dost ile gülüşen
 Bilge saygın insan Abdullah Ercan

Doyulmuyor sohbetine sözüne
 Her müşkül konunun vakıf özüne
 Rağbet etmez okumuşun yozuna
 Bilge saygın insan Abdullah Ercan

Cefai hayrandır yürekten ona
 Geç tanıdım eyvah bana vah bana
 Hoşgörülü aydın yakındır cana
 Bilge saygın insan Abdullah Ercan

4.3. Âşığın Mahlas Alması (Tapşırma)

Âşıklık geleneği bünyesine her âşığın, eserlerinde kendi duygu ve düşünce dünyasının yanı sıra hayatını, kişilik özelliklerini yansıtan bir takma isim kullanması kural haline gelmiştir. Şiirlerin son beyti ya da dörtlüğünde kullanılan ve divan şiirinde “mahlas”, Türk halk şiirinde “tapşırma” olarak da adlandırılan bu isim, bir nevi âşığın şiirine attığı imza gibidir. Sanatçıların kendi adı yerine takma bir isim kullanması, âşık şiirinde asırlardır ortaya konan ürünlerin kime ait olduğunun daha net bir biçimde belirlenmesi ve yaşanabilecek karışıklıkların önlenmesi adına da önemli bir görev üstlenmektedir.

Halk âşıkları mahlaslarını kendileri seçebilecekleri gibi bu isimleri umumiyetle bir usta âşıktan almışlardır. Kimi âşıkların mahlasının rüyalarında pirlar tarafından verildiğine de inanılmaktadır. Müslüm Koygun, ilk şiirlerinde kendi mahlasını kendi belirlemiş ve şiirlerinde “Müslümi” mahlasını kullanmayı tercih etmiştir fakat daha sonra ustası Hüseyin Çırakman’ın Ankara’da kurucuları arasında yer aldığı Halk Ozanları Kültür Derneği’nde Şah Müslüm

mahlası Âşık Müslüm Dalkılıç ile tanışınca o zamanlar genç bir âşık olan Koygun, herhangi bir karışıklık yaşanmaması adına bu mahlası kullanmaktan vazgeçmiştir.

Rüya görerek, rüyada pir elinden bâde içerek âşık olma, Türk halk şiiri geleneğinde çoğu âşık tarafından benimsenen bir olgudur. Müslüm Koygun da henüz genç bir âşıkken gördüğü bir rüya üzerine pirlere tarafından kendisine gösterilen “Meczubî” mahlasını kimi dinî-tasavvufî içerikli şiirlerinde kullanmaya devam etse de ilerleyen süreçte yazdığı şiirlerinde Abdullah Ercan’ın da yönlendirmesi ve tavsiyesi üzerine bu mahlası kullanmaktan vazgeçmiş hatta kimi şiirlerindeki bu mahlası değiştirme yoluna gitmiştir.

Usta-çırak ilişkisinde sürdürülen âşıklık geleneği bünyesinde âşığın mahlası çoğu zaman tabii olduğu ustası tarafından verilmektedir. Ustası Hüseyin Çırakman’la küçük yaşta tanışan ve bu önemli ismin yanında yetişme fırsatı bulan Müslüm Koygun’un kullandığı asıl isim olan “Cefai” mahlasını ise kendisinden çok talep etmesine rağmen ustası Hüseyin Çırakman değil; sazına ve sözüne hayranlık duyduğu bir başka önemli isim, Âşık Mahzuni Şerif tarafından verilmiştir.

Âşık Müslüm Koygun’un şiirlerinde kullandığı asıl adı olan “Cefai” mahlasını alması şu şekilde gerçekleşmiştir: Müslüm Koygun, Ankara’da düzenlenen âşık fasıllarına katıldığı ve usta âşıkları hayranlıkla izlediği bir gün, ustası Hüseyin Çırakman, Çorumlu âşıklardan Şekip Şahadoğru ve Âşık Mahzuni Şerif’in bulunduğu bir meclisteysen ustası Hüseyin Çırakman vasıtasıyla kendini ve âşıklık hünerlerini gösterme fırsatı bulmuştur. O zamanlar genç bir âşık olan Müslüm Koygun, usta âşıklara kendinden bahsederken başından geçen sıkıntılı süreçleri, çileyle dolu hayatını da anlatmıştır. Bu sohbet üzerine büyük usta Âşık Mahzuni Şerif; çilekeş bir hayat sürdüren, hayata ve insanlara dair kırgınlıkları ve gönül yaraları olan, genç yaşta birçok sıkıntıyla karşılaşan Müslüm Koygun’a “Sen ne cefalı adammışsın, senin mahlasın Cefai olsun.” söylemiyle “Cefai” adını münasip görmüştür.

Ülkemizde “Cefai” mahlasını kullanarak şiirler yazan Müslüm Koygun’un çağdaşı iki âşık daha mevcuttur. Bu âşıkların biri 1958 yılında Sivas’ın Hasbey köyünde doğan Âşık Binali Aydın diğeri ise Nevşehir’in Avanos ilçesine bağlı Çalış köyünde dünyaya gelen Âşık Galip Güler’dir. İlerleyen süreçte bu âşıkların ve eserlerinin varlığından haberdar olan Müslüm Koygun, herhangi bir karışıklığın olmaması adına eserlerinde “Çorumlu Âşık Cefai” mahlasını kullanmayı tercih etmiştir. Buldukları çevrede soyları “Yağmuroğlu” olarak bilindiğinden kimi şiirlerinde “Yağmuroğlu” mahlasını kullandığı da bilinmektedir. Netice olarak şiirlerinde “Kul Cefai, Cefai, Âşık Cefai, Müslüm, Yağmuroğlu, Müslümi, Meczubi” gibi çeşitli mahlaslar kullanmayı tercih etse de şiirlerinin geneline bakıldığında “Çorumlu Âşık Cefai” mahlasını kullandığı görülmektedir.

“Mahşer gibi insan kalabalığının olduğu bir ortamda ve yüksekçe bir yerdeydim. Beni oraya biri mi götürdü, kendim mi gittim bilmiyorum. Kalabalık içerisinde benden yüksekte ve alçakta yer alan insan güruhunun arasından pirlar yanıma ulaşarak elime beyaz bir kâğıt verdiler. Kâğıdın üzerindeki yazıyı okuduğumda kâğıtta “Meczubi” (Allah aşkıyla aklını yitirmiş kişi) yazdığını gördüm. Bundan sonra senin adın bu olsun, bunu geldiği yere götürün dediler ve o anda uykumdan uyandım.”

Gördüğü bu rüyanın tesirinden kurtulamayan, rüyayı ifade ederken dahi ketum davranmayı tercih eden Müslüm Koygun, bu mahlası çoğu kişinin bilmediğini ve “Meczubi” mahlasını sınırlı sayıda dinî-tasavvufî içerikli şiirlerinde kullanmayı tercih ettiğini ifade etmektedir. Âşıklık geleneği bünyesinde yetişmiş, rüyasında pir elinden bâde içerek âşıklık yetilerine kavuşmuş birçok önemli ismin de gördükleri rüyayı ve bu rüyada kendilerine verilen ismi kullanmaktan imtina ettikleri bilinmektedir.

Âşıkların hayatında rüya olgusu elbette vardır. Her insan gibi âşık adayları da çeşitli faktörlerin etkisiyle rüya görürler. Rüyada bir sevgili ile karşılaşabilirler. Bir bilge kişiden nasihat dinleyebilirler. Hatta gerek sözlü gelenek yoluyla, gerek yazılı eserlerden okudukları, bilinçaltında günlerce muhafaza ettikleri biçimiyle bu idealize edilmiş rüyanın bazı unsurlarını görebilirler. Uyandıklarında bu rüyanın etkisinde kalabilirler. Bunun ötesinde anlatılanlar, hikâye, efsane, rivayet kabilinden aktarmalardır (Düzgün, 2008: 257).

Âşıkların saz çalıp çalmamalarını, irticalen şiir söyleyip söyleyememelerini, atışma yapıp yapamamalarını ve bâde içip içmediklerini bilmek onların sınıflandırılmasında bir kıstastır ancak rüyada bâde içmek, âşıklığa geçişte tek şart değildir. Bu durum, tamamen âşığın itirafı ve beyanı ile ortaya çıkabileceği gibi gerçekleştirilen anket çalışmalarında rüyada bâde içerek âşık olmayla ilgili sorulara az sayıdaki âşıklardan yanıt alınabilmektedir. Bâdeli âşıklar, hayatta oldukları müddetçe isimlerini ifşa etmekten kaçınmaktadır (Sakaoğlu, 1986: 250).

Rüya görerek ve rüyada bâde içerek âşık olma, âşıklık geleneği içerisinde her ne kadar önemli bir yer tutsa da kimi âşıklar tarafından gerçek dışı olarak değerlendirilmektedir. Çorumlu âşıklardan Âşık Rıfat Kurtoğlu, Âşık Müslüm Koygun’un ifadesine göre rüyada bâde içerek âşık olmaya temkinli yaklaşmaktadır. Kurtoğlu, kişinin gerçekte içtiği bir içkinin tesiriyle gece uyuyup rüya gördüm diye uyandığını, bu şekilde âşık olduğunu iddia edenlerin de samimiyetinden şüphe duymak gerektiğini belirtmektedir. Buna rağmen Koygun, kendi köyünden tanıdığı bir şahsın herhangi bir eğitim görmemesine, okuma-yazma bilmemesine rağmen gece yatıp sabah kalktığında usta işi, eğitilmiş ve nitelikli şiirler kaleme alabildiğine şahit olduğunu ifade etmektedir. Kendisi de gördüğü rüyanın tesirinden uzun zaman

kurtulamayan âşığın bu konudaki düşüncesi olumlu yöndedir ve yaşadıklarından da hareketle rüya görerek, rüyada bâde içerek âşıklık yetilerinin kazanılabileceğine inanmaktadır.

Gelenek içerisinde rüya vasıtasıyla âşıklığa geçiş oldukça yaygındır. Bazı âşıklar gelenek gereği rüyalarını anlatmamakta, bazıları rüyasını hatırlayamamakta, bazıları her gece rüyasında saz çaldığını söylemekte, bazıları da pir elinden dolu içtiğini ifade etmektedir. Bazı âşıklar ise bâdeye ve bâdeli âşıklığa inanmamaktadır (Artun, 2001: 67).

Toplum nezdinde saz çalıp şiir söylemenin kimi çevrelerce “şeytan işi” olarak nitelendirilmesinin önüne geçmek ve toplumsal yapı içerisindeki kimi çevrelerden gelecek tepkiyi azaltmak için bazı âşıkların pirden feyzaldım, rüyamda bâde içtim diyerek kendilerine yöneltilecek eleştirilerin önüne geçmeyi amaçladığı da bilinen bir durumdur.

4.5. Âşığın Etkilendiği İsimler

Henüz ilkökul sıralarındayken saza ve söze ilgi duymaya başlayan ve bu uğurda öğrenimini ortaokul ikiden itibaren sonlandıran Müslüm Koygun gerek Çorum yöresinde gerekse Ankara’da bulunduğu yıllarda âşıklık geleneği bünyesinde birçok önemli isimle tanışma ve sazını, sözünü bu önemli isimlerden istifade ederek geliştirme imkânı bulmuştur. Âşığın etkilendiği bu isimler, sanatına ve sazına katkıda bulunurken onun hayat görüşünü, dünyaya ve insanlığa bakış açısını, dil ve üslup özelliklerini de biçimlendirme vazifesi görmüştür.

Müslüm Koygun’un etkilendiği başlıca isim ve gelenek içerisindeki ustası Alevî-Bektaşî şiir geleneğinin üretken isimlerinden Hüseyin Çırakman’dır. Çorum’un Sungurlu ilçesinin Körkü köyünde dünyaya gelen Çırakman’ın Müslüm Koygun’la tanışması, Koygun’un Ankara’daki okul yıllarına dayanmaktadır. Küçük bir çocukken saza ve âşıklık geleneğine ilgi duyan Müslüm Koygun, Hüseyin Çırakman’dan saz dersleri almış bu usta isim vasıtasıyla âşıklık geleneği içerisinde usta bir âşık olana kadar eğitimini sürdürmüştür. Yeteneklerinden dolayı Çırakman tarafından her zaman desteklenen ve övgülere mazhar olan Müslüm Koygun, Ankara’da bulunduğu süre içerisinde ustasının âşıklık geleneği bünyesindeki bilgi birikiminden ziyadesiyle istifade etmeye çalışmış ve sanatını geliştirmiştir. Çırakman’ın çağdaş uygarlığı, barışı ve kardeşliği vurguladığı şiirleri, Koygun’un eserlerinde de tesirini göstermiştir. Hüseyin Çırakman’ın “Âşık Hüseyin Çırakman Hayatı ve Deyişleri”, “Hak Yardımcı Her Kuluna, Sen Devam Et Okuluna”, “Hoş Geldiniz Erenler”, “Sesimiz ve Halkın Sesi Halk Ozanları” isimli derleme eserleri mevcuttur (Özmen, 1998: 311-313). Bu eserlerinin

yanı sıra Çorumlu halk âşıkları hakkında detaylı bilgilere yer verdiği “Çorumlu Halk Ozanları” adlı kitabı kaleme almıştır.

Çorum’un Palabıyık köyünden Kemal Özgür’ün (Zorani) Âşık Müslüm Koygun’un hayatında önemli bir yeri vardır. Koygun’un yakın dostu, saz arkadaşı olan âşığın ileri yaşlarda saza ve söze yönelmesindeki temel etken, hayatında yaşadığı kimi sıkıntılar ve olumsuz durumlar olmuştur. Şiirlerinin genelinde daha güzel bir dünya arzusunu ve toplumsal aksaklıkları dile getiren Kemal Özgür, eserlerinde dinî- tasavvufi konulara da geniş yer vermiş; sanatını halkın yararına adamaya çalışmıştır. Müslüm Koygun (Çorumlu Âşık Cefai) ve Cuma Türkmen (Türkmenoğlu) ile söyleşmeleri mevcut olan Kemal Özgür, Müslüm Koygun ile 2002 yılında “Duygu Dağarcığı” adını verdikleri bir şiir kitabı çıkarmıştır.

Babası da âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden olan ve Çorum’un merkeze bağlı Evciortakışla köyünde dünyaya gelen Şekip Şahadoğru da Müslüm Koygun’un etkilendiği önemli isimlerdendir. Hüseyin Çırakman’ın belirttiğine göre asıl soyadı Aykaç olan âşık, soyadını yetişkinlik döneminde “Şahadoğru” olarak değiştirmiştir. Hz. Ali ve Ehlibeyt sevgisinin yanı sıra dinî-tasavvufi konularda da şiirler kaleme alan Şahadoğru, eserlerinde Alevî-Bektaşî kültürü ve geleneğini de tüm yönleriyle yansıtmaya çalışmıştır.

Çorumlu ünlü halk şairi “Deli Boran”ın soyundan gelen ve Çorum merkeze bağlı Sarımbey köyünde doğan Halil Çimen (Borani) de Müslüm Koygun’un sanatını ve düşünce dünyasını etkileyen önemli isimler arasındadır. Bâdeli âşıklardan olduğuna inanılan Çimen, hem sosyal hem de kültürel anlamda kendini geliştirmiş; eserlerinde çağının sorunlarına temas ederken hem Batı kültürünü hem de divan şiiri geleneğini tanıyıp anlamlandırmaya çalışmıştır. İnsan sevgisini her şeyin üzerinde tutan ve insanı “Konuşan Kur’an” olarak addeden âşığın, Müslüm Koygun’a hitaben yazdığı şiirleri de mevcuttur.

Çorumlu araştırmacı-yazar ve aynı zamanda kalem şuaralarından olan İbrahim Gösterir (Ozani) de Âşık Müslüm Koygun’un hayatında büyük yere ve öneme sahiptir. Asıl mesleği öğretmenlik olan Gösterir, Çorum tarihi, kültürü, ağız özellikleriyle ilgili önemli çalışmalara imza atmış; eserleri Çorum Belediyesi tarafından kitap haline getirilmiştir. Güncel Sanat dergisinin 2012 yılında düzenlediği “Kaygusuz Abdal Şiir Yarışması”nda hece dalında birincilik kazanan Gösterir, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda çağdaş ve gelişmiş uygarlığı, barışı ve kardeşliği, insanlığı, sevgiyi ve merhameti anlattığı şiirleriyle Koygun’un duygu ve düşünce dünyasında yer etmiştir. Güçlü dize yapısı, heceyi ustaca kullanması, halk söyleyişlerine yönelik bilgisi ve Çorum ağız özelliklerine hâkimiyetiyle âşıklık geleneği içerisinde haklı bir yer edinen İbrahim Gösterir, Türk halk kültürü ve geleneğiyle ilgili çalışmalarını sürdürmektedir. Müslüm Koygun’un hayatında İbrahim Gösterir, her zaman

ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur. Koygun'un şiirlerinden müteşekkil defterine kendisine bir şey olması halinde bu defterin İbrahim Gösterir'e teslim edilmesi yönündeki isteği, âşığın yakın dostuna duyduğu güveni ve verdiği değeri göstermektedir.

Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Saraç köyünden Kemal Işık (Kul Kemal) da Müslüm Koygun'un âşık çevrelerinden tanıyıp sanatını ve âşıklığını takdir ettiği önemli isimlerdendir. İnsanlığı, sosyal ve siyasal konuları, vatan ve Atatürk sevgisini eserlerine taşıyan âşık, düzenlenen çeşitli festivallerde şiirleriyle birincilikler kazanmış; eserleri, çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır.

Müslüm Koygun'un etkilendiği isimlerden birisi de Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesine bağlı Yukarı Ovacık köyünden Çoban Hüseyin olarak da bilinen Hüseyin Çemrek'tir. Milli birlik ve beraberliğin gerekliliğini, vatan ve insan sevgisini, toplumsal konuları samimi bir dil ve üslupla şiirleştiren Çemrek, şiirlerini otobiyografik tarzda yazdığı "Duygu Savaşçısı" adlı eserinde bir araya getirmiştir.

Müslüm Koygun'un sanatını ve düşün dünyasını etkileyen diğer bir önemli isim de Ali Cem Akbulut'tur. "Rüsvai" mahlasıyla eserler veren Akbulut, Amasya'nın Merzifon ilçesinde doğmuştur. Aileden âşıklık geleneğine gönül vermiş kişilerin de desteğiyle genç yaşta şiirler yazmaya başlayan Akbulut'un şiirlerinin ve sanatının gelişmesinde Alevî-Bektaşî kültür ve geleneğinin tüm yönleriyle sürdürüldüğü bir çevrede yer alması etkili olmuştur. Katıldığı cemlerden feyzalarak söylediği nefes ve demelerde içli bir söylemin ön planda olduğu âşığın birçok şiiri de bestelenmiştir. Âşığın Müslüm Koygun'la söyleşmeleri de mevcuttur. Ali Cem Akbulut'la ilgili Orhan Fatih Kuşdemir de önemli araştırmalarda bulunmuştur.

Çorumlu kadın âşıklardan Sürmeli Can Kaya ve Kevser Ezgili de Müslüm Koygun'un yakın çevresindeki isimler arasındadır. Çorum'un Mecitözü ilçesine bağlı Alancık köyünden Sürmeli Can Kaya'nın eserlerinde Alevî-Bektaşî kültürünün etkileri görülmekle beraber eserlerinin çıkış noktasını özlem ve gurbet oluşturmuştur. Genç yaşında saza ve söze ilgi duyan Kaya, zorluklarla geçen hayatındaki hayal kırıklıklarını, acılarını, isyanlarını şiirleri vasıtasıyla dile getirmiş; bestelediği şiirlerinden müteşekkil üç kaset çalışması yapmış, bunun yanı sıra yurt içi ve yurt dışında düzenlenen âşıklar bayramı etkinlikleri çerçevesinde çeşitli konserler vermiştir.

Çorum'un Bektaşoğlu köyünde dünyaya gelen Kevser Ezgili de Müslüm Koygun'un dimağında ve düşün dünyasında iz bırakan önemli isimlerden olmuş, âşığın bestelenmiş şiirlerini de seslendirmiştir. Ezgili Kevser, aileden âşıklık geleneğinin inceliklerini öğrenmiş, küçüklüğünden itibaren şiire ve saza muhabbetle bağlanmıştır. Şiire ve saza duyduğu ilginin kaynağı olan babası, âşığın dil ve üslubunu, sanat anlayışını şekillendiren yegâne ustasıdır.

Alevî-Bektaşî kültürü ve geleneği içerisinde yetişmesi, âşık çevrelerine yakınlığı ve deyişleriyle âşıklık geleneği içerisinde sevilen, sayılan bir isim olmuştur. Elbette ki Alevî-Bektaşî kültürünün Türk halk şiirine yansımaları ve Koygun'un da başkanlığını yaptığı Çorum Anadolu Halk Ozanları Kültür Derneği bünyesinde bir araya gelerek sanatları, şiirleri, söylemleri ve duygu dünyaları ile ilgili istişareleri bu isimlerin birbiri üzerinde çeşitli tesirler oluşturmasına imkân tanımıştır.

Cumhuriyet Dönemi Türk halk şiirine damga vuran Âşık Mahzuni Şerif ve Ali Ekber Çiçek de Müslüm Koygun'un ziyadesiyle etkilendiği isimler olmuştur. Özellikle otoriteler tarafından dünyanın sayılı ozanları arasında gösterilen Âşık Mahzuni Şerif'le (Şerif Çıkrık) Ankara'da henüz genç bir âşıkken karşılaşma imkânı bulması, bu büyük ustanın önerisiyle mahlasını seçmesi Koygun'un hayatındaki dönüm noktasıdır. Küçüklüğünden beri Mahzuni'nin sazına ve sözüne hayranlık duyan âşık, sahip olduğu özgün tarzı yitirmeden bu büyük ustanın gerek deyişlerini gerek saz çalma tekniğini kendisine örnek almış; dilini ve telini bu usta isimden mümkün olduğu kadar beslemeye çalışmıştır. Âşıklığının yanı sıra Türk halk müziği sanatçısı olan Ali Ekber Çiçek de Koygun'un duygu ve düşünce dünyasına, sazına ve sözüne derin tesirlerde bulunmuş, her daim severek dinlediği, sanatını örnek aldığı ustalardan olmuştur.

Çorum'un önemli araştırmacı-yazarlarından Abdulkadir Ozulu da Müslüm Koygun'un sanatını teknik açıdan geliştirebilmek, sözcük dağarcığını zenginleştirebilmek adına örnek aldığı isimlerdendir. Kendisinin de birkaç şiiri bulunan Ozulu, Çorum'u ve Çorumlu sanatçıları her fırsatta desteklemiştir. Abdulkadir Ozulu, Çorum'un tarihi, kültür ve medeniyeti üzerine önemli araştırma çalışmaları ortaya koyarak Çorum'daki sanat ve edebiyat ortamının gelişmesine öncülük eden isimlerden olmuştur.

Müslüm Koygun'un sanatını, saz ve söz tekniğini her ne kadar Hüseyin Çırakman oluşturup âşığın Türk halk şiiri geleneği içerisinde ustalığını yapsa da Koygun'un hayatında daha da önemli bir yere sahip olan bir isim vardır. Kendisini her daim bir öğretmen, bir sırdaş, bir akıl hocası, bir üstat, bir yol gösterici olarak gördüğü ve her zaman büyük bir saygıyla andığı bu isim, hiç kuşkusuz Abdullah Ercan'dır. Çorum'un Karakeçili Mahallesi'nde dünyaya gelen Abdullah Ercan'ın asıl mesleği avukatlıktır. 1961 Anayasası'nın teşekkülünde Çorum'u temsilen kurucu mecliste yer alan Ercan, emekli olduktan sonra kendisini sanata ve edebiyata adanmış; yeni yetişen sanatçıları her yönden desteklemeye ve yüreklendirmeye çalışmıştır.

Kendisi de içinden geldiği gibi şiirler yazan Abdullah Ercan, eserlerinde "Arap Ali", "Ercani" mahlaslarını kullanmıştır. Saz çalmadan, doğaçlama söylemeden şiirler kaleme alan Ercan, eserlerinde sosyal ve siyasal meselelere, barış ve kardeşliğe, daha güzel bir dünya için

yapılacaklara yer verirken siyasi hicivlere de imza atmıştır. “14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler” adlı çalışmasında Çorum yöresinde yetişmiş, eser vermiş birçok önemli âşğın eserleri ve hayatıyla ilgili kronolojik bir şekilde detaylı bilgiler verirken “Düşünceler ve Duygular” adlı eserinde de sanat, edebiyat ve sosyal hayata dair düşüncelerini dile getirmiştir. Çorumlu halk şairlerinin daha nitelikli ve usta işi eserler ortaya koyabilmeleri adına her zaman destekçisi olmuştur.

Çorum’un merkeze bağılı Büğet köyünden Cuma Türkmen (Türkmenoğlu), Acıpınar köyünden Mehmet Çan (Mehmedi), Çaltıcak köyünden Hüseyin Kalafat (Kul Hüseyin), Eskiekin köyünden Rıfat Kurtoğlu (Kurtoğlu) ve Çorum’un Lâçin ilçesine bağılı Narlı köyünden Bekir Sağır (Bekir) gibi önemli halk âşıkları da Müslüm Koygun’un saz ve söz meclislerinde yer alarak âşığa çeşitli yönlerden tesirlerde bulunan önemli isimlerdir.

Müslüm Koygun’un Cuma Türkmen (Türkmenoğlu) ve yalnızca Çorum yöresinde değıil; Türkiye çapında tanınmış, hakkında lisans ve yüksek lisans çalışmaları yapılmış, TRT’nin mahalli sanatçıları arasında yer alan Rıfat Kurtoğlu (Kurtoğlu) ile çeşitli söyleşmeleri de mevcuttur. Eserlerinde aşka, sevdaya ve özleme sıklıkla yer veren Kurtoğlu, sosyal konulara yönelik hiciv türündeki eserlerinin yanı sıra dinî-tasavvufî konularda da şiirler kaleme almıştır. Âşık Rıfat Kurtoğlu’nun “Gönül Dili”, “Deyzeoğlu” ve “Seninle Güzel” adında üç şiir kitabı bulunmakta olup Âşık Müslüm Koygun’a yönelik yazdığı şiirleri de mevcuttur.

Türk halk kültürü ve şiir geleneğine önemli katkılar sunarak bu geleneğin yaşatılmasına aracılık eden bu usta isimlerin dışında geçmiş yüzyıllarda eserler vermiş âşıklardan da sanatını ve estetik anlayışını beslemeye çalışan Koygun, etkilendiğı bu isimlerden öğrendiklerini bizlere eserleri aracılığıyla geniş bir yelpazede sunmaya çalışmıştır. 17. yüzyılda Çorum’un Mecitözü ilçesine bağılı Konaç köyünden Âşiki, bu asrın önemli tekke şairlerinden olan ve Çorum’un Sungurlu ilçesine bağılı Araf köyünde doğan Dedemoğlu, 17. yüzyılın yeniçeri şairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa, 19. yüzyılda Sivas’ın Kangal ilçesine bağılı Karanlık köyünde dünyaya gelen ve asıl adı Çördükoğlu Ömer olarak bilinen Ceyhuni gibi isimler de Müslüm Koygun’un sanatının şekillenmesinde etkin rol oynamıştır.

4.6. Âşğın Edebî Yönü

Âşıklık doğası gereğı kalbi sevgiyle çarpan, insana ve hayata dair ne varsa yüreğinden teline oradan da dizelerine aktarmayı amaç edinen Müslüm Koygun, eserlerinde barışa, kardeşliğe ve sevgiye sıklıkla temas etmiştir. Ona göre şiir, acımasızlıklar ve adaletsizliklerle dolu hayatın sevgi ve hoşgörülle yeniden inşa edilebileceğı bir alandır. Halkın dili ve yerel

söyleyişleriyle süslediği dizelerinde hayal ettiği, umutla beklediği güzel günleri dile getirirken kalplerden kını ve hasedi silmeye çalışmıştır. Âşığın hiçbir baskı altında olmadan yalnızca doğruları, hakkı, vatan ve millet sevgisinden yola çıkarak evrensel insan sevgisini ve saygısını şiirleri aracılığıyla ifade etmesi gerektiğini belirten Koygun, sıkıntılarla geçen hayatında her zaman tek sırdaşı sazına ve sürekli kulak verdiği duygu yüklü yüreğine sarılmıştır. Henüz küçük bir çocukken çıktığı bu yolda merhameti ve sevgiyi kendine kılavuz edinerek ilerlemiş, eserlerini de bu doğrultuda oluşturmuştur.

Âşık, içinde bulunduğu çağa ve topluma sorumluluğu olan kişidir. Bu sorumluluğu da yerine getirirken haktan ayrılmadan doğruları ve gerçekleri anlatıp halkın sesine, duygu ve düşüncelerine kulak vermeli yeri geldiğinde toplumda aksayan, eksik yönleri de eleştirebilmelidir. Yalnızca bireysel hezeyanları, coşkun duyguları dile getirmekle kalmayıp gerektiğinde taşın altına elini sokarak yanlış bulduğu, eksik ve hatalı gördüğü noktaları da cesurca dile getirebilmelidir.

Hüseyin Çırakman, Şekip Şahadoğru, Abdullah Ercan gibi çok önemli şahsiyetlerle yolu kesişse de Âşık Mahzuni Şerif'in Müslüm Koygun'un edebî kişiliğinin ve sanatını oluşmasında yadsınamaz bir yeri ve önemi vardır. Bu usta ismin sanatından etkilenirken kendine has kurduğu şiir evreninde özgünlüğünü yitirmeden ilerlemeye de büyük özen göstermiştir. Âşık, başkalarının izinden yürüdüğünde değil; kendi izini, kendi sesini oluşturabildiği zaman başarılı olacak, sanatını ancak bu şekilde emin adımlarla ve güçlü bir şekilde sürdürebilecektir. Bu sesin ve izin oluşmasında âşıklık geleneğinin, usta-çırak ilişkisi içinde terbiye ve eğitim almanın rolü ve payı büyüktür.

Sazı eline aldığı anda kendini farklı bir dünyanın içinde bulunduğunu ifade eden Müslüm Koygun, bir âşık olarak şiirlerini ezgi ve müzikle buluşturduğunda kendini tamamlanmış hissettiğini, içindeki coşkun duyguları eserleri vasıtasıyla aktardığında mutlu olabildiğini belirtmektedir. Âşık Türk hak edebiyatında aşağı yukarı 16. yüzyılın başlarından bu yana beliren bir sanatçı tipidir. Bir yönüyle eski destan geleneğini sürdüren ama başka bir yönüyle de adının da belirttiği gibi “sevda şiirleri” (lirik türden şiirler) söylemekle görevlenmiş bir sanatçıdır. Onun yaratıcılığı irticai ilelidir. Şiiri yazmaz, söyler. Onda şiir, müzikten ayrılmaz. Demek ki sadece söylemez. Çalar ve çağırır. Âşıklar düz koşma biçiminde söylemekle şiir söylemeyi “dilden söylemek” ve “telden söylemek” deyimleriyle ayırırlar. Bununla âşığın şiirini söylerken sözlere eşlik eden müzik aracının, sazın, âşığın şiirinden ayrılmaz bir öge olduğu anlatılmak istenir (Boratav, 1969: 22).

Küçüklüğünden beri ustası Hüseyin Çırakman'ın yanında emekle ve istekle âşıklık geleneğine dair yetileri öğrenmeye, öğrendiklerini de süreç içerisinde uygulamaya başlayan Koygun, saz çalma becerisini de yine ustası Çırakman'dan öğrenmiştir. Günün hangi saati olursa olsun söylemlerini sazıyla buluşturmak isteyen âşık, saz çalıp şiir söylemeyi âşıklığın vazgeçilmez bir kuralı olarak görmektedir. Gerçekten de âşığın sazı, duygularını dile getirmekte kullandığı en büyük silahıdır. M. Fuat Köprülü'ye göre gelenek içerisinde yetişmiş âşıkların saz çalmaktan yoksun olması düşünülemez. 19. ve 20. yüzyılda bazı âşıkların saz çalmayı bilmediklerini ifade eden Köprülü, bunun daha çok meslekten yetişmeyenlerde tesadüf edilen müstesna bir hâl olduğunu belirtmektedir (Köprülü, 2004: 166).

Yeri geldiğinde cem törenlerinde posta yardım eden, yeri geldiğinde âşık fasıllarında, düzenlenen etkinlik ve festivallerde sanatını ve âşıklık bilgisini, görgüsünü, kültürünü icra eden Koygun, sanatını ve düşünce dünyasını Alevî-Bektaş kültür dairesi dışında farklı kültür ve çevrelerden de desteklemeye çalışmış; salt saz çalıp şiir söyleyen bir âşık olmaktan çok hayatı boyunca yeniliklere ve gelişime açık olmuştur. Eserlerini icra ederken kimi zaman anlattığı hikâyelerle de âşık fasıllarına renk katmıştır. Âşık fasıllarına iştirak eden bir âşığın eklektik yönünü ortaya koyarak hem icracı hem sanatçı hem de usta bir anlatıcı olarak dinleyicilere hitap etmesi gerekmektedir.

Eserlerini Türk halk şiiri geleneğine uygun olarak dörtlüklerle ve hece ölçüsüyle yazan Müslüm Koygun, kimi zaman serbest şiir denemeleri de yapmıştır. Birçok şiiri bestelenerek türkü haline getirilen âşık, eserlerini hecenin genellikle 8'li ve 11'li kalıplarından yararlanarak oluşturmuş; şiirlerinde yarım ve tam uyak, redif ve durak gibi ahenk unsurlarına dikkat etmiştir. İçten ve kalenderi bir üslubun yer aldığı şiirlerinde Koygun'un hayata ve insanlığa bakış açısı; din, dil, ırk ve mezhep ayırt etmeksizin herkesi, tüm insanlığı kucaklayan sevgi ve hoşgörü anlayışı kendini tüm yönleriyle belli etmektedir.

Hayata ve insanlığa dair görüşlerini coşkun bir edayla dile getirdiği şiirlerinin konusunu kadere sitem, emellere ulaşamama, dünyanın gelip geçiciliği, insanlığı barışa ve hoşgörüyeye davet, anne-babaya özlem, Atatürk sevgisi ve çağdaşlaşma, toplum yaşamı ve sosyal konulara yönelik eleştiriler oluşturmaktadır. "Al Başına Çal" şiirinde, dünya hayatının geçiciliği ve murada erememeyi; "Barış İstiyoruz" şiirinde, insanların kardeşçe bir şekilde yaşamasını; "Şiirlerim Sazım" şiirinde ise saza ve söze duyduğu derin sevgiyi coşkun bir lirizmle dile getirmeye çalışarak tek servetinin şiirleri ve sazı olduğunu ifade etmiştir. Zâkirlik yönü de olan Müslüm Koygun, başta "Biz" adlı şiiri olmak üzere bazı şiirlerinde ise dinî-tasavvufi konulara temas etmiş, Alevî-Bektaşî kültür ve geleneğinin yansımalarını dizelerinde ustalıkla işlemiştir.

Türkçeyi kullanma gücünü ve halk söyleyişlerine olan hâkimiyetini şiirlerinde ustalıkla kullanan Koygun, sahip olduğu nitelikli şiir tekniğiyle duygu dağarcığını dizelere aktarmıştır. Sade, açık, anlaşılır halk diliyle yazdığı eserlerinde güçlü bir dış yapı ve ahenk unsurlarına verdiği önem göze çarpmaktadır. Hümanist anlayışla insanı ve insan sevgisini merkeze aldığı şiirlerinde yerelden evrensele uzanan bir çizgide ilerlemiştir. Eserlerindeki insan sevgisi ve barışa özlem, Yunus Emre'nin duygularıyla eşdeğerdir. Müslüm Koygun'un "Sevgi ve Hoşgörü" adlı şiirindeki şu dizeleri, Yunus Emre gibi evrensel insan sevgisi ve ahlak anlayışına sahip olduğunu adeta kanıtlar niteliktedir:

SEVGİ VE HOŞGÖRÜ

Kişiye onurdur insana saygı
Sevgidir insanı yücelten duygu
Sevgiyle olmaz gönülde kaygı
Hoş görelim sevilelim sevelim

Barış ırmağının seli sevgiden
Dalın tomurcuğu gülü sevgiden
Arının peteği balı sevgiden
Hoş görelim sevilelim sevelim

Sevgi ile bütün acılar biter
Evlerde ocaklar sevgiyle tüter
Sevgi berekettir dünyaya yeter
Hoş görelim sevilelim sevelim

(Koygun-Özgür, 2002: 39-40)

Müslüm Koygun, âşık atışması şeklinde yarışmalara ve bu tarzda şiirler yazmaya hiçbir zaman sıcak bakmamıştır çünkü Alevî-Bektaşî şiir kültürü ve geleneğinde atışmadan ziyade söyleşme vardır. Birbirlerine duydukları derin muhabbeti ve saygıyı söyleşmelerle dile getirmeye çalışan âşıklar, kimi zaman da birbirlerine söyleyecekleri sözleri, verecekleri öğütleri bu söyleşmeler vasıtasıyla dile getirmeye çalışmışlardır. Âşık fasıllarında bir araya geldiği ve etkilendiği birçok âşığa da şiirleri vasıtasıyla seslenen Koygun; Abdullah Ercan, Kemal Özgür, Rıfat Kurtoğlu, Halil Çimen, Cuma Türkmen, Hüseyin Çırakman, Âşık Mahzuni

Şerif ve Âşık Veysel Şatıroğlu gibi birçok önemli isme hitaben şiirler kaleme almıştır. Duygudaşlık yaptığı ve sanatını paylaştığı Hüseyin Kalafat, Kemal Özgür, Ali Cem Akbulut, Cuma Türkmen, Rıfat Kurtoğlu gibi önemli isimler de Müslüm Koygun'a şiirler yazarak onu ve sanatını övmüşler, hayata ve dünyaya dair düşüncelerini onunla paylaşmışlardır. Koygun'un saydığımız bu önemli isimlerin birçoğuyla gerçekleştirdiği söyleşmeleri de mevcuttur. Koygun, yakın dostu Kemal Özgür'le 2002 yılında çıkardığı ve "Duygu Dağarcığı" adını verdikleri şiir kitabının da son kısmında âşık dostlarıyla gerçekleştirdikleri söyleşmelere (tekellüm) "Ozan Sesleri" adı altında yer vermiştir. Usta âşıklar, bu vesileyle birbirlerine olan duygularını aşikâr etmişler, hayata ve yaşadıklarına dair düşüncelerini beyanda bulunmuşlardır. Müslüm Koygun, Kemal Özgür, Cuma Türkmen'in üç kısımdan oluşan söyleşmeleri şu şekildedir:

Tekellüm (Söyleşme)

Eskisinin gezgin halk ozanları, âşıkların uğrağı olan semai kahvelerinde ya da özel toplantılarda birbirleriyle manzum sohbetlerde bulunurlardı. Bu manzum sohbetlere bazen "biraz da mizah edelim" diyerek şaka hududunu aşmayan iğneleyici, aşağılayıcı sözler de katarlardı. Buna edebiyat dilinde "tekellüm" denirdi. Bu geleneğe uyarak üç âşık, "Kemal Özgür, Cefaî, Türkmenoğlu" böyle bir sohbe oturlar. Abdullah Ercan'dan bir uyak dörtlüğü isterler ve manzum sohbetlerine başlarlar. Bu sohbetlerin bir özelliğı olacaktır. O da şudur: Şiirlerin her dörtlüğüün son dizesinde verilen ayağı uyan bir atasözü kullanılacaktır. İşte dörtlük:

Bin bir hikmet dolu atasözleri

Hak hakikat yolu atasözleri

Has bahçenin gülü atasözleri

Her biri derin mana ummanı

(Abdullah Ercan) (Koygun-Özgür, 2002: 96)

OZAN SESLERİ-I

Kemal

Can dostum gel tatlı dilden ayrılma
 Hak yanında hakça kullan lisanı
 İkrardan imandan yoldan ayrılma
 Yalan bozar ikrar ile imanı

Cefai

Ariflerden öğüt almak ne güzel
 Muhabbetle kâmil olmak ne güzel
 Birlik ile dirlik bulmak ne güzel
 Kurtlar yer sürüden her ayrılanı

Türkmenoğlu

Takdirden korkusu olur mu erin
 Yazılır deftere hayırla şerrin
 Tartılır amelin ayrılır yerin
 Hak dağına göre verir boranı

Kemal

Sözde halim ikrarında salim ol
 Ne pısrık ol ne de zalim ol
 Bilene sor oku öğren âlim ol
 Cehalettir insanlığın zindanı

Cefai

Açların halinden ne bilir toklar
 Âşığın bağrını türlü dert yoklar
 Deli sarhoş görse çomağın saklar
 Deliyle sarhoşun birdir mekânı

Türkmenoğlu

Namert köprüsünden gelip de geçme
Doğmamış çocuğa elbise biçme
Susuzun elinden sakın su içme
Aça ver aç iken bile lokmanı

Kemal

Kulluk edenleri hak eder azat
Emek sarf ettiğin şeye el uzat
Vicdanını dinle nefsini gözet
İnsana bir hazinedir vicdanı

Cefai

Arsıza hayâdan ardan bahsetme
Aman boşboğaza sırdan bahsetme
Bir anadan köre nurdan bahsetme
Dipsiz desti dolmaz yoktur imkânı

Türkmenoğlu

Gençlikte çalışmak olmalı işin
Yazın çalar isen oynarsın kışın
Bitmez ihtiyacı sağ olan başın
Saklarsan samanı gelir zamanı

Kemal

Mağrur olup zevki safaya dalma
Mülke bel bağlayıp kibirli olma
Yetimin garibin ahını alma
Mazlumların ahı yıkar cihanı

Cefai

Kimseye hor bakma hakir de görme
 Sen sen ol kimsenin kalbini kırma
 Münkir münafiğa sakın yüz verme
 Münafık cebinde taşır şeytanı

Türkmenoğlu

Hak bazı çok bazı verse bile az
 Saban tutan bir el asla aç kalmaz
 Çok mal genellikle haramsız olmaz
 Çok sözün bulunur elbet yalanı

Kemal

Âşık aşka düşmeyince bilemez
 Âşık çiğken pişmeyince bilemez
 Aşk şarabın içmeyince bilemez
 Gözyaşdır âşıkların nişanı

Cefai

Kimi aşka düşmüş yüreği dağlı
 Kiminin başında dert bela bağlı
 Kimisinde yavan kiminde yağlı
 Herkesin kapalı kaynar kazanı

Türkmenoğlu

Dovvah var öküze zelve kırdırır
 Dovvah var verip de kağrı durdurur
 Güler yüz her zoru sona erdirir
 Tatlı dil çıkarır inden yılanı

Kemal

Kin kini doğurur hilesi ile
 Ocaklar söndürür belası ile
 Denmiştir ki kanı yurlar su ile
 Ve lakin kan ile yumazlar kanı

Cefai

Doğru giden yolcuları yanıltma
 Kötüleri iyi diye tanıtmama
 Sefere çıkarken sakın unutma
 Kışın azığını yazın abanı

Türkmenoğlu

Güneşi balçıkla kaplayamazsın
 Çirkefi zemzemle paklayamazsın
 Mızrağı çuvala saklayamazsın
 Ateş yanan yerin çıkar dumanı

Kemal

Mesul ol ey Kemal kendi sözünden
 Bir gözünü sakın öbür gözünden
 Cihan yanar bir tek cümle yüzünden
 Başa değer sözün dilden çıkanı

Cefai

Cefai dağlarda duman kar olur
 Aşıp gitmek çetin olur zor olur
 Dertlilerin dünü günü zar olur
 Derdini demeyen bulmaz dermanı

Türkmenoğlu

Türkmenoğlu sıkı bağla bendini
 Kaptırma düşmana aman pundunu
 Merdane tutmalı kişi kendini
 Bir karınca bile olsa düşmanı

(Koygun-Özgür, 2002: 97-100)

OZAN SESLERİ-II

Sohbetimiz daim olsun âşıklar
 Dilinizde şiir elinizde saz
 Her şiirde güzellik var hikmet var
 Şairlikse doğuştan bir imtiyaz

(Abdullah Ercan)

Kemal

Hora hor bakma boş sanma âlemi
 Kimde ne var neler saklı bilinmez
 Takdir nasıl çalmış ise kalemi
 Kudretten yazılan yazı bozulmaz

Türkmenoğlu

Her yerde doğruyu demekse için
 Gedadan beladan kurtulmaz başın
 Sözü söylemeden çok iyi düşün
 Yaydan çıkan bir ok hiç geri gelmez

Cefai

Umutlar fakirin ekmeği aş
 Umut boran eyler baharı kışı
 Umuttur gezdiren dağ ile taşı
 Avcının umudu olmasa yelmez

Kemal

İkrarından dönen kişi dönektir
 Varsılların aşu işine denktir
 Karınları dolu sırtları pektir
 Tok olanlar açın halinden bilmez

Türkmenoğlu

Tadı olmaz muhannetin aşının
 Acısı az olur körün taşının
 Ortaya bir eser koyan kişinin
 Kendi ölür amma adı hiç ölmez

Cefai

İlim bir ummandır bulunmaz dibi
 İnsan gönlü yıkmaz kemal sahibi
 Kişinin aybını görmesi gibi
 Bir fazilet ve de bir irfan olmaz

Kemal

Yolcu kafa dengi bir yoldaş arar
 Tüccara uyumlu bir ortak yarar
 İnsanları işi değil eş yorar
 Uygun eşi olan işten yorulmaz

Türkmenoğlu

Yılıkı atı yularsızdır seyiptir
 Her geçen gün ömürden bir kayıptır
 Armağanı beğenmemek ayıptır
 Zira bahşiş atın yaşı sorulmaz

Cefai

Gençlikte her gönül coşar bulanır
 Dalgaları birbirine ulanır
 Vakti gelir sakın sakın dolanır
 Dalgası savmadan deniz durulmaz

Kemal

Zenginin kağnısı yolda mı kalır
 Her felaket gelir garibi bulur
 Dertlinin halinden dertsiz ne bilir
 El elin derdiyle saçını yolmaz

Türkmenoğlu

Her toplum tutulmuş başka bir derde
 İnsanlık âlemi gerçekten zorda
 Çıkarın hep öne çıktığı yerde
 Kimse kör kuyuya tolasın salmaz

Cefai

Arsıza bin söyle laftan almaz ki
 Hâl ehli olmayan halden bilmez ki
 Şebi dövmek ile şeker olmaz ki
 Üç beş söz tûtiyi bir insan kılmaz

Kemal

Aşk güzeldir derlerse de inanma
 Bir uzun çiledir aksine kanma
 Cevr cefa âşığı yıldırır sanma
 Acı patlıcanı kıracağı çalmaz

Türkmenoğlu

Sevip de ayrılan bir âşık gülmez
 Cahil olan ilmin kıymetin bilmez
 Bir şey dolu ise ne koysan almaz
 Dibi yoksa boşun ne koysan dolmaz

Cefai

Zalim bütün zehrini kussa da
 Eterini lime lime kesse de
 Derisini yüzse dâra assa da
 İlim savaşçısı zulümden yılmaz

Kemal

Kâmil olan aza kanaat eder
 Ham kişi daima çıkarın güder
 Muhannet nefsinin peşinde gider
 Namert el ekmeği kardeşçe bölmez

Türkmenoğlu

Çalış gençliğinde çalış boş durma
 Zamanını yele verip savurma
 Komşun yasta iken sen şenlik kurma
 Bir göz ağlar iken öteki gülmez

Cefai

İnsan bildiğini doğru demeli
 Helal kazanmalı helal yemeli
 Şudur gerçek insanlığın temeli
 Yanda komşun aç iken tok yatılmaz

Kemal

Emeğin değeri yücedir şeksiz
 Karnı doymaz emekçinin emeksiz
 Pişirilmez hiçbir yemek emeksiz
 Hiçbir lokma çığnenmeden yutulmaz

Türkmenoğlu

Hükmün yoksa kimse yoluna çıkmaz
 Paran yoksa kimse yüzüne bakmaz
 Meşhur sözdür bunu bir kenara yaz
 Meyvesiz ağaca kimse taş atmaz

Cefai

Çalışmadan Tanrı verir demeyin
 Emek vardır dibinde her yemeğin
 Bir bedeli olmalı her emeğin
 İçi boş torbayla at tutulmaz

Kemal

Mertten hayır gelir namerttense şer
 İyi helal kötü haramı dişler
 Her şey doğasının hükmünü işler
 Yel ile kış gelir gül ile de yaz

Türkmenoğlu

Cahil âlim olmaz giyse kavuğu
 Dost olur sanma ha akli savuğu
 Nedense komşunun karatavuğu
 Her zaman görünür komşusuna kaz

Cefai

Verdiği her sözü tutar er kişi
 Baksa da göremez bakar kör kişi
 Her ne kadar övünse de bir kişi
 Ayinesi iştir lafa bakılmaz

Kemal

Çok gezenin paçasına toz gelir
 Çok salınan dilberlere söz gelir
 Anlayana sivrisinek saz gelir
 Anlamaza davul zurna çalsan az

Türkmenoğlu

Niye attı şu irençber tırpanı
 Kara kağı ile kara sabanı
 Şunu dedi ona akli izanı
 İğne ile derin kuyu kazılmaz

Cefai

İnsan azimle her engeli yıkar
 Terakkiye doğru sel gibi akar
 Yol bulur ay ile yıldıza çıkar
 Azmin elinden hiçbir şey kurtulmaz

Kemal

Kemal sağlığını sakın incitme
 Sen sen ol her işte aşırı gitme
 Gençlik senin ile kalır zannetme
 Buz üstüne sabit yazı yazılmaz

Türkmenoğlu

İnsana zehirdir Türkmenoğlu kin
 Kâmil kişi olur sabırlı sakın
 Kız evi naz evi denmiştir lakin
 Her âşığı usandırır fazla naz

Cefai

Cefai âşıklar gamla dolmuştur
 Aşka düşen sararmıştır solmuştur
 Teselliyi ancak sazda bulmuştur
 Gönüle sefadır tel alışkın saz

(Koygun-Özgür, 2002: 101-105)

OZAN SESLERİ-III

Âşıkların çaldıkları sazlara
 Çöğür cura bağlama demişler
 Canın kurban olduğu üç şeye de
 Vatan namus ve bir de yâr demişler

(Abdullah Ercan)

Kemal

Harman savrulursa tersine yelin
 Etrafı toz duman sarar demişler
 Üzülüyor görünse de el elin
 Eşeğin ıslıkla arar demişler

Türkmenoğlu

Huysuz at kazığın sökerse sürür
 Bir yere iki de kendine vurur
 Kendi ettiğinin cezasın görür
 Sert sirke kabına zarar demişler

Cefai

Vefasız güzeli yâr olur sanma
 Her söylenen söze inanıp kanma
 Görünüşe gösterişe aldanma
 Ummadığın taş baş yarar demişler

Kemal

Dünyada yiğidin soyu eksilmez
 İyi huyluların huyu eksilmez
 Eski göl yerinin suyu eksilmez
 Un çuvalı vurdukça tozar demişler

Türkmenoğlu

Tabanın çektiği cahil kafadan
 Güven doğar daim ahde vefadan
 Kişinin gür gelen saçını sefada
 Tırnaksa cefadan uzar demişler

Cefai

Sırrın saklamayı bilen dosta aç
 Kalleşten uzak dur cahillerden kaç
 Dostlarını iyi insanlardan seç
 Kişi refikinden azar demişler

Kemal

Gülün güzelliği istemez tarif
 İnsan saygı görür olursa zarif
 Her mecliste leb demeden bir arif
 Hemen leblebiyi anlar demişler

Türkmenoğlu

Yükü manda çeker sessizce durur
 Mazının sesinden kulaklar kurur
 Kağrı gölgesinde uyuz it yürür
 Hep kendi gölgesi sanar demişler

Cefai

Sel gider geriye kalır hep kumu
 Bilmek istenilen acaba şu mu
 Yalancının akşam yakılan mumu
 Yatsıya dek zar zor yanar demişler

Kemal

Değirmende en çok üst taş aşınır
 Birisine başın kelse kaşınır
 Rüyasında bile borcu düşünür
 Borçlu ölmez benzi solar demişler

Türkmenoğlu

Bedbaht kişi benliğini satar da
 Cezasız kalır mı Hakk'a çatar da
 Şaşkın ördek başı varken tutar da
 Su içine kıçtan dalar demişler

Cefai

Dünya bir han gelen baki kalmaz ki
 Aramayan maksudunu bulmaz ki
 Dünyada emeksiz yemek olmaz ki
 Bal tutan parmağın yalar demişler

Kemal

Açlık insanları malamat eder
 Yasak bilmez insan aç ise eğer
 Bu hâli anlatmak için eskiler
 Aç kalan it fırın yıkar demişler

Türkmenoğlu

Yakmak varsa şu feleğin kastinde
 Suyun biter dolu iken testinde
 Onmadık hacıyı deve üstünde
 Sakınsa da yılan sokar demişler

Cefai

Namert sofrasında uzanma aşâ
 Dost için bir post ol dost için yaşâ
 Ululardan kalmış sözdür dost başâ
 Düşmansa ayağa bakar demişler

Kemal

Er tutmalı atasının öğüdün
 İçi koftur suda yatan söğüdün
 Bu dünyada her zaman her yiğidin
 Gönlünde bir aslan yatar demişler

Türkmenoğlu

İnsan için hak hakikat bitecik
 El bebek gül bebek büyürse çocuk
 Bırak da kendince yaşasın ecik
 Sakınan göze çöp batar demişler

Cefai

Bal yapabilir mi hiç karasinek
 O ancak çöplüğü edinir tünek
 Giyime kuşama kanma kepenek
 Altında bir nice er var demişler

Kemal

Ölçülü açılır zurnada delik
 Çalan rahat nefes alır üstelik
 Doğa kanunudur her büyük balık
 Küçük balıkları yutar demişler

Türkmenoğlu

Gönül sevdiğini delice sever
 Kızını dövmeyen dizini döver
 Ev bark olsun dersin oğlanı ever
 Yuvayı dişi kuş yapar demişler

Cefai

Malını müşteri tavda iken sat
 Konuşurken iyi düşün iyi tart
 Yanlış yola gitmez tutan nasihat
 Tutmayan musibet tutar demişler

Kemal

Vurguncuya soyguncuya baş eğme
 Yetime yoksula garibe değme
 Namert sofrasından sakın aş yeme
 Gün gelir başına kakar demişler

Türkmenoğlu

Hak sever mi hayır işi bozanı
 Zalime kul köle olan ozanı
 Derler ki kırkıktan sonra azana
 Paklarsa teneşir paklar demişler

Cefai

Doğa yasaları şaşmadan yürür
 Mesela mevsimler birbirin sürür
 Tedbir yoksa tedbir kentleri vurur
 Nehirler denize akar demişler

Kemal

Az kaldı hakkına razı olanlar
 Tükendi artık hak hukuk bilenler
 Zaten bunun için dağdan inenler
 Bağdakileri hep kovar demişler

Türkmenoğlu

Sen sen ol herkese sırrını açma
 Her şeyde ben deyip hep öne geçme
 Doğmadık çocuğa sakın don biçme
 Gün doğmadan neler doğar demişler

Cefai

Açgözlü doyar mı hazine bulsa
 Dünya nimetleri hep ona kalsa
 Muhannet dediğin bir yağmur olsa
 Kendi tarlasına yağar demişler

Kemal

Yükü değil hâli yorar hamalı
 Çalışır didinir bulmaz kemali
 Faydası olmayan zengin malı
 Züğürdün çenesin yorar demişler

Türkmenoğlu

Dostlar bir araya gelirse elbet
 Yapılır orada arifçe sohbet
 Haz verir insana saz söz muhabbet
 Söz bilmez meclisten kaçır demişler

Cefai

Her işini ele gördüren insan
 Elin açık tutmalıdır her zaman
 Çünkü deveciyle gülüp konuşan
 Kapısını yüksek açar demişler

Kemal

Gönül bulmuş ise gönül pareyi
 Gözü görmez teper sırça sarayı
 Akıllı ölçene kadar dereyi
 Deli öte çoktan atlar demişler

Türkmenoğlu

Eden çeker derler inleyen ölür
 Delinin dilinden del' olan bilir
 Kazan yuvarlanır kapağın bulur
 Kokmuş ete sinek konar demişler

Cefai

Zamanı bir pula satanlar için
 Ömrünce yan gelip yatanlar için
 Sonunda yokluğa batanlar için
 Yazın çalar kışın oynar demişler

Kemal

Dayanışma bize örnek arıdan
 Örgüttür kitleyi alıp yürüten
 Birlikten güç doğar yoksa sürüden
 Ayrılanı kurtlar kapar demişler

Türkmenoğlu

Geceyi gündüze ulasan bile
 Yalnız çalışmakla dolar mı kile
 Doymak bilmeyene kazanç nafile
 İşten artmaz dıştan artar demişler

Cefai

Yüce duyguyken insanlık meğer
 Şimdi para ile ölçülür değer
 Birin yer de biri bakarsa eğer
 Kıyamet orada kopar demişler

Kemal

Kemal der kimseye sakın hor bakma
 Daima gönül yap hiç gönül yıkma
 Yoksula yardımdan elini çekme
 Bir sadaka bin dert savar demişler

Türkmenoğlu

Türkmenoğlu der ki kulak ver işit
Yoğurdu üfletir ağız yakan süt
Bir kasabın satırını yiyen it
Kütüğüne kırk yıl havlar demişler

Cefai

Cefai baş ayak ayak baş ile
Lokma çiğnenir mi bir tek diş ile
Ancak kurulur bir ev bark eş ile
Bir tek taştan olmaz duvar demişler

(Koygun-Özgür, 2002: 106-112)

4.7. Âşığın Kazandığı Ödüller ve Katıldığı Yarışmalar

Müslüm Koygun, âşıklık geleneği içerisindeki yeri ve önemini resmî kurum ve kuruluşların yanı sıra özel teşebbüslerin de düzenlediği festivaller, yarışmalar, âşık fasıllarında kazandığı ödüllerle perçinlemiştir.

- Çorum Belediyesi tarafından 1995 yılında Uluslararası Hitit Fuar ve Festivali kutlamaları çerçevesinde “Sevgi ve Hoşgörü Yılı” nedeniyle düzenlenen “Sevgi ve Hoşgörü” konulu şiir yarışmasında “Sevgi ve Hoşgörü” adlı şiiriyle birincilik ödülü almıştır.
- Mersin Yenice Belediyesi tarafından 1996 yılında düzenlenen “Sevgi ve Barış” konulu şiir yarışmasında üçüncülük ödülü kazanmıştır.
- Ankara’da düzenlenen 13. Geleneksel Ankara Halk Âşıkları Bayramı etkinliklerinde türkü dalında jüri özel ödülüne layık görülmüştür.
- Güncel Sanat dergisi tarafından düzenlenen şiir yarışmasında “Hece” dalında üçüncülük ödülü almıştır.
- “Kaygusuz Abdal 4. Kısa Öykü ve Şiir Yarışması”nda “Gel, Atam!” adlı şiiriyle “Kız Kule Ödülü”nün sahibi olmuştur.
- 2009 yılında Hacı Bektaşî Veli’nin ölümünün 800. yılı dolayısıyla gerçekleştirilen anma etkinliklerinde gerçekleştirilen şiir yarışmasında ikincilik ödülüne sahip olmuştur.

- Bu ödüllerin dışında katıldığı birçok festival, etkinlik ve yarışmada jüri özel ödülüne layık görülmüş, mansiyonlar ve plaketlerle ödüllendirilmiştir.

4.8. Âşığın Şiirlerinde İşlediği Başlıca Konular

4.8.1. Aşk ve Sevgi Konulu Şiirleri

Türk halk edebiyatı sanatçılarının eserlerinde sıklıkla işlediği konuların başında aşk gelmektedir. Kimi zaman sevgiliye sitem kimi zaman coşkun duyguların ifadesi şeklinde karşımıza çıkan aşk, Müslüm Koygun'un şiirlerinde somut bir nitelik kazanmış ve sevgiliye duyulan özlemin içli bir yansıması olarak ifade edilmiştir. Aşkı sevgiyle bağdaştırarak dizelerine döken Koygun, eserlerinde aşkı ve sevgiyi çok yönlü bir şekilde işleyerek bu ulvi duyguları yalnızca karşı cinse duyulan bir muhabbet olmanın ötesinde ana ve babaya, doğaya ve toprağa, insana ve topluma hepsinden de öte Allah'a ulaşma arzusundan duyulan iştiağa ortaya koymuştur. Âşık, dizelerinde fedakârca duygularla aşk kavramından söz ederken aşkın kendisinde yarattığı ruh hâllerini de ustalıkla yansıtmaya çalışmıştır. Kimi zaman Leyla'sını arayan bir Mecnun kimi zaman da Şirin'e tutkun bir Ferhat olup duygularını dizelere dökmüştür. "Biz" adlı şiirinde ilahi aşkla dolup taşıdığını anlatırken "Sen Ol İstedim" adlı şiirinde sevdiğine duyduğu aşkı ve özlemi en kalbî duygularla ifade etmeye çalışmıştır.

İlahi aşk ile coşup dolmuşuz

Arayıp cananda canı bulmuşuz

Gâhi Mecnun gâhi Leyla olmuşuz

Aşkın çöllerinde ceylanız biz

(Koygun-Özgür, 2002: 29-30)

Gül yüzlü sevdiğim nazlı cananım

Gönlümün sultanı sen ol istedim

Derdimin tabibi kaşı kemanım

Bitsin bu hasretlik dön gel istedim

(Koygun-Özgür, 2002: 22)

4.8.2. Özlem Konulu Şiirleri

Âşık edebiyatı bünyesinde yer alan eserlerin geneline bakıldığında aşk ve sevginin yanı sıra gurbet hayatında çekilen özlem önemli bir yer tutmaktadır. Hayatı dert ve sıkıntılarla geçen Müslüm Koygun, belirli bir süre gurbet elde kaldığından vatanından ve sevdiklerinden uzakta olmak gönlünde bir yara açmış; hasretliğin acısını dizelerinde duygusal bir şekilde dile getirmiştir. Eserlerinde sevdiğine duyduğu özlemin yanı sıra aydınlık yarınlar ve barış içerisinde kardeşçe yaşamaya dair hasretliğini her fırsatta dile getirmeye çalışmıştır.

Duygusallığın ön planda olduğu özlem konulu şiirlerinde âşığın içinde bulunduğu arayış hissi, özlemine her daim perçinlemiştir. Koygun'daki özlem duygusu, genelin aksine yalnızca ayrı düştüğü sevdiğinden kaynaklanmamaktadır. “Sanem” adlı şiirinde çok sevdiği torunu Sanem’e olan özlemine dile getirirken “Canım Anam” adlı şiirinde de annesine hasretin yüreğini yakan acısıyla seslenmektedir.

Buram buram tütüyorsun gönlümde
Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem
Nice hasretlikler çeken ömrümde
Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

(Âşığın şiir defteri, Sanem)

Kendi aç yatarken bizi doyurdu
Ezdirmede dal kol oldu kayırdı
Yıllar geçti gurbet eller ayırdı
Özlemin sinemde kor canım anam

(Koygun-Özgür, 2002: 15)

4.8.3. Sitem Konulu Şiirleri

Âşıklar içinde buldukları topluma ve döneme dair sorumluluğu olan kişilerdir. Etraflarında gelişen olaylara ve tanıklıklarına istinaden her zaman söyleyecekleri bir şey muhakkak vardır. Sitem de âşık şiirinde yer alan başlıca konulardandır. Rahatsız olduğu durum, olgu ya da olaylardan şikâyet, toplumsal ve ahlaki yozlaşma, ihanetler, dünyanın ve insanlığın kötüye gidişinden duyulan rahatsızlık, Koygun’un şiirlerinde sitemde bulunduğu belli başlı konulardır. Eserlerinin genelini taşlama nazım türüyle oluşturan Koygun, gözlemlediği olumsuzlukları, haksızlıkları, ahlaksızlıkları ve menfaatler uğruna harcanan değerleri ustalıkla gözler önüne sermiştir. Emellere ulaşamamanın verdiği hüznle, yaşadığı ihanetleri eserlerinde sitemkâr bir dille anlatmaya çalışmıştır. “Avrupa Birliği” ve “Ne Çare?” adlı şiirleri sitemlerinin yer aldığı eserlerinin yalnızca birkaçıdır. “Avrupa Birliği” adlı şiirinde ülkemize yapılan haksızlıklara sitemde bulunurken “Zamane” adlı şiirinde de kişisel menfaatler uğruna tüm değerlerin hiç sayılmaya başlandığı kötü bir çağda ve ortamda bulunmuş olmanın kendisinde yarattığı rahatsızlığı dile getirmiştir.

Dost mudur düşman mı şu AB nemiz
Oyalayıp duruyorlar yıllardır
İstiyorlar taviz üstüne taviz
Sırtımızdan vuruyorlar yıllardır

(Âşığın şiir defteri, Avrupa Birliği)

Kapandı yüzüme dost kapıları
Arzular hayaller hep kaldı yarı
Giden günler daha gelir mi geri
Saçımı başımı yoldum ne çare

(Âşığın şiir defteri, Ne Çare?)

4.8.4. Toplumsal Konuları Ele Aldığı Şiirleri

Toplumsal yapının temelini oluşturan sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel olgular ve durumlar karşısında bir nevi toplumun sözcüsü konumunda olan âşık, tanıklık ettiği olaylara ve yaşananlara kayıtsız bir tavır sergileyemez. İçinde bulunduğu sosyal şartlardan etkilenen âşık, eserleri vasıtasıyla topluma yön vermeye çalışırken halkın ve insanlığın daha iyiye ve güzele ulaşabilmesini sağlamak amacıyla tespitite bulunduğu noktalara şiirlerinde yer verir. Çoğu nasihat niteliği taşıyan ve toplum hayatındaki aksayan yönler için tespitleriyle gerek sosyal kurum ve kuruluşlara yönelik eleştirileriyle gerekse insan yaşamına dair çözüm ve çözümlenmeleriyle ilgili fikirlerini beyan ederek bunları eserleri vasıtasıyla duyurmaya çalışır. İnsan ilişkileri ekseninde doğru ve yerinde olmayan hususlara odaklanarak bunlara çareler bulmaya çalışırken toplum içerisindeki yozlaşmış tipleri, kurum ve kuruluşları hicvi bir dille eleştirmekten de kaçınmaz. Müslüm Koygun'un da çoğu taşlama mahiyetinde olan eserlerine bakıldığında toplumsal konulara yönelik gözlemlerini, fikirlerini ve eleştirilerini ortaya koyduğu görülmektedir. Koygun'un "Adam" ve "Barış" adlı şiirleri, toplumsal hayat çerçevesinde ele alınabilecek olguları ve yozlaşmış tipleri dile getirdiği eserlerine örnek teşkil edebilecek eserlerinin yalnızca birkaçıdır.

Haram helal demez yutar

Ona buna çamur atar

Anasını boyar satar

Utanmıyor yüz­süz adam

(Âşığın şiir defteri "Adam")

Bitsin artık dövüş kavga

Barış istiyoruz barış

Tüm dünyaya dalga dalga

Barış istiyoruz barış

(Koygun-Özgür, 2002: 1)

4.8.5. Din ve Tasavvuf Konulu Şiirleri

Alevî-Bektaşî kültürünü iyi bir şekilde özümseyerek eserlerinde sıklıkla konu edinen Koygun, bu eserleri vasıtasıyla ilahi aşkı, Hz. Muhammet, Hz. Ali, On İki İmam ve Ehlibeyt sevgisini ifade ederek örneklemeye çalışmıştır. İnsanlar arasındaki birlik ve beraberlik duygularını, kardeşlik bağlarını güçlendirmeye yönelik öğüt verici sözleriyle taçlandırmaya çalıştığı şiirlerinde dinî terimlere ve kavramlara da sıklıkla yer vererek Allah yolunda insanlığa mesajlar iletmeye çalışmıştır.

Din ve tasavvuf, âşıkların başlıca inanç, görüş ve düşünce kaynağıdır. Âşıklar ikiyüzlülüğü, kaba sofuluğu yerer; âşık şiirinde münacat, naat gibi kalıplaşmış dinî şiirler âdet değildir. Allah, peygamber, din uluları ve İslam ahlakı konularında şiirler söylenir. Alevî-

Bektaşî inancına sahip olan Alevî âşıklar, şiirlerinde bağlı oldukları bu inançları anlatırlar. Şiirlerinde bu inanca bağlı olarak işlenen konular Hz. Ali sevgisi, Ehlibeyt sevgisi, On İki İmam, Allah- Hz. Muhammet- Hz. Ali üçlüsü vardır (Artun, 2001: 127).

Âşıklar, dünyada kendilerini gurbette görürler. Asıl vatan, ahirettir. Âşıkların gözünde dünyanın değeri yoktur. Dünya malına düşkünlük, hoş görülmez. Tekvin, tasavvufta kâinat ile görünen bütün varlıklar, ayrı varlıklar olmayıp Allah'ın görüntüleridir. Âşıklara göre vahdet, Allah'tan başka gerçek bir varlık tanımamak; bütün her şeyi O'nun sıfatlarının görüntüsü bilmek, görünen şeyleri kendi varlığıyla değil; Allah varlığıyla var tanımaktır (Artun, 2001: 166).

Zâkirlik yönü de olan Müslüm Koygun, başta Allah'a olmak üzere Hz. Muhammet ve Hz. Ali'ye, On İki İmam'a, Ehlibeyte, erenlere, pirlere, din ulularına duyduğu sevgiyi derin bir huşu ve gönülden söylemlerle dile getirmeye çalışmıştır. "Erenler", "Ne Mutlu!", "Biz", "Pirdir Hünkârım", "Öyle Gel!", "Gizlidir", "Suç Bende", "Kolay mı?" adlı eserleri, Alevî-Bektaşî kültüründen hareketle ve dinî-tasavvufi konuları ele aldığı şiirlerine örnek olabilecek başlıca şiirleridir.

Hak'tan gelir Hakk'a gider

Yolumuz bizim erenler

Ne eylerse güzel eyler

Ulumuz bizim erenler

(Koygun-Özgür, 2002: 6)

Kul Cefai pîr elinden dolumuz

Hakk'a doğru gider cümle varımız

On İki İmam'a çıkar yolumuz

Yola bağlanan canlara ne mutlu

(Âşığın şiir defteri, Ne Mutlu!)

4.8.6. Tabiat (Doğa) Konulu Şiirleri

Âşıklar söylemleri ve doğaya karşı bakış açılarıyla ona farklı bir anlam yükleyip yaşadığımız dünyayı bizlere sevdirmeye çalışırlar. Doğal güzellikleri dikkatle gözlemleyip bunları niteleyici ifadelerle açıklamaya ve tanıtmaya çalışırken sevgi dolu bir üslupla doğanın insanlara sunduğu nimetlere şükrederler. Tabiat güzelliklerinden yararlanıp sevgiliye dair benzetmelerden de yola çıkarak engin duygularını doğadaki çeşitli unsurlarla özdeşleştirerek sunarlar. Müslüm Koygun'un da tabiat anaya sevgi dolu bakışı, eserlerine tüm hassasiyetiyle yansımıştır. Her mevsimin farklı güzellikleriyle doğaya kattığı anlamı dile getirirken insanlığın bu güzelliklere bilinçli bir nazarla bakmasını sağlamaya çalışmıştır. Doğal güzelliklerin, ağacın, yeşilin insan ve canlı hayatındaki yeri ve önemine dikkat çeken âşık, eserlerinde bu güzelliklerin korunmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Koygun'un tabiat güzelliklerini ve

doğanın tüm canlılar adına yeri ve önemine dikkat çektiği şiirlerine “Doğa ve Ağaç” ile “Doğa (Tabiat)” adlı eserleri örnek verilebilir.

Ağaç bir servettir değeri sonsuz
Yaşam olsa bile tat olmaz onsuz
Nefes alıp verir sanma ki cansız
Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel

(Koygun-Özgür, 2002: 7)

Serin yaylaların engin ovası
Canlara can katar suyu havası
Kovuğunda kurdun kuşun yuvası
Sakınalım koruyalım doğayı

(“Doğa”)

4.8.7. Kahramanlık Konulu Şiirleri

Türk halk edebiyatı bünyesinde oluşturulan eserlerin geneline bakıldığında yiğitlik ve kahramanlık konulu şiirlerin de azımsanmayacak sayıda olduğu görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan mücadeleleri, gösterilen kahramanlıkları yiğitçe, mertçe bir üslupla varsağı ve koçaklamalarında dile getiren âşıklar, kimi zaman sefere çıkacak orduya şiirleriyle moral verirken kimi zaman da bizzat asker olup cenk etmişlerdir. Halk şiirindeki hamasi söylem, özellikle Köroğlu ve Dadaloğlu gibi kavganın, özgürlüğün, mertliğin sesi âşıklarda vücut bulurken kendisi de asker âşıklardan olan Kayıkçı Kul Mustafa'nın “Genç Osman Destanı” gibi tarihe ışık tutan birer belge niteliğiyle gelenek bünyesindeki yerini almıştır. Eserlerinde Atatürk, yurt ve Cumhuriyet sevgisine yer veren Müslüm Koygun da Atatürk önderliğinde bağımsızlık ve kurtuluş mücadelesi veren kahraman Türk ordusunun kutlu zaferini eserlerine taşımıştır. Âşığın “Atatürk” adlı şiiri, buna örnek gösterilebilir.

Kesin emri Kocatepe’de verdi
Hedef Akdeniz’dir ileri dedi
Şanlı ordusuyla İzmir’e girdi
Düşmanları yere serdi Atatürk

(Koygun-Özgür, 2002: 41-42)

V. BÖLÜM

5. ÇORUMLU ÂŞIK MÜSLÜM KOYGUN'UN ESERLERİ

5.1. Âşığın Yayımlanan Eseri ve Diğer Şiirleri

Müslüm Koygun, 2002 yılında yakın dostu Kemal Özgür (Zorani) ile “Duygu Dağarcığı” adını verdikleri bir şiir kitabı çıkarmıştır. Kendi imkânlarıyla Çorum İstem Basımevi’ne bastırdıkları şiir kitabında Müslüm Koygun’un 42, Kemal Özgür’ün ise 34 adet şiiri yer almıştır. Kitabın 3 bölümünden oluşan son kısmında ise “Ozan Sesleri” başlığı altında Abdullah Ercan’ın açtığı ayaklar doğrultusunda Müslüm Koygun, Kemal Özgür, Cuma Türkmen’in söyleşmelerine yer verilmiştir.

“Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabı, Abdullah Ercan’ın sunuş metni, Müslüm Koygun ve Kemal Özgür’e ait şiirler ve Müslüm Koygun’un Cuma Türkmen, Kemal Özgür’le söyleşmelerinin yer aldığı “Ozan Sesleri” kısımlarıyla toplam 112 sayfadan oluşmaktadır.

Türk halk şiiri geleneği ve tarzına uygun olarak geneli dördlüklerle ve 8’li, 11’li hece ölçüsü kullanılarak oluşturulan şiirlerde coşkun bir insan sevgisi ve lirizmin yanı sıra sosyal, siyasal meselelere, bozulan düzene, dünya hayatına yönelik eleştiriler göze çarpmaktadır. Koygun, şiir kitabında yer alan şiirlerinde halk söyleyişlerini, deyim, atasözlerini de ustalıkla kullanarak kendine ait bir şiir evreni yaratmaya çalışmıştır. Toplumdaki yozlaşan, bozulan düzene isyanını dile getirdiği çoğu şiirinin yanı sıra evrensel insan sevgisi, barışa ve kardeşliğe çağrı, dinî-tasavvufî konular ve Atatürk sevgisine yer verdiği eserleri de şiir kitabında önemli yer tutmaktadır.

Müslüm Koygun, şiirlerinde insanlığı doğruya, güzele, barışa ve kardeşliğe davet etmeyi de kendisine görev bilmiş; çoğu şiirinde didaktik tarzda söyleyişlere yer vermiştir. Geniş bir konu yelpazesıyla oluşturduğu şiirlerinin neredeyse tamamında kendi kişiliğini ve düşüncelerini de yansıttığı görülen âşık; hayatı boyunca yaşadığı sıkıntıları, karşılaştığı zorlukları, yaşam kavgasını, nasıl bir dünya düşlediğini, dostluklarını tüm yönleriyle ifade etmeye çalışmıştır.

Şiirlerinin geneline bakıldığında genellikle karamsar ve hüzünlü bir ruh hali sezilen âşığın bu özelliği mahlasından da anlaşılabilir. Sıkıntılar, hayal kırıklıkları ve yarım kalmışlıklarla dolu hayatındaki amansız varlık mücadelesi, şiire ve saza düşkünlüğü, insan sevgisinin yanı sıra daha iyi ve güzel bir dünyaya hasreti neredeyse şiirlerinin her dizesinde görülebilmektedir. Yalnızca âşıklık yönüyle değil; içinde bulunduğu toplumun sözcülüğünü yapmak rolüyle de duygu ve düşüncelerini dizelere döken Koygun, gördüğü vefasızlıklara,

aksaklıklara, yozlaşmışlığa da temas ederek vazgeçmeden, durup dinlenmeden şiir yazmaya ve düşüncelerini ifade etmeye devam etmiştir. Lirik ve düşünsel konuların yanı sıra Atatürk ve Cumhuriyet sevgisi, çağdaş uygarlığa, eğitime ve okumaya verdiği önem karanlıkların bir gün silinip aydınlığa, güzel bir geleceğe kavuşulacağı inancı âşğın en büyük motive kaynaklarından olmuştur.

Zâkirlik yönü de olan Müslüm Koygun'un şiirlerinde dinî-tasavvufi konular ve Allah sevgisi, Alevî-Bektaşî kültür ve geleneğiyle harmanlanarak sunulmuş On İki İmam'a, Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'ye, Ehlibeyte, Hz. Muhammet ve Hz. Ali'ye duyulan sevgi ve özlem coşkun bir üslupla ifade edilmeye çalışılmıştır. Toplumsal düzensizliklerin, ahlaki yozlaşmışlığın sivri bir dille eleştirildiği çoğu şiirinde derin bir sitem fakat buna karşılık birleştirici bir dil kullanmayı tercih etmiş; tüm insanlığa öğütlerde bulunarak doğruya ve güzele ulaşabilmeyi hedeflemiştir.

Müslüm Koygun'un bu çalışmamızda incelediğimiz şiirleri "Duygu Dağarcığı" adındaki şiir kitabının dışında "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defteriyle çeşitli gazete, dergi ve kitaplardan derlenmiştir. Âşğın incelediğimiz şiirleri, konuları bakımından şu şekilde tasnif edilebilir:

a. Aşk ve Sevgi Konulu Şiirleri: "Yakındasın", "Aradım", "Sevgi Onurdur", "Bakışın Yâr", "Sen Ol İstedim", "Sevgi ve Hoşgörü", "Ateş-i Aşk"

b. Barış, Kardeşlik ve İnsan Sevgisi Konulu Şiirleri: "Barış-I", "Barış-II", "İnsan Sevgisi", "Bakışımız Var", "Gel"

c. Kadere ve Feleğe Sitem Konulu Şiirleri: "Dünya", "Al Başına Çal", "Arıyorum", "Gönül", "Ne Çare?", "Virane Oldu", "Gördüm", "İhtiyarlığa Doğru", "Zehire Döndü", "Gözün Kör Olsun", "Yeter!", "Bana mı Verdin?"

ç. Yurt ve Tabiat Güzellikleri Konulu Şiirleri: "Doğa ve Ağaç", "Ne Güzel!", "Doğa (Tabiat)"

d. Aile Üyelerine Yazdığı Şiirleri: "Canım Anam", "Babam", "Bu Felek", "Sanem"

e. Taşlama, Yergi, Tenkit Konulu Şiirleri: "Yalaka", "Adam", "Avrupa Birliği", "Zamane", "Para", "Nerde Kaldı Ödülümüz?", "Söz Söyler", "Kalmadı", "Geç Kaldık", "Kapın Beyler", "Yaman Oldu", "İki Deli", "Dünya", "Karasinek", "Şikayetin Kime?", "Belirsiz", "Bu Nasıl Uyku?", "Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi", "Sonunda", "Uyan Hele Gardaş!", "Çağ Atladık", "Baksana!-I", "Baksana!-II", "Gider", "Bilirsen", "Bir Türlü"

f. Öğüt Konulu Şiirleri: "Başkadır", "Dinletemedim", "Her Şeyden Önce", "Ozanım", "Muhabbeti", "Bilemez Elbet", "Dost Olmaz", "Benlik"

g. Kütüphane ve Kitap Sevgisi Konulu Şiirleri: “Kütüphane ve Kitap”, “Öğretmenim Kitaplarım”

ğ. Din ve Tasavvuf Konulu Şiirleri: “Öyle Gel!”, “Erenler”, “Gizlidir”, “Pirdir Hünkarım”, “Ne Mutlu!”, “Suç Bende”, “Kolay mı?”, “Biz”

h. Âşık Dostları ve Ustaları İçin Yazdığı Şiirleri: “Borani (Halil Çimen’e)”, “Büğetli Cuma Türkmen’e”, “Abdullah Ercan’a”, “Kemal Özgür’e”, “Âşık Rıfat Kurtoglu’na”, “Görendir Veysel”, “Çırakman ile Mahzuni”, “Cefai’den Kemal Özgür’e”, “Âşıklar”

i. Atatürk Sevgisi Konulu Şiirleri: “Atatürk”

ı. Vefasızlık ve İhanet Konulu Şiirleri: “Dost Sandıklarım”, “Giden Dostlarım”, “Gördüm”, “Kar Yağdı Umduğum Dağa”

j. Geleceğe Duyulan Umut Konulu Şiirleri: “Bir Gün”, “Neler Olur?”

k. Hüzün ve Keder Konulu Şiirleri: “Gençliğim Ah!”, “Gamlı Gönül”, “Yavaş Yavaş”, “Virane Oldu”, “Deli miyim, Divane mi?”

l. Söyleşmeler: “Kemal Özgür ile Cefai’nin Sohbeti”, “Ozan Sesleri-I”, “Ozan Sesleri-II”, “Ozan Sesleri-III”, “Dörtlükler”

5.2. Âşığın Şiirlerinin Özellikleri

Gelenek bünyesinde yetişerek eserler veren her âşığın uyması ve şiirlerinde uygulaması gereken birtakım kurallar vardır. Dilin olanaklarından en iyi şekilde yararlanarak kendine bir şiir evreni oluşturmaya çalışan âşık, şiirlerindeki dil ve üslup anlayışına olduğu kadar şekil özelliklerine de dikkat ederek kendi şiir ve sanat estetiğini oluşturmaktadır. Halk âşıkları arasında her ne kadar Türk halk şiiri geleneği ekseninde hareket edenler çoğunlukta olsa da kimi âşıkların yeni şeyler denemeye hevesli olduğu ve bazı şiirlerinde farklılık arayışlarına yer verdikleri gözden kaçmamaktadır.

Aşk, sevgi, özlem, ayrılık, ölüm, yiğitlik, kahramanlık, tabiat güzellikleri sosyal ve siyasal olaylar gibi geniş bir konu yelpazesine sahip halk âşıkları arasında dinî-tasavvufi ya da hicvî konulara da eğilim göstererek hareket edenler olmuştur. Şiirin de asıl çıkış noktasını teşkil eden ve temayı oluşturan bu unsular vasıtasıyla aynı nazım şekilleriyle farklı konularda eserler verilebilmiştir. Koşma nazım şekliyle güzelleme, koçaklama ve taşlamaların yazılması, anonim edebiyattakinin aksine yazanı söyleyeni belli olan ağıtlara yer verilmesi bu durumun en güzel ve yaygın örneğini oluşturmaktadır.

Müslüm Koygun, şiirlerinde sevgiyi, kardeşliği, özlemi, hüznü, vefasızlıkları, yiğitliği, tabiat güzelliklerini, yurt ve vatan sevgisini, dinî ve toplumsal konuları işlerken sözcük seçimini ele aldığı konuyla uygun şekilde gerçekleştirmiştir. Kimi şiirlerinde öğüt verici anlatıma ağırlık verirken karşısındakiyle konuşur gibi hareket ederek anlatımda farklılık arayışlarına giriştiği görülmektedir. Çoğu zaman dize aralarına gizlediği eleştirileri ve toplumun, kişilerin aksayan yönlerini dile getirmedeki başarısı, şiirlerinin dikkat çeken başka bir özelliğidir. Hece ölçüsüyle oluşturduğu eserlerinde anlamı biçime uydurma çabaları da sezilmektedir. Düz bir anlatımın dışında âşık şiirinin gerektirdiği ölçü ve makul derecede sanatlı söylemlere de başvuran Koygun, özellikle benzetme, kişileştirme, istiare ve telmih sanatlarına şiirlerinde yer vermiştir. Söz ve anlam sanatlarının yanı sıra eserlerinde halk deyişlerini de ustalıkla kullanan âşığın mecazlı söylemler ve yan anlamlara da sıklıkla başvurarak dilin zenginliğini kullanmaya çalıştığı görülmektedir.

Eserlerinde geniş bir konu yelpazesine yer veren Koygun, insana ve insan hayatına dair ne varsa lirik ve etkileyici bir söylemle dile getirmeye çalışmıştır. Sözün ve anlamın âşıklık geleneği içerisinde asırlardır birbirini tamamlayan iki bütün olduğu düşünüldüğünde âşıkların bu amaç doğrultusunda hareket etmesi kaçınılmaz olacaktır. Koygun da eserlerini aynı hassasiyet ve kültürel öğeler çerçevesinde hazırlarken dilin kendisine tanıdığı imkânlardan mümkün olduğunca fazla yararlanmaya çalışmıştır.

5.3. Âşığın Şiirlerinin Şekil Özellikleri

Sanatçı estetiğinin yanı sıra toplumcu duyarlılığa sahip Müslüm Koygun, hecenin genellikle 8'li ve 11'li kalıplarını kullandığı şiirlerinde uyak, redif, durak gibi ahenk unsurlarına özellikle dikkat etmiş; dörtlükler halinde oluşturduğu eserlerinde koşma, semai türkü ve destan nazım şekillerini kullanmıştır. Duygu yüklü lirizmin hâkim olduğu şiirlerinde semai nazım şeklini kullanmayı tercih ederken koşmalarını özellikle güzelleme ve taşlama şeklinde oluşturmayı tercih etmiştir.

Türk halk şiirinin şekil yönünden bakıldığında en önemli unsurlarından biri kafiyedir. Onay'ın yaptığı tanıma göre mısraların sonlarında bulunan hecelerin seslerinin birbirine benzemesine kafiye denir (Onay, 1996: 21). Kaya, kafiyeyi “Şiirde ahengi ve anlam zenginliğini sağlamak için dizelerin başında, ortasında veya sonunda esas alınan belli seslerle tesis edilen ses benzerliğidir.” şeklinde tanımlamıştır (Kaya, 2007: 394).

Türk halk şiiri geleneğine uygun olarak şiirlerinde genellikle yarım ve tam kafiye yer veren Koygun, kimi şiirlerinde zengin kafiye de kullanmış, çoğu şiirinde de sözcük hatta cümle biçiminde redif kullanmayı tercih etmiştir. 8’li hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde 5+3 ve 4+4; 11’li hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde ise 6+5 ve 4+4+3 duraklarından birlikte yararlanan âşık, yalnızca bir “Çağ Atladık” adlı şiirini 7’li hece ölçüsüyle ve 4+3 duraklı yazmıştır.

Koygun’un bazı şiirlerinde dörtlük nazım biriminin dışına çıktığı da görülmektedir. Âşık, “Her Şeyden Önce”, “Arıyorum”, “Al Başına Çal” adlı şiirlerini beşerli dizelerden oluştururken “Ne Çare?” ve “Birlik Olsun” adlı şiirlerini de dörtlüklerden sonra iki dizeyle tamamlayarak farklılık arayışına girmiştir. Âşık şiirinde yer almayan dinî-tasavvufi konulara da temas eden Koygun, bu şiirlerinin temel dokusunu Alevî-Bektaşî kültür dairesi ekseninde oluşturarak bazı eserlerinde dinî-tasavvufi söylemlere de yer vermiştir.

Âşık şiirinde en çok kullanılan ölçü parmak hesabı olarak da adlandırılan hece ölçüsüdür. Her ölçü (vezin) bağlı bulunduğu dilin yapısından doğar. Bu nedenle Türk dilinin doğal ölçüsü hece ölçüsüdür. Hece ölçüsü, halk şairlerince yüzyıllarca kullanılmış ve bugün de kullanılmaktadır. Hece ölçüsünde 2 heceliden 20 heceliye kadar birçok kalıp (vezin) vardır. İki heceli, üç heceli, dört heceli ve beş heceli kalıplara genellikle atasözleri, deyimler, tekerlemeler, bilmece ve türkü kavuştaklarında rastlanır. Hece kalıpları içinde en çok kullanılmış olanlar yedililer, sekizliler, on birliler ve on dörtlülerdir (Dilçin, 1983: 41 - 42). Şiir, biçim kurma sanatıdır. Âşık şiirinin biçimini âşık şiiri geleneği belirler. Biçimi kırıp yeni biçimlere varmak, özü değiştirmekten zordur. Her milletin dil yapısına uygun ölçü oluşmuştur. Hece ölçüsü, Türk diline en uygun ölçüdür. Âşıklar, çağlar boyu hece ölçüsünü en güzel şekliyle kullanarak ahenk ve anlatım yönünden gelişmesini sağlamışlardır (Artun, 2001: 89).

Âşıklar, belli bir düzen ve ahenk içerisinde şiirlerini söylemişlerdir. Hece ölçüsüne ritim sağlayan önemli unsurlardan biri de durgu-duraklardır. Duraklarla, dizelerin tekdüzeliği önlenmiş, belirli bir ahenk sağlanmıştır. Saz şairlerinin ölçüm dedikleri durakların belli bir düzeni vardır. Çift heceli dizelerde durak, dizeyi eşit iki parçaya ayırır. 8’li = 4+4, 14’lü = 7+7 şekillerinde olduğu gibi. Tek hecelilerde ise genellikle çok heceli kısım dizinin ilk yarısındadır. 6+5= 11’li, 4+3=7 şekillerinde olduğu gibi (Karadağ, 1996: 32-33).

Şiirlerinde koşma tipi ve düz kafiye düzenine sıklıkla yer veren Koygun’un şiirlerinin kafiye düzeni genellikle “abab, cccb, dddb, eeb ...” şeklindedir. Şiirlerinin tamamında mahlas kullanan Müslüm Koygun, şiirlerinin son dörtlüğünde “Kul Cefai, Cefai, Âşık Cefai, Müslüm, Yağmuroğlu, Müslümî, Meczubî, Çorumlu Âşık Cefai gibi çeşitli mahlaslar (tapşırma) kullanmayı tercih etmiştir.

5.3.1. Âşığın Şiirlerinde Kullandığı Nazım Şekilleri

5.3.1.1. Koşma

Müslüm Koygun, şiirlerinde genel olarak koşma nazım şeklini ve koşmanın taşlama ve güzelleme gibi türlerini kullanmayı tercih etmiştir. Gerek toplumsal ve siyasi eleştirilerinde gerekse aşk ve tabiat konulu şiirlerinde koşma nazım şeklini kullanmıştır.

İslamiyet Öncesi Dönem'deki koşukların divan şiirindeki gazellerin konu bakımından benzeri niteliğinde olan koşmalar, Türk halk şiirinin en yaygın nazım şekli olarak çoğu âşık tarafından sıklıkla tercih edilmiştir. Her konuda yazılabilmesi, kolay bir nazım şekli olması ve türleri vasıtasıyla çeşitli konuların ele alınmasına imkân tanınması, koşma nazım şeklinin yaygınlığını artırmıştır. Âşık tarzı Türk halk şiirinde yer alan varsağı, semai, destan gibi nazım şekilleri de koşma şeklinde uyak örgüsüne sahiptir.

11'li hece ölçüsüyle yazılan ve 6+5 ya da 4+4+3 şeklinde durak düzenine sahip olan koşmaların uyak düzeni "abab, cccb, dddb, eeeb..." ya da "aaab, cccb, dddb, eeeb" şeklindedir. Dörtlük sayısı 3 ile 5 arasında değişiklik gösterebilirken 11'li hece ölçüsünün yanı sıra 8'li hece ölçüsüyle yazılan koşmalar da vardır Hikmet Dizdaroğlu'na göre koşmalar ezgilerine ve yapılarına göre ikiye ayrılmaktadır.

5.3.1.1.1. Ezgilerine Göre Koşma Çeşitleri

Hece sayısı ne olursa olsun, özel bir ezgiyle okunan parçalar halk arasında "koşma" diye adlandırılır. Özel ezgiyle okunan koşmalar "Acem koşması, Kerem, Topal koşma, Elpük koşma, Yelpük koşma, Sivrihisar koşması..." (Dizdaroğlu, 1969: 74).

5.3.1.1.2. Yapılarına Göre Koşma Çeşitleri

Koşmalar, yapıları bakımından şu isimleri almaktadır:

- a. Düz Koşma:** On bir heceli ve kafiye düzeni (xaxa, bbba, ccca ya da abab-cccb-dddb) şemalarına uyan koşma tipidir. Âşık edebiyatında en çok rastlanan tiptir (Dizdaroğlu, 1969: 75).
- b. Yedekli Koşma:** Doğu Anadolu ve Azeri alanına giren bölgelerdeki saz şairlerinin kullandıkları bir koşma çeşididir (Dizdaroğlu, 1969: 75).
- c. Musammat Koşma:** Musammat, iç kafiye demektir. Sonlarında kafiye bulunan koşma dizelerinin arada sondakine uyan ikinci bir kafiyeyle sahip olmalarından dolayı bu koşmalara

“musammat koşma" denilmiştir. Böylece her bir dize, aynı kafiyede iki parçaya bölünmüş olur (Dizdaroğlu, 1969: 79).

ç. Ayaklı Koşma: Koşmanın ilk dörtlüğünün birinci ve ikinci beyitleriyle öteki dörtlüklerin sonlarına beş heceli ziyade eklenmesiyle meydana gelen koşma çeşididir (Onay,1928: 95). Ziyade, divan edebiyatında yer alan müstezattaki kısa mısraya denir. Genel anlamda aruzun özel bir kalıbıyla söylenen ziyade, beş heceli bir söz halinde koşmaya eklenirse ayaklı koşma türü ortaya çıkar (Dizdaroğlu, 1969: 80).

d. Zincirbend Ayaklı Koşma: Ziyadeler, zincirleme tipindeki koşmalara ulanırsa buna zincirbend ayaklı koşma adı verilir (Dizdaroğlu, 1969: 81).

e. Zincirleme Koşma: Koşma ve destanlarda her dörtlüğün son dizesindeki kafiyeli kelimenin diğer dörtlüğün başında tekrarlanmasıdır. Bu çeşit koşma ve destanlara zincirleme koşma adı verilir (Dizdaroğlu, 1969: 82).

f. Koşma-Şarkı: Dördüncü dizeleri her dörtlüğün sonunda nakarat olarak tekrarlanan koşmalardır. Bu tip koşmalar, kuruluş özellikleri bakımından şarkıya benzer. Türkülerde dördüncü dizeler nakarat halinde olduğundan, koşma-şarkıya türkü de denir (Dizdaroğlu, 1969: 83-84).

g. “Dedim-Dedi”li Koşma: Halk şiirinde yaygın olarak kullanılan bir biçim olup koşma ve semailerdeki âşık ve sevgilinin (dedim-dedi ifadesine bağlı) karşılıklı söyleşmelerdir. İlk örnekleri Kaşgarlı Mahmut’un “Divânü Lugâti’t Türk’ünde görülmektedir (Yardımcı, 1998: 192).

“Dedim-Dedi”li koşmalar, genellikle seven ve sevilen arasında geçen karşılıklı çekişmenin âşık tarafından dile getirilmesidir. Sevenin övgülerine, güzellemelerine karşılık, sevilenin böhürlenerek güzelliği ile övündüğü durumların ifadesidir. Sevilenin böyle böhürlenmesi, sevenin sitemle karşılık vermesine neden olur. “Dedim-Dedi”li şiirlerde iki sevgili dışında soyut ve somut varlıklar da kişileştirilerek işlenir. Masal unsurlarından büyük ölçüde yararlanır (Yardımcı, 1998: 193).

5.3.1.1.3. Konularına Göre Koşma Çeşitleri

a. Güzelleme: Koşmalarda en çok ele alınan konu, sevgilinin ve doğanın güzellikleridir. Âşık, güzellemelerinde herhangi bir nesneye ya da kişiye duyduğu sevgiyi ve hayranlığı da coşkun bir üslupla dile getirebilmektedir. Lirik konuların hâkim olduğu güzellemelerde âşıkların sevdasını, özlemini, ayrılık acısını çoğu zaman abartılı söylemler eşliğinde dile getirdikleri bilinmektedir. Âşıklar, asırlar boyunca ellerinde sazları diyar diyar, köy köy, kent kent

dolaşarak güzellere ve çeşitli güzelliklere olan hayranlıklarını güzellemeleri ile dile getirmeye çalışmışlardır. Âşık şiirinde güzelleme türünde ün yapmış isim 19. yüzyılda yaşayan gezgin şairlerden Karacaoğlan'dır. Müslüm Koygun'un torunu Sanem'e duyduğu sevgi ve özlemi ifade etmek için yazdığı "Sanem" adlı şiiri de bu türe güzel bir örnek teşkil etmektedir.

SANEM (Prencesime)

Buram buram tütüyorsun gönlümde
Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem
Nice hasretlikler çeken ömrümde
Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Hayalimde sensin düşümde sensin
Gittiğim yerlerde karşımda sensin
Ekmeğimde sensin aşımda sensin
Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Pamuk ellerini cennet yüzünü
Tatlı dillerini deniz gözünü
Bazen gülüşünü bazen nazını
Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Leyla'sı Mecnun'u çöllere saldı
Kerem Aslı için yanıp kül oldu
Günler geçmez gözüm yollarda kaldı
Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Değeri ölçülmez bir incisin sen
Ruhumun gıdası sevincisin sen
Huri mi melek mi sen necisin sen
Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Hiç kimse tutmuyor senin yerini
 Umutla beklerim gelen yarını
 Âşık Cefai'nin tatlı torunu
 Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem
 (Çorumlu Âşık Cefai)

b. Koçaklama: Yiğitliğin, mertliğin, kahramanlık terennümlerinin gür bir sesle dile getirildiği koçaklamalar vasıtasıyla savaşlarda cesurca çarpışarak zaferler kazanan yiğitlerin kahramanlıkları ifade edilmeye çalışılmıştır. Destan geleneği ve sözlü kültürden de ziyadesiyle beslenen âşık şiirinde kavganın, dövüşün, yiğitliğin ve cesaretle vuruşmanın sesi olan koçaklamalar halkın dimağına kazınmıştır. Türk halk şiirinde koçaklama türünde ön plana çıkmış isimler 16. yüzyıl şairi Köroğlu ve 19. yüzyıl şairi Dadaloğlu'dur.

c. Taşlama: Toplumdaki yozlaşmışlığın, aksayan yönetim ve devlet sisteminin, bozulan ekonominin, haksızlıkların, güçlünün güçsüzü ezmesi karşısındaki dik duruşun mizahi ve yer yer sivri bir dille ele alınıp değerlendirildiği şiirlerdir.

İğneleyici yönü olduğu kadar insanları çeşitli konularla ilgili uyarma amacı da taşıyan taşlamalar eğriyi düzeltme, yanlış doğruya ulaştırma işlevinden dolayı da bazı halk âşıkları tarafından sıklıkla kullanılmıştır.

Özü, sözü bir halk âşıkları yanlışa düşeni, toplumdaki hatta devirdeki bozulmaları eleştirmekten kaçınmamış; toplum içindeki sanatkarlık görevlerinin yanı sıra içinde buldukları topluma ve döneme yönelik hissettikleri mesuliyeti, halk âşığı olma vazifesini taşlamaları vasıtasıyla yerine getirmişlerdir. Müslüm Koygun'un şiirlerinde de dönemindeki aksayan, iyi gitmeyen, yanlış olan noktalara yönelik eleştiriler vardır. Bu eleştiriler, toplumsal konulardan siyasî hicve kadar geniş bir yelpazede kendini göstermektedir. Âşığın "Kalmadı" adlı şiiri, bu türe güzel bir örnek teşkil etmektedir.

KALMADI

Ne günlere kaldık ne hale düştük
 Büyük küçük hatır bilen kalmadı
 Cahil cühelanın elinden şaştık
 Gerçeğin peşinden gelen kalmadı

Kimisi ak diyor kimisi kara
 Kiminin taptığı mal ile para
 Azdıkça azıyor iyi olmaz yara
 Derdimize derman olan kalmadı

Gülücükler sahte bakışlar sahte
 Gönülden gönüle akışlar sahte
 Ah vah ile yürek yakışlar sahte
 İnsanlık uğruna ölen kalmadı

Körleri kılavuz ettik yürüdük
 Duman olduk nice dağı bürüdük
 Yel esmeden bir kar gibi eridik
 Cefai menzili bulan kalmadı

ç. Ağıt: Âşık edebiyatında, bir törene bağlı olsun olmasın, acıklı bir olayı konu alan koşmalardır. Ağıtlar yalnız ölüm karşısında değil; savaş, yangın, sel, deprem gibi doğal afetler üzerine söylendiği gibi çeşitli kaza ve hastalıklar karşısında, askere ya da gurbete gidenlerin, baba evinden uğurlanan gelin kızların arkasından da söylenir. Âşık edebiyatında, genellikle ölenin ardından söylenmiş şiirlerdir (Artun 2001: 99).

İslamiyet Öncesi Dönem'deki yuğ adı verilen cenaze merasimlerinde söylenen sagularla divan şiirindeki yas şiirleri olan mersiyelerle konu bakımından benzerlikler taşıyan ağıtlarda ölen kişinin ardından duyulan derin üzüntü dile getirilmeye çalışılmıştır. Kimi ağıtlar yalnızca sevilen bir kişinin kaybı neticesinde değil; çeşitli doğal felaketler, kazalar, hastalıklar ve sevilen kişiden ayrı düşmenin verdiği acıdan dolayı da söylenmiştir. Müslüm Koygun'un küçük yaşta hayata veda eden kardeşi Hüseyin için kaleme aldığı "Bu Felek" adlı şiiri, bu türün özelliklerini taşımaktadır.

BU FELEK

(“Merhum kardeşim, Hüseyin için...”)

Şu kahpe feleğin işine bakın
Neler etti neler bize bu felek
Yüreklere battı attığı oklar
Hançeriyle vurdu öze bu felek

Tuzak kurdu yolumuzu çevirdi
Harmanımız ters yel ile savruldu
Sinemize ateş koydu kavurdu
Oylum oylum yaktı köze bu felek

Vurdu sillesini büktü belimizi
Tutmaz oldu kanadımız kolumuz
Güz ermeden tez kurudu gülümüz
Erdirmede bahar yazı bu felek

Cefai’yi bu dert yedi bitirdi
Hanemizi viran etti batırdı
Onu bizden tez ayırdı götürdü
Kanlı yaş doldurdu göze bu felek

(Koygun-Özgür, 2002: 44)

5.3.1.2. Semai

Önemli araştırmacıların çoğu tarafından ezgili söylenişi bakımından koşmanın bir türü olarak değerlendirilen semailer, duygu yüklü lirik şiirlerdir. Kendine has bir ezgiyle söylenmesi, 8’li hece ölçüsüyle yazılması gibi kimi özellikleriyle koşmadan ayrılrsa da uyak düzeni ve işlenen konular koşmadaki gibidir. Semailerin de güzelleme, koçaklama, taşlama gibi türleri mevcuttur. “abab, cccb, dddb, eeb...” şeklinde uyaklanışı olan semailer de koşmalar gibi 3 ile 5 dörtlükten oluşabilir.

Genellikle aşk, sevgi, ayrılık, tabiat güzellikleri gibi konularda kaleme alınan semailer, ahenkli ve ezgili söylemleriyle koşmadan özellikle de güzellemelerden ayrılmaktadır. 8’li hece ölçüsüyle yazılabilmesinin yanı sıra aruzla da yazılan semailer vardır. Semai nazım şeklini kullanarak toplumsal ve siyasi taşlamalar da kaleme alan Koygun, bu şiirleri vasıtasıyla bozuk

düzene, iş bilmez yöneticilere, ahlaki çöküşe, yozlaşan sosyal ve kültürel ortama dair eleştirilerde bulunmuştur. Şiirlerinin geneline bakıldığında taşlamalarıyla ön plana çıkan Müslüm Koygun'un "Yalaka" adlı şiiri, bu türde yazdığı eserlerine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

YALAKA

Çıkar için her naneyi
Yemem demez yer yalaka
Çanak başıdır tüneği
Yalar yutar yur yalaka

Pusudadır fırsat kollar
Ona açıktır tüm yollar
Gerdan kırar kuyruk sallar
İyi yapar kur yalaka

Bulunur her türlü hüner
Gâhi yanar gâhi söner
Fırıldaktan hızlı döner
Atar bin bir tur yalaka

Menfaattir tek çabası
Yalandır yemin tövbesi
Tilkinin büyük babası
Hınzırlıkta pir yalaka

Her işe bir hile katar
Söz verir üstüne yatar
Anasını boyar satar
Bilmez edep ar yalaka

Utanmaz arsızın teki
 Dökülmüş yüzünün akı
 Sırtındaki iblis yükü
 Götüremez tır yalaka

Der Cefai anlar arif
 Layıgınadır bu tarif
 Şık giyinir pek de zarif
 Asalak bir tür yalaka

5.3.1.3. Türkü

Anonim halk edebiyatına ait ürünlerden olan türkülerin genellikle yazanı söyleyeni belli değildir. Genellikle 11’li hece ölçüsüyle yazılan türkülerin 7’li ve 8’li hece ölçüsüyle yazılmış örnekleri de mevcuttur. Kıtalar halinde söylenen türküler, bent ve kavuştak olmak üzere iki kısımdan oluşur. Türküde asıl sözlerin bulunduğu bent kısmının dışında her bendin sonunda tekrar edilen kavuştak (bağlama) bölümü vardır. Kafiye düzeni koşmadaki gibidir. “aaab, cccb, dddb, eeeb...” şeklinde kafiyelenişe sahiptir. Her konuda söylenebilmesinin yanı sıra ağırlıklı olarak aşk, ayrılık, özlem, sevgi, güzellik, tabiat güzellikleri gibi konularda yazılan ve yöreden yöreye farklılıklar arz eden türküler, zamanla farklı bir yöreye söylenişi ve biçimi değişerek geçebilmektedir. Bundan mütevellit türkülerin ayırımında kesin sonuçlara gitmek güçtür. Türklerin divan edebiyatına kazandırdığı şarkı nazım şekli de türküden esinlenilerek ortaya konulmuş bir nazım şeklidir.

Halkın derdini, neşesini, özlemine, hayallerini, sevgisini kısaca tüm duygularını içli ve içtenlikli bir tarzda yansıtan türküler, asırlarca dilden dile, kuşaktan kuşağa söylenegelin halka mal olmuş; halkın ortak değeri, sesi, kültürü haline gelmiştir. Anonim türkülerin yanı sıra âşık edebiyatı içerisinde değerlendirilebilecek yazanı ve söyleyeni belli türkü örnekleri de mevcuttur. Bu noktada Saim Sakaoğlu başta olmak üzere pek çok araştırmacı, koşma nazım şekliyle meydana getirilen ve sonlarında herhangi bir âşığın mahlasına yer veren metinleri, “koşma” nazım şeklinin ezgi ve konularına göre yapılan sınıflandırmasının bir alt dalı (“varsığı”, “güzelleme”, “semai” gibi) olarak göstermeyi daha uygun görmüşlerdir (Sakaoğlu, 2002: 637; Artun, 2001: 99-100).

Ezgili bir söyleme sahip olan türküler, ezgileri bakımından iki ana başlık altında incelenmektedir. Nevzat Gözaydın, ezgileri bakımından türkülerle ilgili şu bilgileri vermektedir: Usullü türküler genellikle oyun havaları olup Konya’da “oturak”, Urfa’da “kırık

hava”, Ege’de “zeybek”, Ordu, Giresun, Trakya ve Marmara’da “karşılama”, Harput’ta “şıkıltım”, Karadeniz kıyılarında "horon", Isparta ve Eğirdir’de “datdiri”, Kars ve Erzurum’da “Sümmani ağzı” adlarıyla da tanınmaktadır. Bunlara belli süre birimlerine bağlı kalınarak yakılmış türküler olduğundan ölçülü türküler de denir. Yukarıdaki oyun havalarından başka güzelleme, koşma, ninni, taşlama ve yiğitleme de bu bölüm içinde yer almaktadır. Usulsüz olanlar, süre birimine bağlı kalmaksızın nota değerleri ile usulsüz olan türkülerdir. Uzun havalar şeklinde genel bir ad taşıyan bunların ayrıca “ağıt”, “bozlak”, “Çukurova”, “divan”, “hoyrat”, “kayabaşı”, “koşma”, “maya”, “Türk mani” adlarını taşıyan çeşitleri de bulunmaktadır (Gözaydın, 1989: 27).

Gözaydın’a göre yalnızca aşk, sevgi, ayrılık ve ölüm gibi lirik konularda değil; toplumu ilgilendiren birçok mühim olayla ilgili türküler yazılabılırken genellikle 11’li hece ölçüsü kullanılarak oluşturulan türkülerin dışında hecenin farklı kalıplarıyla da türküler yazılabilmektedir. Gözaydın’a göre eskiden içli ve yanık bir sese sahip türküler yakıcılar vasıtasıyla seslendirilen bu ürünlerin konularına yönelik tasnif şu şekildedir: Bunlar arasında beşikten (ninniler) mezara (ağıtlar) kadar çeşitli zaman ve olaylara bağlı olanlar (çocuk türküleri, askerlik türküleri, oyun türküleri, iş türküleri, tören türküleri) ile aşk türküleri, tabiat, kahramanlık veya eşkıya türküleri, karşılıklı konuşmaları içeren türküler, önemli yer tutmaktadır (Gözaydın, 1989: 27).

Hikmet Dizdaroğlu, türkülerin üç bakımında sınıflandırılmasının yapılabileceğini belirterek türkülerin ezgilerine, konularına ve yapılarına göre ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutmuştur (Dizdaroğlu, 1969: 104-105).

5.3.1.3.1. Ezgilerine Göre Türküler: Uzun havalar, (usulsüzler) divan bozlak, koşma, hoyrat olarak değerlendirilirken; kırık havalar, usullüler de genellikle oyun havalarıdır. Urfa’da “kırık” adı da verilmektedir.

Esasen toplum ortamından kopan her türlü halk edebiyatı ürünü, türkülerin karakteri kazanabilmektedir. Yalnız her türe de türküler demek mümkün değildir. Öyle ki bazı mecmualarda divan şiirinin murabбалarı hatta gazelleri bile türküler başlığı ile kaydedilmiştir. Bu durumda türkülerin sınırlamanın ve onu yalnız bir tipe indirgemenin güçlüğü kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Söz gelimi bir cenaze ortamında ortaya çıkan bir ağıt, bir beşik başında çocuk uyutmak amacıyla söylenen ninni, bu ortamlardan uzaklaşıp anonim özellik kazandığında türküler olarak anılmaktadır. Hüzün ifade eden pek çok türkülerin sözleri dikkatle incelenirse derhal bu ağıt ortamlarını hatırlatır.

5.3.1.3.2. Yapılarına Göre Türküler: Türküler hece ölçüsünün her kalıbı ile söylenir. Beşliden başlayarak on altıya kadar hece ölçüsünün her kalıbında oluşturulan türkülerimiz vardır. Bu durum, türkünün bağımsız bir kuruluş ya da tür olmadığını; sözden çok ezgi ile bağlantılı olduğunun kanıtıdır.

Müslüm Koygun'un şiirlerinin birçoğu bestelenerek türkü haline getirilmiştir. Âşığın “Al Başına Çal”, “Çırakman Bir de Mahzuni”, “İki Deli”, “Muhabbeti”, “Baksana-I”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Barış-I”, “Barış-II” “Her Şeyden Önce”, “Adam”, “İnsan Sevgisi”, “Para”, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”, “Şiirlerim Sazım” gibi birçok şiiri bunlara örnektir ve bu şiirlerin bazılarını âşık fasıllarından yakın dostu Kevser Ezgili ve birçok önemli âşık seslendirmiştir. Koygun'un hayata ve yaşadıklarına dair duygularını içtenlikle yansıttığı “Al Başına Çal” adlı eseri, bu türdeki eserlerine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

AL BAŞINA ÇAL

Aklım ermedi işine

Ne yazına ne kışına

Aldanmam hayal düşünene

Senin olsun al dünyayı

Al başına çal dünyayı

Gerçekleri bilmedikçe

Hak adalet gelmedikçe

Ağlayanlar gülmedikçe

Senin olsun al dünyayı

Al başına çal dünyayı

Üst üste verdi dertleri

Hep güldürdü namertleri

Yedi nice yiğitleri

Senin olsun al dünyayı

Al başına çal dünyayı

Hazan değdi soldu bahçem
 Bunu söyler dilde hecem
 Hep karanlık gündüz gecem
 Senin olsun al dünyayı
 Al başına çal dünyayı

Yok imiş dünyada vefa
 Bir gün süremedim sefa
 Cefai'de dertle cefa
 Senin olsun, al dünyayı
 Al başına çal dünyayı

5.3.1.3.3. Konularına Göre Türküler: Türküler konularına göre ayrı değerlendirilir. Bu cümleden hareketle konularına göre türküleri; hikâye şarkıları, kasideler olarak da tasnif edebiliriz. Ancak bazı bilim adamları Anadolu Türkmenleri arasında yaptıkları incelemelerde Türkmen halk türkülerini “mevsim, kahramanlık, aşk, ölüm, doğum, evlenme, tarihî olaylar, askerlik, gençlik şarkıları, çocuk ninnileri” şeklinde sıralamaktadırlar. Demek oluyor ki türkülerin konuları, ekseriya aşk ve lirik hususlardır. Günlük hadiseleri dile getiren, savaşlardan, efelerden, meşhur eşkıyalardan bahseden türküler de bulunmaktadır. Türküler bu tür konularda yoğunlaşmakla birlikte her türlü hayat hadisesinin türkülere konu olabileceğini de söyleyebiliriz. Türkü meydana getirmeye "türkü yakmak" denmiştir.

5.3.1.4. Destan

Nazım şekli bakımından koşmaya benzeyen destanlarda toplumları derinden etkileyen savaş, göç, salgın hastalıklar, depresyon ve sel felaketlerinin yanı sıra sosyal ilişkiler, toplum hayatı, tarihî ve günlük olaylar, gülünç ve yergisel konular ele alınabileceği gibi sevgi, aşk ve kahramanlık gibi konular da işlenebilmektedir. Geniş bir konu yelpazesine ve fazla sayıda dörtlüğe sahip olan bu nazım şekli, 8’li hece ölçüsüyle oluşturulabileceği gibi genellikle 11’li hece ölçüsüyle meydana getirilmiştir. Koygun’un “Atatürk” şiiri başta olmak üzere “Doğa” ve “Biz” adlı şiirleri bu nazım şekliyle oluşturduklarına örnek verilebilir.

Diğer halk şiiri türleri gibi destanlar da özel bir ezgiyle okunur. Bu ezgi, destanı diğer türlerden ayırır. Destanlar, bir olayın şiir boyunca şiire konu olması yönüyle diğer türlerden ayrılır. Destanlarda hikâye etme vardır. Güzellik ve tabiat tasviri yapan destanların dışında

duygusal ögelere pek rastlanmaz. Destanlarda önemli olan bir olayın anlatılmasıdır (Artun, 2001: 101).

Büyük bir çoğunluğu 11 ve 8 heceli koşma, çok az bir kısmı mani ve pek nadir olarak da divani şeklindeki örneklerine rastlanan, 5 veya 7 dörtlükten aşağı olmamak şartıyla 130 hatta 150 kıta hacmindeki örnekleri mevcut olan, konu sınırlaması olmaksızın âşık tarafından destan yapmaya değer bulunan bir vak’ayı, bir cismi veya kavramı hikâye ederek anlatan ve sözlü kültür ortamında, âşığın ele aldığı konuyu anlatım tutumuna bağlı olarak geleneksel âşık havaları eşliğinde icra ettiği nazım türüne destan denilmektedir (Çobanoğlu, 2000: 3).

5.4. Âşığın Şiirlerinde Yer Alan Nazım Türleri

5.4.1. Güzelleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Güzeli, güzelliği ve sevilen varlıkları öven, anlatan koşmalara, semailere, destanlara güzelleme denir (Durbilmez, 2008: 62).

Müslüm Koygun’un incelediğimiz şiirlerinin on bir tanesi, güzelleme nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; “Doğa ve Ağaç”, “Canım Anam”, “Bakışın Yâr”, “Ne Güzeli!”, “Şiirlerim Sazım”, “Para”, “Sanem”, “Yakındasın”, “Öğretmenim Kitaplarım”, “Doğa” adlı şiirleridir.

Güzeller güzeli meleğe benzer	Pamuk ellerini cennet yüzünü
Emsali bulunmaz bir canım anam	Tatlı dillerini deniz gözünü
Bir saat görmezse yavrum der özler	Bazen gülüşünü bazen nazını
En sadık vefakâr yâr canım anam	Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Âşığın annesi Şehriban Hanım için yazdığı “Canım Anam” ve torunu Sanem için yazdığı “Sanem” adlı şiirlerinden alınan bu dörtlükler, güzelleme türü ile yazdığı şiirlere örnek gösterilebilir.

5.4.2. Taşlama Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Bir kimseyi yeren, toplumun aksayan, bozulan yönlerini eleştiren koşmalara, semailere, destanlara taşlama denir (Durbilmez, 2008: 64).

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirlerinin on sekiz tanesi, taşlama nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; "İki Deli", "Yalaka", "Adam", "Nerde Kaldı Ödülümüz?", "Kapın Beyler", "Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi", "Sonunda", "Çağ Atladık", "Baksana-I", "Bu Nasıl Uyku?", "Avrupa Birliği", "Zamane", "Kalmadı", "Geç Kaldık", "Yaman Oldu", "Gider", "Baksana-II", "Bir Türlü" adlı şiirleridir.

5.4.2.1. Bireysel Taşlama Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Taşlamalar, âşık edebiyatında kötileyen, alay eden şiirlerdir. Hiciv ve mizah öğelerine aynı zamanda yer verirler. Âşıklar, güldürerek iğnelerler (Artun, 2001: 100).

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirlerinin yedi tanesi, bireysel taşlama nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; "İki Deli", "Yalaka", "Adam", "Nerde Kaldı Ödülümüz?", "Kapın Beyler", "Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi", "Sonunda" adlı şiirleridir.

Her işe bir hile katar	Ölü kefenini soyar
Söz verir üstüne yatar	Babasının gözün oyar
Anasını boyar satar	Tükürseler yağmur sayar
Bilmez edep ar yalaka	Utanmıyor yüzsüz adam

Âşığın menfaatleri uğruna her türlü kötülüğü yapabilen, yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden kişileri sivri bir dille eleştirdiği "Yalaka" ve "Adam" adlı şiirlerinden alınan bu dörtlükler, bireysel taşlama türü ile oluşturduğu şiirlere örnek gösterilebilir.

5.4.2.2. Toplumsal Taşlama Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Bireysel taşlamalar, söyleyeni belli olmadığı zaman kolayca toplumsal taşlamalara dönüşür. Taşlama konuları çok geniştir. Bazen bütün bir dönem, düzen taşlanır (Artun, 2001: 100).

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirlerinin on bir tanesi, toplumsal taşlama nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; "Çağ Atladık", "Baksana!-I", "Kalmadı", "Bu Nasıl Uyku?", "Avrupa Birliği", "Zamane", "Geç Kaldık", "Yaman Oldu", "Gider", "Bir Türlü", "Baksana!-II" adlı şiirleridir.

Bir iken bin oldu arttı derdimiz
 Zamane bozuldu hâl yaman oldu
 Sevgiden saygıdan kalmadı bir iz
 Hatır gönül kalktı kul yaman oldu

Ne günlere kaldık ne hâle düştük
 Büyük küçük hatır bilen kalmadı
 Cahil cühelanın elinden şaştık
 Gerçeğin peşinden gelen kalmadı

Âşığın toplumsal yapıdaki yozlaşmışlığı ve olumsuz yöndeki değişimleri eleştirdiği “Yaman Oldu” ve “Kalmadı” adlı şiirlerinden alınan bu dörtlükler, toplumsal taşlama türü ile oluşturduğu şiirlere örnek gösterilebilir.

5.4.3. Yiğitleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Kahramanlık konulu koşmalara, semailere, destanlara yiğitleme denir. Yiğitleme terimi karşılığında koçaklama teriminin yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir (Durbilmez, 2008: 65).

Müslüm Koygun’un incelediğimiz eserleri içerisinde Mustafa Kemal Atatürk’e hitaben yazdığı “Atatürk” adlı şiiri, yiğitleme nazım türü ile oluşturulmuştur.

İstiklal azmiyle Samsun’a çıktı
 Erzurum Sivas’tan ülkeye baktı
 Ankara’ya gelip mızrağı dikti
 Bir millet meclisi kurdu Atatürk

Kesin emri Kocatepe’de verdi
 Hedef Akdeniz’dir ileri dedi
 Şanlı ordusuyla İzmir’e girdi
 Düşmanları yere serdi Atatürk

5.4.4. Ağıtlama Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Sevilen kimselerin veya varlıkların ölümü, kaybı üzerine halk şairleri tarafından söylenen, yazılan koşmalara, semailere, destanlara ağıtlama denir (Durbilmez, 2008: 66).

Müslüm Koygun’un incelediğimiz eserleri içerisinde merhum kardeşi Hüseyin için yazdığı “Bu Felek” adlı şiiriyle çok sevdiği babası Esat Bey için yazdığı “Babam” adlı şiirleri ağıtlama nazım türü ile oluşturulmuştur.

Cefai’yi bu dert yedi bitirdi
 Hanemizi viran etti batırdı
 Onu bizden tez ayırdı götürdü
 Kanlı yaş doldurdu göze bu felek

Hak Muhammet Ali etsin şefaât
 Yerin cennet olsun nur içinde yat
 Emir büyük yerden ne çare heyhat
 Ecel fermanını okuyor babam

5.4.5. Öğütleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Âşık edebiyatında bir şeyi öğretmek, bir düşünceyi tanıtip yaymak veya ders vermek, doğruyu göstermek amacıyla söylenen koşmalardır. Bu tür şiirlerde uyarma, deneyimi aktarma, olabilecek olumsuzlukları önceden göstererek engellemeye çalışma isteği vardır. Âşıklık geleneğinde âşıkların öğretici olmak gibi işlevleri vardır. Onların şiirleri, bir konuyu belletmek, bir düşünceyi tanıtmak için söylenen şiirlerdir (Artun, 2001:100).

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirlerinin yirmi dört tanesi, öğütleme nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; "Kütüphane ve Kitap", "Bir Gün", "Başkadır", "Belirsiz", "Bilemez Elbet", "Ozanım", "İnsan Sevgisi", "Gönül", "Öyle Gel", "Uyan Hele Gardaş!", "Dost Olmaz", "Bilirsen", "Ozan Sesleri-I", "Ozan Sesleri-III"te yer alan dörtlükler, "Her Şeyden Önce", "Barış-I", "Sevgi ve Hoşgörü", "Barış-II", "Birlik Olsun", "Dörtlükler" bölümünde yer alan dörtlüğü, "Sevgi Onurdur", "Gel", "Ozan Sesleri-II"de yer alan dörtlükler ve "Muhabbeti" adlı şiirleridir.

5.4.5.1. Kişisel Öğütleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Kişisel öğütlemeler âşığın iç dünyasını yansıtır. Kişilerin aksayan yönlerini sıralar, doğruyu göstermek amacıyla öğüt verir (Artun, 2001: 143).

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirlerinin on dört tanesi, kişisel öğütleme nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; "Kütüphane ve Kitap", "Bir Gün", "Başkadır", "Belirsiz", "Bilemez Elbet", "Ozanım", "İnsan Sevgisi", "Gönül", "Öyle Gel", "Uyan Hele Gardaş!", "Dost Olmaz", "Ozan Sesleri-I", "Ozan Sesleri-III" te yer alan dörtlükler ve "Bilirsen" adlı şiirleridir.

Âh edip ağlama düne	Kötü söz söyleme dile sahip ol
Umutla bak yeni güne	Her yere uzatma ele sahip ol
Bu Cefai coşup yine	Harama yanaşma bele sahip ol
Sazı söze katar bir gün	Âşık bu meydana aşkla gel aşkla

Âşığın "Bir Gün" ve "Öyle Gel" adlı şiirlerinden alınan bu dörtlükler, kişisel öğütleme nazım türüyle oluşturduğu şiirlerine örnek gösterilebilir.

5.4.5.2. Toplumsal Öğütleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Toplumdaki olumsuzluklar, âşıkların şiirlerine yansır. Onlar, toplumun aksayan yönlerinden şikâyet eder, yanlışları söyler, olması gerekenleri öğüt olarak sıralar (Artun, 2001: 143).

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirlerinin on tanesi, toplumsal öğütleme nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; “Her Şeyden Önce”, “Barış-I”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Barış-II”, “Birlik Olsun”, “Dörtlükler”de yer alan dörtlülüğü, “Sevgi Onurdur”, “Gel”, “Ozan Sesleri-II”de yer alan dörtlükler ve “Muhabbeti” adlı şiirleridir.

Kişiye onurdur insana saygı	İnsana her şeyden önce
Sevgidir insanı yücelten duygu	İnsanlığı öğretmeli
Sevgiyle olmaz gönülde kaygı	En kutsal görev bu bence
Hoş görelim sevilelim sevelim	İlmin izini gütmeli
	İnsanlığı öğretmeli

Âşığın “Sevgi ve Hoşgörü” ve “Her Şeyden Önce” adlı şiirlerinden alınan bu dörtlükler, toplumsal öğüt nazım türüyle oluşturduğu şiirlerine örnek gösterilebilir.

5.4.6. Hikmetleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

İnsanları sevgiye, hoşgörüye, barışa, kardeşliğe yönlendirme çabası taşıyan koşmalara, semailere, destanlara hikmetleme denir (Durbilmez, 2008: 69).

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirlerinin on üç tanesi, hikmetleme nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; “Erenler”, “Âşıklar”, “Gizlidir”, “Biz”, “Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti”, “Arıyorum”, “Ateş-i Aşk”, “Söz Söyler”, “Ne Mutlu!”, “Suç Bende”, “Kolay mı?”, “Neler Olur?”, “Benlik” adlı şiirleridir.

Hak'tan gelir Hakk'a gider	Dünya kurulmadan elest bezminde
Yolumuz bizim erenler	Beli diyenlerin bürhanıyız biz
Ne eylerse güzel eyleyler	Saf saf olup durduk ikrar ceminde
Ulumuz bizim erenler	Kâinata Hakk'ın ihsanıyız biz

Âşığın “Erenler” ve “Biz” adlı şiirlerinden alınan bu dörtlükler, hikmetleme nazım türüyle oluşturduğu şiirlerine örnek gösterilebilir.

5.4.7. Kargışlama Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Âşıklar toplumun insani ve yüceltilen değerlerine uymayanları, ters düşenleri kargışlarlar. Fakirlik, sefalet ve kişinin soyutlanması dileği; manevi acıları yüreğinde duyması dileği, şifa bulmaz dertler dileme, ölüm dileme, feleğe sitem, uğursuzluk, imandan yoksun kalma dileği kargışlara örnektir. Âşıklar, kargışladıkları kişileri açığa vurmazlar. Kargış verme bireysel amaçlı olsa da verdiği mesaj yoluyla toplumsal nitelik kazanır (Artun, 2001: 152).

Müslüm Koygun’un incelediğimiz eserleri içerisinde yer alan “Dünya” ve “Gözün Kör Olsun” adlı şiirleri, kargışlama nazım türüyle oluşturulmuştur.

Kırıldı mı çarkın ey dünya senin	Kader misin talih misin yazı mı
Dönersin tersine nicedir nice	Her ne isen iki gözün kör olsun
Hay başını yesin çarkın düzenin	Göğsümde bıraktın bütün arzumu
Ele gündüz bize gecedir gece	Her ne isen iki gözün kör olsun

5.4.8. Methiye Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Methiyelerin genellikle nazım şekli kaside olmakla birlikte diğer nazım şekillerini de kullanmışlardır. Kasideler, genellikle bir kimseyi övmek amacına yönelik olduklarından methiye adıyla anılmaya başlanmıştır. Bu nedendir ki kaside ile methiye özdeşleşmiş ve kaside deyince akla methiye gelir olmuştur. Kasidenin bölümlerinden birinin adı da methiyedir (Artun, 2011: 145).

Müslüm Koygun’un incelediğimiz eserleri içerisinde yer alan “Bakışımız Var” ve “Pirdir Hünkârım” adlı şiirleri, methiye nazım türüyle oluşturulmuştur.

Deniz gibi dalgalanır coşarız	Deryası var denizi var gölü var
Irmak gibi kabarıp taşarız	Bahçelerde bülbülleri gülü var
Bütün engelleri çiğner aşarız	Düşkünlere nasip veren eli var
Zulüm çelik olsa büküşümüz var	Bütün insanlığa yârdır hünkârım

5.4.9. Yakınma-Sitemleme Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Hayatta karşılaşılan kimi olumsuz durumlar, vefasızlıklar, verilen değer karşılığında görülen nankörlük, çekilen sıkıntı ve çileler, amaçlara ulaşamama, toplumsal yapıda meydana gelen bozulmalar ve aksaklıklara yönelik serzeniş ve şikâyetlerden dolayı söylenen şiirlere yakınma-sitemleme adı verilmektedir.

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirlerinin yirmi iki tanesi, yakınma-sitemleme nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; "Gamlı Gönül", "Gençliğim Ah!", "Karasinek", "Yavaş Yavaş", "Deli miyim, Divane mi?", "Dost Sandıkların", "Sen Ol İstedim", "Şikâyetin Kime?", "Suç mu?", "Giden Dostlarım", "Virane Oldu", "Ne Çare?", "Aradım", "Bana mı Verdin?", "Al Başına Çal", "Bilmedim", "Dinletemedim", "İhtiyarlığa Doğru", "Kar Yağdı Umduğum Dağa", "Zehire Döndü", "Gördüm", "Yeter!" adlı şiirleridir.

Cefai'yi böyle perişan ettin
Tükettin ömrümü canıma yettin
Nere gittim ise peşimden gittin
Bu kadar belayı bana mı verdin

Cefai der bu gerçeği bilenden
Hani ya kim kaldı sana gelenden
Dost görünüp yüzlerime gülenden
Ardım sıra dedikodu söz gördüm

Âşığın "Bana mı Verdin?" ve "Gördüm" adlı şiirlerinden alınan bu dörtlükler, yakınlama-sitemleme nazım türüyle oluşturduğu şiirlerine örnek gösterilebilir.

5.4.10. Âşıkname Nazım Türü ile Oluşturulan Şiirler

Âşıkların çeşitli özelliklerini anlatarak araştırmacılar için kaynak özelliği taşıyan şiirlere "Âşıkname" adı verilir (Kaya, 1990: 7).

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirlerinin yedi tanesi, âşıkname nazım türü ile oluşturulmuştur. Bu şiirleri; "Görendir Veysel", "Çırakman ile Mahzuni", "Cefai'den Kemal Özgür'e", "Borani", "Bügetli Cuma Türkmen'e", "Abdullah Ercan'a", "Âşık Rıfat Kurtoğlu'na" adlı şiirleridir.

Bakar körler ona kör âşık demiş
Gönül gözü görendir Veysel
Ne bir can incitmiş ne haram yemiş
Gerçekler sırrına erendir Veysel

Birinde haksıza yergiyi gördüm
Birinde yiğide övgüyü gördüm
Nice güzellikler sevgiyi gördüm
Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

Âşığın “Görendir Veysel” ve “Çırakman ile Mahzuni” adlı şiirlerinden alınan bu dörtlükler, âşıkname nazım türüyle oluşturduğu şiirlerine örnek gösterilebilir.

5.5. Âşığın Şiirlerinde Yer Alan Ahenk Unsurları

Ahenk, âşık edebiyatında üslubun bir niteliği olarak şiirde kelime ve cümlelerin, âdeta bir musiki etkisi yapacak şekilde art arda getirilmesiyle sağlanan uyumdur. Bir düşünce ve duygu ifade edilirken ahenkle tamamlanması gereklidir. Âşık şiirinde ahenk; ölçüde, kafiyede, kelimedede, cümlede sağlanır. Şiir, ister yüksek kültür ve sanat anlayışıyla kaleme alınmış olsun isterse bir âşık tarafından söylenmiş olsun, kendi içinde bir ahenk taşınmalıdır. Âşık şiirinde iç ahenk ve estetiği yakalamak için geleneğin sunduğu öğelerin sıralanması yeterli değildir. Şiir, bir yapıdır; bu yapının güzelliği onu inşa eden âşığın ustalığına kalmıştır (Artun, 2001:115).

Âşığın şiirlerindeki konular kendi aralarında ana ve alt başlıklara ayrılmalıdır. Bir âşığın üslubu üzerine çalışma yaparken hayal ve mecaz dünyası, semboller, yeni imgeler, çarpıcı söyleyiş özellikleri, kelime çeşitliliği, çağrışım tutkusu, yalın ve dokunaklı söyleyişi, hayal ve duygu dünyasını kurarken anlam ve söz sanatlarını kullanışı, şiirlerinde âşığın kimliğini tapşırma dışında belirleyen biçim ve görünüşler, ayak, kafiye ve rediflerle kurduğu ses kuruluşu, yinelemelerde ses, konu ve dil birlikteliği, ayak, kafiye ve rediflerde dış ahenk, kelime seçiminde iç ahenk sağlanıp sağlanmadığı, dil - anlam birlikteliğinin nasıl sağlandığı sorularının cevapları aranmalıdır (Artun, 2001:118).

Müslüm Koygun'a göre âşıklar bir söz işçisidir. Bu yüzden âşıkların gönülden hissettikleri duygu ve düşünceleri dile getirip saza dökerken hassas olmaları gerekir. İletilmek istenen mesajın daha iyi anlaşılıp anlamlandırılabilmesi ve estetik değer ifade etmesi adına şiirde ahenk unsurlarından yararlanmak zaruridir. İslamiyet öncesi sözlü kültür ürünlerinden günümüze aktarılan sagu, koşuk gibi şiir örneklerinde dahi kafiye, redif, durak, ses tekrarlarına dikkat edildiği görülmektedir. Parmak hesabı olarak da bilinen ve Türklerin milli ölçüsü durumundaki hece ölçüsüyle sağlam yapıda şiirler oluşturmaya çalışılmış; eserlerde yarım, tam ve cinaslı uyak kullanımının yanı sıra ses tekrarlarına sözcük, ek ya da ses şeklinde rediflere yer verilmiştir.

Türk halk şiirinde ahengi sağlamada büyük önem arz eden kafiye ve redif kavramlarının yanı sıra şiirde “ayak” olarak da nitelendirilen ahenk unsuru, şiirlerin akılda tutulmasını kolaylaştırıcı etkisinin yanı sıra estetik yönü kuvvetlendirici ve şiirin içselleştirilmesini artırıcı etkisiyle de sıklıkla başvurulan bir unsurdur.

Ayak, âşık şiirinde genellikle ilk dörtlüğün ikinci dizesinde başlatılan bütün dörtlüklerin son dizelerinde yarım, tam, zengin hatta cinaslı kafiyelerle vücuda getirilen yahut dizenin tamamında aynen tekrarlanan sözlerle oluşturulan ve dörtlüklerin mihengi durumunda olan kafiye olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2014: 127).

Türk âşık şiirinin teknikleri konusunda yapılan açıklamalar, şiirlerin muhafaza edilmeleri ve yeniden yaratılmaları konularına ışık tutmakla beraber şiirin çekirdeği olarak kabul edilen unsurun veya unsurların neler olduğu açıkça ifade edilmemiştir. Bu tarz şiirlerde çekirdek, kafiye + redif diye tarif ettiğimiz ayaklardır. Âşık tarzı da bazen bir kelime ve ek, bazen kelime grubu, bazen de bütün bir mısra, şiir cümlesi şeklinde kullanılan ayaklar, kafiye ile sağlanan ahengin yanında, şiirde kompozisyon bütünlüğünü de sağlamaktadır. Yazılı edebiyat gelenekleri içinde yer alan şiirlerde yalnızca ahengi sağlayan kafiyelerden farklı olarak halk şiirindeki ayak, şiir içinde farklı fonksiyonlar üstlenmiştir. Ayak, şiirde ahengi sağlamanın yanında anlam bütünlüğünün kurulmasına da yardımcı olmaktadır. Ayrıca âşıklar kendi şiirlerini ve usta malı şiirleri ezberlerken şiirin aslı ve tamamı yerine ayağı, şiirin konusunu ve nazım türünü ezberlemekte, gerektiği zaman şiirleri bu bilgilerle yeniden inşa edebilmektedirler (Günay, 1990: 33).

5.5.1 Kafiye (Uyak) ve Redif

Dize sonlarında rediften yer alan görevleri ve özellikleri farklı ses ve ek benzerlikleri kafiyeyi oluşturmaktadır. Şiirde yer alan ahenk unsurlarının başında gelen kafiyeler, kulak için kafiye anlayışının benimsendiği Türk halk şiirinde asırlardır söyleyiş güzelliği ve ahenk oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Kafiye, şiirde söyleyiş kolaylığı oluşturması ve şiirin akılda kalıcılığını artırması yönüyle ahenk unsurlarının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Şiiri oluşturan dizelerin sonundaki ek ve ses benzerliklerine dayanan kafiye, redifle karıştırılmamalıdır. Dize sonunda aynı görev, anlam ve özellikteki ses, ek ve sözcük benzerliği varsa bu, redifi oluşturur. Böyle bir kullanımda dize sonunda yer alan sözcük köklerinde kafiye aranmaktadır. Müslüm Koygun, şiirlerinde ek halinde, sözcük halinde, ek ve sözcük halinde redif örneklerine sıklıkla yer vermiştir.

Eserlerinde farklı nazım şekillerine yer veren Koygun, çoğu şiirini düz koşmayla oluşturmuştur. Kafiye türlerinin hemen hemen hepsine şiirlerinde yer verdiği gözlenen âşık, şiirlerinde ağırlıklı olarak yarım kafiyeyi kullanmıştır. Yarım kafiyenin yanı sıra tam, zengin ve tunç kafiyeye de eserlerinde yer vermiştir. Âşığın incelediğimiz şiirleri içerisinde cinaslı kafiyeye rastlanmamıştır.

5.5.1.1. Âşığın Şiirlerindeki Kafiye Türleri

a. Yarım Kafiye

İslamiyet öncesi Türk edebiyatından günümüze kadar şiirlerde yaygın olarak kullanılan yarım uyak, en az iki dize arasında yer alan ve dize sonlarında tek ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür. Söyleyiş kolaylığı sağlaması ve pratik kullanımıyla özellikle doğaçlama gerçekleştirilen âşık atışmaları ve tekellümlerde sıklıkla tercih edilmiştir. Koygun'un "Kütüphane ve Kitap" adlı şiirindeki dörtlük, yarım kafiye kullanımına örnektir.

Gerçeği okuyup gerçek yaz-anlar	“-z” sesleri yarım kafiyeyi,
Ufku genişleyip aydın gez-enler	“-anlar” ise ek halinde redifi
Akıl mantık süzgecinden süz-enler	oluşturmuştur.
Yanlığı doğrudan seçer unutmaz	
(Koygun-Özgür, 2002: 2)	

b. Tam Kafiye

En az iki dize arasında yer alan ve dize sonlarındaki sözcüklerin kökünde iki ses benzerliğinin mevcudiyetine dayanan kafiye türüdür. Türk halk şiirinde yarım uyaktan sonra sıklıkla kullanılmıştır. Âşığın "Görendir Veysel" adlı şiirindeki şu dörtlük, tam kafiye kullanımına örnek teşkil etmektedir.

Mihman olmuş iki kapılı han-a	“-an”lar tam kafiyeyi,
Aşk ile bağlanmış dostu canan-a	“-a” sesleri ise ek halinde redifi
Selam salmış Sivralan’dan her yan-a	oluşturmuştur.
Yüreklere mekân kurandır Veysel	
(Koygun-Özgür, 2002: 13)	

c. Zengin Kafiye

Dize sonunda yer alan ikiden fazla ses benzerliği, zengin kafiye oluşturur. Divan şairlerinin şiirlerinde sıklıkla başvurdukları zengin kafiye, halk âşıkları tarafından da kullanılmıştır. Âşığın "İki Deli" adlı şiirindeki şu dörtlük, zengin kafiye kullanımına örnek teşkil etmektedir.

Bayram gelir **barış**-mazlar

Birbirine **karış**-mazlar

Uslu uslu **yarış**-mazlar

Bizim köyde iki deli

(Koygun-Özgür, 2002: 4)

“-arış”lar zengin kafiyei,

“-mazlar” ise ek halinde redifi

oluşturmuştur.

ç. Tunç Kafiye

Dize sonunda kafiyei oluşturan sözcüklerden birinin, dördlük içindeki diğer dizelerin sonundaki sözcüğün içerisinde tüm sesleriyle yer almasıyla oluşturulan kafiye türüdür. Tunç kafiye, bir tür zengin kafiye sayıldığından kafiye sonundaki sözcüğün dize sonundaki diğer sözcük ya da sözcüklerin içerisinde ikiden fazla ses benzerliğiyle yer almasına dayanmaktadır. Âşığın “Şikâyetin Kime?” adlı şiirindeki şu dördlük, tunç kafiye kullanımına örnek teşkil etmektedir.

Yaşam boyu çektin **çile**

Avutuldu yalan **ile**

Çıkarıcılar bile **bile**

Kin tohumu ekmektedir

(Koygun-Özgür, 2002: 26)

2. dizenin sonunda yer alan “ile” sözcüğü

diğer dizelerin sonunda yer alan

sözcüklerin içerisinde tüm sesleriyle

tekrar edilmiştir.

ç. Cinaslı Kafiye

Dize sonlarında yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları farklı sözcüklerin yer almasıyla oluşan kafiye türüdür. Aynı zamanda bir söz sanatı olan cinaslı kafiye âşığın incelediğimiz şiirlerinde rastlanmamıştır.

5.5.1.2. Âşığın Şiirlerindeki Redif Örnekleri

a. Ek Halinde Redif

Mihman olmuş iki kapılı han-a
Aşk ile bağlanmış dostu canan-a
Selam salmış Sivralan'dan her yan-a
Yüreklere mekân kurandır Veysel

(Koygun-Özgür, 2002: 13)

Dize sonunda aynı görev ve özellikteki
“-a” yönelme hâl eki, ek halinde redifi
oluşturmuştur.

b. Kelime Halinde Redif

Aşkla muhabbetle mest **eyleyen pir**
Mazlumu zalime üst **eyleyen pir**
Aslanla ceylanı dost **eyleyen pir**
Bu ne kudret bu ne sırdır hünkârım

(Koygun-Özgür, 2002: 12)

Dize sonunda aynen tekrarlanan
“eyleyen pir” ifadeleri, kelime halinde
redifi oluşturmuştur.

c. Ek ve Kelime Halinde Redif

Varlık yok-**luk içindedir**
Azlık çok-**luk içindedir**
Açlık tok-**luk içindedir**
Yahşide yaman gizlidir

(Koygun-Özgür, 2002: 25)

Dize sonunda aynı görev ve özellikteki
“-luk” ekleri, ek halinde redifi;
aynen tekrarlanan “içindedir” sözcükleri
ise kelime halinde redifi oluşturmuştur.

5.5.1.3. Âşığın Şiirlerindeki Kafiye Örgüsü

Şiiri oluşturan dizelerin sonundaki seslerin benzerliğine göre oluşturulan kafiye örgüsü, harf yardımıyla gösterilmektedir. Birbiriyle kafiyeli olan dizelerin aynı harflerle gösterildiği kafiye örgüsü, şiirde kullanılan nazım şekliyle de yakından ilgilidir. Düz, çapraz, sarmal, koşma tipi ve mani tipi gibi türleri olan kafiye örgüsü, şiirin şekil özellikleri arasındadır. Müslüm Koygun'un şiirlerinin geneline bakıldığında düz (aaab), çapraz (abab), koşma tipi (abcb) ve mani tipi (aaxa) kafiye örgüsünden yararlandığı görülmektedir.

a. Düz Kafiye Örgüsü: Türk halk şiirinde yer alan eserlerde sıklıkla yer alan düz kafiye örgüsü, “aabb” şeklindedir. Bunun yanı sıra koşma tipi kafiye örgüsünde olduğu gibi “aaab” “aaaa”, kullanımlarıyla da karşımıza çıkmaktadır. Müslüm Koygun’un şiirlerinin genelinde düz kafiye örgüsünden yararlandığı görülmektedir. Düz kafiye örgüsüne sahip bazı şiir örnekleri şu şekildedir:

Sana rehber olan bilgi kaynağı	(a)	Öldürür gül takışın yâr	(a)
Cevherdir kitabın her bir yaprağı	(a)	Keklik gibi sekişin yâr	(a)
Kişi bilim ile yakalar çağı	(a)	Tavus gibi nakışın yâr	(a)
Sanki kanatlanır uçar unutma	(b)	Cefai’ye bakışın yâr	(a)
(Koygun-Özgür, 2002: 2)		(Koygun-Özgür, 2002: 19)	

Haktan gelir Hakk’a gider (a)
 Yolumuz bizim erenler (a)
 Ne eylerse güzel eyler (a)
 Ulumuz bizim erenler (a)
 (Koygun-Özgür, 2002: 6)

b. Çapraz Kafiye Örgüsü: Dörtlüğün 1. ve 3. dizesiyle 2. ve 4. dizesinin kendi arasında kafiyelendiği türdür, “abab” şeklinde gösterilir. Koygun, şiirlerinde çapraz kafiye düzeninden de yararlanmıştır. Çapraz kafiye örgüsünün yer aldığı şiir örneği, şu şekildedir:

Bitsin artık dövüş kavga (a)
 Barış istiyoruz barış (b)
 Tüm dünyaya dalga dalga (a)
 Barış istiyoruz barış (b)
 (Koygun-Özgür, 2002: 1)

c. Koşma Tipi Kafiye Örgüsü: Koşmalar, âşık edebiyatında en çok kullanılan nazım şeklidir. Koşma tipi kafiyeye de gelenekten beslenen, halk şiiri bilgisi ve kültürünü özümsemiş birçok âşık tarafından şiirlerde yer verilmiştir. Koşma tipi kafiye örgüsünün ilk dörtlükteki dizilimi genellikle “abcb” şeklindedir. Koşma tipi kafiye örgüsünün yer aldığı şiir örneği şu şekildedir:

Sabret gönül kara günler (a)

Böyle kalmaz biter bir gün (b)

Bizim bahçede de bülbül (c)

Şakıyıp da öter bir gün (b)

(Koygun-Özgür, 2002: 5)

ç. Mani Tipi Kafiye Örgüsü: Bu kafiye düzeni, anonim Türk halk edebiyatında mani nazım şeklinin yanı sıra divan şiirindeki rubai ve tuyuğ nazım şekillerinde de görülmektedir. Dörtlüğün birinci, ikinci ve dördüncü dizesi kendi arasında kafiyelenirken üçüncü dizesi serbesttir. “aaxa” şeklinde bir kafiyeleniş düzeni vardır. Mani tipi kafiye örgüsünün yer aldığı şiir örneği, şu şekildedir:

Sevgi ile bulunur hak (a)

Sende mevcut sanma ırak (a)

Bunun başka izahı yok (x)

Sevgi onurdur insana (a)

5.5.1.4. Âşığın Hacimleri Bakımından Şiirleri

5.5.1.4.1. Üç Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun’un incelediğimiz eserleri arasında üç dörtlükten oluşan on şiiri bulunmaktadır. Bu şiirleri “Dünya”, “Sen Ol İstedim”, “Bilemez Elbet”, “Virane Oldu”, “Bu Nasıl Uyku?”, “Bilmedim”, “Kapın Beyler”, “Yaman Oldu”, “Gördüm”, “Yeter!” adlı şiirleridir.

SEN OL İSTEDİM

Gül yüzlü sevdiğim nazlı cananım

Gönlümün sultanı sen ol istedim

Derdimin tabibi kaşı kemanım

Bitsin bu hasretlik dön gel istedim

Gece gündüz kederdeyim dardayım
 Bülbül gibi figandayım zardayım
 Müşküdür hallerim gayet zordayım
 Beyan ettim hâlim sen bil istedim

Akıl ermez şu dünyanın işine
 Ağu katar âşıkların aşına
 Yazık olur gözlerinin yaşına
 Cefai ağlasın sen gül istedim

(Koygun-Özgür, 2002: 22)

5.5.1.4.2. Dört Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında dört dörtlükten oluşan sekiz şiiri bulunmaktadır. Bu şiirleri "Dost Sandıkların", "Gözün Kör Olsun!", "Bu Felek", "Söz Söyler", "Dinletemedim", "Suç Bende", "Baksana", "Kalmadı" adlı şiirleridir.

SÖZ SÖYLER

Cahil çok konuşur lafı boş olur
 Oysa kâmiller az lakin öz söyler
 Âşığın sohbeti sözü hoş olur
 Bazen kendi söyler bazen saz söyler

Nadan olan doğru yolu bulamaz
 Nasihat dinlemez ibret alamaz
 Arif meclisinde hile olamaz
 Onun gönlündeki gören göz söyler

Yusuf u Kenan'a benzer iken dün
 Nerde o güzellik şöhret ile ün
 Güllük gülistanlık yâr olmaz her gün
 Kışın gelişini elbet güz söyler

Der Cefai bu gerçeği bilenler
 Toprak olup gitti onca gelenler
 Dost diyerek yüzlerime gülenler
 Ardım sıra acı tatlı söz söyler

5.5.1.4.3. Beş Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında beş dörtlükten oluşan otuz üç şiiri bulunmaktadır. Bu şiirleri "Bir Gün", "Başkadır", "Gamlı Gönül", "Gençliğim Ah!", "Yavaş Yavaş", "Baksana-I", "Deli miyim, Divane mi?", "Bakışın Yâr", "Belirsiz", "Gönül", "Çıracman ile Mahzuni", "Nerde Kaldı Ödülümüz?", "Geç Kaldık", "Cefai'den Kemal Özgür'e", "Babam", "Para", "Abdullah Ercan'a", "Ne Mutlu!", "Kar Yağdı Umduğum Dağa", "Kolay mı?", "Gel", "Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi", "Neler Olur?", "Uyan Hele Gardaş!", "Zehire Döndü", "Gider", "Dost Olmaz", "Muhabbeti", "Benlik", "Bilirsen", "Bir Türlü", "Kapın Beyler", "Öyle Gel" adlı şiirleridir.

KOLAY MI?

Arayıp bulmadan bir mürşit kâmil
 Yâr ile ağıyarı seçmek kolay mı
 Hak ile batılı bilemez gafil
 Fark edip can gözün açmak kolay mı

Muhabbetle Muhammed'e ermeden
 Şahı velayete ikrar vermeden
 Erenler ceminde dara durmadan
 Canan için candan geçmek kolay mı

Hiç yalan olur mu gerçekler sözü
 Ayrı değil birdir sözüyle özü
 İrfandan yoksunsa kişinin yozu
 Kemden kin kibirden kaçmak kolay mı

Her tabip saramaz dilde yâreyi
 Azdırır bilemez derde çareyi
 Viraneye döner gönül sarayı
 Ağuyu bal diye içmek kolay mı

Aşkın gemisini deryaya salıp
 Âdem olan ölmez değişir kalıp
 Cefai vadeden evveli ölüp
 İkrar iman ile göçmek kolay mı

5.5.1.4.4. Altı Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında altı dörtlükten oluşan on dört şiiri bulunmaktadır. Bu şiirleri “Çağ Atladık”, “Bakışımız Var”, “Pirdir Hünkârım”, “Âşıklar”, “Karasinek”, “Her Şeyden Önce”, “Gizlidir”, “Şikâyetin Kime?”, “Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti”, “Giden Dostlarım”, “Sanem”, “Ne Güzel!”, “Ateş-i Aşk”, “Barış-II” adlı şiirleridir.

GİZLİDİR

Kimse bilmez kimden ne var
 Zerrede umman gizlidir
 Cahil boşa kafa yorar
 Kâmilde irfan gizlidir

Bakmak ile göremezsin
 İçeriye giremezsin
 Erem desen eremezsin
 İnsanda insan gizlidir

Kimdir ustası bu hanın
 Veren alır tatlı canın
 İnleyip hasta yatanın
 Derdinde derman gizlidir

Kaç gün ömrün bilir misin
 Gider geri gelir misin
 Ha deyince ölür müsün
 Orda bir zaman gizlidir

Varlık yokluk içindedir
 Azlık çokluk içindedir
 Açlık tokluk içindedir
 Yahşide yaman gizlidir

Bazen verir bazen alır
 Kimi gider kimi kalır
 Cefai arayan bulur
 Canda da canan gizlidir

5.5.1.4.5. Yedi Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında yedi dörtlükten oluşan yirmi şiiri bulunmaktadır. Bu şiirleri "Barış-I", "Kütüphane ve Kitap", "İki Deli", "Erenler", "Doğa ve Ağaç", "Görendir Veysel", "Canım Anam", "Ozanım", "Borani", "Şiirlerim Sazım", "Yalaka", "Adam", "Avrupa Birliği", "Zamane", "İnsan Sevgisi", "Yakındasın", "Aradım", "Sevgi Onurdur", "Öğretmenim Kitaplarım", "İhtiyarlığa Doğru" adlı şiirleridir.

İHTİYARLIĞA DOĞRU

Gönül genç de kalsa kocar her insan
 Düşer şu feleğin toruna artık
 Ne ilaç kâr eder ne çare Lokman
 İner sızıları derine artık

Dümdüz olan yollar olur hep yokuş
 Gücü yetmez eli tutmaz hiçbir iş
 Ağzında dökülür otuz iki diş
 Pus çöker gözünün ferine artık

Yüzleri buruşur bükülür beli
Bahçesinde solar açılan gülü
Susar bülbül gibi şakıyan dili
Kulak veren olmaz zarına artık

Şahin gibi yükseklerden uçarken
Rüzgârlara karşı kanat açarken
Her engeli bir çırpıda geçerken
Gözyaşı karıştır terine artık

Tutulunca yağmurlara doluya
Döner yapraksız bir kuru çalıya
Akıllıyken eş ederler deliye
Bir umudu kalmaz yarına artık

Nice yazlar görüp nice kışlamış
Ömür bağlarına fidan aşlamış
Akşam sabah gün saymaya başlamış
Boş verir dünyanın varına artık

Kimi nine olmuş kimisi dede
Tutmaz ki dizleri evine gide
Der Cefai yardım eyleye Huda
Giden gençlik gelmez yerine artık

5.5.1.4.6. Sekiz Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında sekiz dörtlükten oluşan iki şiiri bulunmaktadır. Bu şiirleri "Suç mu?", "Âşık Rıfat Kurtoğlu'na" adlı şiirleridir.

SUÇ MU?

Bu kadar cefa reva mı
 Bir cefai oldum suç mu
 Bin pişman etme adamı
 Dünya sana geldim suç mu

Her çileyi çektirirsin
 Kanlı yaşlar döktürürsün
 Böyle boyun büktürürsün
 Arada bir güldüm suç mu

Katlime yazdın fermanı
 Terse savurdun harmanı
 Kestin dizimden dermanı
 Dosta doğru geldim suç mu

Niyetimi saklamadan
 Hiçbir çıkar beklemeden
 Yalan riya eklemekten
 Bir saz alıp çaldım suç mu

Benlikle ettim cengimi
 Heder eyledim kendimi
 Yıktın dağıttın bendimi
 Aşk gölüne daldım suç mu

Yükledi hep keder çile
 Emeklerim gitti yeke
 Bir dilim ekmeği bile
 Eş dost ile böldüm suç mu

Evim barkım viran harap
 Çare derman sende Ya Rab
 İkrar verdim oldum tûrap
 Sevgide hak buldum suç mu

Cefai'ye bitmez kini
 Yaman vurur sillesini
 Zindan ettin dünü günü
 Cananı can bildim suç mu

5.5.1.4.7. Dokuz Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında dokuz dörtlükten oluşan bir şiiri bulunmaktadır. Bu şiiri, "Biz" adlı şiiridir.

BİZ

Dünya kurulmadan elest bezminde
 Beli diyenlerin bürhanıyız biz
 Saf saf olup durduk ikrar ceminde
 Kâinata Hakk'ın ihsanıyız biz

İlahi aşk ile coşup dolmuşuz
 Arayıp cananda canı bulmuşuz
 Gâhi Mecnun gâhi Leyla olmuşuz
 Aşkın çöllerinde ceylanız biz

Âşıkların yolu bir ince yoldur
 Ölmeden evvel öl nefsini öldür
 Kin ile kibiri aradan kaldır
 Muhabbet ehlinin hayranıyız biz

Helal aşımıza haram katmayız
 Deryada yüzeriz lakin batmayız
 Dinde dilde renkte ayırım gütmeyiz
 Bütün insanlığın harmanıyız biz

Erenlerin nesli sırrı paktandır
 Cahillerin sözü bize bühtandır
 Gerçek âşıklara emir haktandır
 O ulu emirin lisanıyız biz

Hünkâr Veli dergâhında post olduk
 Herkese bir gözle baktık dost olduk
 Aşkın badesini içtik mest olduk
 Kırk budakta yanan şamdanız biz

Biz gönül yaparız gönül yıkmayız
 İkrardan imandan yoldan çıkmayız
 Boz bulanık çaylar gibi akmayız
 İlimle irfanın uzmanıyız biz

Yusuf'la zindana tıklan biziz
 Mansur olup dara çekilen biziz
 Nesimi'yle kanı dökülen biziz
 Bu yolun talibi kurbanıyız biz

Yunus'la Pir Sultan bizim ulumuz
 Der Cefai pirden gelir dolumuz
 Hakk'a hakikate doğru yolumuz
 Güruhu Naci'nin kervanıyız biz

(Koygun-Özgür, 2002: 29-30)

5.5.1.4.8. On Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında on dörtlükten oluşan iki şiiri bulunmaktadır. Bu şiirleri, "Atatürk" ve "Doğa (Tabiat)" adlı şiirleridir.

ATATÜRK

Parsel parsel bölüşülmüştü vatan
Bu hazin durumu gördü Atatürk
Kuşatmıştı düşman dört bir taraftan
Çiğnetmem diyordu yurdu Atatürk

İstiklal azmiyle Samsun'a çıktı
Erzurum Sivas'tan ülkeye baktı
Ankara'ya gelip mızrağı dikti
Bir millet meclisi kurdu Atatürk

Kesin emri Kocatepe'de verdi
Hedef Akdeniz'dir ileri dedi
Şanlı ordusuyla İzmir'e girdi
Düşmanları yere serdi Atatürk

Saltanatı hilafeti kaldırdı
Karanlığa ışık olup saldırdı
Bu millete Türklüğü o bildirdi
Yiğitler yiğidi erdi Atatürk

Şevkle yüce Cumhuriyet kuruldu
Barış ilan oldu sular duruldu
Emanet Türk gençliğine verildi
Bayrağı göklere gerdi Atatürk

İlkeleri bu ulusa yön verdi
 Devrimleri bu tarihe şan verdi
 Uyuyan topluma yeni can verdi
 Yaraları bir bir sardı Atatürk

Özgürlük vatanın bağrında güldür
 Eşitlik çağdaşlık çiçekli daldır
 Öz Türkçe söyleyen dil bizim dildir
 Gönüllere sevgi ördü Atatürk

Ülküsü dünyada hem yurtta barış
 Aydın bir düşünce eşsiz bir görüş
 Bilimle teknikle ederek yarış
 İlmin meyvesini derdi Atatürk

İçte dışta düşman döner kastına
 Hainler var saldırıyor büstüne
 Güneş gibi doğdu yurdun üstüne
 Bütün insanlığa yârdı Atatürk

Bir yıldızdı kaydı hiç yeri dolmaz
 Emsali bulunmaz bir eşi gelmez
 Cefai der Atam ölmedi ölmez
 Ezelden ebede erdi Atatürk

(Koygun-Özgür, 2002: 41-42)

5.5.1.4.9. On Bir Dörtlük Olarak Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında on bir dörtlükten oluşan iki şiiri bulunmaktadır. Bu şiirleri “Sevgi ve Hoşgörü”, “Bügetli Cuma Türkmen’e” adlı şiirleridir.

BÜĞETLİ CUMA TÜRKMEN'E

Üstadından dersi iyi almışsın
 Bir mi sözün özün ile Türkmen'im
 Ayak durur iken başa dalmışsın
 Kispetinde tozun ile Türkmen'im

Çıkarsa karşına Zoranî Baba
 Onca emeklerin olur hep heba
 Evirir çevirir kor kaptan kaba
 Tuş olursun pozun ile Türkmen'im

Borani'yi dersin bir başka âlem
 Yıllar yılı çekmiş dert çile elem
 Dilinde deyişi elinde kalem
 Çizer seni yazın ile Türkmen'im

Kurtoğlu'na çatma deli mi deli
 Tepesi atarsa toplatır nalı
 Çok ozan susturur nükteli dili
 Yetemezsin sözün ile Türkmen'im

Sağıroğlu öğüt verir hisse al
 Edebinle otur edebinle kal
 Dönmek olmaz iyi düşün öyle gel
 Üzülürsün kozun ile Türkmen'im

Hasan Şen az değil haddin bildirir
 Bazen düşündürür bazen güldürür
 Perdahlanma Âşık Haydar yıldırır
 Yorulursun hızın ile Türkmen'im

Derin işler Can Yoksul'un okları
 Kul Hüseyin Fakir İsmet çokları
 Kasalarda saklı yetim hakları
 Dile getir tezin ile Türkmen'im

Âşık Mehmetler var saymakla bitmez
 Ayşe Bacı karıncayı incitmez
 Bülbül güle konar çalıda ötmez
 Seher vakti hüznün ile Türkmen'im

Gel denmeyen yere gidip kalınmaz
 Rızasız sofradan lokma alınmaz
 Bakar körler ile menzil bulunmaz
 Görmeli öz gözün ile Türkmen'im

Benlik duvarını yıkasın dostum
 Her zaman engine akasın dostum
 Gönüllere sevgi ekesin dostum
 Hoşgörüyüyle sazın ile Türkmen'im

Yunus Pir Sultanlar bizim ulumuz
 Feyiz aldık Pir'den gelir dolumuz
 Der Cefaî Hakk'a doğru yolumuz
 Destur alıp izin ile Türkmen'im

5.5.1.4.10. Beş Dize ile Oluşturulan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında beş dize ile oluşan üç şiiri bulunmaktadır. "Al Başına Çal" ve "Arıyorum" adlı şiirleri beş tane beşlikten oluşurken "Her Şeyden Önce" adlı şiiri, altı tane beşlikten meydana gelmiştir.

HER ŞEYDEN ÖNCE

İnsana her Şeyden önce
 İnsanlığı öğretmeli
 En kutsal görev bu bence
 İlmin izini gütmeli
 İnsanlığı öğretmeli

Güzel görüş güzel bakış
 Arı duru kalbe akış
 İŞlenmeli nakış nakış
 Çiğ pişmeli ham yetmeli
 İnsanlığı öğretmeli

Olmamalı tasa kayđı
 Silinmeli kötü duygu
 Hoşgörüyle sevgi sayđı
 Bilmeyeni eğitmeli
 İnsanlığı öğretmeli

Her övgüyü hak ederek
 Gönülleri pak ederek
 Cehaleti yok ederek
 Bilmeyeni eğitmeli
 İnsanlığı öğretmeli

Karanlıklar gündüz olur
 Tüm engeller dümdüz olur
 Görgüsüz kişi yoz olur
 Kini kibri terk etmeli
 İnsanlığı öğretmeli

Yanlış yolu boşlamalı
Doğruluğu aşılmalı
Cefai'den başlamalı
Aydınlığa iletmeli
İnsanlığı öğretmeli

(Koygun-Özgür, 2002: 24)

5.5.1.4.11. Farklı Şekiller Denediği Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında farklı şekiller denemeye çalıştığı iki şiiri göze çarpmaktadır. Koygun, "Ne Çare?" adlı şiirini dört tane dördlükten sonra iki dizeyle tamamlarken "Birlik Olsun" adlı şiirini ise iki tane dördlükten sonra iki dizeyle tamamlamıştır. Bunların yanı sıra "Ozan Sesleri-I" adını verdiği bölümde, yedi; "Ozan Sesleri-II" adını verdiği bölümde, on; "Ozan Sesleri-III" adını verdiği bölümde ise on bir ve "Dördlükler" adını verdiği kısımda ise bir dördlüğü yer almıştır.

BİRLİK OLSUN

Kaldırılsın şu sınırlar
Tüm uluslar birlik olsun
Işık çalsın karanlıklar
Düşünceler aydınlansın

Barış bayrağı dikilsin
Ellere kına yakılsın
Kara bulutlar çekilsin
Hak kervanı menzil alsın

Siyah da beyaz da bir can
Ne demek gâvur Müslüman

(Çorumlu Âşık Cefai)

5.5.1.5 Âşığın Yazdıkları Ölçüye ve Duraklarına Göre Şiirleri

5.5.1.5.1. Yedili Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında 7'li hece ölçüsüyle yazdığı tek şiiri, "Çağ Atladık" adlı şiiridir.

Geri geri/ sayarken	4+3
Çağ atladık/ ha gayret	4+3
Bir çıkar yol/ ararken	4+3
Çağ atladık/ ha gayret	4+3

İncelediğimiz bu şiirin durak yapısı 4+3 şeklindedir.

5.5.1.5.2. Sekizli Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında 8'li hece ölçüsüyle yazdığı otuz beş şiiri bulunmaktadır. Koygun bu şiirlerinde 5+3 ve 4+4 durak yapısını birlikte kullanmıştır. Bu şiirleri "Barış-I", "İki Deli", "Bir Gün", "Erenler", "Gamlı Gönül", "Yavaş Yavaş", "Gençliğim Ah!", "Deli miyim, Divane mi?", "Bakışın Yâr", "Âşıklar", "Gizlidir", "Her Şeyden Önce", "Şikâyetin Kime?", "Ozanım", "Arıyorum", "Şiirlerim Sazım", "Yalaka", "Suç mu?", "Ateş-i Aşk", "Adam", "Barış-II", "Zamane", "İnsan Sevgisi", "Birlik Olsun", "Al Başına Çal", "Yakındasın", "Sevgi Onurdur", "Neler Olur?", "Gider", "Gönül", "Uyan Hele Gardaş!", "Dost Olmaz", "Öğretmenim Kitaplarım", "Bir Türü", "Nerde Kaldı Ödülümüz?"

Sormadığım kul/ kalmadı	5+3
Tutmadığım dal/ kalmadı	5+3
Gitmediğim yol/ kalmadı	5+3
Gece gündüz yürüyorum	4+4
Ben kendimi arıyorum	4+4
Gâhi engin/ gâhi yüce	4+4
Dillendirdim/ hece hece	4+4
Hep benimle/ gündüz gece	4+4
Şiirlerim/ bir de sazım	4+4

Müslüm Koygun'un "Arıyorum" ve "Şiirlerim Sazım" adlı şiirlerini örnek olarak incelediğimizde 8'li hece ölçüsüyle yazdığı bu şiirlerinde 5+3 ve 4+4 durak yapısını birlikte kullandığını görmekteyiz.

5.5.1.5.3. On Birli Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiirler

Müslüm Koygun'un incelediğimiz eserleri arasında 11'li hece ölçüsüyle yazdığı altmış şiiri bulunmaktadır. Koygun bu şiirlerinde 6+5 ve 4+4+3 durak yapısını birlikte kullanmıştır. Bu şiirleri: "Kütüphane ve Kitap", "Doğa ve Ağaç", "Başkadır", "Bakışımız Var", "Dünya", "Pirdir Hünkârım", "Görendir Veysel", "Canım Anam", "Baksana-I", "Dost Sandıkların", "Sen Ol İstedim", "Karasinek", "Belirsiz", "Çırakman ile Mahzuni", "Biz", "Giden Dostlarım", "Bilemez Elbet", "Virane Oldu", "Bu Nasıl Uyku?", "Gözün Kör Olsun", "Sevgi ve Hoşgörü", "Atatürk", "Ne Güzel!", "Bu Felek", "Cefai'den Kemal Özgür'e", "Babam", "Avrupa Birliği", "Ne Çare?", "Para", "Söz Söyle", "Sanem", "Bilmedim", "Öyle Gel", "Borani", "Kalmadı", "Geç Kaldık", "Kapın Beyler", "Yaman Oldu", "Bügetli Cuma Türkmen'e", "Abdullah Ercan'a", "Âşık Rıfat Kurtoğlu'na", "Aradım", "Ne Mutlu!", "Suç Bende", "Dinletemedim", "İhtiyarlığa Doğru", "Kar Yağdı Umduğum Dağa", "Kolay mı?", "Gel", "Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi", "Sonunda", "Zehire Döndü", "Gördüm", "Yeter!", "Muhabbeti", "Baksana-II", "Bana mı Verdin?", "Benlik", "Bilirsen", "Doğa (Tabiat)" adlı şiirleridir. Bunların yanı sıra "Ozan Sesleri I-II-III", "Dörtlükler" ve "Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti" adlı tekellüm kısımlarındaki dörtlüklerinde de 11'li hece ölçüsünü 6+5 ve 4+4+3 durak yapısıyla kullanmıştır.

Saymakla tükenmez/ hikmeti işi	6+5
Uğruna canlara kıyar/ çok kişi	6+5
Herkesin hayali/ hem de bir düşü	6+5
Makam şöhret para/ ille de para	6+5
Yüce yüce/ karlı dağlar/ aşırır	4+4+3
Çoklarını/ dertten derde/ düşürür	4+4+3
Kimini ondurur/ kimini şaşırtır	6+5
Makam şöhret para/ ille de para	6+5

Tuzak kurdu/ yolumuzu/ çevirdi	4+4+3
Harmanımız/ ters yel ile/ savruldu	4+4+3
Sinemize/ ateş koydu/ kavurdu	4+4+3
Oylum oylum/ yaktı köze/ bu felek	4+4+3
Vurdu sillesini/ büktü belimizi	6+5
Tutmaz oldu/ kanadımız/ kolumuz	4+4+3
Güz ermeden/ tez kurudu/ gülümüz	4+4+3
Erdirmedi/ bahar yaza/ bu felek	4+4+3

Müslüm Koygun'un "Para" ve "Bu Felek" adlı şiirlerini örnek olarak incelediğimizde 11'li hece ölçüsüyle yazdığı bu şiirlerinde 6+5 ve 4+4+3 durak yapısını birlikte kullandığını görmekteyiz.

5.6. Âşğın Şiirlerindeki Dil ve Üslup Özellikleri

Âşık edebiyatı, dil ve üslup yönünden divan edebiyatından farklı özellikler gösterir. Bu edebiyatın beslendiği ve geliştiği çevrelerin dili ile yazı dili arasında büyük bir farklılığın olduğu muhakkaktır. Sürekli halka yakın kalan ve halkın konuşma dilinden hareketle şiirlerini söyleyen âşıkların en belirgin özelliklerinden biri de anlaşılır olmalarıdır. Böylece bu edebiyatta yüzyıllar boyu folklorla el ele Türk dilinin doğal gelişmesinde âşığa düşen görev, en iyi şekilde yapılmıştır. Âşık edebiyatı, ortak İslâm kültürü çerçevesi içinde bulunduğu için dilde Arap-Fars etkilerinden kendini tamamen kurtaramaz. Âşıklar, özellikle yabancı ögeleri millileştirmede büyük hizmetler görmüştür (Karahan, 1991: 552).

Eserlerinde yerel söylemlere ve dinî terimlere de yer verdiği görülen Müslüm Koygun'un genel anlamda halk arasında asırlardır yaygınlık kazanmış sade, anlaşılır ve açık bir dille ürünler oluşturduğu görülmektedir. Türk halkının canlı sözcük dağarcığından yararlanırken halk söyleyişlerini de eserlerinde ustaca kullanan âşık, çoğu şiirinde senli-benli bir sohbet üslubuna yer vermeye çalışmıştır. Şiirlerinde hitaplara, niteleyici sözcüklere ve gözlem unsurundan hareketle betimleyici ögelere sıklıkla yer vermiştir. Neredeyse her şiirinde halka mal olmuş deyim ve atasözlerinden de ustalıkla yararlanan Koygun, bunlarla anlatımına zenginlik katmış, söz hünerlerini sergilemiştir.

Genellikle koşma ve semai türünde oluşturduğu eserlerinde kendine has bir ezgili söylem, zengin duygu dünyası ve bunların dile getirilmesine aracılık eden sözcük yapıları kullanmayı tercih ederken oldukça titiz davranmış ve farklı bir dil evreni kurmaya çalışmıştır. Dize kırılmalarından da yararlanarak anlamın tek bir dizede tamamlanmasını engelleyen âşığın çoğu şiirinde gelenek dışına çıkıp nazmı nesre yaklaştırarak kolay bir söylem ortaya koymaya çalıştığı gözlemlenmektedir.

Üslubu dilden ayrı düşünemeyiz. Dil, göstergelerden ve bunların kullanışlarını belirleyen kurallar bütününden oluşur. Herhangi bir dil ögesinin veya bir kavramın âşığın şiirinde kazandığı anlamı değerlendirebilmek için şiirin tamamı, yani varlık nedeni gereklidir. Şiiri oluşturan dil malzemesinin şiir içinde yüklendiği işlevler, kazandığı değer ve dinleyende bıraktığı etki önemlidir. Şiir, dilin kurallarının verdiği olanaklar ölçüsünde sistem özelliği kazanır. Şiirde dilin kazandığı değerler kendi aralarında da bir ilişkiler ağı kurar. Şiirde kelimelerin yan anlamları, yüklendiği duygu ve değerler, okuyucuda uyandırdığı izlenimler, hatırlattığı, düşündürdüğü özellikler onun düz anlatımının dışındadır (Artun, 2001:116).

Âşıkların şiirlerinde kullandıkları kelime kadrosu yaşamlarının çeşitli dönemlerine, içinde buldukları duruma, şiirlerinde işledikleri konulara göre değişir. Âşıklar şiirlerinde maddi aşk, ilahi aşk, öğütleme, sevinç, ölüm vb. olaylar karşısında duygulanmaları, kahramanlık konularını, sevgili ve yurt güzelliklerini, toplumsal içerikli konuları aksayan bir durum ve kişiler üzerine taşlama ve takılmalarla sosyal içerikli konuları işlerler. Âşıklar, şiirlerinde geleneğin ortak kelime kadrosunu kullanırlar. Bunu yerel kelimelerle beslerler. Âşıklar, anlatmak istediklerini halkın anlayabileceği bir dille verirler. Âşık şiiri, söylendiği toplumun yaşama biçimine, olaylar ve durumlar karşısındaki tavrına, seslendikleri toplumun çevresine, dünyayı algılayışına ışık tutar. Ayrıca tarihsel gelişim sürecinde Türk insanının sanat beğenisinin, kimliğinin belirlenmesinde önemli rol oynar (Artun, 2001:117).

Küçük yaşında âşıklığa, saza ve söz gönül veren Koygun, senelerce bu kültür içerisinde yoğrulmuş ve aklından, gönlünden geçenleri her fırsatta sazına, sözüne dökmüştür. Âşık olan kişi, gönül ehlidir. Duygu ve düşüncelerini en saf, en ulvi şekilde dizelerine aktarmaya, kendinden yola çıkarak tüm insanlığı sevgi ve hoşgörü anlayışıyla kucaklamaya çalışır. “Âşıklar” şiirinde âşıklığı, âşıkların özelliklerini sade bir dil ve anlaşılır bir üslup eşliğinde tüm yönleriyle dile getirmeye çalışan Müslüm Koygun, âşıklığı ve âşıkları şu şekilde tarif etmektedir:

ÂŞIKLAR

Gönül bülbülü âşıklar
 Hardan gülü seçmişlerdir
 Belde belde diyar diyar
 Nice çöller geçmişlerdir

Yunup arınıp paklaşıp
 Hoşgörü ile yaklaşıp
 Sevgi ile kucaklaşıp
 Kin kibirden geçmişlerdir

Benlik kalesini yıkıp
 Daim enginlere akıp
 Haksızlığa karşı çıkıp
 Hak sancağı açmışlardır

Kimi Mecnun kimi Leyla
 Kimi çekmiş her türlü bela
 Dillerde söylenir hala
 Tas tas ağı içmişlerdir

Hem asılmış hem yüzülmüş
 Sürgün edilmiş ezilmiş
 Altın harflerle yazılmış
 Tarihlerle geçmişlerdir

Kimi civandır kimi pir
 Gel Cefai katara gir
 Kuşlar gibi özgür ve hür
 Kanatlanıp uçmuşlardır

(Koygun-Özgür, 2002: 20)

Müslüm Koygun “Biz” adlı şiirinde de âşıklıkla ilgili düşüncelerini türlü yönleriyle dile getirmeye çalışırken şiirinin dizelerinde sahip olduğu din ve tasavvuf bilgisini, coşkun

söylemler ve lirik tarzı sürdürmeye çalışarak ifade etmiştir. Âşık tarzının dışında dinî- tasavvufî söylemlere ve terimsel ifadelerle yer verdiği bu şiirinde de “Biz” diyerek âşıkları tanıtmaya, anlatmaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır.

BİZ

Dünya kurulmadan elest bezminde
Beli diyenlerin bürhanıyız biz
Saf saf olup durduk ikrar ceminde
Kâinata Hakk'ın ihsanıyız biz

İlahi aşk ile coşup dolmuşuz
Arayıp cananda canı bulmuşuz
Gâhi Mecnun gâhi Leyla olmuşuz
Aşkın çöllerinde ceylanıyız biz

Âşıkların yolu bir ince yoldur
Ölmeden evvel öl nefsini öldür
Kin ile kibiri aradan kaldır
Muhabbet ehlinin hayranıyız biz

Helal aşımıza haram katmayız
Deryada yüzeriz lakin batmayız
Dinde dilde renkte ayırım gütmeyiz
Bütün insanlığın harmanıyız biz

Erenlerin nesli sırrı paktandır
Cahillerin sözü bize bühtandır
Gerçek âşıklara emir Hak'tandır
O ulu emirin lisanıyız biz

Hünkâr Veli dergâhında post olduk
 Herkese bir gözle baktık dost olduk
 Aşkın badesini içtik mest olduk
 Kırk budakta yanan şamdanız biz

Biz gönül yaparız gönül yıkmayız
 İkrardan imandan yoldan çıkmayız
 Boz bulanık çaylar gibi akmayız
 İlimle irfanın uzmanıyız biz

Yusuf'la zindana tıklan biziz
 Mansur olup dara çekilen biziz
 Nesimi'yle kanı dökülen biziz
 Bu yolun talibi kurbanıyız biz

Yunus'la Pir Sultan bizim ulumuz
 Der Cefai pirden gelir dolumuz
 Hakk'a hakikate doğru yolumuz
 Güruh-u Naci'nin kervanıyız biz

(Koygun-Özgür, 2002: 29-30)

5.6.1. Âşığın Şiirlerindeki Anlatım Biçimleri

Âşıklar, anlatımı renklendiren kısa kalıp sözler olan alkış ve kargışları kullanırlar. Bunlarla imge, düşünce ve çağrışım zenginliği sağlarlar. Geleneksel ve yerel dil malzemesinden yeni söyleyişler yaratmaya çabalayan âşıklar, özgün üslubu yakalamaya çalışırlar. Âşıklar öğütlemeye şiirlerinde dolaylı, doğrudan ve ironik anlatım şekillerini kullanırlar. Öğütlemeye şiirleri didaktik şiirin doğasına uygun kuru bir anlatımdır. Öğütlemeye yergi kimi zaman iç içe olduğu için inceden inceye örülü imalarla dolaylı anlatımı seçerler. Bu şiirlerde söylev veren bir eda görülür. Âşıklar, mizah üsluplarında yerel ağız özelliklerini güldürücü öge olarak kullanırlar. Bu yolla dilde nükte objesini yakalarlar. Kimi zaman da över gibi görünüp yererek mizahı sağlarlar. Mizah anlatımlarında dolaylı ve dolaysız anlatım, abartma, karikatürize etme, çift anlamlı kelimeler kullanırlar. Âşıklar kimi zaman da kelimelerin uzak ve yakın çağrışımlarını kullanarak mizahı yakalarlar (Artun, 2001:118).

5.6.1.1. Öğüt ve Hitap Yoluyla Anlatım

Âşıklar, dinî ve toplumsal konularda öğüt verme, uyarma gerektiğinde bu anlatma yolunu seçerler. Bu tür anlatım biçiminde genellikle emir kipini kullanırlar (Artun 2001:119). Müslüm Koygun'un eserlerinin geneline bakıldığında öğüt ve hitap yoluyla anlatımı benimsediği görülmektedir. Âşık olmanın kendisine yüklediği sorumluluk ve bilinçle çoğu hicvî niteliğe sahip olan şiirlerinin yanı sıra sosyal, siyasal, dinî konularda da didaktik bir anlatım benimseyerek insanlara iyiyi, doğruyu, güzeli ve gerçekleri göstermeye, anlatmaya çalışmıştır. Daha güzel bir dünya ve gelecek adına insanları ve tüm toplumsal yapıyı ilgilendiren konulara temas ederek bunları bir sanatçı hassasiyetiyle yansıtmaya çalışmış, şiirleri vasıtasıyla insanlığa çeşitli mesajlar vermiştir. Bu anlatım çeşidini benimsediği şiirlerine verilecek örnekler, şunlardır:

- Barışçı ol barışçı kal / Barış için türküler çal (Koygun-Özgür, 2002: 1)
- Kütüphanelerden geçer unutmama / Bütün kapıları açar unutmama / Nice kötülükler saçar unutmama / Yanlış doğrudan seçer unutmama / Eğer bilmiyorsan bir bilene sor / Gelen gider konan göçer unutmama / Öğren iki elin olsa da kanda / Herkes ektiğini biçer unutmama / Kişi bilim ile yakalar çağı / Sanki kanatlanır uçar unutmama / Cefai bıkmadan oku bin kere / Bilgi kişi kalmaz naçar unutmama (Koygun-Özgür, 2002: 2)
- Gelin verilsin el ele / Olmasın kalleşlik hile (Koygun-Özgür, 2002: 4)
- Sabret gönül kara günler / Böyle kalmaz biter bir gün / Âh edip ağlama düne / Umutla bak yeni güne (Koygun-Özgür, 2002: 5)
- Sakın kırma filizleri fidanı / Sahip çıkıp koruyalım her yanı (Koygun-Özgür, 2002: 7)
- Herkesle oturup sohbet söz olmaz / Cahil ile gitme sakın ha yola / Başına getirir bin türlü bela (Koygun-Özgür, 2002: 8)
- Cefai özlemin özgürlük olsun / Sömürü son bulsun ağlayan gülsün / Duymayanlar duysun bilmeyen bilsin (Koygun-Özgür, 2002: 9)
- İkilikten geç birliğe gel diyen / Arasan bulursun ara bul diyen / Ele diken bele sahip ol diyen (Koygun-Özgür, 2002: 12)
- Gel beni görme el gibi / Susma lâl olmuş dil gibi (Koygun-Özgür, 2002: 19)
- Dost sandıklarını bir kez düş de gör / Ne bir selam veren olur ne gören olur (Koygun-Özgür, 2002: 21)
- Gül yüzlü sevdiğim nazlı cananım / Gönlümün sultanı sen ol istedim (Koygun-Özgür, 2002: 22)

- Kurşun gibi gelir kendini sakın (Koygun-Özgür, 2002: 23)
- İnsana her şeyden önce / İnsanlığı öğretmeli / İlmin izini gütmeli / Bilmeyeni eğitmeli / Kini kibri terk etmeli / Yanlış yolu boşlamalı / Doğruluğu aşılmalı / Aydınlığa iletmeli / İnsanlığı öğretmeli (Koygun-Özgür, 2002: 24)
- Kaç gün ömrün bilir misin / Gider geri gelir misin (Koygun-Özgür, 2002: 25)
- Kuyruktan şikâyet etme (Koygun-Özgür, 2002: 26)
- Âşıkların yolu bir ince yoldur / Ölmeden evvel öl nefsini öldür (Koygun-Özgür, 2002: 29-30)
- Gel âşık bir söz meclisi kuralım / Dostlar ile sohbet dosta hoş gelir (Koygun-Özgür, 2002: 31-32)
- Hiç kimseye hor bakma sen Cefai / Gel hakkı özünde gör sen Cefai / Muhabbetle dosta var sen Cefai (Koygun-Özgür, 2002: 34)
- İkilikten fayda gelmez / Bir ol gel ozanım bir ol / Öyle geri durma sakın / Hatır gönül kırma sakın / İnsanlıktan ırma sakın / Yâr ol gel ozanım yâr ol / Er ol gel ozanım er ol / Bülbül ol bir gül dalında / Var ol gel ozanım var ol / Der ol gel ozanım der ol / Ter ol gel ozanım ter ol / Cefai der olma köle / Hür ol gel ozanım hür ol (Koygun-Özgür, 2002: 38)
- Hoş görelim sevilelim sevelim / Her meclise sevgi ile girmeli / Büyük saygı küçük sevgi görmeli / Hoşgörüyü nakış nakış örmeli / Beyaz siyah ayırmasın insanlar / Sevgi dolsun dünya dinsin şu kanlar / Der Cefai hep el ele verelim / Sevgiyle tüm yaraları saralım / Kavgasız yeni bir dünya kuralım (Koygun-Özgür, 2002: 39-40)
- Kırk yıl oldu dostlar böyle / Ben kendimi arıyorum (Koygun-Özgür, 2002: 45)
- Kurtlar yer sürüden her ayrılanı (Koygun-Özgür, 2002: 97)
- Arsıza hayâdan ardan bahsetme / Aman boşboğaza sırdan bahsetme / Bir anadan köre nurdan bahsetme / Dipsiz desti dolmaz yoktur imkânı (Koygun-Özgür, 2002: 98)
- Kimseye hor bakma hakir de görme / Sen sen ol kimsenin kalbini kırma / Münkir münafiğa sakın yüz verme / Münafık cebinde taşır şeytanı (Koygun-Özgür, 2002: 98)
- Herkesin kapalı kaynar kazanı (Koygun-Özgür, 2002: 99)
- Doğru giden yolcuları yanıltma / Kötüleri iyi diye tanıtmama / Sefere çıkarken sakın unutma / Kışın azığını yazın abanı (Koygun-Özgür, 2002: 99)
- Derdini demeyen bulmaz dermanı (Koygun-Özgür, 2002: 100)
- Avcının umudu olmasa yelmez (Koygun-Özgür, 2002: 101)

- Kişinin aybını görmesi gibi / Bir fazilet ve de bir irfan olmaz (Koygun-Özgür, 2002: 102)
- Dalgası savmadan deniz durulmaz (Koygun-Özgür, 2002: 102)
- Üç beş söz tûtiyi bir insan kılmaz (Koygun-Özgür, 2002: 103)
- İlim savaşı zulümden yılmaz (Koygun-Özgür, 2002: 103)
- İnsan bildiğini doğru demeli / Helal kazanmalı helal yemeli / Yanda komşun aç iken tok yatılmaz (Koygun-Özgür, 2002: 104)
- Çalışmadan Tanrı verir demeyin / Emek vardır dibinde her yemeğin / Bir bedeli olmalı her emeğin / İçi boş torbayla at tutulmaz (Koygun-Özgür, 2002: 104)
- Ayinesi iştir lafa bakılmaz (Koygun-Özgür, 2002: 105)
- Azmin elinden hiçbir şey kurtulmaz (Koygun-Özgür, 2002: 105)
- Gönüle sefadır tel alışkın saz (Koygun-Özgür, 2002: 106)
- Vefasız güzeli yâr olur sanma / Her söylenen söze inanıp kanma / Görünüşe gösterişe aldanma / Ummadığın taş baş yarar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 106)
- Sırrın saklamayı bilen dostu aç / Kalleşten uzak dur cahillerden kaç / Dostlarını iyi insanlardan seç / Kişi refikinden azar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 106)
- Namert sofrasında uzanma aşa / Dost için bir post ol dost için yaşa (Koygun-Özgür, 2002: 109)
- Malını müşteri tavda iken sat / Konuşurken iyi düşün iyi tart (Koygun-Özgür, 2002: 110)
- Aç gözünü iyi tanı / Sakın incitme bir canı (Âşığın şiir defteri, “İnsan Sevgisi”)
- Kaldırılın şu sınırlar / Tüm uluslar birlik olsun (Âşığın şiir defteri, “Birlik Olsun”)
- Güllük gülistanlık yâr olmaz her gün / Kışın gelişini elbet güz söyler (Âşığın şiir defteri, “Söz Söyler”)
- Senin olsun al dünyayı / Al başına çal dünyayı (Âşığın şiir defteri, “Al Başına Çal”)
- Buram buram tütüyorsun gönlümde / Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem (Âşığın şiir defteri, “Sanem”)
- Uyan gaflet uykusundan / Gel herkese olma yakın / Gözün aç etrafa bakın (Âşığın şiir defteri, “Gönül”)
- Sayın Başkan unuttun mu / Nerde kaldı ödülümüz (Âşığın şiir defteri, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”)
- Arıtıp pak eyle gönül evini / Bağlan bir mürşide tut eteğini / Edep erkân ile bir selam ver de / Bu yolun sahibi ulu diyerek / Mürşidim Muhammet Ali diyerek / Pirim Hacı

Bektaş-i Veli diyerek / Kötü söz söyleme dile sahip ol / Her yere uzatma ele sahip ol / Harama yanaşma bele sahip ol / Yağmuroğlu sakın yüksekte uçma / Her dostum diyene sırrını açma / Ölmeden evvel öl ikrarsız göçme / Âşık bu meydana aşkla gel aşkla (Âşığın şiir defteri, “Öyle Gel”)

- Bu gönül sazının gizli perdesi / İncedir kırılır teli Borani (Âşığın şiir defteri, “Borani”)
- Zammı zam üstüne n’ola / Yapın beyler old’ olacak (Âşığın şiir defteri, “Kapın Beyler”)
- Üstadından dersi iyi almışsın / Bir mi sözün özün ile Türkmen’im (Âşığın şiir defteri, “Büğetli Cuma Türkmen’e”)
- Mütevazı saygın gönül insanı / Sende çok cevherler var Kemal Özgür (Âşığın şiir defteri, “Kemal Özgür’e”)
- Oku öğren iyi tanı / Kırıp incitme bir canı / Sevgi ile bulunur Hak / Sende mevcut sanma ırak / Sevip de hoş gören insan / Dertlilere olur derman (Âşığın şiir defteri, “Sevgi Onurdur”)
- Sen seni bil sakın bir gönül yıkma / İyilik et lakin hiç başa kakma / Rızasız sofradan uzanıp lokma / Alma dedim amma dinletemedim / Kötüleri etme kendine yakın / Davetsiz bir yere eyleme akın / Dertli Cefai’nin haline sakın / Gülme dedim amma dinletemedim (“Dinletemedim”)
- Ayrı gayrı bu kavgalar son bulsun / Gel birlik olalım bir olalım gel / Ben burada sen orda gel ayrı durma / Gerçeklerden kaçıp duyarsız olma / Danış vicdanına vebalde kalma/ İkilikten fayda olmaz kâr olmaz / Sana senden başka kimse yâr olmaz / Hedefe varmamız hiç de zor olmaz / Gel birlik olalım bir olalım gel (Âşığın şiir defteri, “Gel”)
- Birlik olup ver el ele / Uyan hele gardaş uyan (Âşığın şiir defteri, “Uyan, Hele Gardaş!”)
- Sana diyeyim gardaşım / Sakın kanma gülen yüze / Tatlı dile güzel söze / Bel bağlama oğul kıza / Kime uzatırsan eli / Yüzüstü bırakır seni / Düşme düşene dost olmaz (“Dost Olmaz”)
- Muhabbeti ehli ile etmeli / Hakikat sözlere kulak ver ey can (“Muhabbeti”)
- Benlikle kibirle Hakk’a varılmaz / Bilmez misin benlik şeytan işidir / Tanrı yapısıdır gönül kırılmaz / Gönül alan kâmindir er kişidir / Kusursuz dost arayanlar bulamaz / Kılavuzsuz yolcu menzil alamaz / Hakikat yoluna düşmeli insan / Kibir dağlarını aşmalı insan / Aşkın ocağında pişmeli insan / Aymaz olma can gözünü aç da gel / Dostluk köprüsünü beri geç de gel (“Benlik”)

- Onursuz yaşama ölsen Cefai / Gerçeğe kör bakma gör sen Cefai / Yiğidin hakkını ver sen Cefai (“Bilirsen”)
- Cefai gel düşün taşın / Kolayına kaçma işin (“Bir Türlü”)
- Bak şu manzaraya bak karşı dağa / İnceden inceye şöyle bir düşün / Yaşama sevincin ekmeğin aşın / Gözetle iyi bak önem ver ona / Çöl olmasın her ağaç yetişsin / Dallarında türlü kuşlar ötüşsün / Kanın tazelensin gönlün tutuşsun / Oku öğren böyle yazıyor kitap / Kutsal bir uğraştır böyle yazıyor sevap / Değeri ölçülmez bir nimet bize / Gözlerin feridir dermandır dize / Cefai kulak ver bu gerçek söze / Sakınam koruyalım doğayı (“Doğa”)

5.6.1.2. Doğrudan Anlatım

Âşıklar, özellikle dinî - tasavvufî şiirleri öğretici özellik taşıdığı için bu anlatım şekline başvururlar (Artun 2001: 119). Müslüm Koygun, özellikle dinî - tasavvufî şiirleri başta olmak üzere çeşitli şiirlerinde doğrudan anlatım biçimini kullanarak insanlığa telkinlerde bulunmuş, kendini anlatmaya çalışmış ve bilgiler vermiştir. Koygun’un doğrudan anlatım biçimini kullandığı şiirlerine verilecek örnekler şunlardır:

- Bağlanmasın elim kolum / Barış istiyoruz barış / Der Cefai dostluk olsun / Adalet yerini bulsun (Koygun-Özgür, 2002: 1)
- Gerçek mürşit ilimdir demiş Ata (Koygun-Özgür, 2002: 2)
- Der Cefai düştü dile (Koygun-Özgür, 2002: 4)
- Der Cefai dağlarında karınan / Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel (Koygun-Özgür, 2002: 7)
- Cefai akıp da durula idim / Erenler yolunda yorula idim (Koygun-Özgür, 2002: 8)
- Biz halkız bize güç yetirilemez / Biz hiçbir insana kötü demeyiz / Başkaldırıp karşı çıkışımız var / Tacını tahtını yıkışımız var / Çağdaş yeniliğe nakışımız var / Biz hiçbir insana kötü demeyiz / Haksızlık etmeyiz haram yemeyiz / Barışı biliriz kini sevmeyiz / Yüreklere sevgi ekişimiz var / Deniz gibi dalgalanır coşarız / Irmak gibi kabarır taşarız / Bütün engelleri çiğner aşarız / Zulüm çelik olsa büküşümüz var / İnsanlık sevgisi bizde öz duygu / Bu yolda çekmeyiz şüphe ve kaygı / Karanlığa ışık yakışımız var / İnsana insanca bakışımız var (Koygun-Özgür, 2002: 9)
- Böyle perişan çaresiz / Kaldım kara yasta gönlüm (Koygun-Özgür, 2002: 10)
- Kul Cefai senden almadı tadı / Göklere yükseldi feryadı âhı (Koygun-Özgür, 2002: 11)

- Der Cefai nice eser bıraktı (Koygun-Özgür, 2002: 13)
- Bir sel gibi deli deli / Akıp gitti gençliğim ah (Koygun-Özgür, 2002: 14)
- Gam yükümü aldım sırtıma / Yürüyorum yavaş yavaş (Koygun-Özgür, 2002: 16)
- Aradım durdum kendimi / Deli miyim divane mi (Koygun-Özgür, 2002: 18)
- Gönlümün sultanı sen ol istedim (Koygun-Özgür, 2002: 22)
- En kutsal görev bu bence (Koygun-Özgür, 2002: 24)
- Onlardan öğrendim saz ile sözü / Birinde haksıza yergiyi gördüm / Birinde yiğide övgüyü gördüm / Nice güzellikler sevgiyi gördüm / Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni (Koygun-Özgür, 2002: 28)
- Beli diyenlerin bürhanıyız biz / Saf saf olup durduk ikrar ceminde / Kâinata Hakk'ın ihsanıyız biz / İlâhi aşk ile coşup dolmuşuz / Arayıp cananda canı bulmuşuz / Gâhi Mecnun gâhi Leyla olmuşuz / Aşkın çöllerinde ceylanız biz / Ölmeden evvel öl nefsini öldür / Kin ile kibiri aradan kaldır / Muhabbet ehlinin hayranıyız biz / Helal aşımıza haram katmayız / Deryada yüzeriz lakin batmayız / Dinde dilde renkte ayırım gütmeyiz / Bütün insanlığın harmanıyız biz / O ulu emirin lisanıyız biz / Hünkâr Veli dergâhında post olduk / Herkese bir gözle baktık dost olduk / Aşkın badesini içtik mest olduk / Kırk budakta yanan şamdanız biz / Biz gönül yaparız gönül yıkmayız / İkrardan imandan yoldan çıkmayız / Boz bulanık çaylar gibi akmayız / İlimle irfanın uzmanıyız biz / Yusuf'la zindana tıklan biziz / Mansur olup dara çekilen biziz / Nesimi'yle kanı dökülen biziz / Bu yolun talibi kurbanıyız biz / Yunus'la Pir Sultan bizim ulumuz / Der Cefai pirden gelir dolumuz / Hakk'a hakikate doğru yolumuz / Güruh-u Naci'nin kervanıyız biz (Koygun-Özgür, 2002: 29-30)
- Bak kocadım gittim gençlik çağında (Koygun-Özgür, 2002: 31-32)
- Kucak açtım insanlara dost dedim / Çok şey değil biraz sevgi bekledim / Sönmesin ocaklar tütsün istedim / Susmasın bülbüller ötsün istedim / Sevenler sevgiyi tatsın istedim / İnsanlık yoluna serimi serdim / Dosta yüreğimi varımı verdim / İyiilik eyledim kötülük gördüm (Koygun-Özgür, 2002: 33)
- Taş üstünde taş kalmadı gönlümde / Zalimin zulmünden kaçamaz oldum / Ak ile karayı seçemez oldum / Derdimi kimseye açamaz oldum / Esti samyelleri soldurdu gülüm / Döküldü yaprağım büküldü belim / Kalmadı mecalim perişan hâlîm (Koygun-Özgür, 2002: 35)
- Döndük uyanmadık bu nasıl uyku / Sandık uyanmadık bu nasıl uyku / İyi dedik sağır dilsiz bet huya / Bandık uyanmadık bu nasıl uyku / Kurdu çoban ettik sürüye kattık

/ Kadere talihe feleğe çattık / Cefai uyanmaz uykuya daldık / Yandık uyanmadık bu nasıl uyku (Koygun-Özgür, 2002: 36)

- Feryat figan ettim asla duymadın / Ayaklar altında kaldım aymadın / Çok özledim imdadıma gelmedin / Yoksa beni adamdan mı saymadın / Derdim nedir hâlim nice bilmedin (Koygun-Özgür, 2002: 37)
- Der Cefai hep el ele verelim / Sevgiyle tüm yaraları saralım (Koygun-Özgür, 2002: 39-40)
- Çiğnetmem diyordu yurdu Atatürk / Hedef Akdeniz'dir ileri dedi / Cefai der Atam ölmedi ölmez (Koygun-Özgür, 2002: 41-42)
- Ben kendimi arıyorum / Aşka düşmeseydim keşke / Bir mum gibi eriyorum / Gece gündüz yürüyorum / Çok körlendim çok bilendim / Toza toprağa bölendim / İnce elekten elendim / Her kılığa giriyorum / Ustamdan dersimi aldım / İrfan pınarından doldum / Böyle dönüp duruyorum (Koygun-Özgür, 2002: 45)
- Doğruluk hazine der Kemal Özgür (Koygun-Özgür, 2002: 46)
- Benim sermayem servetim / Şiirlerim bir de sazım / Dillendirdim hece hece / Derdimi onlara döktüm / Kimi doldum kimi aktım / Emek verip zahmet çektim / Muhannete etmem minnet / Cefai ozanlık yönüm / Her birinde var bir anım / Erbabına armağanım / Şiirlerim bir de sazım (Âşığın şiir defteri, “Şiirlerim Sazım”)
- Der Cefai anlar arif / Layıgıdır bu tarif (Âşığın şiir defteri, “Yalaka”)
- Kolay değil yokluğuna alışmak / Sensizlik boynumu büküyor babam (Âşığın şiir defteri, “Babam”)
- Der Cefai çoktan kirlendi masa (Âşığın şiir defteri, “Avrupa Birliği”)
- Der Cefai güzel barış (Âşığın şiir defteri, “Barış-II”)
- Bir cefai oldum suç mu / Dünya sana geldim suç mu / Arada bir güldüm suç mu / Dosta doğru geldim suç mu / Bir saz alıp çaldım suç mu / Benlikle ettim cengimi / Heder eyledim kendimi / Aşk gölüne daldım suç mu / Emeklerim gitti yele / Eş dost ile böldüm suç mu / Evim barkım viran harap / İkrar verdim oldum türap / Sevgide hak buldum suç mu / Cananı can bildim suç mu (Âşığın şiir defteri, “Suç mu?”)
- Der Cefai budur yönüm / Hiç kimseye yoktur kinim / Hem imanım hem de dinim (Âşığın şiir defteri, “İnsan Sevgisi”)
- Çaresizim yolum çıkmaza düştü / Böyle perperişan kaldım ne çare / Yitirdim aklımı görenler şaştı / Bir mecnun divane oldum ne çare / Saçımı başımı yoldum ne çare / Yüreğimde yağ kalmadı eridi / Gönlümün bağıni duman bürüdü / Cefai gönlümce

bacam tütmedi / Sargı sardım yaram merhem tutmadı / Ben bittim tükendim çilem bitmedi / Her gün yüz bin kere öldüm ne çare (Âşığın şiir defteri, “Ne Çare?”)

- Der Cefai bu gerçeği bilenler / Toprak olup gitti onca gelenler (Âşığın şiir defteri, “Söz Söyler”)
- Bir gün süremedim sefa (Âşığın şiir defteri, “Al Başına Çal”)
- Buram buram tütüyorsun gönlümde / Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem / Umutla beklerim gelen yarını (Âşığın şiir defteri, “Sanem”)
- Yatma dedim sana gönül / Katma dedim sana gönül / Çekemem bunca nazını / Tutma dedim sana gönül / Suskun bir bülbüle döndüm / Viran bağda güle döndüm / Yana yana küle döndüm / Tütme dedim sana gönül / Yutma dedim sana gönül / Etme dedim sana gönül (Âşığın şiir defteri, “Gönül”)
- Cefai der korkup pısmam / Bu kadarcık deyip kesmem / Hakkımı almadan susmam (Âşığın şiir defteri, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”)
- Ağlattın mı güldürdün mü bilmedim / Yaşattın mı öldürdün mü bilmedim / Yandırdın mı söndürdün mü bilmedim / Cefai’ye kara ettin çağını / Erittirdin yüreğimin yağını / Derdirdin mi soldurdun mu bilmedim (Âşığın şiir defteri, “Bilmedim”)
- İkrar verdik dedik beli Borani / Nakış nakış perdesinde kolum var / Seda veren mızrabında elim var / Bülbül gibi figanım var gülüm var (Âşığın şiir defteri, “Borani”)
- Ne günlere kaldık ne hâle düştük / Cahil cühelanın elinden şaştık / Körleri kılavuz ettik yürüdük / Duman olduk nice dağı bürüdük / Yel esmeden bir kar gibi eridik (Âşığın şiir defteri, “Kalmadı”)
- Dur demedik zaman geçti geç kaldık (Âşığın şiir defteri, “Geç Kaldık”)
- Der Cefai Hakk’a doğru yolumuz (Âşığın şiir defteri, “Bügetli Cuma Türkmen’e”)
- Hakkı hakikati getirdik dile / Atıyorlar bize taşı Kurtoğlu (Âşığın şiir defteri, Âşık Rıfat Kurtoğlu’na”)
- Sen gönlümde sultanımsın / Bana benden yakınsın (Âşığın şiir defteri, “Yakındasın”)
- İnsanlığa giden yolu aradım / Dostluğa uzanan eli aradım / Özde sözde doğru dili aradım / Seher vakti esen yeli aradım / Ateşsiz ocakta tüter yanarım / Ağustosta buz tutarım donarım / Dert ortağım sevdam gönül pınarım / Sazımda perdeyi teli aradım / Çınar iken çekirdeğe sığımdım da / Bulutlarla gökyüzüne ağdım da / Yağmur olup yeryüzüne yağdım da / Deryalara akan seli aradım / Has bahçe içinde gülü aradım / Mecnun’un gezdiği çölü aradım (Âşığın şiir defteri, “Aradım”)

- Gel gönül ben sana bu kadar gafil / Olma dedim amma dinletemedim / Her olur olmazla oturup orda / Kalma dedim amma dinletemedim / Rızasız sofradan uzanıp lokma / Alma dedim amma dinletemedim / Gel vefasız güzellerin peşinde / Yelme dedim amma dinletemedim / Dertli Cefai'nin hâline sakın / Gülme dedim amma dinletemedim (“Dinletemedim”)
- Bir aciz kulundum mürüvvete geldim / Bağışla sultanım suç bende benden (Âşığın şiir defteri, “Suç Bende”)
- Der Cefai bu gerçeğe erenden / Hani ya kim kaldı bunca gelenden (Âşığın şiir defteri, “Gördüm”)
- Der Cefai yardım eyleye Hüda / Giden gençlik gelmez yerine artık (“İhtiyarlığa Doğru”)
- Kar yağdı umduğum dağa neyleyim / Bir beş değil hangisini söyleyim / Bülbül gibi figandayım inlerim / Gam kasavet ile bitti günlerim (“Kar Yağdı Umduğum Dağa”)
- Cefai der zarar aynı kâr aynı / Gel birlik olalım bir olalım gel (“Gel”)
- Der Cefai sonu hep hüsrân olur (“Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”)
- Der Cefai özgürlüğün kastına (“Sonunda”)
- Bozuldu düzenim kalmadı tadım / Yediğim içtiğim zehire döndü (“Zehire Döndü”)
- Doymadan usandım dünya ben sana / Oldun şu başıma dar gayri yeter / Zevkini sefanı istemem daha / Yandım oylum oylum nar gayri yeter / Sanki bir zindanda kalmış gibiyim / Ateşsiz ocakta yanmış gibiyim / Daha doğmadan ölmüş gibiyim / Cefai der sonu boş imiş meğer / Verdiğin bir candır al gayri yeter (“Yeter!”)
- Muhabbet Muhammed Ali sevdiğim / Tatlıdır sohbeti dili sevdiğim (“Muhabbeti”)
- Bilemedik biz bir türlü / Dolamadık biz bir türlü / Kalamadık biz bir türlü / Bulamadık biz bir türlü / Köle olduk ağa beye / Gülemedik biz bir türlü / Alamadık biz bir türlü (“Bir Türlü”)

5.6.1.3. Tahkiye Yoluyla Anlatım

Bu anlatım biçiminde âşık okuyucuyla anlatıcı arasına girerek okuyucunun dikkatini çekmeye çalışır. Her şeyi anlatan ve yaşananlarla ilgili bilgi veren konumunda olan âşık, okuyucunun dikkatini anlatıcı üzerine yoğunlaştırmak için çaba sarf eder.

Âşıklar, dünyanın yaratılışı ve peygamberlere ait kıssaların anlatılışında ve destanlarda tahkiye (hikâye etme) anlatım şekline başvururlar (Artun 2001: 120). Müslüm Koygun'un tahkiye yoluyla anlatıma yer verdiği şiir örnekleri şunlardır:

- Yesevi Sultan'dan destur alınca / Horasan'dan Rumeli'ne gelince / Ol Karahöyük'ü vatan bilince / Nice kerametın vardır hünkârım (Koygun-Özgür, 2002: 12)
- Bakar körler ona kör âşık demiş / Gönül gözü görendir Veysel / Ne bir can incitmiş ne haram yemiş / Gerçekler sırrına erendir Veysel / Mihman olmuş iki kapılı hana / Aşk ile bağlanmış dosta canana / Selam salmış Sivralan'dan her yana / Diyar diyar gezmiş sazı elinde / Bülbüle söylemiş güle söylemiş / Dağlara söylemiş yele söylemiş / Uzun ince giden yola söylemiş / Sadık yârim demiş kara toprağa / Damgasını vurmuş koca bir çağa (Koygun-Özgür, 2002: 13)
- Hem asılmış hem yüzülmüş / Sürgün edilmiş ezilmiş / Altın harflerle yazılmış / Tarihler geçmişlerdir (Koygun-Özgür, 2002: 20)
- Parsel parsel bölüşülmüştü vatan / Bu hazin durumu gördü Atatürk / Kuşatmıştı düşman dört bir taraftan / Çiğnetmem diyordu yurdu Atatürk / İstiklal azmiyle Samsun'a çıktı / Erzurum Sivas'tan ülkeye baktı / Ankara'ya gelip mızrağı dikti / Bir millet meclisi kurdu Atatürk / Kesin emri Kocatepe'de verdi / Hedef Akdeniz'dir ileri dedi / Şanlı ordusuyla İzmir'e girdi / Düşmanları yere serdi Atatürk / Saltanatı hilafeti kaldırdı / Bu millete Türklüğü o bildirdi / Bayrağı göklere gerdi Atatürk / Yaraları bir bir sardı Atatürk / Gönüllere sevgi ördü Atatürk (Koygun-Özgür, 2002: 41-42)
- Yalancının akşam yakılan mumu / Yatsıya dek zar zor yanar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 107)
- Ululardan kalmış sözdür dost başa / Düşmansa ayağa bakar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 109)
- Giyime kuşama kanma kepenek / Altında bir nice er var demişler (Koygun-Özgür, 2002: 109)
- Yanlış yola gitmez tutan nasihat / Tutmayan musibet tutar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 110)
- Tedbir yoksa tedbir kentleri vurur / Nehirler denize akar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 110)
- Muhannet dediğin bir yağmur olsa / Kendi tarlasına yağar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 111)

- Çünkü deveciyle gülüp konuşan / Kapısını yüksek açar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 111)
- Birin yer de biri bakarsa eğer / Kıyamet orada kopar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 112)
- Ancak kurulur bir ev bark eş ile / Bir tek taştan olmaz duvar demişler (Koygun-Özgür, 2002: 112)
- Her köşeye kurmuş ağı / Her şeyini etmiş pazar (Âşığın şiir defteri, “Adam”)
- Toz dumana katmış gider / Kurt sürüyü gütmüş gider / Bülbülüm der ötmüş gider / Haramiler yolu kesti / Kimi vurdu kimi astı / Çakal hırlar aslan pıştı / Yılan fili yutmuş gider / Köşeleri tutmuş gider / Onurunu satmış gider / Din imanını satmış gider (Âşığın şiir defteri, “Zamane”)
- Leyla’sı Mecnun’u çöllere saldı / Kerem Aslı için yanıp kül oldu (Âşığın şiir defteri, “Sanem”)
- Yıllarca özgürlük için vuruşmuş / İnsanlıkta en yüceye erişmiş (Âşığın şiir defteri, “Abdullah Ercan’a”)
- Nebiler veliler bunca ermişler / Erler evliyalar nice dervişler / El ele el Hakk’a bağlı demişler (“Ne Mutlu!”)
- İnsanlık düşmanı kanlı katiller / İnsanlığı öldürdüler sonunda / Mertleri susturup kolun bağlayıp / Namertleri güldürdüler sonunda / Helal haram demediler yediler / Çoklarını boynu bükük kodular / Kuru bulutlara umut dediler / Çiçekleri soldurdular sonunda (“Sonunda”)
- Kimi düşmüş eli darda / Kimi meyhanede barda / Gül dalına konmuş karga / Bülbülüm der ötmüş gider (“Gider”)
- Bozuldu düzenim kalmadı tadım / Yediğim içtiğim zehire döndü / Kan ile karıştı göz pınarlarım / Bir eser kalmadı güzel günümden / Çekildi sevenler bir bir yanımdan / Felek usandırdı tatlı canımdan / Kime derdim diyem kime varayım / Onulmaz yarayı nasıl sarayım / Destan oldum düştüm dillerden dile / Muhtaç kaldım nice muhannet kula / Bütün emeklerim gitti bir pula / Sermayem servetim sıfıra döndü / Utuldum elimde kozum kalmadı / Baharım kış oldu yazım kalmadı / Dünyada yaşamda gözüm kalmadı / Der Cefai yolum ahire döndü (“Zehire Döndü”)
- Dünya sana yaşamaya gelenden / Çokları bin pişman gülen az gördüm / Nedendir niçindir aklım ermedi / Herkeste bir başka türlü poz gördüm / Nice kanlı nice kinli göz

gördüm / Cefai der bu gerçeği bilenden / Hani ya kim kaldı sana gelenden / Dost
görünüp yüzlerime gülenden / Ardım sıra dedikodu söz gördüm (“Gördüm”)

5.6.1.4. Delil ve İspat Yoluyla Anlatım

Âşıklar, dinî - tasavvufî şiirlerinde düşüncelerini ayet, hadislerle takviye etme yoluyla anlatmak istediklerinde, bu anlatım yolunu seçerler (Artun 2001: 120). İktibas sanatının sıklıkla görüldüğü bu anlatım yoluyla âşık, anlattıklarına inandırıcılık katmayı amaçlar. Müslüm Koygun’un şiirleri incelendiğinde “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabındaki “Biz” adlı şiirinin ilk dördlüğünde bu anlatım yoluna başvurduğu görülmektedir.

Dünya kurulmadan **elest bezminde**

Beli diyenlerin bürhanıyız biz

Saf saf olup durduk ikrar ceminde

Kâinata Hakk’ın ihsanıyız biz

5.6.1.5. Betimleme (Tasvir Etme) Yoluyla Anlatım

Görme duyusunun ve gözlemin ön planda tutulduğu bu anlatım biçiminde âşık varlıkların ayırt edici özelliklerinden hareketle eserlerinde niteleyici ifadelere sıklıkla yer vererek anlattıklarını bir nevi sözcükler vasıtasıyla resmeder. Kimi zaman köyünü, kimi zaman sevdiği kadını, kimi zaman da şiirinde konu edindiği herhangi bir varlığı tüm özellikleriyle yansıtmayı amaçlayan âşıklar, özellikle güzellemelerinde bu anlatıma yer vermişlerdir. Müslüm Koygun da şiirlerinde betimleme yoluyla anlatım tekniğine yer vererek anlattıklarının okurun gözünde bu anlatım yoluyla canlanmasını sağlamaya çalışmıştır. Koygun’un betimleme yoluyla anlatım tekniğinden yararlandığı şiir örnekleri şunlardır.

- Yiğitler naralar atsın / El ele halaylar tutsun (Koygun-Özgür, 2002: 1)
- Biri uzun biri kısa / Biri kambur biri köse (Koygun-Özgür, 2002: 4)
- Her mevsimde ayrı güzel görünen / Nakış nakış renkten renge bürünen / Der Cefâî dağlarında karınan / Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel (Koygun-Özgür, 2002: 7)
- Güzeller güzeli meleğe benzer / Emsali bulunmaz bir canım anam (Koygun-Özgür, 2002: 15)
- Ceylan gözlüm selvi boylum / Eşi yok anadan soylum (Koygun-Özgür, 2002: 19)

- Gerdan kırar kuyruk sallar / İyi yapar kur yalaka / Şık giyinir pek de zarif (Âşığın şiir defteri “Yalaka”)
- Sermayesi kara para / Eli kara yüzü kara (Âşığın şiir defteri, “Adam”)
- Pamuk ellerini cennet yüzünü / Tatlı dillerini deniz gözünü (Âşığın şiir defteri, “Sanem”)
- Çorum’da yetmişlik bir delikanlı / Siyah saçlar beyazlara karışmış (Âşığın şiir defteri, “Abdullah Ercan’a”)
- Dümdüz olan yollar olur hep yokuş / Ağzında dökülür otuz iki diş / Yüzleri buruşur bükülür beli / Bahçesinde solar açılan gülü (İhtiyarlığa Doğru)
- Yazın başka güzel başkadır kışın / Serin yaylaları engin ovası / Canlara can katar suyu havası / Kovuğunda kurdun kuşun yuvası / Yeşile bezenmiş ardıç çam meşe / Selam durur doğan batan güneşe / Bir başka güzeldir her yan her köşe / Baharı müjdeler çiçekler güller / Çağlayarak akar ırmaklar seller / Balıklara vatan denizler göller / Nice güzellikler sunar insana / Turnaları ile toyları ile / Dereleri ile çayları ile / Sahilleri ile koyuları ile / Sakınalım koruyalım doğayı (“Doğa”)

5.6.2. Âşığın Şiirlerindeki Konuşma Dili ve Ağız Özellikleri

Sanatı ve sanatçıyı içinde bulunduğu coğrafyadan, toplumdan ve sosyal ortamdan ayrı düşünmek mümkün değildir. Sanatkârlar, ait oldukları kültür dairesi ekseninde hareket ederek sanatlarını ortaya koymaktadır. Halk deyişlerini ve söyleyiş özelliklerini ustalıkla kullanan ve bunları eserlerine münasip bir şekilde taşımayı başarabilen âşıklar, halka halkın sesiyle seslenebilmek gibi bir ustalık göstererek halk şiirinde doğal ve samimi bir anlatımı yakalamaya çalışırlar.

Âşıkların çoğunluğu, ağıdalı terkiplere yer vermeyen halkın sade dilini kullanmışlardır. İçlerinde halkın sade dilini çok güzel kullanarak Türkçeye yeni anlatım yollarını açan büyük âşıklar vardır. Türk dilinin canlılığının korunmasında ve yayılıp gelişmesinde halk şiirinin büyük payı olmuştur. Heceyi büyük ölçüde kullanmışlardır. Divan şiiri çerçevesinde yaşayıp divancıların dilinden etkilenenlerin kullandığı aruz ölçüsü adeta bir hece bozmasıdır. Âşıklar, duraklara fazla dikkat etmemişlerdir. Onların hece ölçüsü, parmak hesabıdır. Âşık şiirinde beste, veznin eksiklerini kapatır. Âşıklar, heceyi büyük ustalıkla kullanmışlardır (Başgöz, 1968: 14).

Sanatçıyı içinde bulunduğu dönemden ve toplumsal yapıdan ayrı düşünmek mümkün değildir. Âşıklar da elbette ki içinde doğup büyüdüğü, asırlardır varlık sürdürdüğü coğrafyanın, toplumsal ve kültürel yapının özelliklerini eserlerine sindirmişlerdir. Yerel deyiş ve söyleyişlerin, halk ağzına ait farklı kullanımların sıklıkla yer aldığı âşık şiirinde bu durum o yörenin, kültürün tanıtılmasında da aktif rol oynamaktadır.

Müslüm Koygun'un da birçok şiirinde Çorum ve çevresine ait ağız özelliklerine ve halk deyişlerine rastlamak mümkündür. Çorum ağzı ve halk deyişlerine hâkimiyeti ve gelişmiş sözcük dağarcığıyla eserlerini oluşturan Koygun, dilimize artık yerleşmiş ve halk arasında yaygın kullanıma sahip ifadelere çoğu şiirinde yer vermiştir. Müslüm Koygun, kimi şiirlerinde halk söyleyişlerine, Çorum ağzına ait kimi kullanımlara yer verirken Çorum kültürünü ve ağız özelliklerinin yalnızca yerel çapta değil; eserleri vasıtasıyla tüm ülkede duyurulmasını sağlamıştır. Âşığın yayımlanan şiir kitabı ve kendi şiir defterinde yer alan şiirlerini incelediğimizde ağız özellikleriyle ilgili yer alan örnekler şu şekildedir:

Müslüm Koygun'un "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan "Şiirlerim Sazım" şiirinin ikinci dördlüğünün ilk dizesinde kimi zaman, bazen, ara sıra gibi anlamlara gelen ve "gâh ve kâh" şeklinde de yazılabilen Farsça sözcükleri hem 8'li hece ölçüsünü sağlayabilmek hem de halk ağzından yararlanabilmek amacıyla "gâhi" şeklinde kullandığını görmekteyiz.

Gâhi engin **gâhi** yüce

Dillendirdim hece hece

Hep benimle gündüz gece

Şiirlerim bir de sazım

Âşığın "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan "Nerde Kaldı Ödülümüz?" adlı şiirinin beşinci dördlüğünün ilk dizesindeki "pısmak" sözcüğü, Çorum ağzında "korkudan sinmek, saklanmak, büzülmek, ses çıkarmamak" anlamına gelmektedir. (Gösterir, 2015: 320). Âşığın bu dizesinde "pusmak" sözcüğünün Çorum ağzında sıklıkla kullanılan şekli olan "pısmak" ifadesine yer verdiği görülmektedir. Müslüm Koygun, bu kullanıma çeşitli şiir örneklerinde de yer vermiştir.

Cefai der korkup **pısmam**
 Bu kadarcık deyip kesmem
 Hakkımı almadan susmam
 Nerde kaldı ödülümüz

Müslüm Koygun'un, "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan bir başka eser olan "Bügetli Cuma Türkmen'e" adlı şiirinin altıncı dördlüğünün üçüncü dizesinde sözlük anlamı "parlatma, parlama" anlamında kullanılan "perdah" sözcüğüne yer verdiği görülmektedir. Perdah sözcüğü, âşığın bu şiirinde ise halk ağzındaki kullanım şekli olan "kendine fazla güvenme, kendinle çok övünme" gibi bir anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

Hasan Şen az değil haddin bildirir
 Bazen düşündürür bazen güldürür
Perdahlanma Âşık Haydar yıldırır
 Yorulursun hızın ile Türkmen'im

Müslüm Koygun'un "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabındaki "Canım Anam" adlı şiirin beşinci dördlüğünün son dizesindeki "domur domur" ifadesi, Çorum ağzında "damla damla ter ya da su" anlamında kullanılmaktadır (Gösterir, 2015:113).

Yuvamıza temel oldu taş oldu
 Babama her zaman sadık eş oldu
 Hem sırdaşı oldu hem yoldaş oldu
 Döktü **domur domur** ter canım anam

Âşığın "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabındaki "Yavaş Yavaş" adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün son dizesindeki "ırıyorum" sözcüğü, Çorum ağzında "uzaklaşmak, uzamak, ara açılmak" anlamında kullanılan bir ifadedir (Gösterir, 2015: 211).

Geceler dert günler çile
 Gözyaşımı kimler sile
 Ben kendi kendimden bile
Irıyorum yavaş yavaş

Koygun'un "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabındaki "Gençliğim Ah!" adlı şiirinin ikinci dördlüğünün ikinci dizesinde yer alan "şelek" sözcüğü, Çorum ağzında "kelek, ham kavun" anlamına gelirken sözcüğün bir diğer anlamı da şiir örneğinde de kastedildiği gibi "sırtta taşınan yük" anlamında kullanılmaktadır (Gösterir, 2015: 356).

Hiç duymadı dileğimi
Yükledi dert **şeleğimi**
Bükülmeyen bileğimi
Büküp gitti gençliğim ah

Âşığın "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan "Dinletemedim" adlı şiirindeki dördlüklerinin son dizesinde "ama" bağlacını halk ağzında olduğu gibi "amma" şeklinde ifade ettiği görülmektedir. Aynı kullanım, "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabındaki "Karasinek" adlı şiirinin beşinci dördlüğünün ilk dizesinde de göze çarpmaktadır. "Dinletemedim" adlı şiirin üçüncü dördlüğünün ilk dizesindeki "döş" sözcüğü, Çorum ağzında "göğüs, sine, bağır" anlamında kullanılmaktadır. Aynı dördlüğün son dizesinde yer alan "yelme" ifadesi ise Çorum ağzında "bir işin, bir şeyin, birinin peşinde koşturmak, uğraşmak" anlamına gelen "yeldirmek" sözcüğünün kullanım şeklidir (Gösterir, 2015: 414).

Gel gönül ben sana bu kadar gafil
Olma dedim **amma** dinletemedim
Her olur olmazla oturup orda
Kalma dedim **amma** dinletemedim

Yazacak çok şey var **amma** ve lakin
Ne olur ne olmaz olmalı sakın
Bu nasıl bir düşman bu nasıl bir kin
Karasinek teslim aldı Çorum'u

İnsaf olmaz zalimlerin **döşünde**
Ağu vardır muhannetin aşında
Gel vefasız güzellerin peşinde
Yelme dedim amma dinletemedim

"Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabında yer alan "Gizlidir" adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün üçüncü dizesinde halk ağzında "istenilen anda" anlamına gelen "ha deyince" ifadesi ve beşinci dördlüğünün son dizesinde halk ağzında çok güzel, çok iyi anlamında kullanılan "yahşi" sözcüğüne yer verilmiştir.

Kaç gün ömrün bilir misin
 Gider geri gelir misin
Ha deyince ölür müsün
 Orda bir zaman gizlidir

Varlık yokluk içindedir
 Azlık çokluk içindedir
 Açlık tokluk içindedir
Yahşide yaman gizlidir

Âşığın “Uyan Hele Gardaş!” adlı eserinde ise kardeş sözcüğünün halk arasındaki yaygın kullanımını olan “gardaş” sözcüğü, tüm dördlüklerde ve şiirin başlığında yer almıştır. Âşığın şiirinde “kardeş” ve “kalmışsın” sözcüklerine bunların halk ağzındaki kullanımları olan “gardaş” ve “galmışsın” şeklinde yer verildiği görülmektedir. Çorum ağzında “k” ünsüzünün sözcük ya da cümlede “g” şeklinde sesletimi yaygın bir kullanıştır. Dördlüklerde yer alan ve bağlaç görevinde kullanılan “hele” sözcüğü de halk ağzında yaygın bir kullanıma sahiptir.

Bitsin çektiğin çileler
 Uyan **hele gardaş** uyan
 Sömürdü bizi keneler
 Uyan **hele gardaş** uyan

El gider yıldıza aya
 Haklarını saya saya
 Sen niçin **galmışsın** yaya
 Uyan **hele** gardaş uyan

Koygun’un “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Dünya” adlı şiirinin üçüncü dördlüğünün son dizesindeki “dermek” sözcüğü, halk ağzında “bir araya getirmek, derlemek, toplamak, devşirmek” anlamında kullanılan bir ifadedir.

Cefai’ye kara ettin çağını
 Erittirdin yüreğimin yağını
 Filiz filiz açan gönül bağımı
Derdirdin mi soldurdun mu bilmedim

Müslüm Koygun’un “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Ozanım” adlı şiirinin ikinci dördlüğünün üçüncü dizesinde halk ağzında “uzaklaşmak” anlamında kullanılan “ıramak” ifadesi “ırma” şeklinde yer almıştır. Aynı şiirin altıncı dördlüğünün üçüncü dizesinde yer alan “domur domur” ifadesi ise yine Çorum ağzında “damla damla ter ya da su” anlamında kullanılmaktadır (Gösterir, 2015:113).

Öyle geri durma sakın
 Hatır gönül kırma sakın
 İnsanlıktan **ırma** sakın
 Yâr ol gel ozanım yâr ol

Geçer günler biter ömür
 Ne ferman dinler ne emir
 Alınlarda **domur domur**
 Ter ol gel ozanım ter ol

Koygun'un "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabında yer alan "Âşıklar" adlı şiirinin ikinci dörtlüğünün ilk dizesindeki "yunup" sözcüğü, Çorum ağzında "yıkanmak, temizlenmek" anlamında kullanılan bir ifadedir (Gösterir, 2015:424).

Yunup arınıp paklaşıp
 Hoşgörü ile yaklaşıp
 Sevgi ile kucaklaşıp
 Kin kibirden geçmişlerdir

Âşığın "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabında yer alan "Giden Dostlarım" adlı şiirinin son dörtlüğünün ilk dizesindeki "üttü" sözcüğü, halk ağzında "oyunda yenerek bir şey kazanmak" anlamında kullanılan bir sözcüktür (Gösterir, 2015: 390). Bu sözcüğün halk ağzında ve çeşitli eserlerde "utmak" şeklinde kullanımı da mevcuttur.

Cefai kaybetti onlar hep **üttü**
 Farkına varmadan bir ömür gitti
 Bu dava yargısız infazla bitti
 Dostlar darağacımı kurup gittiler

Müslüm Koygun'un "Neler Olur?" adlı şiirin ikinci dörtlüğünün son dizesinde geçen "yekinmek" ifadesi Çorum ağzında "kalkmaya ya da bir eylem yapmaya davranmak" anlamında sıklıkla kullanılan bir ifadedir (Gösterir, 2015: 413).

Kervan menzile varınca
 Haklı hakkımı alınca
 Uyuyan dev uyanınca
 Bir **yekinse** neler olur

Âşığın “Zehire Döndü” adlı şiirinin üçüncü dördlüğünün ilk dizesinde “diyeyim” sözcüğünün ölçü gereği halk ağzındaki kullanım şekli olan “diyem” şeklinde yer aldığı görülmektedir.

Kime derdim **diyem** kime varayım
 Onulmaz yarayı nasıl sarayım
 Bülbüller şakıyan gönül sarayım
 Yıkık dökük viran şehire döndü

Müslüm Koygun’un “Gider” adlı şiirinin ilk dördlüğünün üçüncü dizesinde yer alan “tevir tevir” ikilemesi Çorum ağzında “çesit çesit, biçim biçim” anlamında kullanılmaktadır (Gösterir, 2015: 372).

Bir acayıp oldu devir
 Karınca fil yutmuş gider
 Moda çıktı **tevir tevir**
 Herkes bir yol tutmuş gider

Müslüm Koygun’un “Dost Olmaz” adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün ilk dizesinde yer alan “emmi” sözcüğü, Çorum ağzında “amca” anlamında kullanılırken “gardaş” sözcüğü de kardeş anlamında kullanılan bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır (Gösterir, 2015: 372).

Emmi dayı **gardaş** bacı
 Hepsi de olur yabancı
 Tatlı iken olur acı
 Düşme düşene dost olmaz

Müslüm Koygun’un “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan “İhtiyarlığa Doğru” adlı şiirinin ilk dördlüğünün ikinci dizesinde yer verdiği “tor” sözcüğü, Çorum ağzında “ağ, balık ağı” anlamında kullanılan bir sözcüktür (Gösterir, 2015: 380).

Gönül genç de kalsa kocar her insan
 Düşer şu feleğin **toruna** artık
 Ne ilaç kâr eder ne çare Lokman
 İner sızıları derine artık

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Bu Nasıl Uyku?” adlı şiirinin ikinci dördlüğünün üçüncü dizesindeki “yavan” sözcüğü Çorum ağzında “tatsız yiyecek” anlamında kullanılmaktadır (Gösterir, 2015: 410). Aynı dördlüğün son dizesinde yer alan “bandık” sözcüğü, Çorum ağzında çeşitli anlamlara gelirken bu şiirde de yaygın kullanımı olan “lokmayı yemeğin suyuna sokmak” anlamında kullanılmıştır (Gösterir, 2015: 32).

İyi dedik sağır dilsiz bet huya
 Böyle gelmiş böyle gider diye
 Şükreleyip **yavan** ekmeği suya
Bandık uyanmadık bu nasıl uyku

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabındaki “Arıyorum” adlı şiirin dördüncü beşliğinin ikinci dizesinde “Toza, toprağa bölendim.” ifadesindeki “bölenmek” sözcüğü, Çorum ağzında “bulanmak” anlamında kullanılmaktadır (Gösterir, 2015: 49).

Çok körlendim çok bilendim
 Toza toprağa **bölendim**
 İnce elekten elendim
 Her kılığa giriyorum
 Ben kendimi arıyorum

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabındaki “Kemal Özgür ile Cefai’nin Sohbeti (Söyleşme)” bölümünde yer alan yedinci dördlüğün ikinci dizesindeki “cücük” sözcüğü, Çorum ağzında “kümes hayvanlarının yavrusu, civciv, kuş yavrusu” anlamında kullanılmaktadır (Gösterir, 2015: 70).

Belli değil büyük küçük baksana
 Anaç olmuş dünkü **cücük** baksana
 Hayal oldu et yağ sucuk baksana
 Şimdi sofralara yavan aş gelir

Müslüm Koygun'un "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan "Sonunda" adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün ilk dizesindeki "beleş" sözcüğü, halk ağzında "bedava, ücretsiz" anlamında kullanılan yaygın bir argo ifadedir. Aynı dizede yer alan "urba" sözcüğü, Çorum ağzında "giysi" anlamında kullanılan bir sözcüktür (Gösterir, 2015: 389).

Beleş urba giyip kârdan sayanlar
 Yetim yoksul hakkı ile doyanlar
 Devlet malı deniz deyip soyanlar
 Ambarları doldurdular sonunda

Âşığın "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan "Para" adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün üçüncü dizesindeki "ondurmak" sözcüğü Çorum ağzında "hastalığı iyileştirmek geçirmek, yetiştirmek olgunlaştırmak, yararlandırmak" gibi anlamlarının dışında bu dördlükteki kullanım şekli olan "varlıklı olmasına etken olmak, kalkındırmak" anlamına gelmektedir (Gösterir, 2015: 298).

Yüce yüce karlı dağlar aşırır
 Çoklarını dertten derde düşürür
 Kimini **ondurur** kimini şaşırır
 Makam şöhret para ille de para

Âşığın "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabında yer alan "Doğa ve Ağaç" adlı şiirinin son dördlüğünün üçüncü dizesindeki "karınan" sözcüğünde Çorum ağzına özgü kullanım özelliği karşımıza çıkmaktadır. Dördlükte yer alan bu sözcük, "kar ile" anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

Her mevsimde ayrı güzel görünen
 Nakış nakış renkten renge bürünen
 Der Cefai dağlarında **karınan**
 Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Bir Gün” adlı şiirinin üçüncü dördlüğünün ikinci dizesindeki “küsülüler” sözcüğü de Çorum ağzında küs olanlar anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

Ayrılanlar kavuşurlar
Küsülüler barışırlar
 Koyun kuzu karışırlar
 Dost dostuna yeter bir gün

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Ozan Sesleri-II” adlı tekellüm bölümünde yer alan ilk dördlüğünün son dizesindeki “yelmez” sözcüğü de Çorum ağzında “bir işin, bir şeyin, birinin peşinde koşturmak, uğraşmak” anlamına gelen “yeldirmek” sözcüğünün kullanım şeklidir (Gösterir, 2015: 414).

Umuttur fakirin ekmeği aş
 Umut boran eyler baharı kışı
 Umuttur gezdiren dağ ile taş
 Avcının umudu olmasa **yelmez**

Âşığın “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan “Aradım” adlı şiirinin beşinci dördlüğünün ikinci dizesindeki “ağmak” sözcüğü, Çorum ağzında da kullanılan bir ifade olup “yükselmek, yukarı çıkmak” anlamında kullanılmaktadır (TDK, 1993:103).

Çınar iken çekirdeğe sığdım da
 Bulutlarla gökyüzüne **ağdım** da
 Yağmur olup yeryüzüne yağdım da
 Deryalara akan seli aradım

Âşığın “Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi” adlı şiirinin üçüncü dördlüğünün üçüncü dizesindeki “em” sözcüğü, halk ağzında “ilaç, merhem” anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır (TDK, 2019: 792).

Gönül kırar gam üstüne gam verir
Saygı bilmez sevgi bilmez kem verir
Ne bir yara sarar ne de **em** verir
Mağrurlu kibirli olan bir kişi

Âşığın “Yeter!” adlı şiirindeki dördlüklerde yer alan “gayrı” sözcüğü, halk ağzında “artık, bundan böyle” anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır (TDK, 2019: 907).

Doymadan usandım dünya ben sana
Oldun şu başıma dar **gayrı** yeter
Zevkini sefanı istemem daha
Yandım oylum oylum nar **gayrı** yeter

Müslüm Koygun’un “Bana mı Verdin?” adlı şiirinin ilk dördlüğünün üçüncü dizesinde ve ikinci dördlüğünün ilk dizesinde yer verdiği “ola” sözcüğü halk ağzında “acaba” anlamına gelecek şekilde kullanılan bir ifadedir.

Nedir zalim bunca senden çektiğim	Gülmez m’ ola şu dünyada dert çeken
Hep çileyi gamı bana mı verdin	Ağlayıp ağlayıp gözyaşı dökten
Yetmez m’ ola bunca figan ettiğim	Ele gül eyledin bana da diken
Bülbül gibi zarı bana mı verdin	Her derdi cefayı bana mı verdin

5.6.2.1 Âşığın Şiirlerindeki Yabancı Kökenli Sözcükler

Türk halk şiirinin genel dokusuna uygun olarak sade ve içten bir söylem ve anlaşılır bir dille eserler veren Koygun, şiirlerinin genelinde halk deyişlerine, halkın ağzı kullanma biçimlerine yer verirken anlatıma güç katmak ve ahenk unsurunu pekiştirebilmek amacıyla söz varlığındaki zenginlikten dolayı çoğu dilimize sıkı bir biçimde yerleşmiş yabancı kökenli sözcüklerden de sıklıkla yararlanma yoluna gitmiştir.

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adı verdiği şiir kitabındaki şiirlerin yanı sıra kendi tuttuğu şiir defterindeki şiir örnekleri incelendiğinde Koygun, şiirlerinde Arapça-Farsça sözcüklerin yanı sıra yine dilimize yerleşmiş ve günlük hayatta sıklıkla kullanım alanı olan Fransızca, İtalyanca ve Rumca sözcüklere de yer verdiği görülmektedir. Bu şiirlerine örnekler şunlardır:

- **Mark dolara** karıştık (Koygun-Özgür, 2002: 3)
- **Ayandır** şaha sultana (Koygun-Özgür, 2002: 6)
- **Mihman olmuş** iki kapılı hana (Koygun-Özgür, 2002: 13)
- Yükleli dert **şeleğimi** (Koygun-Özgür, 2002: 14)
- Onur ucuzladı **nargı** kalmadı (Koygun-Özgür, 2002: 17)
- **Od** ocaktan mahrum hem aç kalsan da (Koygun-Özgür, 2002: 21)
- Bülbül gibi **figandayım zardayım** / **Müşküldür** hallerim gayet zordayım / **Ağu** katar âşıkların aşına (Koygun-Özgür, 2002: 22)
- **Yahşide** yaman gizlidir (Koygun-Özgür, 2002: 25)
- Tas tas **ağu** içmişlerdir / Kimi **civandır** kimi **pir** (Koygun-Özgür, 2002: 20)
- Dünya kurulmadan **elest bezminde** / **Beli** diyenlerin **bürhanıyız** biz / Saf saf olup durduk **ikrar** ceminde / **Güruh-u Naci'nin** kervanıyız biz (Koygun-Özgür, 2002: 29-30)
- Her meclise sazla sözle **cûş** gelir (Koygun-Özgür, 2002: 31-32)
- **Gaflet** uykusuna yatıp uyuyan / Verdiği **ikrara** bağlı kalmayan / Erenler **cemine** giremez elbet (Koygun-Özgür, 2002: 34)
- **Zalimin zulmünden** kaçamaz oldum / Kalmadı **mecalim perişan** hâlim (Koygun-Özgür, 2002: 35)
- Yıllardır milletçe **Ashab-ı Kehf'e** / **Hainin namerdin** her sözü doğru / İyi dedik sağır dilsiz **bet** huya (Koygun-Özgür, 2002: 36)
- Avladın **gafletle** düştüm tuzağa / **Feryat figan** ettim asla duymadın (Koygun-Özgür, 2002: 37)
- Ayı **gayrı** böyle olmaz / Alınlarda **domur domur** (Koygun-Özgür, 2002: 38)
- Vurdu **sillesini** büktü belimizi (Koygun-Özgür, 2002: 44)
- **Arsıza hayâdan ardan** bahsetme (Koygun-Özgür, 2002: 98)
- Kimseye **hor** bakma **hakir** de görme / **Münkir münafığa** sakın yüz verme / Kışın **azığımı** yazın **abamı** (Koygun-Özgür, 2002: 99)
- Dertlilerin dünü günü **zar** olur (Koygun-Özgür, 2002: 100)

- İlim bir **ummandır** bulunmaz dibi / Bir **fazilet** ve de bir **irfan** olmaz (Koygun-Özgür, 2002: 102)
- Hâl ehli olmayan hâlden bilmez ki / **Şebi** dövmek ile şeker olmaz ki / Üç beş söz **tûtiyi** bir insan kılmaz (Koygun-Özgür, 2002: 103)
- Eterini **lime lime** kesse de / Derisini yüzse **dâra** assa da (Koygun-Özgür, 2002: 103)
- **Terakkiye** doğru sel gibi akar / **Azmin** elinden hiçbir şey kurtulmaz (Koygun-Özgür, 2002: 105)
- **Muhannete** etmem **minnet** / Biri **maşuk** biri âşık / Erbabına armağanım (Âşığın şiir defteri, “Şiirlerim Sazım”)
- Hak Muhammet Ali etsin **şefa**t (Âşığın şiir defteri, “Babam”)
- Bu kadar **cefa reva** mı / **Heder** eyledim kendimi / **İkrar** verdim oldum **türap** (Âşığın şiir defteri, “Suç mu?”)
- **Menfaat**tır tek çabası / **Hinzırlıkta** pir yalaka (Âşığın şiir defteri, “Yalaka”)
- Bir **mecnun divane** oldum ne çare (Âşığın şiir defteri, “Ne Çare?”)
- **Enel Hak** çağırır her perde hece / Ona **niyazımız** gündüz ve gece / **İkrar** verdik dedik **beli** Borani / **Ariflerde irfan** vardır söz vardır / Arama **cim** ile **dalı** Borani / Sarı turna **avazlıdır** seslidir / **Seda** veren **mızrabında** elim var / Bülbül gibi **figanım** var gülüm var / Cefai'nin **lâl** mı dili Borani (Âşığın şiir defteri, “Borani”)
- **Cahil cühelanın** elinden şaştık / Cefai **menzili** bulan kalmadı (Âşığın şiir defteri, “Kalmadı”)
- **Nadan** olan doğru yolu bulamaz (Âşığın şiir defteri , “Söz Söyler”)
- Bu kadar **cefa reva** mı (Âşığın şiir defteri , “Suç mu?”)
- Ölmeden evvel öl **ikrarsız** göçme (Âşığın şiir defteri , “Öyle Gel”)
- Her **müşkül** konunun **vakıf** özüne / **Rağbet etmez** okumuşun **yozuna** (Âşığın şiir defteri, “Abdullah Ercan'a”)
- **Halk eylersin hak eylersin** (Âşığın şiir defteri, “Yakındasın”)
- Bülbülün çektiği **zâr** ile çile / Bulutlarla gökyüzüne **ağdım** da (Âşığın şiir defteri, “Aradım”)
- Gel gönül, ben sana bu kadar **gafil** / **Ağu** vardır **muhannetin** aşında (Âşığın şiir defteri, “Dinletemedim”)
- Bir **aciz** kulundum **mürüvvete** geldim / **Muhabbete kâmil** elbet **ehli** / Bir olur mu **arif** ile **cahili** / Her şey vardır onda kaç **kemde kemden** / Erenlerden **destur himmet** verile (Âşığın şiir defteri, “Suç Bende”)

- Yalan dolan **fitne fesat** sendedir / **Nizamın** terazin **hakkın** nerededir (Âşığın şiir defteri, “Gördüm”)
- Dert bela **musibet** başımda döner / Bülbül gibi **figandayım** inlerim / **Gam kasavet** ile bitti günlerim / Nice **ahbap yarenlerim** canlarım / Sanki **hasım** gibi karşımda döner (“Kar Yağdı Umduğum Dağa”)
- Arayıp bulmadan bir **mürşit kâmil** / **Yâr** ila **ağyarı** seçmek kolay mı / **Şahı velayete ikrar** vermeden (“Kolay mı?”)
- **Mağrurlu kibirli** olan bir kişi / **Gâfil** gezer gözü bakar göremez (“Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”)
- Bir **acayıp** oldu devir / Moda çıktı **tevir tevir** (“Gider”)
- **Muhabbet** değildir **kıylükal** yalan / **Muhabbeti ehli** ile etmeli / **Ariften kâminden** kemlik gelir mi (“Muhabbeti”)
- **İkrar** verip **mürşit** eteğin tutup / **Pîre** bağlanan canlara ne mutlu (“Ne Mutlu!”)
- Terse döndü **çark-ı devran** baksana / Ürer durur **nesl-i Mervan** baksana (“Baksana-II”)
- Nedir **zalim** bunca senden çektiğim / Hep **çileyi gamı** bana mı verdin / Yetmez m’ola bunca **figan** ettiğim / Bülbül gibi **zârı** bana mı verdin / Her derdi **cefayı** bana mı verdin (“Bana mı Verdin?”)
- Gönül alan **kâmil** er kişidir / **Yeğin** sular hep engine akmaz mı / Kişi **cirmi** kadar bir yer yakmaz mı (“Benlik”)

5.6.2.2. Âşığın Şiirlerindeki Ses Düşmesi Örnekleri

Halk âşıkları, şiirlerinde ölçüyü uydurabilmek ya da halk deyişlerinden dolayı ses düşmelerine başvurabilmektedir. Ölçüyü uydurabilmek adına ünlü harflerin kimi zaman söylenmediği ya da yerine (') işaretinin kullanıldığı gözlemlenmektedir. Müslüm Koygun’un da incelediğimiz şiirlerinde bu doğrultuda ses düşmelerine başvurduğu görülmektedir. Âşığın şiirlerinde yer alan ses düşmesi örnekleri şunlardır:

a:

- Irma / Irama: İnsanlıktan **ırma** sakın (Koygun-Özgür, 2002: 38)
- San’ / Sana: Bana kebab **san’** aş diyor (“Uyan Hele Gardaş!”)
- Daim / Daima: **Daim** yüksek uçar engine düşer (“Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”)
- Orda / Orada: Her olur olmazla oturup **orda** (“Dinletemedim”)
- Orda / Orada: Ben burada sen **orda** gel ayrı durma (“Gel”)

e:

- Nerde / Nerede: Hani **nerde** sevdiklerim (Koygun-Özgür, 2002: 10)
- N'oldu / Ne oldu: Cefâ'ye böyle **n'oldu** (Koygun-Özgür, 2002: 18)
- N'oldu / Ne oldu: Hani yeşil dağlar ovalar **n'oldu** (Koygun-Özgür, 2002: 31-32)
- Nerde / Nerede: **Nerde** kaldı ödülümüz (Âşığın şiir defteri "Nerde Kaldı Ödülümüz?")
- Nerde / Nerede: **Nerde** o güzellik şöhret ile ün (Âşığın şiir defteri "Söz Söyler")
- Nerde / Nerede: **Nerde** bela musibet var ise (Âşığın şiir defteri "Avrupa Birliği")
- N'ola / Ne ola: Zammı zam üstüne **n'ola** (Âşığın şiir defteri "Kapın Beyler")
- Nerededir / Nerededir: Nizamın terazin hakkın **nerdedir** (Âşığın şiir defteri "Gördüm")
- Neyleyim / Ne eyleyeyim, Söyleyim / Söyleyeyim: Kar yağdı umduğum dağa **neyleyim**/ Bir beş değil hangisini **söyleyim** (Âşığın şiir defteri "Kar Yağdı Umduğum Dağa")
- Nere / Nereye: **Nere** gittim ise peşimden gittin ("Bana mı Verdin?")

i:

- Sivralan / Sivrialan: Selam salmış **Sivralan'dan** her yana (Koygun-Özgür, 2002: 13)
- İzin / izini: Hukuk devletinin **izin** güderek (Koygun-Özgür, 2002: 43)
- Birbirin / Birbirini: Mesela mevsimler **birbirin** sürür (Koygun-Özgür, 2002: 110)
- Del' eyler / Deli eyler: **Del'** eyler âşıkları aşk (Âşığın şiir defteri "Ateş-i Aşk")
- Haddin / Haddini: Hasan Şen az değil **haddin** bildirir (Âşığın şiir defteri "Buğetli Cuma Türkmen'e")
- Diyem / Diyeyim, Derdim / Derdimi: Kime **derdim diyem** kime varayım ("Zehire Döndü")
- Dediğin / Dediğini: Cahil kişi ne **dediğin** bilir mi ("Muhabbeti")
- Gidem / Gideyim: Kime **gidem** kime arz edem halim (Âşığın şiir defteri "Babam")
- Belin / Belini: Fakir fukaranın **belin** büktüler ("Baksana-II")
- Yetmez m'ola / Gülmez m'ola, Yetmez mi ola / Gülmez mi ola: Yetmez **m'ola** bunca figan ettiğim / Gülmez **m'ola** şu dünyada dert çeken ("Bana mı Verdin?")

ı:

- Canın / Canını, Orda / Orada: Veren alır tatlı **canın / Orda** bir zaman gizlidir (Koygun-Özgür, 2002: 25)
- Aşlar / Aşılar: Yunus yüreklere sevgiyi **aşlar** (Koygun-Özgür, 2002: 39-40)
- Çomağın / Çomağını: Deli sarhoş görse **çomağın** saklar (Koygun-Özgür, 2002: 97)
- Aybını / Aybını: Kişinin **aybını** görmesi gibi (Koygun-Özgür, 2002: 102)

- Sırrın / Sırrını: **Sırrın** saklamayı bilen dosta aç (Koygun-Özgür, 2002: 106)
- Aşlamış / Aşılammış: Ömür bağlarına fidan **aşlamış** (“İhtiyarlığa Doğru”)
- Ağzın / Ağzını: Kimi **ağzın** açmış bakar (“Gider”)
- Aklın / Aklını: **Aklın** alır koymaz başta (Âşığın şiir defteri “Ateş-i Aşk”)
- Şarabın / Şarabını: Yağmuroğlu aşk **şarabın** iç de gel (“Benlik”)

u:

- Old’/ Oldu: Sapın beyler **old’** olacak / Kapın beyler **old’** olacak / Öpün beyler **old’** olacak / Tepin beyler **old’** olacak / Kopun beyler, **old’** olacak (Âşığın şiir defteri “Kapın Beyler”)
- Burda / Burada: Yalanın riyanın yeri yok **burda** (Âşığın şiir defteri “Öyle Gel”)
- Kolun / Kolunu: Mertleri susturup **kolun** bağlayıp (“Sonunda”)

ü:

- Gözün / Gözünü: **Gözün** aç etrafa bakın (Âşığın şiir defteri “Gönül”)

y:

- Kodular / Koydular: Çoklarını boynu bükük **kodular** (“Sonunda”)
- Diyem / Diyeyim: Kime derdim **diyem** kime varayım (“Zehire Döndü”)

5.6.2.3. Âşığın Şiirlerindeki Ses Türemesi Örnekleri

Halk âşıkları, şiirlerinde ölçüyü uydurabilmek ya da halk deyişlerinden dolayı ses türemelerine de başvurabilmektedir. Ölçüyü uydurabilmek adına ünlü düşmesi yapılması gereken bir sözcükte bu kurala uyulmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra söyleyiş özelliğiyle ilgili olarak bazı sözcüklerde de fazladan ünlü harf kullanımına rastlanmaktadır. Bu durum, aynı zamanda şiirlerde yer alan bir yazım kusurudur. Müslüm Koygun’un da incelediğimiz şiirlerinde bu doğrultuda ses türemelerine başvurduğu görülmektedir. Âşığın şiirlerinde yer alan ses türemesi örnekleri şunlardır:

i:

- İlme / İlme: Andımız akılla **ilme** saygı (Koygun-Özgür, 2002: 9)
- Kibiri / Kibri: Kin ile **kibiri** aradan kaldır (Koygun-Özgür, 2002: 29-30)
- Emirin / Emrin: Ulu **emirin** lisanıyız biz (Koygun-Özgür, 2002: 29-30)
- Baş ile / diş ile / eş ile / Başla / dişle / eşle: Cefai baş ayak ayak **baş ile** / Lokma çiğnenir mi bir tek **diş ile** / Ancak kurulur bir ev bark **eş ile** (Koygun-Özgür, 2002: 106-112)
- Tavda iken / Tavdayken: Malını müşteri **tavda iken** sat (Koygun-Özgür, 2002: 106-112)

- Gâhi / Gâh: **Gâhi** yanar **gâhi** söner (Âşığın şiir defteri “Yalaka”)
- Benzer iken / Benzerken: Yusuf u Kenan’a **benzer iken** dün (Âşığın şiir defteri “Söz Söyler”)
- Durur iken / Dururken: Ayak **durur iken** başa dalmışsın (Âşığın şiir defteri “Buğetli Cuma Türkmen'e”)
- Feyiz / Feyz: **Feyiz** aldık Pir'den gelir dolumuz (Âşığın şiir defteri “Buğetli Cuma Türkmen'e”)
- Açık idi / Açıktı, Tok idi / Toktu: Elin **açık idi tok idi** gözün (Âşığın şiir defteri “Babam”)
- Filiz iken / Filizken: Daha **filiz iken** kırdılar bizi (Âşığın şiir defteri “Âşık Rıfat Kurtoğlu'na”)
- Çiğ iken / Çiğken: **Çiğ iken** pişirdi hamdı yetirdi (Âşığın şiir defteri “Âşık Rıfat Kurtoğlu'na”)
- Çınar iken / Çınarken: **Çınar iken** çekirdeğe sığıdım da (Âşığın şiir defteri “Aradım”)
- Zehire / Zehre: Yediğim içtiğim **zehire** döndü (“Zehire Döndü”)
- Nehire / Nehre: Boz bulanık akan **nehire** döndü (“Zehire Döndü”)
- Kahıra / Kahra: Umutlar siteme **kahıra** döndü (“Zehire Döndü”)
- Şehire / Şehre: Yıkık dökük viran **şehire** döndü (“Zehire Döndü”)
- Boş imiş / Boşmuş: Cefai der sonu **boş imiş** meğer (Âşığın şiir defteri “Yeter!”)
- Senin ile / Seninle: **Senin ile** yiyip içer (Âşığın şiir defteri “Dost Olmaz”)
- Tatlı iken / Tatlıyken: **Tatlı iken** olur acı (Âşığın şiir defteri “Dost Olmaz”)
- Damla iken / Damlayken: **Damla iken** ırmak olur akarsın (“Bilirsen”)
- Turnaları ile Toyları ile / Dereleri ile Çayları ile / Sahilleri ile koyuları ile / Turnalarıyla toylarıyla / Dereleriyle çaylarıyla / Sahilleriyle koyularıyla: **Turnaları ile Toyları ile / Dereleri ile Çayları ile / Sahilleri ile koyuları ile** (“Doğa”)

m:

- Amma / Ama: Olma dedim **amma** dinletemedim / Kalma dedim **amma** dinletemedim / Alma dedim **amma** dinletemedim / Yelme dedim **amma** dinletemedim / Gülme dedim **amma** dinletemedim / Tatlı muhabbete doyum olmaz **amma** (Âşığın şiir defteri “Muhabbeti”)

n:

- Birin / Biri: **Birin** yer de biri bakarsa eğer (Koygun-Özgür, 2002: 112)

ü:

- Gönüle / Gönle: **Gönüle** sefadır tel alışkın saz (Koygun-Özgür, 2002: 106)

5.7. Âşğın Şiirlerinde Yer Alan Kalıp İfadeler

5.7.1. Deyimler ve Atasözleri

Atalarımızın geçmiştten günümüze ulaşan yaşam deneyimleri ve çeşitli olaylarla ilgili gözlemleri neticesinde farklı konular üzerine söyledikleri yol gösterici, öğüt verici anonim niteliğe sahip atasözlerinin ilk örneklerine Kaşgarlı Mahmut'un Divânu Lugâti't Türk adlı eserinde rastlamaktayız. İslamiyet Öncesi Sözlü Edebiyat Dönemi'nde "sav" olarak adlandırılan ve didaktik özelliklere sahip olan atasözleri, ihtiva ettiği temel bilgiler ve mesajlar vasıtasıyla halkın yaşam tarzı üzerinde önemli bir tesire sahip olurken halk kültürüne dair öğelerin de asırlar boyu dilden dile kulaktan kulağa aktarılmasına aracılık etmiştir. Destandan halk hikâyeciliğine geçişin ilk ürünü mahiyetinde olan Dede Korkut Hikâyeleri bünyesinde de yer alan atasözleri, üstlendiği bu önemli görev neticesinde başta halk âşıkları olmak üzere divan şairleri ve birçok sanatçı vasıtasıyla edebî eserlerde daima yerini almıştır.

Sözlü gelenekten doğan yapısı ve içerdiği kültürel zenginlikle her biri genel kural niteliği taşıyan atasözlerinin halk muhayyilesi ve yaşamı üzerindeki tesirleri, âşıkların da ilgisini cezbederek bu kalıplaşmış sözlerin eserlerde yer almasına olanak tanımıştır. Atasözleri kalıplaşmış söz öbeği olması ve yapısına müdahaleyi kabul etmemesine rağmen gerek söyleyişte ahengi sağlama gerekse kafiye uydurulması amacıyla çeşitli yörelere mensup halk âşıklarının eserlerinde farklı şekilleriyle de karşımıza çıkabilmektedir. Gerçek anlamda kullanılanlarının dışında mecazlı ve kinayeli söyleme sahip olan atasözleri vasıtasıyla halk şiirinde hem sanatlı hem de özlü bir anlatım yakalanmaya çalışılmış, söze güç ve ahenk katılmıştır.

Toplumun değer yargılarını, yaşam tarzını, olaylara ve durumlara dair bakış açılarını kuralcı ve nasihat edici şekilde yansıtan atasözlerinden eserlerinde sıklıkla yararlanan âşıklar, bu vesileyle hem herhangi bir konu hakkında topluma mesaj iletme hem de söyleyiş zenginliğini yakalamak amacıyla bu kültür öğelerine her daim başvurmuşlardır.

Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış yapıya ve anonim niteliğe sahip olmaları ve kişilere has olay ya durumlar üzerine söylenerek söze ve anlatıma zenginlik katmaları yönüyle halk âşıkları tarafından şiirlerde devamlı yerini alan sözlü kültür unsurlarındandır. Atasözlerinden farklı olarak genel kural niteliği taşıma ve öğüt verme özelliklerine sahip

olmayan deyimler, âşık şiirinde özellikle günlük konuşma dilinin yansıtılmasında ve herhangi bir özel durumun ya da duygunun iletilmesinde kullanılmıştır. Âşıklar, deyimlerle de atasözlerinde olduğu gibi ait oldukları kültür dairesini ve insan özelliklerini yansıtırken çoğu mecaz anlam taşıyan bu ürünler vasıtasıyla ifadelerine güç ve zenginlik katmışlardır.

Müslüm Koygun'un da şiirleri incelendiğinde eserlerinde deyim ve atasözlerine sıklıkla yer verdiği göze çarpmaktadır. Bu söz varlıkları vasıtasıyla ifade zenginliği yakalayarak anlatımını güçlendiren âşık, şiirlerinde halkın olaylara ve durumlara nasıl yaklaştığını, duygusal ve düşünsel anlamda kendisini nasıl daha iyi ifade edebildiğini gözler önüne sermektedir. Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış söz öbeği olmasına ve yapısına müdahaleyi kabul etmemesine rağmen söyleyiş özellikleri ve kafiye uydurma çabaları neticesinde şiirlerde farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Koygun, ölçü ve kafiye gereği bu kalıplaşmış unsurların yapısına çoğu zaman müdahale ederek devrik cümle yapılarından yararlanmış bazen deyiimi oluşturan sözcükler arasına başka bir sözcük ya da ekler getirerek dizelerini oluşturmuştur. Âşığın "Duygu Dağarcığı" adını verdiği şiir kitabındaki şiirlerinin yanı sıra "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde ve çeşitli basım-yayın organlarında yer yer alan şiirlerindeki deyim ve atasözü örnekleri şu şekildedir:

5.7.1.1. Deyim Örnekleri

- **Cana kıymaz** insan kişi / Yiğitler **naralar atsın** / Tüm silahlar **yere batsın** (Koygun-Özgür, 2002: 1)
- Öğren **iki elin olsa da kanda** / Bilgi kişi **kalmaz naçar** unutmama / Kişi bilim ile **yakalar çağı** (Koygun-Özgür, 2002: 2)
- **Çağ atladık** ha gayret / **Geri geri sayarken** (Koygun-Özgür, 2002: 3)
- **Birbirimize düşürdüler** / Der Cefai **düştü dile** (Koygun-Özgür, 2002: 4)
- **Sahip çıkıp** koruyalım her yanı (Koygun-Özgür, 2002: 7)
- Başkaldırıp **karşı çıkışımız** var / Haksızlık etmeyiz **haram yemeyiz** (Koygun-Özgür, 2002: 9)
- **Baş koymuşum** bir eşiğe / **Derde düştü** hasta gönlüm / Uğruna **can verdiklerim** (Koygun-Özgür, 2002: 10)
- Kul Cefai senden **almadı tadı** / Hay **başını yesin** çarkın düzenin (Koygun-Özgür, 2002: 11)
- **Alını açık** gezdi yüreği paktı (Koygun-Özgür, 2002: 13)

- **Çekip gitti** gençliğim ah / **Bakmayıp gözün yaşına** (Koygun-Özgür, 2002: 14)
- Geceleri **uyku girmez gözüne** / **Boyun büküp avuç açmadı** kula / **Zevk sefa sürmedi** çekti gam **çile** / Beş yavru büyüttü **acı çekerek** / **Feda etti** varlığına varımı / **Kimse dolduramaz** onun yerini / **Hakkını ödemek** zor canım anam (Koygun-Özgür, 2002: 15)
- Neler **gelmedi** bu **baş**a (Koygun-Özgür, 2002: 16)
- Değerler **yok oldu** görgü kalmadı (Koygun-Özgür, 2002: 17)
- O **içini çekişin** yâr / Mahzun **boyun büküşün** var / **Yüreğimi yakışın** yâr (Koygun-Özgür, 2002: 19)
- Haksızlığa **karşı çıkıp** / **Tarihlere geçmişlerdir** (Koygun-Özgür, 2002: 20)
- Ne bir **selam veren** olur ne gören olur / Ne bir **el uzatan** ne saran olur / Cefai'nin ecel **düşüp peşine** / **Son verince** dünyadaki işine (Koygun-Özgür, 2002: 21)
- **Akıl ermez** şu dünyanın işine (Koygun-Özgür, 2002: 22)
- Karasinek **teslim aldı** Çorum'u / El **aman dedirtti candan bezdirdi** / Cefai'yi **esir ettiler** bakın (Koygun-Özgür, 2002: 23)
- Cehaleti **yok ederek** (Koygun-Özgür, 2002: 24)
- Cahil boş **kafa yorar** / Veren **alır** tatlı **canın** / **Ha deyince** ölür müsün (Koygun-Özgür, 2002: 25)
- **Yüreğini yakmaktadır** / Yaşam boyu **çektin çile** / Kırk yıldır **verdiğin ödün** / Bak **belini bükmektedir** / O da **kahr çekmektedir** (Koygun-Özgür, 2002: 26)
- Herkes **bir yol tutmuş** gidiyor amma (Koygun-Özgür, 2002: 27)
- **Çivisi çıkmış** şu koca dünyanın / Herkes birbirine **kuyu kazıyor** (Koygun-Özgür, 2002: 31-32)
- **Kucak açtım** insanlara dost dedim / Gelenler bir **darbe vurup** gittiler / Lakin **hatırımı kırıp** gittiler / **Sönmesin ocaklar** tütsün istedim / Kime **el uzatsam elim boş çıktı** / **Farkına varmadan** bir ömür gitti / Bahtım kallesç çıktı **vermedi aman** (Koygun-Özgür, 2002: 33)
- **Verdiği ikrara bağlı kalmayan** / Hiç kimseye **hor bakma** sen Cefai (Koygun-Özgür, 2002: 34)
- **Taş üstünde taş kalmadı** gönlümde / Zincirler **kâr etmez** divane oldu / **Ak ile karayı seçemez** oldum / **Derdimi** kimseye **açamaz** oldum / Döküldü yaprağım **büküldü belim** / **Kalmadı mecalim** perişan hâlim (Koygun-Özgür, 2002: 35)

- Avladın gafletle **düştüm tuzağa** / Her ne isen iki **gözün kör olsun** / **Feryat figan ettim** asla duymadın / **Ayaklar altında kaldım** aymadım / Yoksa beni **adamdan mı saymadın** / Çok özledim **imdadıma gelmedin** (Koygun-Özgür, 2002: 37)
- Hatır **gönül kırma** sakın / Ne **ferman dinler** ne emir / **Âşık olan çeker çile** / Türkü olur **düşer dile** / Cefai der **olma köle** (Koygun-Özgür, 2002: 38)
- Der Cefai hep **el ele verelim** / **Hoş görelim** sevillelim sevelim / Evlerde **ocaklar** sevgiyle **tüter** (Koygun-Özgür, 2002: 39)
- Düşmanları **yere serdi** Atatürk / İlkeleri bu ulusa **yön verdi** / Uyuyan topluma yeni **can verdi** (Koygun-Özgür, 2002: 41)
- Laiklikten asla **taviz vermeden** (Koygun-Özgür, 2002: 43)
- **Tuzak kurdu** yolumuzu çevirdi / Vurdu sillesini **büktü belimizi** / Cefai'yi bu dert **yedi bitirdi** (Koygun-Özgür, 2002: 44)
- Beni **düşüren** bu **aşka** / **Aşka düşmeseydim** keşke (Koygun-Özgür, 2002: 45)
- Yıllar yılı **çekmiş** gam keder **çile** / **Kula kul olmamış** bilmez hiç hile / Dost yoluna **koymuş baş** ile canı (Koygun-Özgür, 2002: 46)
- Kimseye **hor bakma hakir de görme** / Sen sen ol kimsenin **kalbini kırma** / Münkir münafiğa sakın **yüz verme** (Koygun-Özgür, 2002: 98)
- Kimi **aşka düşmüş yüreği dağlı** (Koygun-Özgür, 2002: 99)
- **Sefere çıkarken** sakın unutma (Koygun-Özgür, 2002: 99)
- İnsan **gönlü yıkmaz** kemal sahibi (Koygun-Özgür, 2002: 102)
- Hâl ehli olmayan **hâlden bilmez** ki (Koygun-Özgür, 2002: 103)
- Verdiği her **sözü tutar** er kişi (Koygun-Özgür, 2002: 105)
- **Aşka düşen** sararmıştır solmuştur / **Teselliyi** ancak sazda **bulmuştur** (Koygun-Özgür, 2002: 106)
- Kalleşten **uzak dur** cahillerden kaç (Koygun-Özgür, 2002: 106)
- Her **işini** ele **gördüren** insan (Koygun-Özgür, 2002: 111)
- **Derdimi** onlara **döktüm** / Muhannete **etmem minnet** / **Emek verip zahmet çektim** (Âşığın şiir defteri, “Şiirlerim Sazım”)
- Çıkar için her **naneyi** / **Yemem** demez yer yalaka / Pusudadır **fırsat kollar** / **Gerdan kırar kuyruk sallar** / İyi **yapar kur** yalaka / **Söz verir üstüne yatar** (Âşığın şiir defteri, “Yalaka”)
- **Aklın alır** koymaz başta / Fidanken **belini büker** / **Pul eyler** âşıkları aşk / Şah olsa **getirir dize** / **Kul eyler** âşıkları aşk (Âşığın şiir defteri, “Ateş-i Aşk”)

- **Sinekten çıkartır yağı / Ona buna çamur atar / Su katıldı pişmiş aşı / Babasının gözün oyar** (Âşığın şiir defteri, “Adam”)
- **Sensizlik boynumu büküyor babam / Özlemin bağrımı yakıyor babam / Elin açık idi tok idi gözün / Ayrı değil idi sözünle özün / Yerin cennet olsun nur içinde yat** (Âşığın şiir defteri, “Babam”)
- **İki gözümüzü oydurmak için / Durmadan pösteki saydırmak için / Sırtımızdan vuruyorlar yıllardır / Türlü tuzak kuruyorlar yıllardır / Başına çalınsin gümrük birliği / Takacak kulp arıyorlar yıllardır / İpe un sermeye çalışır cambaz / Başımıza sarıyorlar yıllardır / Dev sanıyor kendisini aynada** (Âşığın şiir defteri, “Avrupa Birliği”)
- **Hoşgörüdür başlar tacı / Biter her çekilen acı** (Âşığın şiir defteri, “Barış-II”)
- **Zıvanası atmış gider / Toz dumana katmış gider / Üç maymunu oynayanlar** (Âşığın şiir defteri, “Zamane”)
- **Bin pişman etme adamı / Dünya sana geldim suç mu / Her çileyi çektirirsin / Kanlı yaşlar, döktürürsün / Böyle boyun büktürürsün / Katlime yazdın fermanı / Terse savurdun harmanı / Kestin dizimden dermanı / Emeklerim gitti yele / İkrar verdim oldum türap / Zindan ettin dünü günü** (Âşığın şiir defteri, “Suç mu?”)
- **Kötülüğü yok eden o / Her övgüyü hak eden o** (Âşığın şiir defteri, “İnsan Sevgisi”)
- **Kapandı yüzüme dost kapıları / Yitirdim aklımı görenler şaştı / Bir mecnun, divane oldum ne çare / Saçımı başımı yoldum ne çare / Yüreğimde yağ kalmadı eridi / Cefai gönlümce bacam tütmedi / Arzular hayaller hep kaldı yarı/** (Âşığın şiir defteri, “Ne Çare?”)
- **Tüm uluslar birlik olsun** (Âşığın şiir defteri, “Birlik Olsun”)
- **İkrar verdik** dedik beli Borani (Âşığın şiir defteri, “Borani”)
- **Dize gelir** hem ağası hem beyi / Uğruna **canlara kıyar** çok kişi / Çocuklarını dertten **derde düşürür / Toprak doyururmuş** ancak insanı (Âşığın şiir defteri, “Para”)
- **Nasihat dinlemez ibret alamaz / Toprak olup** gitti onca gelenler / Dost diyerek **yüzlerime gülenler** (Âşığın şiir defteri, “Söz Söyler”)
- **Aklım ermedi işine / Bir gün süremedim sefa / Al başına çal dünyayı** (Âşığın şiir defteri, “Al Başına Çal”)
- **Nice hasretlikler çeken** ömrümde / Kerem, Aslı için **yanıp kül oldu** / Günler geçmez **gözüm yollarda kaldı / Hiç kimse tutmuyor** senin yerini (Âşığın şiir defteri, “Sanem”)

- **Uyan gaflet uykusundan / Çekemem bunca nazını** (Âşığın şiir defteri, “Gönül”)
- **Hakkımız mı yendi** gitti (Âşığın şiir defteri, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”)
- **Verdin** ama bu cesede bu **canı** / Göze **zindan ettin** günü gündüzü / **Erittirdin yüreğimin yağını** (Âşığın şiir defteri, “Bilmedim”)
- Bağlan bir mürşide **tut eteğini** / Edep erkân ile bir **selam ver** de / Yağmuroğlu sakın **yüksekten uçma** / Her dostum diyene **sırrını açma** (Âşığın şiir defteri, “Öyle Gel”)
- **Ne günlere kaldık** ne hale düştük / Büyük küçük **hatır bilen** kalmadı / **Derdimize derman olan** kalmadı (Âşığın şiir defteri, “Kalmadı”)
- Sığınacak liman **tutunacak dal** / Dostluğa **uzanan eli aradım** / Bülbülün **çektiği zâr** ile **çile** (Âşığın şiir defteri, “Aradım”)
- Mertler suskun namert **cirit atıyor** / Çakallar aslana **caka satıyor** / Gerçeği görene **çamur attılar** / **Fırsat buldu** üredikçe üredi / Beyler düştü **köşe dönme** peşine / Bu gidişle çok **vururuz dizlere** (Âşığın şiir defteri, “Geç Kaldık”)
- **Karnınız tok sırtınız pek** / **Ar etmezken** halktan Hak’tan / **İpi kopardınız** çoktan / Bir mevki içi **el etek** / **Öpün** beyler old’ olacak (Âşığın şiir defteri, “Kapın Beyler”)
- Cefai **büküldü** dik duran **beller** (Âşığın şiir defteri, “Yaman Oldu”)
- Üstadından **dersi iyi almışsın** / **Bir mi sözün özün** ile Türkmen’im? / **Çıkarsa karşına** Zorani Baba / Onca emeklerin **olur** hep **heba** / **Tuş olursun** pozun ile Türkmen’im / Yıllar yılı **çekmiş dert çile** ele / **Tepesi atarsa toplatır nalı** / Sağıroğlu **öğüt verir hisse al** / Hasan Şen az değil **haddin bildirir** / **Dile getir** tezin ile Türkmen’im / Ayşe Bacı **karıncayı incitmez** / **Destur alıp** izin ile Türkmen’im (Âşığın şiir defteri, “Bügetli Cuma Türkmen’e”)
- **Emek verip** halkı için çalışan / **Rağbet etmez** okumuşun yozuna / Cefai **hayrandır yürekten** ona (Âşığın şiir defteri, “Abdullah Ercan’a”)
- Âşıklar **derdini** sazına **açar** / Hakkı hakikati **getirdik dile** / **Atıyorlar bize taşı** Kurtoğlu / Dertler bizi **yiye yiye bitirdi** (Âşığın şiir defteri, “Âşık Rıfat Kurtoğlu’na”)
- Boşa **kafa yoramam** ki / Yaşamdan bir **tat alamam** (Âşığın şiir defteri, “Yakındasın”)
- Sevip de **hoş gören** insan / **Dertlilere olur derman** (Âşığın şiir defteri, “Sevgi Onurdur”)
- **İkrar verip** mürşit **eteğın tutup** (Âşığın şiir defteri, “Ne Mutlu!”)
- Sen seni bil sakın bir **gönül yıkma** / İyilik et lakin hiç **başka kakma** (Âşığın şiir defteri, “Dinletemedim”)

- **Kulak veren** olmaz zârına artık / **Gücü yetmez** eli tutmaz hiçbir iş / Bir **umudu kalmaz** yarına artık / Akşam sabah **gün saymaya** başlamış / **Boş verir** dünyanın varına artık / **Tutmaz ki dizleri** evine gide (Âşığın şiir defteri, “İhtiyarlığa Doğru”)
- Bir hışımla gelir **üstüme yürür** (“Kar Yağdı Umduğum Dağa”)
- **Fark edip** can gözün açmak kolay mı / Şahı velayete **ikrar vermeden** / Canan için **candan geçmek** kolay mı / Ayrı değil **birdir sözüyle özü** (Âşığın şiir defteri, “Kolay mı?”)
- Gel **birlik olalım bir olalım** gel / Bir avuç azınlık **hüküm sürüyor** / Sana senden başka kimse **yâr olmaz**. (“Gel”)
- **Gönül kırar** gam üstüne **gam verir** / Daim **yüksek uçar** engine düşer / Arar **belasını bulur** mu bulur / Yorulur **yollarda kalır** mı kalır / Arar **belasını bulur** mu bulur (“Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”)
- **Gelir** zamanı **sırası** / Diner **kanayan yarası** / **Kirli çıkı çamaşırlar** / Bir **dökülse** neler olur/ Cefai **verse** bir **karar** (Âşığın şiir defteri, “Neler Olur?”)
- Mertleri susturup **kolun bağlayıp** / Sevgi yalnız **kaldı** çaresiz **öksüz** / Çoklarını **boynu bükük** kodular / **Atın izi it izine karıştı** / Kurtlar **büründüler kuzu postuna** (Âşığın şiir defteri, “Sonunda”)
- Bitsin **çektığın çileler** / Sen niçin **galmışsın yaya** / **Birlik olup** ver el ele (Âşığın şiir defteri, “Uyan Hele Gardaş!”)
- Bozuldu düzenim **kalmadı tadım** / Bir **eser kalmadı** güzel günümden / Felek **usandırdı** tatlı **canımdan** / **Destan oldum düştüm dillerden dile** / **Muhtaç kaldım** nice muhannet kula / Sermayem servetim **sıfıra döndü** (“Zehire Döndü”)
- Nedendir niçindir **aklım ermedi** / Dost görünüp **yüzlerime gülenden** (“Gördüm”)
- **Oldun** şu başıma **dar** gayrı yeter (“Yeter!”)
- Herkes bir **yol tutmuş** gider / Kimi düşmüş **eli darda** (“Gider”)
- Senin ile **yyiip içer** / **Kahrısın çaresiz naçar** / **Bel bağlama** oğul kıza/ Kimse **uzatmaz elini** / **Yüzüstü bırakır** seni (“Dost Olmaz”)
- Tatlı muhabbete **doyum olmaz** amma / Muhabbetsiz kişi **bilir** mi **halden** / Hakikat sözlere **kulak ver** ey can (“Muhabbeti”)
- Fakir fukaranın **belin büküler** / Nice yiğit **yuvasını yıktılar** / Zalimler **vermiyor aman** baksana / **Birlik olmayınca** dirlik olmaz ki / Edenin **ettiği kâr kalmaz** kalmaz / Sanma günü gelip **hesap sorulmaz** (Âşığın şiir defteri, “Baksana-II”)

- **Yaraladı can evimden / O içini çekişin yâr / Mahzun boyun büküşün** var (Âşığın şiir defteri, “Bakışın Yâr”)
- Tükettin ömrümü **canıma yettin** (“Bana mı Verdin?”)
- Tanrı yapısıdır **gönül kırılmaz** (“Benlik”)
- **Dönersin köşeyi** olursun bir bey / **Boyun büküp etek öpebilirsen / Söz verip** de üç gün sonra cayarsan / Bol vaatli **nutuk atabilirsen / Yiğidin hakkını ver** sen Cefai (“Bilirsen”)
- İnsanlığa **kucak açıp / Dert baş verdi** sıra sıra / **Köle olduk** ağa beye / **Kolayına kaçma işin** (“Bir Türü”)
- **Selam durur** doğan batan güneşe / **Canlara can katar** suyu havası / Cefai **kulak ver** bu gerçek söze (“Doğa”)

5.7.1.2. Atasözü Örnekleri

- **Herkes ektiğini biçer** unutma (Koygun-Özgür, 2002: 2)
- **Her yokuşun inişi var** (Koygun-Özgür, 2002: 5)
- **Balık baştan kokmaktadır** (Koygun-Özgür, 2002: 26)
- Gör ki **baş** daha nice iş gelir (Koygun-Özgür, 2002: 31-32)
- **Böyle gelmiş böyle gider** diye (Koygun-Özgür, 2002: 36)
- **Devlet malı deniz** deyip soyanlar (Âşığın şiir defteri, “Sonunda”)
- **Böyle gelmiş böyle giderse** eğer (“Yeter!”)
- **Düşme düşene dost** olmaz (“Dost Olmaz”)
- **Her dostum diyene sırrını açma** (Âşığın şiir defteri, “Öyle Gel”)
- **Bilene danışmaz düz yolda şaşar** (“Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”)
- **Ateş olan yerden duman çıkmaz mı / Kişi cirmi kadar bir yer yakmaz mı / Kusursuz dost arayanlar bulamaz** (“Benlik”)
- **Giden ağam gelen paşam** diyerek (“Bilirsen”)

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabının sonunda “Ozan Sesleri” başlığı altında Kemal Özgür, Müslüm Koygun ve Cuma Türkmen’in Abdullah Ercan’dan bir uyak dörtlüğü isteyerek gerçekleştirdikleri söyleşmelerinde de Koygun’un şiirlerinde yer verdiği atasözü örnekleri şu şekildedir:

- **Kurtlar yer sürüden her ayrılanı** (Koygun-Özgür, 2002: 97)
- **Açların halinden ne bilir toklar / Deli sarhoş görse çomağın saklar** (Koygun-Özgür, 2002: 97)

- **Dipsiz desti dolmaz yoktur imkânı** (Koygun-Özgür, 2002: 98)
- **Münafık cebinde taşır şeytanı** (Koygun-Özgür, 2002: 98)
- **Herkesin kapalı kaynar kazanı** (Koygun-Özgür, 2002: 99)
- **Kışın azığı yazın abanı** (Koygun-Özgür, 2002: 99)
- **Derdini demeyen bulmaz dermanı** (Koygun-Özgür, 2002: 100)
- **Avcının umudu olmasa yelmez** (Koygun-Özgür, 2002: 101)
- **Kişinin aybını görmesi gibi / Bir fazilet ve de bir irfan olmaz** (Koygun-Özgür, 2002: 102)
- **Dalgası savmadan deniz durulmaz** (Koygun-Özgür, 2002: 102)
- **Üç beş söz tûtiyi bir insan kılmaz** (Koygun-Özgür, 2002: 103)
- **İlim savaşı zulümden yılmaz** (Koygun-Özgür, 2002: 103)
- **Yanda komşun aç iken tok yatılmaz** (Koygun-Özgür, 2002: 104)
- **İçi boş torbayla at tutulmaz** (Koygun-Özgür, 2002: 104)
- **Ayinesi iştir lafa bakılmaz** (Koygun-Özgür, 2002: 105)
- **Azmin elinden hiçbir şey kurtulmaz** (Koygun-Özgür, 2002: 105)
- **Gönüle sefadır tel alışkın saz** (Koygun-Özgür, 2002: 106)
- **Ummadığın taş baş yarar demişler** (Koygun-Özgür, 2002: 107)
- **Kişi refikinden azar demişler** (Koygun-Özgür, 2002: 107)
- **Yalancının akşam yakılan mumu / Yatsıya dek zar zor yanar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 108)
- **Bal tutan parmağın yalar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 108)
- **Ululardan kalmış sözdür dost başa / Düşmansa ayağa bakar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 109)
- **Giyime kuşama kanma kepenek / Altında bir nice er var** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 109)
- **Yanlış yola gitmez tutan nasihat / Tutmayan musibet tutar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 110)
- **Nehirler denize akar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 110)
- **Muhannet dediğin bir yağmur olsa / Kendi tarlasına yağar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 111)
- **Çünkü deveciyle gülüp konuşan / Kapısını yüksek açar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 111)

- **Yazın çalar kışın oynar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 111)
- **Birin yer de biri bakarsa eğer / Kıyamet orada kopar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 112)
- **Bir tek taştan olmaz duvar** demişler (Koygun-Özgür, 2002: 112)

5.7.2. İkilemeler

İkilemeler de deyim ve atasözleri gibi söze güç ve anlam katan, cümle içerisinde farklı görevlerde kullanılan kalıplaşmış söz öbekleridir. Coşkun duyguları önce tele sonrasında ise dizelere döken halk âşıklarının eserlerinde sıklıkla rastladığımız bu kalıplaşmış unsurların oluşumu farklılık arz etmektedir. Genellikle aynı sözcüğün tekrarıyla oluşanların yanı sıra zıt anlamlı, eş anlamlı ve yakın anlamlı sözcüklerle oluşan ikilemelerin kullanımı Türk halk şiirinde yaygındır. Müslüm Koygun da şiirlerinde bu söz varlığından genellikle zarf (belirteç) görevinde kullanarak yararlanma yoluna gitmiş ve söyleyişine güç kazandırmıştır. Kimi zaman vezin ve kafiye gereği eserlerinde yer verdiği ikilemelerin yapısına müdahale ettiği de görülmektedir. Âşığın şiirlerinde yer alan ikileme kullanımları şu şekildedir:

a. Aynı Sözcüğün Tekrarıyla Kurulanlar

- **Geri geri** sayarken (Koygun-Özgür, 2002: 3)
- **Uslu uslu** yarışmazlar (Koygun-Özgür, 2002: 4)
- **Nakış nakış** renkten renge bürünen (Koygun-Özgür, 2002: 7)
- **Filiz filiz** açan gönül bağımlı (Koygun-Özgür, 2002: 11)
- Güzelliği **nakış nakış** işleyip / **Diyar diyar** gezmiş sazı elinde (Koygun-Özgür, 2002: 13)
- Bir sel gibi **deli deli** / **Oylum oylum** yüreğimi (Koygun-Özgür, 2002: 14)
- Yürüyorum **yavaş yavaş** / Eriyorum **yavaş yavaş** / Arıyorum **yavaş yavaş** / Veriyorum **yavaş yavaş** / İriyorum **yavaş yavaş** / Kuruyorum **yavaş yavaş** (Koygun-Özgür, 2002: 16)
- **Pırl pırl** doğan güneşi ayı (Koygun-Özgür, 2002: 17)
- **Belde belde diyar diyar** / **Tas tas** ağu içmişlerdir (Koygun-Özgür, 2002: 20)
- Yaraların **göz göz** olup kanarken (Koygun-Özgür, 2002: 21)
- **Tabur tabur sıra sıra** dizildi / Köşe bucak **birer birer** gezildi (Koygun-Özgür, 2002: 23)

- Fikir **başka başka** yazı belirsiz (Koygun-Özgür, 2002: 27)
- **Saf saf** olup durduk ikrar ceminde (Koygun-Özgür, 2002: 29-30)
- Alınlarda **domur domur** (Koygun-Özgür, 2002: 38)
- Hoşgörüyü **nakış nakış** örmeli (Koygun-Özgür, 2002: 39-40)
- **Parsel parsel** bölüşülmüştü vatan (Koygun-Özgür, 2002: 41)
- Yaraları **bir bir** sardı Atatürk (Koygun-Özgür, 2002: 41-42)
- **Adım adım karış karış** ne güzel (Koygun-Özgür, 2002: 43)
- Dillendirdim **hece hece** (Âşığın şiir defteri, “Şiirlerim Sazım”)
- **Yüce yüce** karlı dağlar aşırır (Âşığın şiir defteri, “Para”)
- **Buram buram** tütüyorsun gönlümde (Âşığın şiir defteri, “Sanem”)
- **Nakış nakış** perdesinde kolum var (Âşığın şiir defteri, “Borani”)
- **Oylum oylum** yaktı köze bu felek (Âşığın şiir defteri, “Bu Felek”)
- Halimize **bakıp bakıp** gülüyor / **Parça parça bölük bölük** bölüyor (“Gel”)
- **Filiz filiz** fidanları söktüler (Âşığın şiir defteri, “Baksana-II”)
- **Kara kara** çöken bulut / **Filiz filiz** taze umut / **Tatlı tatlı** yılışurlar / **Gizli gizli** çalışırlar (“Neler Olur?”)
- **İçin için** çürütür yer (Âşığın şiir defteri, “Ateş-i Aşk”)
- Çekildi sevenler **bir bir** yanımdan (Âşığın şiir defteri, “Zehire Döndü”)
- Ne dedinse **bir bir** çıkıyor babam (Âşığın şiir defteri, “Babam”)
- Vakti gelir **sakin sakın** dolandır / Etlerini **lime lime** kesse de (Âşığın şiir defteri, “Baksana-II”)
- Yandım **oylum oylum** nar gayri yeter (Âşığın şiir defteri, “Yeter!”)
- Moda çıktı **tevir tevir** (“Gider”)
- Tüm dünyaya **dalga dalga** (Âşığın şiir defteri, “Barış-II”)
- Haklarımı **saya saya** (Âşığın şiir defteri, “Uyan, Hele Gardaş!”)
- Berbat oldu yaşam dert **dizi dizi** / Dertler bizi **yiye yiye** bitirdi (Âşığın şiir defteri, “Âşık Rıfat Kurtoğlu’na”)
- Dert baş verdi **sıra sıra** (“Bir Türü”)

b. Zıt Anlamlı Sözcüklerle Kurulanlar

- **Gece gündüz** yolumuza bakarak (Koygun-Özgür, 2002: 15)
- **Gece gündüz** kederdeyim dardayım (Koygun-Özgür, 2002: 22)

- **Gece gündüz** yürüyorum (Koygun-Özgür, 2002: 45)
- Hep benimle **gündüz gece** (Âşığın şiir defteri, “Şiirlerim Sazım”)
- Ardım sıra **acı tatlı** söz söyler (Âşığın şiir defteri, “Gördüm”)
- **Büyük küçük** hatır bilen kalmadı (Âşığın şiir defteri, “Kalmadı”)
- **Akşam sabah** gün saymaya başlamış (Âşığın şiir defteri, “İhtiyarlığa Doğru”)
- **Git gel** ile yoruyorlar yıllardır (Âşığın şiir defteri, “Avrupa Birliği”)
- **Sağa sola** her tarafa kayarsan (“Bilirsen”)

c. Eş Anlamlı Sözcüklerle Oluşturulanlar

- **Türlü çeşit** her şeyleri yiyerek (“Bilirsen”)

ç. Yakın Anlamlı Sözcüklerle Kurulanlar

- **Hatır gönül** kalktı saygı yozlaştı (Koygun-Özgür, 2002: 17)
- **Köşe bucak** birer birer gezildi (Koygun-Özgür, 2002: 23)
- **Feryat figan** ettim asla duymadın (Koygun-Özgür, 2002: 37)
- **Hatır gönül** kırma sakın (Koygun-Özgür, 2002: 38)
- **İlim irfan** pınarından su içip (Koygun-Özgür, 2002: 43)
- **Hatır gönül** kalktı kul yaman oldu / **Taşlı dikenlidir** şimdi hep yollar (Âşığın şiir defteri, “Yaman Oldu”)
- **Fakir fukaranın** belin büktüler (Âşığın şiir defteri, “Baksana-II”)
- Yalan dolan **fitne fesat** sendedir (“Gördüm”)
- **Yalan riya** eklemeyen / **Eş dost** ile böldüm suç mu (Âşığın şiir defteri, “Suç mu?”)
- **El âleme** maskara (Âşığın şiir defteri, “Gönül”)
- **Güllük gülistanlık** yaz olmaz her gün (Âşığın şiir defteri, “Söz Söyler”)
- **Cahil cühelanın** elinden şaştık (Âşığın şiir defteri, “Kalmadı”)
- **Taşlı dikenlidir** şimdi hep yollar (Âşığın şiir defteri, “Yaman Oldu”)
- **Evirir çevirir** kor kaptan kaba (Âşığın şiir defteri, “Bügetli Cuma Türkmen’e”)
- Sinem başı **delik deşik** (Âşığın şiir defteri, “Şiirlerim Sazım”)
- **Ayan beyan** ikiyüzlü körlüğü (Âşığın şiir defteri, “Avrupa Birliği”)
- **Yıkık dökük** viran şehire döndü (“Zehire Döndü”)

d. Biri Anlamlı Biri Anlamsız Sözcüklerle Oluşturulanlar

- **Ayrı gayrı** böyle olmaz (Koygun-Özgür, 2002: 38)
- Yatsıya dek **zar zor** yanar demişler / Ancak kurulur bir **ev bark** eş ile (Koygun-Özgür, 2002: 103)
- **Evim barkım** viran harap (Âşığın şiir defteri, “Suç mu?”)
- **Yalan dolan** soygun sürer bir oyun (Âşığın şiir defteri, “Baksana-II”)
- **Evirir çevirir** kor kaptan kaba (Âşığın şiir defteri, “Bügetli Cuma Türkmen’e”)
- **Yalan dolan** fitne fesat sendedir (“Gördüm”)
- **Kıbrıs mıbrıs** dedi o da tutmuyor (Âşığın şiir defteri, “Avrupa Birliği”)

e. Ek Getirilerek Oluşturulanlar

- Nakış nakış **renkten renge** bürünen (Koygun-Özgür, 2002: 7)
- **Güzeller güzeli** meleğe benzer (Koygun-Özgür, 2002: 15)
- **Yiğitler yiğidi** erdi Atatürk (Koygun-Özgür, 2002: 41-42)
- **Toza toprağa** bölendim (Koygun-Özgür, 2002: 45)
- **Gün günü** kötüye gidiyor hâller (Âşığın şiir defteri, “Yaman Oldu”)
- **Yıllar yılı** çektim gam ile çile (Âşığın şiir defteri, “Kemal Özgür’e”)
- **Yıllar yılı** çekmiş dert çile elem (Âşığın şiir defteri, “Bügetli Cuma Türkmen’e”)
- **Üst üste** verdi dertleri (Âşığın şiir defteri, “Al Başına Çal Dünyayı”)
- **Yana yana** küle döndüm (Âşığın şiir defteri, “Gönül”)
- Her **olur olmazla** oturup orda (Âşığın şiir defteri, “Dinletemedim”)
- Haklarını **saya saya** / Birlik olup ver **el ele** (“Uyan, Hele Gardaş!”)
- Her **olur olmazla** sohbet olur mu (“Muhabbeti”)
- **Yiye yiye** doymayanlar (Âşığın şiir defteri, “Zamane”)
- **Döve döve** dertli sinem çürüdü (Âşığın şiir defteri, “Ne Çare?”)
- Çocuklarını **dertten derde** düşürür (Âşığın şiir defteri, “Para”)
- **Ağlayıp ağlayıp** gözyaşı dökten (“Bana mı Verdin?”)
- **İnceden inceye** şöyle bir düşün (“Doğa”)

f. Yansıma Sözcüklerle Oluşturulanlar

- Üstümüzde **vızır vızır** dönüyor (Koygun-Özgür, 2002: 23)

- **Ah vah** ile yürek yakışlar sahte (Âşığın şiir defteri, “Kalmadı”)
- Size **şak şak** bize kötek (Âşığın şiir defteri, “Kapın Beyler”)

g. Pekiştirme Şeklinde Kurulanlar

- Arar belasını **bulur mu bulur** / Gönül kırar **gam üstüne gam** verir / Yorulur yollarda **kalır mı kalır** (“Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”)

5.7.3. Alkış ve Kargışlar

Halk şiiri geleneği bünyesinde ortaya konulan eserlerin genelinde mevcut olan alkış (dua) ve kargışlar (beddua, ilenç) âşığın anlatımını süsleyen bunun yanında duygu ve düşüncelerini daha iyi ve samimi bir şekilde dile getirmesini sağlayan söz kalıpları olarak karşımıza çıkmaktadır. Âşığın da bir insan olarak yaşadığı bazı acı tatlı olaylar, kırgınlıklar, uğradığı haksızlıklar ve emellerine ulaşmada yaşadığı aksaklıklar vardır. Bu gibi etmenler üzerine âşığın şiirlerinde sevinçlerini ve şükranlarını, kırgınlıklarını ve öfkesini dile getirmesi kaçınılmaz bir durumdur. Âşık, inanç sisteminin de bir unsuru olan dualar ve beddualar vasıtasıyla duygu ve düşüncelerini daha etkili bir şekilde dile getirebilmekte, bunun yanı sıra söz varlığımızdan etkili bir şekilde yararlanabilmektedir. En güzel ve etkili örneklerine destandan halk hikâyeciliğine geçişin en önemli aşaması olan “Dede Korkut Hikâyeleri”nde rastladığımız bu ürünlerin kaynağı hakkında belirli ve net bir bilgi yoktur. İslamiyet Öncesi Dönem’de dinî nitelikteki törenlere iştirak ederek bu törenlerde kopuz çalıp şiir söyleyen ve birçok özelliği şahsiyetlerinde birleştirerek eklettik özellik kazanmış “kam, ozan, oyun, baksı ve Şaman” olarak nitelendirilen kimseler de söylemlerinde dualar ve beddualardan yararlanmışlardır. İlerleyen süreçte İslam dininin kabulü ve gelenek bünyesinde kendine yer bulmasıyla bu ifadeler şiirlerde kendine daha güçlü bir şekilde karşımıza çıkmaya başlamıştır.

İptidai cemiyetlerde inanç, sihir, büyü ve fallardan unsurlar olarak beslenen dualar, sağlık ve hastalık hâllerinde, mahsulün bereketli olmasında, yağmurun yağmasında, tehlike ve felaketin mal ve mülke gelmemesinde; doğumdan ölüme kadarki bazı merasimlerde iyi ve doğru olduğuna inanılan müspet dileklerin ruhî ve fikrî ifadesini dilde kazanır. Türk cemiyetlerinde de bu dualar, Şamanizm, Budizm ve Manihaizm kültür devrelerini aşarak İslamiyet’le daha düzenli ve yeni bir zihniyetle gelişmiş bir şekilde yaşamaya devam etti. (...) Türk milleti, İslam dininin esaslarına uygun bu dualarla birlikte Tanrı 'ya karşı dilek ve niyazlarını ana dilinde manzum veya mensur olarak sade bir şekilde ulaştırmaktadır.

Umumiyetle anonim olan, bedenî, ruhî, iktisadi, içtimai ve dinî ihtiyaçların meydana getirdiği bu dualar, atalar sözü gibi "hüküm" bildiren müspet dilek mahsulleridir. Eski Türkçemizde "alkış (övme)" denilirdi (Elçin, 1993: 662).

Beddua ise duanın aksi ve zıttı olan lanet, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Farsça "bed" ve Arapça dua (çağırma) kelimelerini birleşmesinden yapılan bu tahiri, en eski Türk kaynaklarından 19. asra kadarki kültür eserlerimiz ve sözlüklerimiz çok yaygın "Kargış" ve "ilenç" kelimeleriyle karşılaşmışlardır. Kargış, insanın kendisine, ailesine, cemiyetine ve din gibi müesseselerine zararı dokunacak şahıslara, düşünce ve fikirlere karşı davranışlarının şiddetli bir tepkisidir. Hayatta adaletsizliğe uğramış, küfran-ı nimetle karşılaşmış insanın vicdanında uyanan isyan ve hiddeti susturma çarelerini araması gayet tabiidir (Elçin, 1993: 662-663).

Alkışlar ve kargışlar, atasözleri ve deyimler gibi genel yaygınlık taşımaz. Genel toplumsal durumlara göre değil; duygulara bağlı olarak özel dileklerini yansıtırlar. Bu yönleriyle kullanım alanları sınırlıdır (Artun, 2001: 121).

Müslüm Koygun da eserlerinde gelenek bünyesindeki bu söz kalıplarından mümkün olduğunca yararlanma yoluna gitmiştir. Kimi zaman hissettiği sevgi ve minnetten kimi zaman da hayata ve kişilere karşı isyanını dile getirme çabasından dolayı şiirlerinde dualardan ve beddualardan yararlanmıştı. Olaylar, durumlar ve kişilere yönelik iyi dileklerde bulunurken kalender bir yaklaşım sergileyen âşık, hoşlanmadığı, kabullenmediği ya da canını yakan olaylar, durumlar ve kişilere yönelik kötü dileklerde bulunmuştur. Âşığın şiirlerinde yer alan alkış ve kargış örnekleri şu şekildedir:

a. Alkışlar

- **Hak Muhammed Ali etsin şefaet / Yerin cennet olsun nur içinde yat** (Âşığın şiir defteri, "Babam")
- **Çare derman sende Ya Rab** (Âşığın şiir defteri, "Suç mu?")
- Ona **niyazımız** gündüz ve gece / Âşıklarda **niyaz** vardır söz vardır (Âşığın şiir defteri, "Borani")
- Der Cefai **yardım eyleye Hüda** ("İhtiyarlığa Doğru")

b. Kargışlar

- Tüm silahlar **yere batsın** (Koygun-Özgür, 2002: 1)

- **Âh edip** ağlama düne (Koygun-Özgür, 2002: 5)
- Hay **başını yesin** çarkın düzenin / Göklere yükseldi feryadı **âhı** (Koygun-Özgür, 2002: 11)
- Her ne isen **iki gözün kör olsun** (Koygun-Özgür, 2002: 37)
- **Başına çalın** gümrük birliği (Âşığın şiir defteri, “Avrupa Birliği”)

5.7.4. Tekrarlamalar

- **Doysun** yoksul **doysun** her aç / **Barış** istiyoruz **barış** (Koygun-Özgür, 2002: 1)
- **Hem** şehirde **hem** köyde (Koygun-Özgür, 2002: 3)
- **Biri** uzun **biri** kısa / **Biri** kambur **biri** köse (Koygun-Özgür, 2002: 4)
- **Hak**'tan gelir **Hakk**'a gider (Koygun-Özgür, 2002: 6)
- **Dargın dargın** dosta gönlüm / Hep **ziyan** üstüne **ziyan** (Koygun-Özgür, 2002: 10)
- Ele gündüz bize **gecedir gece** / **Kimi** ağlar **kimi** eğlenip durur / Diyemez dilinde **hecedir hece** (Koygun-Özgür, 2002: 11)
- Deryası **var** denizi **var** gölü **var** / **Bu ne** kudret **bu ne** sırdır hünkârım (Koygun-Özgür, 2002: 12)
- Ne dolu **ne** de boş gibi / Sanki **hayal** bir **düş gibi** / Doğup batan güneş **gibi** (Koygun-Özgür, 2002: 14)
- Yuvamıza temel **oldu** taş **oldu** / **Hem** sırdaşı **oldu hem** yoldaş **oldu** / **Kimi** mutlu **kimi** yaşlar dökerek (Koygun-Özgür, 2002: 15)
- **İster** ağla **ister** dövün / **Gâhi** uslu **gâhi** deli (Koygun-Özgür, 2002: 16)
- Düşünce **yozlaştı** kaygı **yozlaştı** (Koygun-Özgür, 2002: 17)
- Ne doluyum **ne** de boşum / Bilemedim bir **ben beni** (Koygun-Özgür, 2002: 18)
- **Kimi** Mecnun **kimi** Leyla / **Kimi** çekmiş her türlü bela / **Hem** asılmış **hem** yüzülmüş (Koygun-Özgür, 2002: 20)
- Ne bir selam veren olur **ne** gören olur / **Ne** bir el uzatan **ne** saran olur / **Ne** bir silecek dost **ne** yaran olur / **Ne** kapını çalan **ne** giren olur / **Ne** uğrayan **ne** de bir varan olur (Koygun-Özgür, 2002: 21)
- **Kim** büyüttü **kim** bunları azdırdı / Yazacak çok şey var **amma** ve **lakin** / **Ne** olur **ne** olmaz olmalı sakın (Koygun-Özgür, 2002: 23)
- **Bazen** verir **bazen** alır / **Kimi** gider **kimi** kalır (Koygun-Özgür, 2002: 25)
- Yazgı **dedin** kader **dedin** (Koygun-Özgür, 2002: 26)

- Özü sözü **başka** sazı **başkadır** / **Kimisi** aç gezer **kimisi** toktur (Koygun-Özgür, 2002: 27)
- **Birinde** haksıza yergiyi gördüm / **Birinde** yiğide övgüyü gördüm (Koygun-Özgür, 2002: 28)
- **Taş** üstünde **taş** kalmadı gönlümde (Koygun-Özgür, 2002: 35)
- **Böyle** gelmiş **böyle** gider diye (Koygun-Özgür, 2002: 36)
- **Bir ol** gel ozanım **bir ol** / **Gür ol** gel ozanım **gür ol** / **Yâr ol** gel ozanım **yâr ol** / **Er ol** gel ozanım **er ol** / **Var ol** gel ozanım **var ol** / **Der ol** gel ozanım **der ol** / **Ter ol** gel ozanım **ter ol** / **Hür ol** gel ozanım **hür ol** (Koygun-Özgür, 2002: 38)
- **Neler** etti **neler** bize bu felek (Koygun-Özgür, 2002: 44)
- **Çok** körlendim **çok** bilendim (Koygun-Özgür, 2002: 45)
- **Gâhi** engin **gâhi** yüce / **Kimi** doldum **kimi** aktım (Âşığın şiir defteri, “Şiirlerim Sazım”)
- **Ne** kavga **ne** dövüş olur / **Ne** isyan olur **ne** asi / **Çağdaş** yaşam **çağdaş** görüş (Âşığın şiir defteri, “Barış-II”)
- **Kimi** yoksul **kimi** darda / **Kimisinin** her işi kârda / **Kimi** vurdu **kimi** astı (Âşığın şiir defteri, “Zamane”)
- **Hem** imanım **hem** de dinim (Âşığın şiir defteri, “İnsan Sevgisi”)
- **Kimini** ondurur **kimini** şaşkırtır / Cefaî **sen sen** ol kendini tanı / Makam şöhret **para** ille de **para** (Âşığın şiir defteri, “Para”)
- **Bazen** kendi söyler **bazen** saz söyler (Âşığın şiir defteri, “Söz Söyler”)
- **Ne** yazına **ne** kışına / Aldanmam **hayal düşünce** / Senin olsun **al** dünyayı / **Al** başına çal dünyayı (Âşığın şiir defteri, “Al Başına Çal!”)
- **Hayalimde** **sensin** **düşümde** **sensin** / **Bazen** gülüşünü **bazen** nazını (Âşığın şiir defteri, “Sanem”)
- **Yüz** derdime **yüz** dert daha **Ne** çoğunu **ne** azını (Âşığın şiir defteri, “Gönül”)
- **Ne** haber var **ne** de bilgi (Âşığın şiir defteri, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”)
- Âşık bu meydana **aşkla** gel **aşkla** (Âşığın şiir defteri, “Öyle Gel”)
- Ariflerde irfan **vardır** söz **vardır** / Âşıklarda niyaz **vardır** söz **vardır** / **Nice** hikmet **nice** sırda bir nokta (Âşığın şiir defteri, “Borani”)
- **Ne** günlere kaldık **ne** hale düştük / **Kimisi** ak diyor kimisi kara (Âşığın şiir defteri, “Kalmadı”)

- **Zammı zam** üstüne n'ola / Fırsat elde **say** daha **say** / **Boğun boğun** hürriyeti (Âşığın şiir defteri, "Kapın Beyler")
- **Edebinle** otur **edebınle** kal / **Bazen** düşündürür **bazen** güldürür (Âşığın şiir defteri, "Bügetli Cuma Türkmen'e")
- **Dost ile** ağlayan **dost ile** gülüşen / Geç tanıdım eyvah **bana vah bana** (Âşığın şiir defteri, "Abdullah Ercan'a")
- **Kimi** kader diyor **kimisi** çile / **Kimi** düzen diyor **kimisi** hile / **Kâh** akıllı **kâh** da deli göründük / **Hem** akıllı **hem** revaçta salaklar (Âşığın şiir defteri, "Âşık Rıfat Kurtoğlu'na")
- **Biri** yer de **biri** bakarsa eğer (Âşığın şiir defteri, "Dörtlükler")
- Dünümde **sen** günümde **sen** / Kiblemde **sen** yönümde **sen** / Nefesimde ünümde **sen** var **eylersin** yok **eylersin** / Az **eylersin** çok **eylersin** / Halk **eylersin** hak **eylersin** (Âşığın şiir defteri, "Yakındasın")
- **Nedendir niçindir** aklım ermedi / **Nice** kanlı **nice** kinli göz gördüm ("Gördüm")
- Bağışla sultanım suç **bende benden** / Olur mu noksanlık hiç **sende senden?** / Düşkündür giremez seç **cemde cemden** / Her şey vardır onda kaç **kemde kemden** / Sır eyle Cefai iç **demde demden** ("Suç Bende")
- Ne ilaç kâr eder **ne** çare Lokman / **Kimi** nine olmuş **kimisi** dede ("İhtiyarlığa Doğru")
- **Gel** birlik olalım bir olalım **gel** / **Amaç aynı gaye aynı yol aynı** / Gövde **aynı** taban **aynı** yol **aynı** / Cefai der zarar **aynı** kâr **aynı** ("Gel")
- Ağa **olsa** paşa **olsa** bey **olsa** / **İster** yaşı yetmiş **ister** toy olsa / Gönül kırar gam üstüne **gam** verir / Saygı **bilmez** sevgi **bilmez** kem verir / **Ne** bir yara sarar **ne** de em verir Arar belasını **bulur** mu **bulur** ("Mağrurlu, Kibirli Olan Bir Kişi")
- **Uyan** hele gardaş **uyan** ("Uyan, Hele Gardaş!")
- **Kime** derdim diyem **kime** varayım ("Zehire Döndü")
- **Böyle** gelmiş **böyle** giderse eğer ("Yeter!")
- **Kimi** yıldızlara çıkar / **Kimi** ağzın açmış bakar / **Biri** yapar **biri** bozar ("Gider")
- Edenin ettiği kâr **kalmaz kalmaz** ("Baksana-II")
- **Hem** arkadaş **hem** sırdaştır / Sevgi **için** barış **için** / **İlim** eker **ilim** biçer ("Öğretmenim Kitaplarım")
- **Ağlayıp ağlayıp** gözyaşı dökten ("Bana mı Verdin?")
- **Azдықça** azıyor yara / Bana **ne** sana **ne** diye / **Ne** odun **ne** kömür kışın ("Bir Türlü")

- **Bak** şu manzaraya **bak** karşı dağa / Yazın **başka** güzel **başkadır** kışın / Bir başka güzeldir **her** yan **her** köşe / Turnaları **ile** toyları **ile** / Dereleri **ile** çayları **ile** / Sahilleri **ile** koyları **ile** / Oku öğren **böyle yazıyor** kitap / Kutsal bir uğraştır **böyle yazıyor** sevap (“Doğa”)

5.7.5. Argo Kullanımı

Müslüm Koygun’un bazı hicvî şiirlerinde halk ağzında yer alan bazı argo kelimelere yer verdiği görülmektedir. Âşığın argo kullanımına yer verdiği şiir örnekleri şunlardır:

- Doldular âleme fitneyle **teres** (Âşığın şiir defteri, “Yaman Oldu”)
- **Karnında kırk tilki gezer / Ölü kefenini soyar / Balsa girer beleş mezar / Her şeyini etmiş pazar / Tükürseler yağmur sayar** (Âşığın şiir defteri , “Adam”)
- Yemem demez yer **yalaka** / **Anasını boyar satar / Hınzırlıkta** pir yalaka (Âşığın şiir defteri , “Yalaka”)
- Başköşede dalkavuklar **yalakalar** / Hem akıllı hem revaçta **salaklar** (Âşığın şiir defteri, “Âşık Rıfat Kurtoğlu’na”)
- **Çakallar** aslana **caka** satıyor (Âşığın şiir defteri, “Geç Kaldık”)
- **Beleş** urba giyip kârdan sayanlar (Âşığın şiir defteri, “Sonunda”)

5.8. Âşığın Şiirlerinde Yer Alan Edebî Sanatlar

Edebî metinler içerisinde insanda estetik haz ve duygu yoğunluğu uyandıran ürünlerin başında şüphesiz şiir gelmektedir. Çoğu zaman düzyazıdan farklı ve imgesel ifadelerle bezeli şiirler, edebî sanatlara ve coşkun söylemlere rahatlıkla yer verilebilen bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk halk edebiyatı bünyesinde yer alan şiir örneklerinde de soyut bir edebiyat olan divan şiiri kadar olmasa da söze güç ve estetik katabilmek adına edebî sanatlardan yararlandıkları bilinmektedir.

Kelime ve cümlelerle anlatım arasındaki ilişki, dilin olanaklarıyla anlatım yolları, sanatçının üslubunu belirleyen öğelerden biridir. Sanatçılar; teşbih, istiare, tariz vb. mecazları ve mecazlı anlatım yollarını, anlatımı süslemek için mecaz dışı tevriye, tenasüp, leff ü neşr, tezat, tekrar, mübalağa, hüsn-i talil, tecahül-i arif, rücu vb. anlam sanatlarını, cinas, seci, telmih, vb. kelime sanatlarını sözün etkili olması için kullanmışlardır. Kelime ve hayal oyunları, duygular ve düşünceler kendilerine uygun edebî sanatlarla, ifade edebildikleri zaman güzellik kazanırlar (Artun, 2001: 122).

Müslüm Koygun şiirlerinde duygu, düşünce ve hayallerini daha güçlü bir şekilde ifade edebilmek adına edebî sanatlardan sıklıkla yararlanmıştır. Teşbih, teşbih-i belîğ, teşhis, intak, istiare, istifham, tenasüp, tekrar, telmih, tezat, kinaye, mecaz-ı mürsel, tecahül-i arif, nida, mübalağa, irsal-i mesel, iktibas, iştikak, hüsn-i talil, sehl-i mümteni, akis, tariz, tedric gibi sanatların yanı sıra şiirlerinde somutlaştırmalara da sıklıkla yer veren âşık, farklı ve etkileyici bir söylem yakalamayı başarmıştır. Koygun'un şiirlerinde yer verdiği edebî sanatlara örnekler şu şekildedir:

5.8.1. Mecaza Dayalı Edebî Sanatlar

5.8.1.1. Teşbih (Benzetme)

Sözü daha etkili bir duruma getirmek için aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı, nitelikçe daha üstün olana benzetmektir. Benzetmede benzetme ögeleri (erkân-ı teşbih) adı verilen 4 öge vardır (Dilçin, 1983: 406):

- a. Benzetilen (Müşebbeh):** Birbirine benzetilen şeylerden nitelik bakımından daha güçsüz olanıdır.
- b. Benzetmelik (Müşebbehün-bih):** Birbirine benzetilen şeylerden nitelik bakımından daha üstün, daha güçlü olan; kendisine benzetilendir.
- c. Benzetme yönü (vech-i şebah, maksad-ı teşbih):** Birbirine benzetilen şeyler arasındaki ortak ilgi ve benzeyiştir.
- ç. Benzetme edatı (edat-ı teşbih, vasıta-i teşbih):** Sözcükler, kavramlar arasında benzetme ilgisi kuran edat ya da edat görevli sözcüklerdir.

Benzetme ögelerinden birinin ya da birkaçının kullanılıp kullanılmaması açısından 4 tür benzetme vardır (Dilçin, 1983: 407- 409):

- a. Ayrıntılı benzetme (teşbih-i mufassal):** Dört ögesi de bulunan benzetmelerdir.
- b. Kısaltılmış benzetme: (teşbih-i mücmel, teşbih-i muhtasar):** Benzetme yönü söylenmeyen benzetmelerdir.
- c. Pekiştirilmiş benzetme (teşbih-i müekked):** Benzetme edatı bulunmayan benzetmelerdir.
- ç. Uz benzetme (teşbih-i belîğ):** Yalnızca benzetilen ve benzetmelik ögeleriyle yapılan, benzetme yönü ve edatı söylenmeyen benzetmelerdir. Dört ögenin de söylenmesiyle yapılan benzetmeye oranla daha güzeldir ve ona yeğlenir.

Teşbih sanatının genel olarak edebî eserlerde kullanımını değerlendirildiğinde daha çok şiirde başvurulduğu, nesirde şiirdeki kadar çok kullanılmadığı gibi makbul de sayılmadığı fakat fazla kullanmamak şartıyla üslubu güzelleştirme amaçlı bu sanata yer verildiği olmuştur (Külekçi, 2005: 31).

Kimi zaman da bir somutlaştırma unsuru olarak karşımıza çıkan teşbih (benzetme) sanatı gerek divan gerekse Türk halk şiirinde sıklıkla başvurulan bir estetik değer olmuş; sanatçılar özellikle sevgiliyi doğadaki çeşitli varlıklara ya da nesnelere benzeterek söylemlerine güç katmaya çalışmışlardır. Benzetmenin çeşitli türlerini şiirlerinde etkileyici şekilde kullanan Müslüm Koygun, neredeyse her şiirinde teşbih (benzetme) sanatına ve bu sanatın türlerine yer vermiş; özellikle tam teşbih ve teşbih-i belîğden yararlanmıştır. Âşığın şiirlerinde yer alan teşbih (benzetme) örnekleri ve bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Âşıklar” adlı şiirinin son dördlüğünde ayrıntılı teşbih (teşbih-i mufassal) yer almaktadır. Koygun’un bu dördlüğünde benzetilen, âşıklar; benzetmelik, kuşlar; benzetme yönü, özgür ve hür bir şekilde kanatlanıp uçmaları; benzetme edatı ise gibidir.

Kimi civandır kimi pir
Gel Cefai katara gir

Kuşlar gibi özgür ve hür

Kanatlanıp uçmuşlardır

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Sen Ol İstedim” adlı şiirinin ikinci dördlüğünde de ayrıntılı teşbih (teşbih-i mufassal) yer almaktadır. Koygun’un bu dördlüğünde benzetilen, âşığın kendisi; benzetmelik, bülbül; benzetme yönü, figanda, zârda olması; benzetme edatı ise gibidir.

Gece gündüz kederdeyim dardayım

Bülbül gibi figandayım zârdayım

Müşküldür hallerim gayet zordayım

Beyan ettim hâlim sen bil istedim

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Bakışımız Var” adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün de ilk iki dizesinde ayrıntılı teşbih (teşbih-i mufassal) yer almaktadır. Koygun’un bu dördlüğünde benzetilenler, halk; benzetmelikler, deniz ve ırmak; benzetme

yönleri, dalgalanıp coşmak, kabarıp taşmak; benzetme edatları ise gibidir. Aynı dörtlüğün son dizesinde de zulüm çeliğe benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır.

Deniz gibi dalgalanır coşarız

Irmak gibi kabarıp taşarız

Bütün engelleri çiğner aşarız

Zulüm çelik olsa büküşümüz var

Müslüm Koygun, incelediğimiz birçok şiirinde ayrıntılı teşbihin yanı sıra teşbih-i belîğ sanatını da ustalıkla kullanmıştır. “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Bakışın Yâr” adlı şiirinin ikinci dörtlüğünde ayrıntılı teşbihe (teşbih-i mufassal) yer verirken aynı şiirinin birinci üçüncü dörtlüklerinin ilk dizelerinde de teşbih-i belîğ sanatına yer vermiştir. Koygun’un bu şiirinde yer alan ayrıntılı teşbihlerde benzetilenler, sevgili; benzetmelikler, lâl olmuş dil, güle hasret bülbül; benzetme yönleri, susmak ve mahzun boyun bükmek; benzetme edatları ise gibidir. Şiirde yer alan teşbih-i belîğ örneklerinde ise sevgilinin yüzü, güle; gözleri, ceylan gözüne; boyu ise selvi ağacına benzetilmiştir.

Gül yüzüne yakışmıyor

Kaşlarını yıkışın yâr

Yaraladı can evimden

O içini çekişin yâr

Gel, beni görme el gibi

Susma lâl olmuş dil gibi

Güle hasret bülbül gibi

Mahzun boyun büküşün var

Ceylan gözlüm selvi boylum

Eşi yok anadan soylum

Korlanıyor oylum oylum

Yüreğimi yakışın yâr

Âşığın şiirlerinde yer alan çeşitli teşbih-i belîğ örnekleri şu şekildedir:

İlahi aşk ile coşup dolmuşuz

Arayıp cananda canı bulmuşuz

Gâhi **Mecnun** gâhi **Leyla** olmuşuz

Aşkın çöllerinde **ceylanız biz**

Kamil gönül ehli gerçek bir ozansın.

Âşıklıkta üstat er Kemal Özgür

Has bahçe içinde çiçektir ozan

Açar yediveren gür Kemal Özgür

Pamuk ellerini cennet yüzünü

Tatlı dillerini deniz gözünü

Bazen gülüşünü bazen nazını

Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Âşığın teşbih sanatı ve türlerinin yer aldığı şiirleri: “Barış-I”, “Kütüphane ve Kitap”, “Çağ Atladık”, “İki Deli”, “Bir Gün”, “Erenler”, “Doğa ve Ağaç”, “Başkadır”, “Bakışımız Var”, “Gamlı Gönül”, “Pirdir Hünkârım”, “Görendir Veysel”, “Gençliğim Ah!”, “Canım Anam”, “Yavaş Yavaş”, “Deli miyim, Divane mi?”, “Bakışın Yâr”, “Âşıklar”, “Dost Sandıklarım”, “Sen Ol İstedim”, “Karasinek”, “Çıracakman ile Mahzuni”, “Biz”, “Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti”, “Giden Dostlarım”, “Bilemez Elbet”, “Virane Oldu”, “Bu Nasıl Uyku?”, “Gözün Kör Olsun”, “Ozanım”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Atatürk”, “Ne Güzel!”, “Arıyorum”, “Cefai'den Kemal Özgür'e”, “Ozan Sesleri-II 1, 2 ve 9. dörtlük”, “Ozan Sesleri-III 8 ve 10. dörtlük”, “Yalaka”, “Ateş-i Aşk”, “Adam”, “Babam”, “Barış-II”, “Zamane”, “Suç mu?”, “İnsan Sevgisi”, “Ne Çare?”, “Sanem”, “Gönül”, “Bilmedim”, “Borani”, “Kalmadı”, “Geç Kaldık”, “Kapın Beyler”, “Rıfat Kurtoğlu'na”, “Aradım”, “Sevgi Onurdur”, “Sonunda”, “Zehire Döndü”, “Yeter”, “Gider”, “Dost Olmaz”, “Muhabbeti”, “Baksana-II”, “Ne Mutlu!”, “İhtiyarlığa Doğru”, “Kar Yağdı Umduğum Dağa”, “Kolay mı?”, “Öğretmenim Kitaplarım”, “Bana mı Verdin?”, “Benlik”, “Bilirsen”, “Bir Türlü”

5.8.1.2. Teşhis (Kişileştirme) ve İntak (Konuşturma)

İnsan dışındaki varlıklara insan özelliği kazandırmayı amaçlayan bu söz sanatı ile insan dışındaki varlıklara kimi zaman da soyut kavramlara insana ait çeşitli özelliklerin verildiği görülmektedir. Birçok alegorik (sembolik) eserde de sıklıkla rastladığımız teşhis ve intak sanatı da Türk halk şiirinde yer alan öncelikli sanatlar arasındadır.

Teşhis, insan dışındaki canlı ve cansız varlıkları düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek; kişileştirmektir. Bu sanat yapılırken teşbih, istiare gibi öteki mecaz sanatlarından da yararlanır (Dilçin, 1983: 419). Kocakaplan, teşhis sanatının bir kademe ilerisini intak şeklinde telakki etmiştir (Kocakaplan, 2008: 178).

Aynı zamanda insandan doğaya aktarım şeklinde bir deyim aktarımı ve somutlaştırma özelliğine sahip olan teşhis (kişileştirme) ve intak (konuşturma) sanatının olduğu her yerde kapalı istiare de vardır. İntak sanatının olduğu her yerde teşhis sanatı da varken teşhis sanatının olduğu her yerde intak sanatının olmadığı unutulmamalıdır çünkü konuşturulan insan dışı

varlık ya da herhangi bir kavram aynı zamanda kişileştirilmiş olmaktadır fakat aynı durum teşhis sanatı için geçerli değildir. İnsan dışı varlık ya da herhangi bir kavrama konuşturulmadan da insana has özellikler kazandırılabilir. Müslüm Koygun da kimi şiirlerinde teşhis (kişileştirme) sanatına yer vererek çeşitli varlıklara ya da kavramlara yönelik anlatımını zenginleştirmeyi amaçlamıştır. Âşığın şiirlerinde yer alan teşhis (kişileştirme) örnekleri ve bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Giden Dostlarım” adlı şiirinin beşinci dördlüğünün ikinci dizesinde teşhis sanatına yer verilmiştir. Koygun’un bu dizesinde bahtını, talihini kendisine aman vermeyen kalleş bir insan olarak betimleyerek soyut bir kavram olan bahta insana ait özellikler kazandırmıştır.

Eksilmez başımdan dert ile duman

Bahtım kalleş çıktı vermedi aman

Âşık oldum Mecnun gezdim bir zaman

Oklayıp sinemi yarıp gittiler

Âşığın “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği şiir defterindeki “Şiirlerim Sazım” adlı şiirinin üçüncü dördlüğünde teşhis ve intak sanatı kullanılmıştır. Koygun’un bu dördlüğünde çok değer verdiği şiirleri ve sazına insana has özellikler kazandırarak şiirlerinin ve sazının kendisine duygudaşlık yaptığını, sitemlerine alışıklarını ifade etmiş ve bu vesileyle teşhis sanatını uygulamıştır. Aynı zamanda şiirlerinin ve sazının kendisiyle sohbet edip konuştuklarını belirterek de şiirinde intak sanatından yararlanmışır.

Hislerimi bölüştüler

Sohbet edip konuştular

Sitemime alıştılar

Şiirlerim bir de sazım

Âşığın teşhis ve intak sanatına yer verdiği şiirleri: “Kütüphane ve Kitap”, “Bir Gün”, “Doğa ve Ağaç”, “Gamlı Gönül”, “Gençliğim Ah!”, “Bakışın Yâr”, “Sen Ol İstedim”, “Giden Dostlarım”, “Virane Oldu”, “Ozanım”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Ne Güzel!”, “Bu Felek”, “Ozan Sesleri-I 2. dördlük”, “Ozan Sesleri-II 1. dördlük”, “Ozan Sesleri-III 7. dördlük”, “Şiirlerim Sazım”, “Babam”, “Birlik Olsun”, “Para”, “Söz Söyler”, “Gönül”, “Geç Kaldık”, “Âşık Rıfat

Kurtoğlu'na", "Aradım", "Baksana-II", "Dinletemedim", "Kar Yağdı Umduğum Dağa", "Gel", "Öğretmenim Kitaplarım", "Bana mı Verdin?", "Bir Türlü"

5.8.1.3. İstiare (Eğretileme)

Teşbih sanatının asıl öğelerinden benzeyen (müşebbeh) ve kendisine benzetilen (müşebbehün bih) unsurlarından yalnızca birini kullanarak yapılan söz sanatına istiare denir. İstiarede herhangi bir varlığa benzerlik dolayısıyla asıl adın yerine, benzediği başka bir varlığın adı kullanılır. Bu sanatın özünü de teşbih oluşturur (Pala, 2005:137).

Bir şeyi kendi adının dışında, türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır. Bu bakımdan istiare, hem bir mecaz hem de bir benzetme sanatıdır. İstiaresinin bu iki yönlü özelliğine göre bir istiarede şu üç niteliğin olması gerekmektedir (Dilçin, 1983: 412):

- a. Sözcüğün gerçek anlamı dışında herhangi bir kavrama ya da nesneye ad olması
- b. Engelleyici ipucu (karine-i mani'a) bulunması, yani sözcüğün kendi anlamında kullanılmasının olanaksız olması
- c. Benzetme amacının bulunması

İstiarede benzetme amacının bulunması, onun benzetme sanatının özel bir durumu olduğunu gösterir. Buna göre istiare, benzetmenin iki temel ögesinin yani benzetilenle benzetmeliğin birinden birinin söylenmemesiyle yapılır.

a. Açık istiare (istiare-i musarraha): Benzetme öğelerinden yalnız benzetmelikle yapılan istiaresidir. Bu türlü istiarede benzetilen söylenmez. Divan edebiyatındaki mazmun olarak adlandırılan klişeleşmiş mecazların çoğu açık istiaresidir.

b. Kapalı istiare (istiare-i mekniye): Benzetme öğelerinden yalnızca benzetilenle yapılan istiaresidir. Bu türlü istiarede benzetmelik söylenmez, gizlenir (Dilçin, 1983: 412-414).

Müslüm Koygun da kimi şiirlerinde istiare sanatının anlatımına katacağı güçlü ve dikkatli söylemlerden yararlanmaya çalışmıştır. Teşhis (kişileştirme) sanatının olduğu her yerde kapalı istiare sanatının da yer aldığı unutulmamalıdır çünkü teşhis sanatında benzetilen unsur söylenirken benzetmelik insan unsuru söylenmeyip yalnızca benzetme yönüne yer verilmektedir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan açık ve kapalı istiare örnekleriyle istiare sanatına yer verdiği şiirleri şunlardır:

Âşığın "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabında yer alan "Görendir Veysel" adlı şiirinin ikinci dördünlüğünün ilk dizesinde açık istiare sanatına yer verilmiştir. Benzetme unsurlarından yalnızca benzetmelikle (kendisine benzetilen) yapılan istiare çeşidi, açık istiaresidir. Koygun,

bu dizesinde dünyayı iki kapılı bir hana benzeterek benzeyen unsuru söylemeyip benzetmelik unsuru olan iki kapılı han ifadesini kullanmıştır.

Mihman olmuş **iki kapılı hana**

Aşk ile bağlanmış dosta canana

Selam salmış Sivralan'dan her yana

Yüreklere mekân kurandır Veysel

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Canım Anam” adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün son dizesinde açık istiare sanatına yer verilmiştir. Benzetme unsurlarından yalnızca benzetmelikle (kendisine benzetilen) yapılan istiare çeşidi, açık istiairedir. Koygun, bu dizesinde saçlardaki beyazlığı kara benzeterek benzeyen unsuru söylemeyip benzetmelik unsuru olan saça yağan kar ifadesini kullanmıştır.

Hep dürüst yaşadı yapmadı hile

Boyun büküp avuç açmadı kula

Zevk sefa sürmedi çekti gam çile

Yağdırdı saçına kar canım anam

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Sevgi ve Hoşgörü” adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün üçüncü dizesinde kapalı istiare sanatına yer verilmiştir. Benzetme unsurlarından yalnızca benzetilen unsuru ve benzetme yönüyle yapılan istiare çeşidi, kapalı istiairedir. Koygun, bu dizesinde hoşgörüyü el işine benzeterek benzetme yönünü de nakış nakış örülmesi şeklinde ifade etmiştir. Benzetilen unsuru ve benzetme yönü söylenmesine rağmen benzetmelik olan el işi ifadesi dizelerde yer almayarak kapalı istiare yapılmıştır.

Her meclise sevgi ile girmeli

Büyük saygı küçük sevgi görmeli

Hoşgörüyü nakış nakış örmeli

Hoş görelim sevilelim sevelim

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Atatürk” adlı şiirinin yedinci dördlüğünün son dizesinde kapalı istiare sanatına yer verilmiştir. Benzetme unsurlarından yalnızca benzetilen unsuru ve benzetme yönüyle yapılan istiare çeşidi, kapalı istiairedir.

Koygun, bu dizesinde ilmi bir ağaca benzeterek benzetme yönünü de meyve vermek şeklinde ifade etmiştir. Benzetilen unsuru ve benzetme yönü söylenmesine rağmen benzetmelik unsuru olan ağaç ifadesi dizelerde yer almayarak kapalı istiare sanatı uygulanmıştır.

Ülküsü dünyada hem yurtta barış
Aydın bir düşünce eşsiz bir görüş
Bilimle teknikle ederek yarış
İlmin meyvesini derdi Atatürk

Âşığın açık istiare sanatına yer verdiği şiirleri: “Görendir Veysel”, “Canım Anam”, “Yavaş Yavaş”, “Bakışın Yâr”, “Gizlidir”, “Ateş-i Aşk”, “Zamane”, “Geç Kaldık”, “Ozan Sesleri-I 5. dörtlük”

Âşığın kapalı istiare sanatına yer verdiği şiirleri: “Barış-I”, “Kütüphane ve Kitap” “Erenler”, “Başkadır”, “Gamlı Gönül”, “Gençliğim Ah!”, “Bakışın Yâr”, “Âşıklar”, “Dost Sandıkların”, “Sen Ol İstedim”, “Giden Dostlarım”, “Virane Oldu”, “Ozanım”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Ne Güzel!”, “Bu Felek”, “Cefai’den Kemal Özgür’e”, “Her Şeyden Önce”, “Arıyorum”, “Ozan Sesleri-I 2. dörtlük”, “Ozan Sesleri-II 1, 3, 5 ve 10. dörtlük”, “Ozan Sesleri-III 7. dörtlük”, “Şiirlerim Sazım”, “Yalaka”, “Ateş-i Aşk”, “Adam”, “Babam”, “Zamane”, “Birlik Olsun”, “Para”, “Söz Söyler”, “Al Başına Çal”, “Sanem”, “Gönül”, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”, “Bilmedim”, “Kalmadı”, “Geç Kaldık”, “Bügetli Cuma Türkmen’e”, “Âşık Rıfat Kurtoğlu’na”, “Aradım”, “Zehire Döndü”, “Baksana-II”, “Dinletemedim”, “İhtiyarlığa Doğru”, “Kar Yağdı Umduğum Dağa”, “Kolay mı?”, “Gel”, “Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”, “Öğretmenim Kitaplarım”, “Bana mı Verdin?”, “Benlik”, “Bir Türü”

5.8.1.4. Mecaz-ı Mürsel (Ad aktarması)

Bir sözü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeyen kullanmaktır. Günlük konuşmada doğal olarak yaptığımız bu türlü mecaza, özellikle deyimlerde bol bol rastlanır (Dilçin, 1983: 415). Kocakaplan da mecaz-ı mürseli bir kelimenin manasını kaybederek farklı bir objeyi karşılaması olarak tanımlamaktadır (Kocakaplan, 2008: 108).

Müslüm Koygun’un incelediğimiz şiirlerindeki mecaz-ı mürsel örnekleriyle ve bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Çağ Atladık” adlı şiirinin ikinci dördlüğünün ikinci ve üçüncü dizesinde mecaz-ı mürsel (ad aktarması) sanatına yer verilmiştir. Koygun, bu dizelerde yer alan “Avrupa” sözcüğüyle Avrupa’daki bilimsel gelişmeleri ve bilim insanlarını kastederken “mark ve dolar” sözcükleriyle de zamanının Alman ve Amerikan para birimlerini ifade etmiştir.

Çağdaşlığa eriştik

Avrupa’yla yarıştık

Mark dolara karıştık

Çağ atladık ha gayret

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Ne Güzel!” adlı şiirinin beşinci dördlüğünün üçüncü dizesinde mecaz-ı mürsel (ad aktarması) sanatına yer verilmiştir. Koygun, bu dizelerde yer alan “Doğu, Batı” sözcükleriyle “Doğu ve Batı medeniyetlerini, insanlığını; “siyah ve beyaz” sözcükleriyle de siyah ve beyaz insan ırkını kastetmiştir.

Laiklikten asla taviz vermeden

İnsanı insandan ayrı görmeden

Doğu Batı siyah beyaz demeden

Dostça sevgi ile sarış ne güzel

Âşığın “Muhabbeti” adlı şiirinin ikinci dördlüğünün üçüncü dizesinde mecaz-ı mürsel (ad aktarması) sanatına yer verilmiştir. Koygun, bu dizesindeki “her bakan göz” ifadesiyle olayları gözlemleyen bir insanı kastetmiştir.

Ariften kâminden kemlik gelir mi

Cahil kişi ne dediğin bilir mi

Her bakan göz gerçekleri görür mü

Muhabbeti ehli ile etmeli

Âşığın mecaz-ı mürsel sanatına yer verdiği şiirleri: “Barış-I”, “Çağ Atladık”, “Dünya”, “Pirdir Hünkârım”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Atatürk”, “Birlik Olsun”, “Yaman Oldu”, “Büğetli Cuma Türkmen’e”, “Abdullah Ercan’a”, “Dost Olmaz”, “Muhabbeti”, “Ne Mutlu!” “Öğretmenim Kitaplarım”, “Bilirsen”, “Bir Türlü”

5.8.1.5. Kinaye

Bir sözcüğü ya da sözü, gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeyen ve engelleyici ipucu (karine-i mania) olmaksızın mecazlı anlamda kullanmaktır. Bu kullanışta, sözün gerçek anlamı da kastedilmiş olabilir. Başka bir deyişle gerçeği mecaz yoluyla dolaylı olarak anlatmaktır. Ancak sözün gerçek anlamından bir sonuç çıksa da asıl geçerli olan mecaz anlamıdır (Dilçin, 1983: 416). Külekçi ise kinayeyi, bir maksattan dolayı sözü hem hakiki hem de mecazi anlamlara uygun olarak kullanmak şeklinde ifade etmektedir (Külekçi 2003: 64).

Deyim ve atasözlerinde sıklıkla karşımıza çıkan kinayeye Müslüm Koygun da şiirlerinde sıklıkla yer vermiştir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan kinaye örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Giden Dostlarım” adlı şiirinin ilk dördünlüğünün ilk iki dizesinde kinaye sanatına yer verilmiştir. Koygun, bu dizelerde yer alan “kucak açtım” ve “darbe vurup” ifadelerini hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek şekilde kullanarak kinaye sanatını eserine uygulamıştır.

Kucak açtım insanlara dost dedim
Gelenler bir **darbe vurup** gittiler
Çok şey değil biraz sevgi bekledim
Lakin hatırımı kırıp gittiler

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Gözün Kör Olsun” adlı şiirinin üçüncü dördünlüğünün ikinci ve üçüncü dizelerinde kinaye sanatına yer verilmiştir. Koygun, bu dizelerde yer alan “ayaklar altında kaldım” ve “adamdan mı saymadın” ifadelerini hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek şekilde kullanarak kinaye sanatını eserine uygulamıştır.

Feryat figan ettim asla duymadın
Ayaklar altında kaldım aymadın
Yoksa beni **adamdan mı saymadın**
Her ne isen iki gözün kör olsun

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Sonunda” adlı şiirinin ilk dördünlüğünün ikinci, üçüncü ve dördüncü dizelerinde kinaye sanatına yer verilmiştir. Koygun, bu dizelerde yer alan “insanlığı öldürdüler”, “mertleri susturup kolun bağlayıp” ve “namertleri

güldürdüler” ifadelerini hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek şekilde kullanarak kinaye sanatını eserine uygulamıştır.

İnsanlık düşmanı kanlı katiller

İnsanlığı öldürdüler sonunda

Mertleri susturup kolun bağlayıp

Namertleri güldürdüler sonunda

Âşığın kinaye sanatına yer verdiği şiirleri: “Baksana-I”, “Her Şeyden Önce”, “Şikâyetin Kime?”, “Kemal Özgür ile Cefai’nin Sohbeti”, “Giden Dostlarım”, “Bu Nasıl Uyku?”, “Gözün Kör Olsun”, “Ozan Sesleri-I 1, 2, 3 ve 5. dördlük”, “Ozan Sesleri-II 1, 3, 7. dördlük”, “Ozan Sesleri-III 1, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11. dördlük”, “Yalaka”, “Ateş-i Aşk”, “Babam”, “Avrupa Birliği”, “İnsan Sevgisi”, “Ne Çare?”, “Söz Söyler”, “Zamane”, “Al Başına Çal”, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”, “Öyle Gel”, “Kapın Beyler”, “Yaman Oldu”, “Bügetli Cuma Türkmen’e”, “Âşık Rıfat Kurtoğlu’na”, “Neler Olur?”, “Sonunda”, “Uyan Hele Gardaş!”, “Ne Mutlu!”, “Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”, “Muhabbeti” “Baksana-II”, “Öğretmenim Kitaplarım”, “Benlik”, “Bilirsen”, “Bir Türü”

5.8.1.6. Tariz

Söylenen sözün ya da kavramın gerçek ve mecazlı anlamı dışında büsbütün tersini kastetmektir. Tarizde mecaz-ı mürsel ve kinayedeki ilgiler yoktur. Sözüm gerçek anlamı, doğru gibi görünse de asıl amaç, sözün ters anlamına yüklenmiştir. Bu nedenle tariz sanatı, bir kişiyi ya da durumu alaya almak, iğnelemek amacıyla yapılır (Dilçin, 1983: 417).

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Çağ Atladık” adlı şiirinde tariz sanatına başvurduğu görülmektedir. Toplumdaki, kurum ve kuruluşlardaki yozlaşmayı ve geri kalmışlığı iğneleyici bir dille ifade etmeye çalıştığı bu şiirindeki şu dördlükler, tariz sanatına nitelikli birer örnektir. Koygun, dizelerinde yer verdiği ifadelerinde toplumsal ve siyasal ortamı över gibi görünüp yermiştir.

Geri geri sayarken

Çağ atladık ha gayret

Bir çıkar yol ararken

Çağ atladık ha gayret

Çağdaşığa eriştik

Avrupa’yla yarıştik

Mark dolara karıştik

Çağ atladık ha gayret

Müslüm Koygun, “Duygu Dağarcığı-II” adındaki şiir defterinde yer alan “Kapın Beyler” adlı şiirinin ilk dörtlüğünün ilk iki dizesinde de yapılan zamlardan rahatsızlık duymasına rağmen bu durumu destekler gibi görünüp iğneleyici bir dille tariz sanatını uygulamıştır.

Zammı zam üstüne n’ola

Yapın beyler old’ olacak

Doğru varken yanlış yola

Sapın beyler old’ olacak

Âşık, “Bilirsen” adlı şiirinde de tariz sanatını tüm incelikleriyle uygulamıştır. Şiirinin genelinde kısa yoldan zenginleşmenin, haksız kazanç sağlamanın, hak, hukuk, adalet bilmemenin, çıkarları uğruna kişiliğinden ödün vermenin yollarını sıralamış gibi yaptıktan sonra şiirin son dörtlüğünde bu gibi hususlardan ne pahasına olursa olsun kaçınıp doğru, dürüst ve onurlu bir yaşam sürdürmenin gerekliliğinden bahsetmiştir.

Dönersin köşeyi olursun bir bey

Hesabını ince yapabilirsen

Sorun kalmaz tezden düzelir her şey

Yalanı doğruya katabilirsen

Beşer onar merdiveni çıkarsın

Yükseklerden enginlere bakarsın

Damla iken ırmak olur akarsın

Her şeyini pula satabilirsen

5.8.2. Anlama Dayalı Edebî Sanatlar

5.8.2.1. Tenasüp (Uygunluk)

Bir konu üzerinde aralarında türlü ilgiler bulunan en az iki sözcük, terim ve deyim bir dize ya da beyit içinde rastgele sıralama amacı gütmekten kullanılmaktadır. Ancak bu sözcükler arasında karşıtlık ilgisinin bulunmaması gerekir. Tenasüp sanatına “mürâât-ı nazîr, cem’iyyet, telifik, tevfiik, itilâf, muvâhat” da denir (Dilçin, 1983: 431).

“Mürâât-ı nazîr, cem’iyyet, telifik, tevfiik, itilâf, muvâhat” gibi adlarla da anılan tenasüp sanatı, manaca aralarında ilgi bulunan iki veya daha fazla kelimeyi tezat meydana getirmemek şartıyla bir arada kullanılmaktadır (Külekçi, 2003: 190).

Şiirlerinde tenasüp sanatına sıklıkla yer veren Müslüm Koygun, birbiriyle ilgili ifade ve kavramlara yer verdiği dizelerinde anlatımına güç ve canlılık katmıştır. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan tenasüp örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Bir Gün” adlı şiirinin ilk iki dördlüğünde tenasüp sanatına yer verilmiştir. Koygun, şiirin ilk dördlüğünde yer alan “bülbul, şakımak, ötmek” ifadeleriyle ve ikinci dördlükteki “erimek, kar, çiğdem, çiçek, bahar” ifadeleriyle tenasüp sanatını uygulamıştır.

Sabret gönül kara günler

Böyle kalmaz biter bir gün

Bizim bahçede de **bülbul**

Şakıyıp da **öter** bir gün

Her yokuşun inişi var

Erir dağlardaki şu **kar**

Çiğdem çiçek gelir **bahar**

Her tarafı tutar bir gün

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabındaki “Sevgi ve Hoşgörü” adlı şiirinin beşinci ve altıncı dördlüğünde tenasüp sanatına yer verildiği görülmektedir. Koygun, şiirin beşinci dördlüğünde yer alan “ırmak, sel, dal, tomurcuk, gül, arı, petek, bal, hoş görmek, sevgi, sevilme ve sevmek” ifadeleriyle ve altıncı dördlükteki “kuş, yuva, uçmak, çiçek, açmak, hoş görmek, sevgi, sevilme ve sevmek” ifadeleriyle tenasüp sanatını uygulamıştır.

Barış ırmağının seli sevgiden

Dalın tomurcuğun gülü sevgiden

Arının peteği balı sevgiden

Hoş görelim sevillelim sevelim

Kuşlar yuvasında sevgiyle uçar

Seviline çiçek bir başka **açar**

İnsanlığın yolu **sevgiden** geçer

Hoş görelim sevillelim sevelim

Âşığın tenasüp sanatına yer verdiği şiirleri: “Barış-I”, “Kütüphane ve Kitap”, “Çağ Atladık”, “İki Deli”, “Bir Gün”, “Erenler”, “Doğa ve Ağaç”, “Başkadır”, “Bakışımız Var”, “Gamlı Gönül”, “Dünya”, “Pirdir Hünkârım”, “Görendir Veysel”, “Gençliğim Ah!”, “Canım Anam”, “Yavaş Yavaş”, “Baksana-I”, “Deli miyim, Divane mi?”, “Bakışın Yâr”, “Âşıklar”, “Dost Sandıklarım”, “Sen Ol İstedim”, “Karasinek”, “Her Şeyden Önce”, “Gizlidir”, “Şikâyetin Kime?”, “Belirsiz”, “Çıracıman ile Mahzuni”, “Biz”, “Kemal Özgür ile Cefai’nin Sohbeti”, “Giden Dostlarım”, “Bilemez Elbet”, “Virane Oldu”, “Bu Nasıl Uyku?”, “Gözün Kör Olsun”, “Ozanım”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Atatürk”, “Ne Güzel!”, “Bu Felek”, “Arıyorum”, “Cefai’den Kemal Özgür’e”, “Ozan Sesleri-I 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7. dördlük”, “Ozan Sesleri-II 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ve 10. dördlük”, “Ozan Sesleri-III 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. dördlük”, “Şiirlerim

Sazım, “Yalaka”, “Ateş-i Aşk”, “Adam”, “Babam”, “Avrupa Birliği”, “Barış-II”, “Zamane”, “Suç mu?”, “İnsan Sevgisi”, “Ne Çare?”, “Birlik Olsun”, “Para”, “Söz Söyler, “Al Başına Çal”, “Sanem”, “Gönül”, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”, “Bilmedim”, “Öyle Gel”, “Borani”, “Kalmadı”, “Geç Kaldık”, “Kapın Beyler”, “Yaman Oldu”, “Bügetli Cuma Türkmen’e”, “Abdullah Ercan’a”, “Âşık Rıfat Kurtoglu’na”, “Dörtlükler- 1. dörtlük”, “Yakındasın”, “Aradım”, “Sevgi Onurdur”, “Neler Olur?”, “Sonunda”, “Uyan Hele Gardaş!”, “Zehire Döndü”, “Gördüm”, “Yeter!”, “Gider”, “Dost Olmaz”, “Ne Mutlu!”, “Dinletemedim”, “Suç Bende”, “İhtiyarlığa Doğru”, “Kar Yağdı Umduğum Dağa”, “Kolay mı?”, “Gel”, “Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”, “Muhabeti”, “Baksana-II”, “Öğretmenim Kitaplarım”, “Bana mı Verdin?”, “Benlik”, “Bilirsen”, “Bir Türlü”

5.8.2.2. Mübalağa (Abartma)

Bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı biçimde anlatmak ya da olduğundan pek çok ve pek az göstermektir. Ancak bu aşırı anlatma, soğuk olmamalı; nükteli ve zarif olmalıdır. Eskiler, bir şairin hayalinin genişliğini ve gücünü göstermesi bakımından mübalağa sanatına çok önem vermişlerdir (Dilçin, 1983: 447).

Şiirlerinde edebî sanatları etkili bir şekilde kullanan Müslüm Koygun’un pek çok eserinde mübalağa sanatına başvurduğu ve bu vesileyle anlattığı olay ve olgulara; ifade ettiği duygu ve düşüncelere çarpıcı bir nitelik kazandırdığı görülmektedir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan mübalağa örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Müslüm Koygun’un “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği şiir defterindeki “İnsan Sevgisi” adlı şiirinin beşinci dördlüğünün ikinci dizesinde ve altıncı dördlüğün ilk dizesinde mübalağa sanatına başvurulmuştur. Koygun, bu dizelerinde insana duyulan sevginin çeliği bile büküp eritecek ve dünyayı döndürecek güçte olduğunu belirterek şiirinde bu sanata yer vermiştir.

Nefret kalesini yıkar

Çeliği eritip bükür

Herkes bir gözle bakar

Sevgi lütuftur insana

Dünyayı döndüren sevgi

Kerem’i yandıran sevgi

Ateşi söndüren sevgi

Sevgi lütuftur insana

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabındaki “Karasinek” adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün son iki dizesinde mübalağa sanatına başvurulmuştur. Koygun, bu dizelerinde bir

sineği öldürdüğünde bin tanesinin tekrar saldırıya geçtiğini ve küçücük bir sineğin koskoca bir şehri esir aldığını ifade ederek şiirinde bu sanata yer vermiştir.

Efendiler beyler bunu biliyor

Bakıp bakıp bu hallere gülüyor

Birini öldürsen bini geliyor

Karasinek teslim aldı Çorum'u

Âşığın mübalağa sanatına yer verdiği şiirleri: “Kütüphane ve Kitap”, “Bakışımız Var”, “Dünya”, “Pirdir Hünkarım”, “Canım Anam”, “Dost Sandıkların”, “Karasinek”, “Gizlidir”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Atatürk”, “Cefai’den Kemal Özgür’e”, “Ozan Sesleri-II 2, 4 ve 9. dördlük”, “Ozan Sesleri-III 8. dördlük”, “Yalaka”, “Ateş-i Aşk”, “Adam”, “Zamane”, “Suç mu?”, “Dördlükler- 1. dördlük”, “İnsan Sevgisi”, “Ne Çare?”, “Para”, “Borani”, “Yaman Oldu”, “Âşık Rıfat Kurtoğlu’na”, “Aradım”, “Gider”, “Muhabbeti”, “Bana mı Verdin?”, “Bilersen”, “Bir Türlü”

5.8.2.3. Tezat (Zıtlık-Karşıtlık)

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir. Bir şeyin birbirine karşıt görünen özelliklerini bulup çıkarmak da tezat sanatına girer. Yoksa soğuk-sıcak, kuru-yaş, uzun-kısa, büyük-küçük, gece-gündüz gibi dil bilgisi bakımından karşıt olan sözcükleri arka arkaya sıralamak, tezat değildir (Dilçin, 1983: 450).

Bilgegil’e göre tezat, aralarında bir ilgiden dolayı birbirine muhalif iki manayı aynı ifadede toplayarak söze güzellik ve kuvvet katmanın yollarından biridir. Tezadın Batı retoriğindeki karşılığı antitezdır (Bilgegil, 1989: 184).

Şiirlerinde varlıkların ayırt edici yönlerine zıtlıklarla temas etmeyi amaçlayan Müslüm Koygun da eserlerinde tezat sanatına sıklıkla yer vermiştir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan tezat örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Müslüm Koygun’un “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği şiir defterindeki “Bilmedim” adlı şiirinin ilk dördlüğünün ikinci ve dördüncü dizeleriyle ikinci dördlüğün birinci ve dördüncü dizelerinde tezat sanatına başvurulmuştur. Koygun, bu dizelerde zıt ifadelerle hayat yolculuğunda içinde bulunduğu durumu sorgulamaya çalışmıştır.

Yürü dünya sana geldim geledi
Ağlattın mı **güldürdün** mü bilmedim
 Verdin ama bu cesede bu canı
Yaşattın mı **öldürdün** mü bilmedim

Bana **sarpı** verdin ellere **düzü**
 Göze zindan ettin günü gündüzü
 Koydun bu sineme ateşi közü
Yandırdın mı **söndürdün** mü bilmedim

Müslüm Koygun'un "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabındaki "Bakışımız Var" adlı şiirinin üçüncü dördlüğünün üçüncü dizesiyle beşinci dördlüğünün son dizesinde tezat sanatına başvurulmuştur. Koygun, bu dizelerinde halkın olaylara ve durumlara bakış açısını zıtlıklar üzerinden yansıtmaya çalışmıştır.

Biz hiçbir insana kötü demeyiz
 Haksızlık etmeyiz haram yemeyiz
Barişi biliriz **kini** sevmeyiz
 Yüreklere sevgi ekişimiz var

İnsanlık sevgisi bizde öz duygu
 Bu yolda çekmeyiz şüphe ve kaygı
 Andımız akılla ilime saygı
Karanlığa ışık yakışımız var

Âşığın tezat sanatına yer verdiği şiirleri: "İki Deli", "Bir Gün", "Başkadır", "Bakışımız Var", "Dünya", "Gençliğim Ah!", "Canım Anam", "Yavaş Yavaş", "Deli miyim, Divane mi?", "Sen Ol İstedim", "Her Şeyden Önce", "Gizlidir", "Belirsiz", "Biz", "Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti", "Giden Dostlarım", "Virane Oldu", "Bu Nasıl Uyku?", "Sevgi ve Hoşgörü", "Atatürk", "Ne Güzel!", "Arıyorum", "Ozan Sesleri-I 2, 6 ve 7. dördlük", "Ozan Sesleri-II 1. ve 6. dördlük", "Şiirlerim Sazım", "Yalaka", "Ateş-i Aşk", "Adam", "Avrupa Birliği", "Barış-II", "Zamane", "Ne Çare?", "Söz Söyler", "Al Başına Çal", "Gönül", "Bilmedim", "Kalmadı", "Kapın Beyler", "Bügetli Cuma Türkmen'e", "Abdullah Ercan'a", "Âşık Rıfat Kurtoğlu'na", "Yakındasın", "Aradım", "Neler Olur?", "Sonunda", "Zehire Döndü", "Suç Bende", "İhtiyarlığa Doğru", "Kar Yağdı Umduğum Dağa", "Kolay mı?", "Gel", "Baksana-II", "Öğretmenim Kitaplarım", "Bana mı Verdin?", "Bilirsen", "Bir Türü"

5.8.2.4. İstifham (Soru Sorma)

Sözü, sorulan şeye yanıt isteme amacı gütmeyen duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir. Türü varlıklar ve olaylar karşısında duyulan şaşkınlık, hayranlık gibi durumlarda da bu yola başvurulur. Herhangi bir duygu, düşünce ya da kavram üzerine dikkati çekmek ya da dikkati sürekli olarak bunlar üzerinde tutmak da yinelenen sorularla sağlanır. İstifham, kimi durumlarda tecahül-i arif sanatıyla karıştırılabilir. Ondaki küçük bir

noktada ayrılır: Tecahül-i arifte bilmezlikten gelinen gerçek, hafifçe sezdirilmiştir. İstifhamda böyle bir şey yoktur (Dilçin, 1983: 456).

Heyecan kavramı ile doğrudan bağlantılı olan bu sanat; şaşkınlık, keder, nefret, merhamet vb. duyguların soru vasıtasıyla ortaya çıkmasının sonucu meydana gelir. Kimi zamanda heyecan duygusu ile alakalı olmayan “ kim, kaç, nereye, nasıl, hangi” gibi soru zamiri ve zarflar, istifham sanatını ifade edebilir (Külekçi, 2005:109).

Şiirlerinde çeşitli olgu, olay ya da durumlara yönelik gerçek ya da sözde soru cümlelerine yer veren Müslüm Koygun da eserlerinde istifham sanatının inceliklerinden yararlanmış bu vesileyle anlatımına farklılık getirmeyi amaçlamıştır. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan istifham örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Müslüm Koygun’un istifham sanatına yer verdiği en güzel şiir örneklerinden birisi, “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği şiir defterindeki “Nerde Kaldı Ödülümüz?” adlı şiiridir. Koygun, bu şiirini Çorum Belediyesi tarafından 1995 yılının Ağustos ayında Çorum Fuar ve Festivali etkinlikleri çerçevesinde düzenlenen “Sevgi ve Hoşgörü” konulu şiir yarışmasında kazandığı birincilik ödülünün kendisine verilmesi gecikince dönemin belediye başkanı Arif Ersoy’a yönelik olarak kaleme almıştır.

Sayın Başkan unuttun mu

Günler aya döndü gitti

Nerde kaldı ödülümüz

Bir festival söndü gitti

Yoksa bizi uyuttun mu

Hakkımız mı yendi gitti

Nerde kaldı ödülümüz

Nerde kaldı ödülümüz

Âşığın “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği şiir defterindeki “Suç mu?” adlı şiiri de istifham sanatını ustalıkla uyguladığı diğer bir önemli şiiridir. Çileyle ve sıkıntılarla dolu bir hayatı olan Koygun, dünya sahnesinde sürdürdüğü bu cefalı hayatını sorguladığı ve içinde bulunduğu duruma isyan ettiği bu şiirinde yaşadığı duyguları içtenlikli bir şekilde dile getirmeye çalışmıştır.

Bu kadar cefa reva mı

Her çileyi çektirirsin

Bir cefai oldum suç mu

Kanlı yaşlar döktürürsün

Bin pişman etme adamı

Böyle boyun büktürürsün

Dünya sana geldim suç mu

Arada bir güldüm suç mu

Âşığın istifham sanatına yer verdiği şiirleri: “Başkadır”, “Gamlı Gönül”, “Dünya”, “Yavaş Yavaş”, “Deli miyim, Divane mi?”, “Karasinek”, “Gizlidir”, “Şikâyetin Kime?”, “Belirsiz”, “Kemal Özgür ile Cefai’nin Sohbeti”, “Bu Nasıl Uyku?”, “Gözün Kör Olsun”, “Bu Felek”, “Ozan Sesleri-I 1 dörtlük”, “Ozan Sesleri-III 3, 5, 8 ve 11. dörtlük”, “Babam”, “Avrupa Birliği”, “Suç mu?”, “Ne Çare?”, “Birlik Olsun”, “Söz Söyler”, “Sanem”, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”, “Borani”, “Bügetli Cuma Türkmen’e”, “Âşık Rifat Kurtoglu’na”, “Aradım”, “Neler Olur?”, “Uyan Hele Gardaş!” , “Zehire Döndü”, “Suç Bende”, “Kar Yağdu Umduğum Dağa”, “Kolay mı?”, “Muhabbeti”, “Bana mı Verdin?”, “Bir Türlü”, “Benlik”

5.8.2.5. Nida (Seslenme)

Şairin çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları göz önüne getirip “ey, hey” gibi ünlemlerle onlara seslenmesidir (Dilçin, 1983: 453). Müslüm Koygun da şiirlerinde çeşitli duygu durumlarını ifade etmek ya da varlıklara seslenebilmek adına nida sanatına yer vermiştir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan nida örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Kimi şiirlerinde içinde bulunduğu bunalımlı ruh halini, hayat karşısındaki çaresizliğini, amaçlarına ulaşamamayı ve gördüğü vefasızlıklardan duyduğu rahatsızlığı içten bir şekilde dile getiren Koygun, “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği şiir defterinde yer alan “Ne Çare?” adlı şiirinin son iki dizesinde nida sanatına başvurarak duygularını dile getirmeye çalışmıştır.

Ne çare ey bahtı karam ne çare

Ne çare ey yürek yaram ne çare

Müslüm Koygun’un nida sanatına yer verdiği diğer bir önemli şiiri de “Duygu Dağarcığı” adını verdiği şiir kitabında yer alan “Dünya” adlı şiiridir. Bu şiirin ilk dörtlüğünün ilk dizesinde dünya hayatına ve yaşadığı talihsizliklere karşı isyanını dünyaya seslenerek dile getirmeye çalışmıştır.

Kırıldı mı çarkın ey dünya senin

Dönersin tersine nice nice

Hay başını yesin çarkın düzenin

Ele gündüz bize gecedir gece

Âşığın nida sanatına yer verdiği şiirleri: “Dünya”, “Pirdir Hünkârım”, “Bakışın Yâr”, “Arıyorum”, “Babam”, “Suç mu?”, “Ne Çare?”, “Kalmadı”, “Abdullah Ercan’a”, “Gider”, “Muhabbeti”

5.8.2.6. Tekrir (Tekrarlama)

Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı sözcük ya da söz öbeklerini arka arkaya yinelemektir. Eğer bu yineleme, anlamı etkilemiyorsa buna kesret-i tekrâr ya da tekerrür denir ve yazı kusuru sayılır. Kulağı tırmalamayan ve anlamın etkisini arttıran tekrirlere hüsn-i tekrâr denir. Tekrir sanatı eğer soru anlamı taşıyan sözcüklerle yapılırsa istifham, ünlemlerle yapılırsa nida adını alır (Dilçin, 1983: 452).

Müslüm Koygun da söze güç ve mana katmak adına çoğu şiirinde tekrire sanatından faydalanma yoluna gitmiştir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan tekrire örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adını verdiği şiir kitabında yer alan “Dünya” adlı şiirinin ikinci dördlüğünde yer alan “kimi, durur ve yüce” sözcükleri dizelerde sürekli tekrarlanarak tekrire sanatına yer verilmiştir.

Kimi kaderine söylenir **durur**

Kimi ağlar **kimi** eğlenip **durur**

Kimi yerde döşü çığner **durur**

Kimi sultanlardan **yücedir yüce**

Âşığın “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği şiir defterinde yer alan “Kapın Beyler” adlı şiirinin ilk dördlüğünün birinci, ikinci ve üçüncü dizesinde; ikinci dördlüğünün ikinci dizesinde ve dördüncü dördlüğünün ilk dizesinde aynı ifadeler art arda tekrarlanarak tekrire sanatına yer verilmiştir.

Zammı zam üstüne n’ola

Yapın **beyler old’ olacak**

Doğru varken yanlış yola

Sapın **beyler old’ olacak**

Bizler hamal sizler de bay

Fırsat elde **say** daha **say**

Yağmalardan talandan pay

Kapın **beyler old’ olacak**

Boğun boğun hürriyeti

Kaldırın tüm adaleti

İnsanlığa asaleti

Tepin beyler old' olacak

Âşığın tekrar sanatına yer verdiği şiirleri: “Barış-I”, “Erenler”, “Gamlı Gönül”, “Dünya”, “Baksana-I”, “Deli miyim Divane mi?”, “Bakışın Yâr”, “Âşıklar”, “Dost Sandıkların”, “Sen Ol İstedim”, “Karasinek”, “Her Şeyden Önce”, “Gizlidir”, “Şikâyetin Kime”, “Belirsiz”, “Çıracman ile Mahzuni”, “Biz”, “Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti”, “Bilemez Elbet”, “Virane Oldu”, “Bu Nasıl Uyku?”, “Ozanım”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Atatürk”, “Ne Güzel!”, “Bu Felek”, “Arıyorum”, “Ozan Sesleri-I 1, 3, 5 ve 6. dördlük”, “Ozan Sesleri-II 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. dördlük”, “Ozan Sesleri-III 4, 6, 7, 10 ve 11. dördlük”, “Şiirlerim Sazım”, “Yalaka”, “Ateş-i Aşk”, “Adam”, “Babam”, “Avrupa Birliği”, “Gönül”, “Barış-II”, “Zamane”, “Suç mu?”, “İnsan Sevgisi”, “Ne Çare?”, “Para”, “Söz Söyler”, “Al Başına Çal”, “Sanem”, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”, “Bilmedim”, “Öyle Gel”, “Borani”, “Kalmadı”, “Geç Kaldık”, “Kapın Beyler”, “Yaman Oldu”, “Büğetli Cuma Türkmen'e”, “Abdullah Ercan'a”, “Âşık Rıfat Kurtoğlu'na”, “Yakındasın”, “Aradım”, “Sevgi Onurdur”, “Neler Olur?”, “Sonunda”, “Uyan Hele Gardaş!”, “Gördüm”, “Gider”, “Dost Olmaz”, “Muhabbeti”, “Ne Mutlu!”, “Dinletemedim”, “Suç Bende”, “İhtiyarlığa Doğru”, “Gel”, “Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”, “Öğretmenim Kitaplarım”, “Bana mı Verdin?”, “Benlik”, “Bilirsen”, “Bir Türlü”

5.8.2.7. Telmih (Hatırlatma)

Söz arasında herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye bir inanca ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek; onu anımsatmaktır. Telmih edilen şey, uzun uzadıya açıklanmaz; bir iki sözcükle anımsatılır (Dilçin, 1983: 461).

Âşıklar şiirlerinde anlatılarını inandırıcı ve etkileyici kılabilmek adına geçmişte yaşanmış benzer bir olaya, bir aşk hikâyesine, mucizeye ya da savaşa, önemli bir şahsiyetin yaşadıklarına işaret etme yolunu seçerler. Bu vesileyle hem geçmişte yaşanmış önemli bir hadisenin varlığı hatırlatılmış hem de bu olayla âşığın ortaya koymaya çalıştığı duygu ve düşünce daha etkileyici bir şekilde ifade edilmiş olur. Müslüm Koygun da çoğu şiirinde telmih sanatına başvurarak tahkiye yoluyla anlatımı seçmiştir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan telmih örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Müslüm Koygun “Duygu Dağarcığı” adını verdiği şiir kitabında yer alan “Bu Nasıl Uyku?” adlı şiirinin ilk dördlüğünün ilk dizesinde “Ashab-ı Kehf”i (Yedi Uyurlar) hatırlatarak Allah’a olan inançlarından dolayı Roma hükümdarı tarafından zulme uğrayarak idam fermanları çıkarılan yedi gencin Tarsus yakınlarındaki bir mağaraya sığınarak burada gizlenmeleri ve Allah’ın kudretiyle mucizevi bir şekilde bu mağarada 309 yıl süren bir uykuya yatarak tekrar uyandırılmalarına telmih yapmıştır.

Yıllardır milletçe **Ashab-ı Kehf’e**

Döndük uyanmadık bu nasıl uyku

Hainin namerdin her sözü doğru

Sandık uyanmadık bu nasıl uyku

Âşığın “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği şiir defterinde yer alan ve çok sevdiği torunu Sanem’e ithaf ettiği “Sanem” adlı şiirinin dördüncü dördlüğünün ilk iki dizesinde geçmişte yaşanmış ölümsüz sevdalardan olan “Leyla ile Mecnun” ve “Kerem ile Aslı” adlı aşk hikâyeleri hatırlatılarak telmih sanatına başvurulduğu görülmektedir.

Leyla’sı Mecnun’u çöllere saldı

Kerem Ash için yanıp kül oldu

Günler geçmez gözüm yollarda kaldı

Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Âşığın telmih sanatına yer verdiği şiirleri: “Kütüphane ve Kitap”, “Erenler”, “Biz”, “Pirdir Hünkârım”, “Görendir Veysel”, “Deli miyim, Divane mi?”, “Âşıklar”, “Atatürk”, “Bu Nasıl Uyku?”, “Sevgi ve Hoşgörü”, “Ozan Sesleri-I 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7. dördlük”, “Ozan Sesleri-II 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ve 10. dördlük”, “Ozan Sesleri-III 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. dördlük”, “Avrupa Birliği”, “İnsan Sevgisi”, “Ne Çare?”, “Söz Söyler”, “Sanem”, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”, “Borani”, “Âşık Rıfat Kurtoglu’na”, “Dörtlükler 1. dördlük”, “Aradım”, “Baksana-II”, “Ne Mutlu!”, “Bilirsen”

5.8.2.8. İrsal-i Mesel (İrad-ı Mesel)

Söylenen bir düşünceyi inandırmak ve pekiştirmek amacıyla söz bir atasözü ya da atasözü değerinde bir örnek katmaktır. Bu sanata irad-ı mesel de denir. Alınan sözler; Arapça, Farsça bir atasözü ya da ünlü bir söz olabilir (Dilçin, 1983: 464).

Metinde verilmek istenilen düşünceyi güçlendirmek için atasözü, deyim vb. kullanma sanatıdır. Diğer adı irad-ı meseldir. Bir düşünceyi kanıtlamak için atasözünü veya hikmetli bir söylemi delil olarak göstermektir. Temsilî teşbih, bu sanatla çoğu kez birlikte kullanılır. Direkt atasözü ifade etmese bile atasözü değerinde olan hikmetli söylemler de bu sanatta yer alır (Saraç 2006: 277).

Müslüm Koygun, yeri geldiğinde öğüt vermek yeri geldiğinde ise kişiler, olaylar, durumlar ya da olgularla ilgili olarak düşüncelerini daha iyi iletip somutlaştırabilmek adına şiirlerinde deyim ve atasözlerine yer vererek irsal-i mesel sanatına başvurmuştur. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan irsal-i mesel örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır:

Âşığın gerek “Duygu Dağarcığı” adını verdiği şiir kitabı ve “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği kendi şiir defterindeki şiirleriyle çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan incelediğimiz birçok şiirinde irsal-i mesel sanatına yer verdiği görülmektedir. Özellikle de “Duygu Dağarcığı” adındaki şiir kitabının sonunda “Ozan Sesleri I-II-III” başlığı altında yer alan dörtlüklerinde bu sanata dair önemli örnekler göze çarpmaktadır.

Ariflerden öğüt almak ne güzel

Muhabbetle kâmil olmak ne güzel

Birlik ile dirlik bulmak ne güzel

Kurtlar yer sürüden her ayrılanı

(Koygun-Özgür, 2002: 97)

Kimi aşka düşmüş yüreği dağlı

Kiminin başında dert bela bağı

Kimisinde yavan kiminde yağlı

Herkesin kapalı kaynar kazanı

(Koygun-Özgür, 2002: 99)

İnsan bildiğini doğru demeli

Helal kazanmalı helal yemeli

Şudur gerçek insanlığın temeli

Yanda komşun aç iken tok yatılmaz

(Koygun-Özgür, 2002: 104)

Verdiği her sözü tutar er kişi

Baksa da göremez bakar kör kişi

Her ne kadar övünse de bir kişi

Ayinesi iştir lafa bakılmaz

(Koygun-Özgür,2002: 105)

Vefasız güzeli yâr olur sanma
Her söylenen söze inanıp kanma
Görünüşe gösterişe aldanma

Ummadığın taş baş yarar demişler

(Koygun-Özgür, 2002: 106)

Cefai baş ayak ayak baş ile
Lokma çiğnenir mi bir tek diş ile
Ancak kurulur bir ev bark eş ile

Bir tek taştan olmaz duvar demişler

(Koygun-Özgür, 2002: 112)

Âşığın irsal-i mesel sanatına yer verdiği şiirleri: “Barış-I”, “Kütüphane ve Kitap”, “İki Deli”, “Bakışımız Var”, “Gamlı Gönül”, “Dünya”, “Görendir Veysel”, “Gençliğim Ah!”, “Canım Anam”, “Yavaş Yavaş”, “Baksana-I”, “Bakışım Yâr”, “Âşıklar”, “Dost Sandıklarım”, “Sen Ol İstedim”, “Karasinek”, “Her Şeyden Önce”, “Gizlidir”, “Şikâyetin Kime?”, “Belirsiz”, “Kemal Özgür ile Cefai’nin Sohbeti”, “Giden Dostlarım”, “Bilemez Elbet”, “Virane Oldu”, “Bu Nasıl Uyku?”, “Gözün Kör Olsun”, “Cefai’den Kemal Özgür’e”, “Ozan Sesleri-I 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7. dördlük”, “Ozan Sesleri-II 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ve 10. dördlük”, “Ozan Sesleri-III 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. dördlük”, “Şiirlerim Sazım”, “Yalaka”, “Ateş-i Aşk”, “Adam”, “Babam”, “Avrupa Birliği”, “Barış-II”, “Suç mu?”, “İnsan Sevgisi”, “Ne Çare?”, “Birlik Olsun”, “Para”, “Söz Söyler”, “Al Başına Çal”, “Sanem”, “Gönül”, “Nerde Kaldı Ödülümüz?”, “Bilmedim”, “Öyle Gel”, “Borani”, “Kalmadı”, “Geç Kaldık”, “Yaman Oldu”, “Bügetli Cuma Türkmen’e”, “Abdullah Ercan’a”, “Yakındasın”, “Âşık Rıfat Kurtoğlu’na”, “Dördlükler -1. dördlük”, “Neler Olur?”, “Sonunda”, “Uyan Hele Gardaş!”, “Zehire Döndü”, “Gördüm”, “Yeter”, “Gider”, “Dost Olmaz”, “Ne Mutlu!”, “İhtiyarlığa Doğru”, “Dinletemedim”, “Kar Yağdı Umduğum Dağa”, “Gel”, “Mağrurlu Kibirli Olan Bir Kişi”, “Bana mı Verdin?”, “Benlik”, “Bilirsen”, “Bir Türü”

5.8.2.9. İktibas

İrsal-i mesele benzer. Söze anlamı pekiştirmek amacıyla ayet, hadis ya da bunlardan parçalar almaktır (Dilçin, 1983: 465).

Manzum eserlerde vezin ve kafiye kaidesi sebebiyle iktibas edilen kelimelerin yer değiştirmesine ve bazı kelimelerin alınmamasına müsamaha gösterilmiştir. İktibas edilen sözcük ve sözcük öbekleri, ana kaynaktaki anlamlarının dışında kullanılmamalıdır (Saraç, 2006: 274).

Halk âşıklarının anlatımlarını inandırıcı kılmak ve ilgi çekici hale getirmek adına kimi zaman dinî-tasavvufî nitelikteki şiirlerinde ayet ya da hadislerden de yararlandıkları bilinmektedir. Müslüm Koygun da “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Biz” adlı

şairinin ilk dörtlüğünün ilk dizesinde yer alan ve “sohbet meclisi” anlamına gelen “Elest Bezmi” ifadesi, Kâlû Belâ olarak da bilinir ve Allah ile kullar arasında bir anlaşmadır. A’râf suresinin 172. ayetinden alınan bu ifadeyle Allah tarafından kullarına “Ben, sizin Rabb’iniz değil miyim?” hitabının yapıldığı ve kulların da buna karşılık “Evet” diye cevap verdikleri rivayet edilir. Müslüm Koygun, şiirinde bu ifadeye yer vererek iktibas sanatı yapmıştır.

Dünya kurulmadan elest bezminde

Beli diyenlerin bürhanıyız biz

Saf saf olup durduk ikrar ceminde

Kâinata Hakk’ın ihsanıyız biz

5.8.2.10. Tecahül-i Arif (Bilmezden Gelme)

Bilinen bir gerçeği, bir noktaya dayanarak bilmiyormuş gibi söylemektir. Yani tecahül-i arif ne hiç bilmemektir ne de bildiğini saklamaktır. Buna göre söylersek bildiğini türlü nedenlerle bilmezlenerek dolaylı yollardan anlatmaktır. Bunu yaparken de mübalağa ve istifham sanatlarından yararlanır. Tecahül-i arif sanatı, tecahül-i arifane, tecahül-i arifin adlarıyla da anılır (Dilçin, 1983: 441).

Âşıklar, kimi zaman eserlerinde bildikleri ya da haberdar oldukları bir durumu ya da olayı bilmezmiş gibi yaparak dikkat çekmeyi arzulamışlardır. Müslüm Koygun da sınırlı sayıda şiirinde bu söz sanatına yer vermiştir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan tecahül-i arif örnekleriyle bu sanata yer verdiği şiirleri şunlardır: “Başkadır”, “Deli miyim, Divane mi?”, “Sanem”, “Belirsiz”

Müslüm Koygun’un “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan “Başkadır” adlı şiirinin ikinci dörtlüğünün ilk üç dizesinde tecahül-i arif sanatına başvurduğu görülmektedir. Âşık; bu dizelerinde hâl ehli olmayan birinin hâlden anlamayacağını, kendini bilmeyen birinden kimseye bir fayda gelmeyeceğini ve karganın güle konmakla bülbül olamayacağını bilmesine rağmen bu durumları sözde soru cümleleriyle tekrar ele alması tecahül-i arif sanatına güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Hâl ehli olmayan hâlden bilir mi

Kendini bilmezden fayda gelir mi

Karga güle konya bülbül olur mu

Çalı başka gülün dalı başkadır

Âşığın “Duygu Dağarcığı” adlı şiir kitabında yer alan bir başka şiiri “Deli miyim, Divane mi?” adlı eserinde de tecahül-i arif sanatına başvurduğu görülmektedir. Koygun, şiirinin genelinde deli ya da divane olmadığını bilmesine rağmen kendisine sürekli bu soruyu sorarak bildiği bir durumu bilmezden gelmiştir.

Aradım durdum kendimi

Deli miyim divane mi

Bilemedim bir ben beni

Deli miyim divane mi

Âşık, “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan ve çok sevdiği torunu Sanem’e ithaf ettiği “Sanem” adlı şiirinde de tecahül-i arif sanatına yer vermiştir. Koygun’un, şiirinin beşinci dördlüğünün üçüncü dizesinde torunu Sanem’in bir huri ya da melek olmadığını bilmesine rağmen benzetmeden de yararlanarak doğruluğundan emin olduğu bir durumu bilmezden geldiği görülmektedir.

Değeri ölçülmez bir incisin sen

Ruhumun gıdası sevincisin sen

Huri mi melek mi sen necisin sen

Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

5.8.2.11. Hüsn-i Ta’lil (Güzel Neden Bulma)

Herhangi bir gerçek olayın meydana gelmesini, hayalî güzel bir nedene bağlamaktır. Ancak bu nedenin kesin bir yargıya dayanması gerekir. Hüsn-i ta’lilde tecahül-i arifte olduğu gibi gerçek nedeni bilmezlenmek gibi bir durum vardır. Ancak hüsn-i ta’lil, tecahül-i ariften gerçekteki doğan sonucu hayalî bir nedene bağlamak yönünden ayrılır (Dilçin, 1983: 443).

Müslüm Koygun da sınırlı sayıda şiirinde bu söz sanatına yer vermiştir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan hüsn-i ta’lil örneği “Duygu Dağarcığı-II” adlı şiir defterindeki “İnsan Sevgisi” adlı şiirinin altıncı dördlüğünün ilk dizesinde yer almıştır. Dünya, Allah’ın gücü ve kudreti vasıtasıyla dönmesine rağmen Koygun’un bu durumu hiç ilgisiz başka bir nedene bağlayarak dünyanın sevgiyle döndüğünü iddia ettiği görülmektedir.

Dünyayı döndüren sevgi

Kerem'i yandıran sevgi

Ateşi söndüren sevgi

Sevgi lütuftur insana

5.8.2.12. Sehl-i Mümteni

Kimi zaman söylenmesi kolay görünen fakat derin manalar barındıran özlü ifadelerden müteşekkil sehl-i mümteni sanatının Türk halk edebiyatında en güzel örnekleri Yunus Emre tarafından verilmiş olup halk âşıkları özellikle dinî-tasavvufi mahiyetteki şiirlerinde bu söz sanatına başvurmuşlardır.

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirleri arasında "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabında yer alan "Arıyorum" adlı şiirinin ikinci beşliğinin ikinci dizesinde bu sanata yer verdiği görülmektedir. Âşık, "Bir ben vardır, benden başka" ifadesiyle aslında Allah'ın türlü tecellilerini barındıran masivadaki her şey gibi kendisinin de Allah'tan bir parça olduğunu ifade etmeye çalışmıştır.

Beni düşüren bu aşka

Bir ben vardır benden başka

Aşka düşmeseydim keşke

Bir mum gibi eriyorum

Ben kendimi arıyorum

5.8.2.13. Tedric (Derecelendirme)

Herhangi bir anlamı derece derece ilerleterek belli bir sıraya göre ifade etme sanatıdır. Daha açık bir ifadeyle bir varlık ya da kavramın okuyucu veya dinleyicinin zihninde yazı yahut sözle en güzel şekilde ifade edilerek canlandırılması amacıyla en uygun kelimeler ve özellikle sıfatlar seçilip ahenk ölçülerine göre en etkili biçimde gittikçe yükselen veya alçalan bir derecelendirme ile sıralanması suretiyle ifadeye kuvvet ve güzellik kazandırılması şeklinde tanımlanabilir (Uzun, 2011: 467).

Müslüm Koygun'un da "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan "Yaman Oldu" adlı şiirinin üçüncü dördlüğünün son iki dizesinde gün, ay ve yıl şeklinde özelden genele bir sıralama yaparak tedric sanatına yer verdiği görülmektedir.

Cefai büküldü dik duran beller
Taşlı dikenlidir şimdi hep yollar
Gün günü kötüye gidiyor hâller
Aylar zor geçiyor **yıl** yaman oldu

5.8.3. Söze Dayalı Edebî Sanatlar

5.8.3.1. İştikak

Aynı kökten türemiş en az iki sözcüğü bir dize ya da beyit içinde kullanmaktır. İştikak da cinas sanatları içine girer. Yazılışları ve okunuşları aynı fakat kökleri başka olan sözcüklerle yapılan sanata da şibh-i iştikak denir (Dilçin, 1983: 483).

Müslüm Koygun da sınırlı sayıda şiirinde bu söz sanatına yer vermiştir. Âşığın incelediğimiz şiirlerinde yer alan iştikak örnekleri "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan "Kalmadı", "Barış-II", "Virane Oldu" adlı şiirlerinde yer almaktadır. "Kalmadı" adlı şiirinin ilk dördlüğünün üçüncü dizesinde yer alan "cahil" ve "cühela" sözcükleri, "Virane Oldu" şiirinin ikinci dördlüğünün ilk dizesinde yer alan "zalim" ve "zulüm" sözcükleri ve "Barış-II" adlı şiirinin beşinci dördlüğünün ilk dizesinde de "isyan" ve "asi" sözcükleri aynı kökten türetilerek iştikak sanatı yapılmıştır.

Ne günlere kaldık ne hale düştük
Büyük küçük hatır bilen kalmadı
Cahil cühelanın elinden şaştık
Gerçeğin peşinden gelen kalmadı

Zalimin zulmünden kaçamaz oldum
Ak ile karayı seçemez oldum
Derdimi kimseye açamaz oldum
İçimde saklı bir efsane oldu

Ne **isyan** olur ne **asi**
Açılır esir kafesi
Gürleşir özgürlük sesi
Barışın olduğu yerde

5.8.3.2. Akis (Yansıma)

Bir dize ya da cümlelerin anlamlı iki parçasından birini önce, ötekini sonra söyleyerek yani dizeyi ters yüz ederek aynı anlamda bir dize ya da cümle meydana getirmektir. Akis sanatına, tard u aks ve aks ü tebdil de denir. Akis, düzenli olup olmamasına göre ikiye ayrılır (Dilçin, 1983: 485):

a. Aks-i Tam: Dize ya da cümle içinde söz sırasını bir öncekinin tam tersi olarak düzenlemektir.

b. Aks-i Nakıs: Dize ya da cümle içinde sözcükler, sıra değiştirirken kimi ekleme ve çıkarmalar yapılan akistir.

Müslüm Koygun'un incelediğimiz şiirleri arasında "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabının "Ozan Sesleri-III" kısmındaki on birinci dördlüğün ilk dizesinde akis sanatını uyguladığı görülmektedir.

Cefai **baş ayak ayak baş** ile

Lokma çiğnenir mi bir tek diş ile

Ancak kurulur bir ev bark eş ile

Bir tek taştan olmaz duvar demişler

5.9. Âşığın Şiirlerinde Yer Alan İsimler

Yer İsimleri	Yer İsimlerinin Yer Aldığı Şiirleri
Akdeniz	"Atatürk"
Ankara	"Atatürk"
Avrupa	"Avrupa Birliği", "Çağ Atladık"
Çorum	"Abdullah Ercan'a", "Karasinek"
Erzurum	"Atatürk"
İzmir	"Atatürk"
Horosan	"Pirdir Hünkârım"
Kâbe	"Bilemez Elbet"
Karahöyük	"Pirdir Hünkârım"
Kenan Bölgesi	"Söz Söyler"
Kerbela	"Borani"
Kible	"Yakındasın"

Kıbrıs	“Avrupa Birliği”
Kocatepe	“Atatürk”
Rumeli	“Pirdir Hünkârım”
Samsun	“Atatürk”
Sivas	“Atatürk”
Sivrialan	“Görendir Veysel”
Türkiye	“Ne Güzel!”

İslamiyet’le İlgili İsimler	İslamiyet’le İlgili İsimlerin Yer Aldığı Şiirleri
Allah	“Borani”, “Gider”
Hak	“Âşık Rıfat Kurtoğlu’na”, “Babam”, “Benlik”, “Birlik Olsun”, “Biz”, “Borani”, “Doğa”, “Erenler”, “Kapın Beyler”, “Kolay mı?”, “Mağrurlu, Kibirli Olan Bir Kişi”, “Ne Mutlu!”, “Sevgi Onurdur”
Hüda	“İhtiyarlığa Doğru”
Rab	“Suç mu?”
Hz. Muhammed	“Babam”, “Borani”, “Kolay mı?”, “Ne Muhabbeti”, Mutlu!”, “Öyle Gel”
Hz. Ali	“Babam”, “Başkadır”, “Öyle Gel”, “Muhabbeti”, “Ne Mutlu!”
Hz. Yusuf	“Biz”, “Söz Söyler”
Ashab-ı Kehf	“Bu Nasıl Uyku?”
Müslüman	“Birlik Olsun”
On İki İmam	“Borani”, “Ne Mutlu!”

Tarihî Şahsiyetler ve Şahıs İsimleri	Tarihî Şahsiyetler ve Şahıs İsimlerinin Yer Aldığı Şiirleri
Mustafa Kemal Atatürk	“Atatürk”, “Görendir Veysel”, “Kütüphane ve Kitap”, “Ne Güzel!”

Ahmet Yesevi	“Pirdir Hünkârım”
Hacı Bektaş-i Veli	“Biz”, “Öyle Gel”, “Sevgi ve Hoşgörü”
Mevlana Celaleddin-i Rumi	“Sevgi ve Hoşgörü”
Yunus Emre	“Biz”, “Büğetli Cuma Türkmen’e”, “Sevgi ve Hoşgörü”
Pir Sultan Abdal	“Biz”, “Büğetli Cuma Türkmen’e” “Ozanım”
Lokman Hekim	“İhtiyarlığa Doğru”
Hallac-ı Mansur	“Biz”
Nesimi	“Biz”
Mervan	“Baksana!-II”
Âşık Veysel Şatıroğlu	“Görendir Veysel”
Âşık Mahzuni Şerif	“Çırakman ile Mahzuni”
Âşık Hüseyin Çırakman	“Çırakman ile Mahzuni”
Âşık Abdullah Ercan	“Abdullah Ercan’a”
Âşık Kemal Özgür	“Cefai’den Kemal Özgür’e”, “Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Rıfat Kurtuluş	“Âşık Rıfat Kurtuluş’na”, “Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Cuma Türkmen	“Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Ayşe Çoban	“Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Can Yoksul	“Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Hüseyin Kalafat	“Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık İsmet Yılmaz	“Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Mehmet Çan	“Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Halil Çimen	“Borani”, “Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Hasan Şen	“Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Haydar Kılıç	“Büğetli Cuma Türkmen’e”
Âşık Bekir Sağır	“Büğetli Cuma Türkmen’e”
Sanem	“Sanem”

Halk Hikâyesi Kahramanları İsimleri	Halk Hikâyesi Kahramanlarının İsimlerinin Yer Aldığı Şiirleri
Leyla ve Macnun	“Aradım”, “Âşıklar”, “Biz”, “Deli miyim, Divane mi?”, “Erenler”, “Virane Oldu”, “Sanem”
Kerem ile Aslı	“İnsan Sevgisi”, “Sanem”

Kurum, Kuruluş ve Birlik İsimleri	Kurum, Kuruluş ve Birlik İsimlerinin Yer Aldığı Şiirleri
Avrupa Birliği	“Avrupa Birliği”
Fak-Fuk Fonu	“Çağ Atladık”
Türkiye Büyük Millet Meclisi	“Atatürk”

Millet ve Dil İsimleri	Millet ve Dil İsimlerinin Yer Aldığı Şiirleri
Türk	“Atatürk”
Türkçe	“Atatürk”, “Pirdir Hünkârım”

VI. BÖLÜM

6. ÂŞIĞIN İNCELENEN ŞİİR VARLIĞI

Bu bölümde Müslüm Koygun'un 2002 yılında Kemal Özgür'le çıkardığı "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabındaki 42 şiirin yanı sıra "Ozan Sesleri I-II-III" bölümlerinde yer alan dörtlükleri ile "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan 32 adet şiiri ve çeşitli basım-yayım organlarından derlenen 24 adet şiiri sırasıyla yer almaktadır.

6.1. Âşığın "Duygu Dağarcığı" Adlı Eserinde Yer Alan Şiirleri

6.1.1. Barış-I

Bitsin artık dövüş kavga
Barış istiyoruz barış
Tüm dünyaya dalga dalga
Barış istiyoruz barış

Barış olsun başlarda taç
Doysun yoksul doysun her aç
Ekmek su kadar ihtiyaç
Barış istiyoruz barış

Dinsin bu kan bu gözyaşı
Yüksek uçsun barış kuşu
Cana kıymaz insan kişi
Barış istiyoruz barış

Olmasın açlıktan ölüm
Ne işkence ne de zulüm
Bağlanmasın elim kolum
Barış istiyoruz barış

Barışçı ol barışçı kal
 Barış için türküler çal
 Barış yüce barış kutsal
 Barış istiyoruz barış

Yiğitler naralar atsın
 El ele halaylar tutsun
 Tüm silahlar yere batsın
 Barış istiyoruz barış

Der Cefai dostluk olsun
 Adalet yerini bulsun
 Ağlayanlar artık gülsün
 Barış istiyoruz barış
 (Koygun-Özgür, 2002: 1)

6.1.2. Kütüphane ve Kitap

Çağdaş uygarlığın ışıklı yolu
 Kütüphanelerden geçer unutmama
 Kıymet yetmez içi hazine dolu
 Bütün kapıları açar unutmama

Gerçek mürşit ilimdir demiş Ata
 İlimle gidilir güneşten öte
 Cehalet insanı taptırır puta
 Nice kötülükler saçar unutmama

Gerçeği okuyup gerçek yazanlar
 Ufku genişleyip aydın gezenler
 Akıl mantık süzgecinden süzenler
 Yanlışı doğrudan seçer unutmama

Bilenle bilmeyen hiç olur mu bir
 Bu ne bir muamma ne de gizli sır
 Eğer bilmiyorsan bir bilene sor
 Gelen gider konan göçer unutma

Bilenler her zaman gider en önde
 Öğren iki elin olsa da kanda
 Bu bugün böyledir öyleydi dün de
 Herkes ektiğini biçer unutma

Sana rehber olan bilgi kaynağı
 Cevherdir kitabın her bir yaprağı
 Kişi bilim ile yakalar çağı
 Sanki kanatlanır uçar unutma

Kitap ufuklara açar pencere
 Cefai bıkmadan oku bin kere
 İtibar olur mu cahile köre
 Bilge kişi kalmaz naçar unutma

(Koygun-Özgür, 2002: 2)

6.1.3. Çağ Atladık

Geri geri sayarken
 Çağ atladık ha gayret
 Bir çıkar yol ararken
 Çağ atladık ha gayret

Çağdaşlığa eriştik
 Avrupa'yla yarışık
 Mark dolara karışık
 Çağ atladık ha gayret

Enflasyon dediler
 Hakkımızı yediler
 Aslan oldu kediler
 Çağ atladık ha gayret

Fak-Fuk Fonu¹ ayırdı
 Fukarayı doyurdu
 Beyler böyle buyurdu
 Çağ atladık ha gayret

Köşeleri tuttular
 Hortumlayıp yuttular
 Ne var ise sattılar
 Çağ atladık ha gayret

Söyle Cefai söyle
 Bunları gördük böyle
 Hem şehirde hem köyde
 Çağ atladık ha gayret

(Koygun-Özgür, 2002: 3)

6.1.4. İki Deli

Köyü ikiye böldüler
 Bizim köyde iki deli
 Birbirimize düşürdüler
 Bizim köyde iki deli

Biri uzun biri kısa
 Biri kambur biri köse
 Köylüyü koydular yasa
 Bizim köyde iki deli

¹ Yardımlaşmayı ve dayanışmayı artırmak için 1990'lı yıllarda kurulan ve halk arasında "Fak-Fuk Fonu" olarak bilinen "Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fonu"

Bayram gelir barışmazlar
 Birbirine karışmazlar
 Uslu uslu yarışmazlar
 Bizim köyde iki deli

Aranın fitne fesadı
 Bozdular düzeni tadı
 Güldürdü düşmana yâdı
 Bizim köyde iki deli

Birer adım gelemeler
 Huzur dirlik bulamazlar
 Bir elmayı bölemeler
 Bizim köyde iki deli

Dostları düşman ettiler
 Arı süte su kattılar
 Kuyuya bir taş attılar
 Bizim köyde iki deli

Gelin verilsin el ele
 Olmasın kalleşlik hile
 Der Cefai düştü dile
 Bizim köyde iki deli

(Koygun-Özgür, 2002: 4)

6.1.5. Bir Gün

Sabret gönül kara günler
 Böyle kalmaz biter bir gün
 Bizim bahçede de bülbül
 Şakıyıp da öter bir gün

Her yokuşun inişi var
 Erir dağlardaki şu kar
 Çiğdem çiçek gelir bahar
 Her tarafı tutar bir gün

Ayrılanlar kavuşurlar
 Küsülüler barışırlar
 Koyun kuzu karışırlar
 Dost dostuna yeter bir gün

Sönmez ocağımız yanar
 Çaresizler bir gün onar
 Seven sevdiğini anar
 Gam kederi atar bir gün

Âh edip ağlama düne
 Umutla bak yeni güne
 Bu Cefai coşup yine
 Sazı söze katar bir gün

(Koygun-Özgür, 2002: 5)

6.1.6. Erenler

Hak'tan gelir Hakk'a gider
 Yolumuz bizim erenler
 Ne eylerse güzel eyler
 Ulumuz bizim erenler

Âşıklar gamlı yasıdır
 Sedası turna seslidir
 Çok akıldan usludur
 Delimiz bizim erenler

Gerçeklerin sofrasından
Seçilir ham hasından
Verilir aşkın tasından
Dolumuz bizim erenler

Muhabbet meyinden içer
Dost için serinden geçer
Zemheride güller açar
Dalımız bizim erenler

Sermayemiz dert mihnettir
Aşktır çiledir hasrettir
Saygı sevgi muhabbettir
Balımız bizim erenler

Leyla'ya Mecnun olmuştur
Cana cananı bulmuştur
Ölmeden evvel ölmüştür
Ölümüz bizim erenler

Dön Cefai yana yana
Yâr cefası kârdır cana
Ayandır şaha sultana
Hâlimiz bizim erenler

(Koygun-Özgür, 2002: 6)

6.1.7. Doğa ve Ağaç

Her yerinde ayrı güzellik vardır
Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel
Gölgesi serindir meyvesi boldur
Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel

Soğuk suyu temiz havası ile
 Dağları yaylası ovası ile
 Kurdun kuşun nice yuvası ile
 Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel

Balıklara vatan denizi gölü
 Çağlayarak akar ırmağı seli
 Yurdumun bahçesi çiçeği gülü
 Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel

Ağaç bir servettir değeri sonsuz
 Yaşam olsa bile tat olmaz onsuz
 Nefes alıp verir sanma ki cansız
 Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel

Sakın kırma filizleri fidanı
 Odur güzelliği şöhreti şanı
 Sahip çıkıp koruyalım her yanı
 Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel

Onca fidan emek ile yetişir
 Dallarına kuşlar konar ötüşür
 Gönül tazelenir kanın tutuşur
 Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel

Her mevsimde ayrı güzel görünen
 Nakış nakış renkten renge bürünen
 Der Cefai dağlarında karınan
 Doğa ne güzeldir ağaç ne güzel

(Koygun-Özgür, 2002: 7)

6.1.8. Başkadır

Herkesle oturup sohbet söz olmaz
 Kâmilin kelamı dili başkadır
 Her gidilen yolun sonu düz olmaz
 Gerçek erenlerin yolu başkadır

Hâl ehli olmayan hâlden bilir mi
 Kendini bilmezden fayda gelir mi
 Karga güle konsa bülbül olur mu
 Çalı başka gülün dalı başkadır

Cahil ile gitme sakın ha yola
 Başına getirir bin türlü bela
 Kıymeti vurulmaz parayla pula
 Arif olanların hâli başkadır

İyinin yerini kötü alamaz
 Arayan cananını bulamaz
 Her Ali'yim diyen Ali olamaz
 Benim aradığım Ali başkadır

Cefai akıp da durula idim
 Erenler yolunda yorula idim
 Gerçekler deminde sorula idim
 Dost elinden gelen dolu başkadır

(Koygun-Özgür, 2002: 8)

6.1.9. Bakışımız Var

Ta ezelden beri haksıza karşı
 Başkaldırıp karşı çıkışımız var
 Nice zalim sultanların beylerin
 Tacını tahtını yıkışımız var

Biz halkız bize güç yetirilemez
 Hilafet hiç geri getirilemez
 Toplum Orta Çağ'a götürülemez
 Çağdaş yeniliğe nakışımız var

Biz hiçbir insana kötü demeyiz
 Haksızlık etmeyiz haram yemeyiz
 Barışı biliriz kini sevmeyiz
 Yüreklere sevgi ekişimiz var

Deniz gibi dalgalanır coşarız
 Irmak gibi kabarır taşarız
 Bütün engelleri çiğner aşarız
 Zulüm çelik olsa büküşümüz var

İnsanlık sevgisi bizde öz duygu
 Bu yolda çekmeyiz şüphe ve kaygı
 Andımız akılla ilime saygı
 Karanlığa ışık yakışımız var

Cefai özlemin özgürlük olsun
 Sömürü son bulsun ağlayan gülsün
 Duymayanlar duysun bilmeyen bilsin
 İnsana insanca bakışımız var

(Koygun-Özgür, 2002: 9)

6.1.10. Gamlı Gönül

Böyle perişan çaresiz
 Kaldım kara yasta gönlüm
 Garip olur mu yaresiz
 Derde düştü hasta gönlüm

Hani nerde sevdiklerim
 Hep dost diye gördüklerim
 Uğruna can verdiklerim
 Dargın dargın dosta gönlüm

Yollarımı kesmiş kader
 Dalımdan inmiyor keder
 Şu gençliğim dolu heder
 Karanlık bir siste gönlüm

Ters dönüyor çarkıdevran
 Hep ziyan üstüne ziyan
 Güldürmedi ki hiçbir an
 Dünya ile küstü gönlüm

Baş koymuşum bir eşığe
 Öğüt kâr etmez âşığa
 Cefai'yi bir ışığa
 Çağırarak seste gönlüm

(Koygun-Özgür, 2002: 10)

6.1.11. Dünya

Kırıldı mı çarkın ey dünya senin
 Dönersin tersine nice nice
 Hay başını yesin çarkın düzenin
 Ele gündüz bize gecedir gece

Kimi kaderine söylenir durur
 Kimi ağlar kimi eğlenip durur
 Kimi yerde düşü çiğner durur
 Kimi sultanlardan yücedir yüce

Kul Cefai senden almadı tadı
 Göklere yükseldi feryadı âhı
 Gönlünde gizlidir bir canan adı
 Diyemez dilinde hecedir hece

(Koygun-Özgür, 2002: 11)

6.1.12. Pirdir Hünkârım

Ser çeşmenin kaynağıdır gözüdür
 Veliler ulusu pirdir hünkârım
 Hak hakikat dergâhının özüdür
 Seni bilmeyenler kördür hünkârım

Yesevi Sultan'dan destur alınca
 Horasan'dan Rumeli'ne gelince
 Ol Karahöyük'ü vatan bilince
 Nice kerametın vardır hünkârım

Deryası var denizi var gölü var
 Bahçelerde bülbülleri gülü var
 Düşkünlere nasip veren eli var
 Bütün insanlığa yâdır hünkârım

İkilikten geç birliğe gel diyen
 Arasan bulursun ara bul diyen
 Ele diken bele sahip ol diyen
 Kırklar meydanında erdir hünkârım

Aşkla muhabbetle mest eyleyen pir
 Mazlumu zalime üst eyleyen pir
 Aslanla ceylanı dost eyleyen pir
 Bu ne kudret bu ne sırdır hünkârım

Kabul et kapına Cefai kulun
 Öz Türkçe söyleyen dil senin dilin
 İlimle gidilen yol senin yolun
 O yol nura giden yoldur hünkârım
 (Koygun-Özgür, 2002: 12)

6.1.13. Görendir Veysel

Bakar körler ona kör âşık demiş
 Gönül gözü görendir Veysel
 Ne bir can incitmiş ne haram yemiş
 Gerçekler sırrına erendir Veysel

Mihman olmuş iki kapılı hana
 Aşk ile bağlanmış dostu canana
 Selam salmış Sivralan'dan her yana
 Yürekler mekân kurandır Veysel

Güzelliği nakış nakış işleyip
 Sevgi barış hoşgörüyü düşleyip
 Cehaleti ikiliği taşılayıp
 Birlik çiçekleri derendir Veysel

Diyar diyar gezmiş sazı elinde
 Güzel türkü güzel Türkçe dilinde
 Atatürk'ün o aydınlık yolunda
 Aydınca izleri sürendir Veysel

Bülbüle söylemiş güle söylemiş
 Dağlara söylemiş yele söylemiş
 Uzun ince giden yola söylemiş
 Azimle menzile erendir Veysel

Sadık yârim demiş kara toprağa
 Güzel tabiata bahçeye bağa
 Damgasını vurmuş koca bir çağa
 İnsanlığa hizmet edendir Veysel

Alını açık gezdi yüreği paktı
 Derya gibi coşup çağlayıp aktı
 Der Cefai nice eser bıraktı
 Ozanlara üstat yarendir Veysel

(Koygun-Özgür, 2002: 13)

6.1.14. Gençliğim Ah!

Bir sel gibi deli deli
 Akıp gitti gençliğim ah
 Oylum oylum yüreğimi
 Yakıp gitti gençliğim ah

Hiç duymadı dileğimi
 Yükledi dert şeleşimi
 Bükülmeyen bileğimi
 Büküp gitti gençliğim ah

Suskun etti dillerimi
 Soldurdu tüm güllerimi
 O tatlı emellerimi
 Yakıp gitti gençliğim ah

Ne dolu ne de boş gibi
 Sanki hayal bir düş gibi
 Doğup batan güneş gibi
 Çekip gitti gençliğim ah

Cefai'nin vah işine
 Bakmayıp gözün yaşına
 Hayallerimi peşine
 Takıp gitti gençliğim ah
 (Koygun-Özgür, 2002: 14)

6.1.15. Canım Anam

Güzeller güzeli meleğe benzer
 Emsali bulunmaz bir canım anam
 Bir saat görmezse yavrum der özler
 En sadık vefakâr yâr canım anam

Geceleri uyku girmez gözüne
 Alır beni kucağına dizine
 Baktıkça bakasım gelir yüzüne
 Parlıyor yüzünde nur canım anam

Kendi aç yatarken bizi doyurdu
 Ezdirmedi dal kol oldu kayırdı
 Yıllar geçti gurbet eller ayırdı
 Özlemin sinemde kor canım anam

Hep dürüst yaşadı yapmadı hile
 Boyun büküp avuç açmadı kula
 Zevk sefa sürmedi çekti gam çile
 Yağdırdı saçına kar canım anam

Yuvamıza temel oldu taş oldu
 Babama her zaman sadık eş oldu
 Hem sırdaşı oldu hem yoldaş oldu
 Döktü domur domur ter canım anam

Beş yavru büyüttü acı çekerek
 Kimi mutlu kimi yaşlar dökerek
 Gece gündüz yolumuza bakarak
 Kalmadı gözünde fer canım anam

Feda etti varlığıma varını
 Kimse dolduramaz onun yerini
 Cefai uğruna verse serini
 Hakkını ödemek zor canım anam

(Koygun-Özgür, 2002: 15)

6.1.16. Yavaş Yavaş

Gam yükümü aldım sırtıma
 Yürüyorum yavaş yavaş
 Güneş vurmuş kar gibiyim
 Eriyorum yavaş yavaş

Neler gelmedi bu başa
 Hepsi de döndü bir düşe
 Bu gençliğim geçti boşa
 Arıyorum yavaş yavaş

Derttir yediğim her öğün
 İster ağla ister dövün
 Her güne ömürden bir gün
 Veriyorum yavaş yavaş

Geceler dert günler çile
 Gözyaşımı kimler sile
 Ben kendi kendimden bile
 İriyorum yavaş yavaş

Cefai'nin böyle hâli
 Gâhi uslu gâhi deli
 Düşecek yaprak misali
 Kuruyorum yavaş yavaş
 (Koygun-Özgür, 2002: 16)

6.1.17. Baksana!-I

İnsanca yaşamı ekmeği aş
 Kirlettikçe kirlettiler baksana
 Elleri gözleri kirpiği kaşı
 Kirlettikçe kirlettiler baksana

Onur ucuzladı nargı kalmadı
 Yaraya saracak sargı kalmadı
 Değerler yok oldu görgü kalmadı
 Kirlettikçe kirlettiler baksana

Düşünce yozlaştı kaygı yozlaştı
 Umutlar tükendi duygu yozlaştı
 Hatır gönül kalktı saygı yozlaştı
 Kirlettikçe kirlettiler baksana

Soygunla vurgunla yaptılar ünü
 Sevginin yerine koydular kini
 Ne kadar güzel şey varsa hepsini
 Kirlettikçe kirlettiler baksana

Kararttılar şu güzelim dünyayı
 Pırıl pırıl doğan güneşi ayı
 Cefai doğayı denizi çayı
 Kirlettikçe kirlettiler baksana

(Koygun-Özgür, 2002: 17)

6.1.18. Deli miyim, Divane mi?

Aradım durdum kendimi
 Deli miyim divane mi
 Bilemedim bir ben beni
 Deli miyim divane mi

Mecnun'a döndürdü aşkın
 Gezerim çaresiz şaşkın
 Bir ırmağım sanki taşkın
 Deli miyim divane mi

İşte ömrüm çökmüş gibi
 Can bedenden çıkmış gibi
 Aklım başta yokmuş gibi
 Deli miyim divane mi

Her gün durmaz akar yaşım
 Belli değil yazım kışım
 Ne doluyum ne de boşum
 Deli miyim divane mi

Günlerim gam keder doldu
 Dost halimi sormaz oldu
 Cefai'ye böyle n'oldu
 Deli miyim divane mi

(Koygun-Özgür, 2002: 18)

6.1.19. Bakışın Yâr

Gül yüzüne yakışmıyor
 Kaşlarını yıkışın yâr
 Yaraladı can evimden
 O içini çekişin yâr

Gel beni görme el gibi
 Susma lâl olmuş dil gibi
 Güle hasret bülbül gibi
 Mahzun boyun büküşün var

Ceylan gözlüm selvi boylum
 Eşi yok anadan soylum
 Korlanıyor oylum oylum
 Yüreğimi yakışın yâr

Bana huri melek sensin
 Damarda kan tende cansın
 Eller beni deli sansın
 Yeter iğde kokuşun yâr

Öldürür gül takışın yâr
 Keklik gibi sekişin yâr
 Tavus gibi nakışın yâr
 Cefai'ye bakışın yâr

(Koygun-Özgür, 2002: 19)

6.1.20. Âşıklar

Gönül bülbülü âşıklar
 Hardan gülü seçmişlerdir
 Belde belde diyar diyar
 Nice çöller geçmişlerdir

Yunup arınıp paklaşıp
 Hoşgörü ile yaklaşıp
 Sevgi ile kucaklaşıp
 Kin kibirden geçmişlerdir

Benlik kalesini yıkıp
 Daim enginlere akıp
 Haksızlığa karşı çıkıp
 Hak sancağı açmışlardır

Kimi Mecnun kimi Leyla
 Kimi çekmiş her türlü bela
 Dillerde söylenir hâlâ
 Tas tas ağı içmişlerdir

Hem asılmış hem yüzülmüş
 Sürgün edilmiş ezilmiş
 Altın harflerle yazılmış
 Tarihler geçmişlerdir

Kimi civandır kimi pîr
 Gel Cefai katarı gir
 Kuşlar gibi özgür ve hür
 Kanatlanıp uçmuşlardır

(Koygun-Özgür, 2002: 20)

6.1.21. Dost Sandıkların

Dost sandıkların bir kez düş de gör
 Ne bir selam veren olur ne gören olur
 Yaraların göz göz olup kanarken
 Ne bir el uzatan ne saran olur

Bütün umutların yer olur gider
 Onca sevdiklerin el olur gider
 Akar gözyaşları sel olur gider
 Ne bir silecek dost ne yaran olur

Od ocaktan mahrum hem aç kalsan da
 Bir köşede güller gibi solsan da
 Dertlerinden inleyerek ölsen de
 Ne kapını çalan ne giren olur

Cefai'nin ecel düşüp peşine
 Son verince dünyadaki işine
 Baykuşlardan başka mezar taşına
 Ne uğrayan ne de bir varan olur

(Koygun-Özgür, 2002: 21)

6.1.22. Sen Ol İstedim

Gül yüzlü sevdiğim nazlı cananım
 Gönlümün sultanı sen ol istedim
 Derdimin tabibi kaşı kemanım
 Bitsin bu hasretlik dön gel istedim

Gece gündüz kederdeyim dardayım
 Bülbül gibi figandayım zardayım
 Müşküdür hallerim gayet zordayım
 Beyan ettim hâlim sen bil istedim

Akıl ermez şu dünyanın işine
 Ağu katar âşıkların aşına
 Yazık olur gözlerinin yaşına
 Cefai ağlasın sen gül istedim

(Koygun-Özgür, 2002: 22)

6.1.23. Karasinek

Üstümüzde vızır vızır dönüyor
 Karasinek teslim aldı Çorum'u
 Nereye saklansan gelip buluyor
 Karasinek teslim aldı Çorum'u

Tabur tabur sıra sıra dizildi
 Havalandı gökyüzüne süzüldü
 Köşe bucak birer birer gezildi
 Karasinek teslim aldı Çorum'u

Kim büyüttü kim bunları azdırdı
 Kim ne söyledi de böyle kızdırdı
 El aman dertti candan bezdirdi
 Karasinek teslim aldı Çorum'u

Efendiler beyler bunu biliyor
 Bakıp bakıp bu hallere gülüyor
 Birini öldürsen bini geliyor
 Karasinek teslim aldı Çorum'u

Yazacak çok şey var amma ve lakin
 Ne olur ne olmaz olmalı saki
 Bu nasıl bir düşman bu nasıl bir kin
 Karasinek teslim aldı Çorum'u

Her biri bir yerden ediyor akın
 Kurşun gibi gelir kendini sakın
 Cefai'yi esir ettiler bakın
 Karasinek teslim aldı Çorum'u

(Koygun-Özgür, 2002: 23)

6.1.24. Her Şeyden Önce

İnsana her şeyden önce
 İnsanlığı öğretmeli
 En kutsal görev bu bence
 İlmin izini gütmeli
 İnsanlığı öğretmeli

Güzel görüş güzel bakış
Arı duru kalbe akış
İşlenmeli nakış nakış
Çiğ pişmeli ham yetmeli
İnsanlığı öğretmeli

Olmamalı tasa kaygı
Silinmeli kötü duygu
Hoşgörüle sevgi saygı
Bilmeyeni eğitmeli
İnsanlığı öğretmeli

Her övgüyü hak ederek
Gönülleri pak ederek
Cehaleti yok ederek
Bilmeyeni eğitmeli
İnsanlığı öğretmeli

Karanlıklar gündüz olur
Tüm engeller dümdüz olur
Görgüsüz kişi yoz olur
Kini kibri terk etmeli
İnsanlığı öğretmeli

Yanlış yolu boşlamalı
Doğruluğu aşılmalı
Cefai'den başlamalı
Aydınlığa iletmeli
İnsanlığı öğretmeli

(Koygun-Özgür, 2002: 24)

6.1.25. Gizlidir

Kimse bilmez kimden ne var
 Zerrede umman gizlidir
 Cahil boşa kafa yorar
 Kâmilde irfan gizlidir

Bakmak ile göremezsin
 İçeriye giremezsin
 Erem desen eremezsin
 İnsanda insan gizlidir

Kimdir ustası bu hanın
 Veren alır tatlı canın
 İnleyip hasta yatanın
 Derdinde derman gizlidir

Kaç gün ömrün bilir misin
 Gider geri gelir misin
 Ha deyince ölür müsün
 Orda bir zaman gizlidir

Varlık yokluk içindedir
 Azlık çokluk içindedir
 Açlık tokluk içindedir
 Yahşide yaman gizlidir

Bazen verir bazen alır
 Kimi gider kimi kalır
 Cefai arayan bulur
 Canda da canan gizlidir

(Koygun-Özgür, 2002: 25)

6.1.26. Şikâyetin Kime?

Kuyruktan şikâyet etme
Balık baştan kokmaktadır
Yangın bedenini aştı
Yüreğini yakmaktadır

Yaşam boyu çektin çile
Avutuldun yalan ile
Çıkarcılar bile bile
Kin tohumu ekmektedir

Hak istedin susturdular
Zulüm ile bastırdılar
Vurdurdular astırdılar
Yaradan kan akmaktadır

Yazgı dedin kader dedin
Eski giydin yavan yedin
Kırk yıldır verdiği ödün
Bak belini bükmektedir

Her gelen bir yalan satar
Gerçek ara yerde yiter
Bugünün dününden beter
Ömrünü de sökmektedir

Ak günlerin karalandı
Dert bin oldu sıralandı
Cefai de yaralandı
O da kahır çekmektedir

(Koygun-Özgür, 2002: 26)

6.1.27. Belirsiz

Herkes bir yol tutmuş gidiyor amma
İnişi yokuşu düzü belirsiz
Her kalem tutanı ehildir sanma
Fikir başka başka yazı belirsiz

Kaptansız gemiler deryaya daldı
Yönünü şaşırıldı boğuldu kaldı
Mertlerin yerini namertler aldı
Kaçan tilki kovan tazı belirsiz

Hiç bahçe olur mu diken korusu
Bal yapabilir mi yaban arısı
Bakar kör dolaşır cahil sürüsü
Yürüdüğü yolu izi belirsiz

Coşkun sular gider menzili bulur
Yiğitlerin ismi şöhreti kalır
Her âşığım diyen ozan mı olur
Özü sözü başka sazı başkadır

Cefai sözlerin gerçektir haktır
Kimisi aç gezer kimisi toktur
Çobanın sürüden haberi yoktur
Koyunu kurt boğmuş kuzu belirsiz

(Koygun-Özgür, 2002: 27)

6.1.28. Çırakman ile Mahzuni

Onlardan öğrendim saz ile sözü
Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni
Gittikleri yola bağladım özü
Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

Muhabbetleri pek tatlıdır hoştur
Sözleri zalime demirdir taşır
İkisi de gerçeklere yoldaştır
Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

Birinde haksıza yergiyi gördüm
Birinde yiğide övgüyü gördüm
Nice güzellikler sevgiyi gördüm
Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

Zalimin zulmünden korkup yılmayan
Haksızdan namertten yana olmayan
Mutlu gün görmeyen yüzü gülmeyen
Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

Ozanların yiğitlerin eridir
Kalleşlerden döneklerden beridir
Cefai'nin rehberidir piridir
Ustamdır Çırakman bir de Mahzuni

(Koygun-Özgür, 2002: 28)

6.1.29. Biz

Dünya kurulmadan elest bezminde
Beli diyenlerin bürhanıyız biz
Saf saf olup durduk ikrar ceminde
Kâinata Hakk'ın ihsanıyız biz

İlahi aşk ile coşup dolmuşuz
Arayıp cananda canı bulmuşuz
Gâhi Mecnun gâhi Leyla olmuşuz
Aşkın çöllerinde ceylanız biz

Âşıkların yolu bir ince yoldur
 Ölmeden evvel öl nefsini öldür
 Kin ile kibiri aradan kaldır
 Muhabbet ehlinin hayranıyız biz

Helal aşımıza haram katmayız
 Deryada yüzeriz lakin batmayız
 Dinde dilde renkte ayırım gütmeyiz
 Bütün insanlığın harmanıyız biz

Erenlerin nesli sırrı paktandır
 Cahillerin sözü bize bühtandır
 Gerçek âşıklara emir Hak'tandır
 O ulu emirin lisaniyız biz

Hünkâr Veli dergâhında post olduk
 Herkese bir gözle baktık dost olduk
 Aşkın bâdesini içtik mest olduk
 Kırk budakta yanan şamdanız biz

Biz gönül yaparız gönül yıkmayız
 İkrardan imandan yoldan çıkmayız
 Boz bulanık çaylar gibi akmayız
 İlimle irfanın uzmanıyız biz

Yusuf'la zindana tıklan biziz
 Mansur olup dara çekilen biziz
 Nesimi'yle kanı dökülen biziz
 Bu yolun talibi kurbanıyız biz

Yunus'la Pir Sultan bizim ulumuz

Der Cefai pirden gelir dolumuz

Hakk'a hakikate doğru yolumuz

Güruh-u Naci'nin kervanıyız biz

(Koygun-Özgür, 2002: 29-30)

6.1.30. Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti

CEFAİ: Gel âşık bir söz meclisi kuralım
Dostlar ile sohbet dosta hoş gelir
Düzen verip sazlara da vuralım
Her meclise sazla sözle cûş gelir

KEMAL ÖZGÜR: Âşıkların yolu inceden ince
Âşık hu deyip de yola girince
Bazen derde uğrar bazen sevince
Önüne kâh yokuş kâh iniş gelir

CEFAİ: Sonu yok bu dünyadaki kavganın
Herkes peşinde bir kuru davanın
Çivisi çıkmış şu koca dünyanın
Dolu görünse de sonu boş gelir

KEMAL ÖZGÜR: Geldim dünya denen bu çarpık hana
Bu nasıl bir hikmet bu ne muamma
Kimisi zar iki bir atar amma
Kiminin zarları hep düşeş gelir

CEFAİ: Tilki aslan oldu esip tozuyor
Kurtlar kuzu postu giymiş geziyor
Herkes birbirine kuyu kazıyor
Gerçeği diyene körden taş gelir

KEMAL ÖZGÜR: Çalan soyan razı olmuyor aza
 İcabet kalmadı curaya saza
 Eller çoktan gitti aya yıldıza
 Bu cehalet bizim ile baş gelir

CEFAİ: Belli değil büyük küçük baksana
 Anaç olmuş dünkü cücük baksana
 Hayal oldu et yağ sucuk baksana
 Şimdi sofralara yavan aş gelir

KEMAL ÖZGÜR: Gün günü aratır bozuldu düzen
 Canına kıyıyor canından bezen
 Mahpusta makale ve kitap yazan
 Özgür fikre hep alıcı kuş gelir

CEFAİ: Hani yeşil dağlar ovalar n'oldu
 Değişti mevsimler bahçeler soldu
 Sıçanlar kediyi kovalar oldu
 Gör ki başa daha nice iş gelir

KEMAL ÖZGÜR: Kuzular koç ile vuruşuyor bak
 Danalar buzağıya karışıyor bak
 Tosba tazı ile yarışıyor bak
 Eski güzellikler şimdi düş gelir

CEFAİ: Cefai'nin bülbül ötmez bağında
 Kara bulut döner gönül dağında
 Bak kocadım gittim gençlik çağında
 Akar gözlerimden kanlı yaş gelir

KEMAL ÖZGÜR: Kemal sanma iyi kötü seçilir
 Şimdi her şey para ile ölçülür
 Kiminin bağında güller açılır
 Kimine yaz günü kara kış gelir

(Koygun-Özgür, 2002: 31-32)

6.1.31. Giden Dostlarım

Kucak açtım insanlara dost dedim
 Gelenler bir darbe vurup gittiler
 Çok şey değil biraz sevgi bekledim
 Lakin hatırımlı kırıp gittiler

Sönmesin ocaklar tütsün istedim
 Susmasın bülbüller ötsün istedim
 Sevenler sevgiyi tatsın istedim
 Kin ile kibri karıp gittiler

İnsanlık yoluna serimi serdim
 Dosta yüreğimi varımı verdim
 İyilik eyledim kötülük gördüm
 Alnıma karayı sürüp gittiler

Sırdaş dediklerim kara taş çıktı
 Kime el uzatsam elim boş çıktı
 Umutlarım hayal çıktı düş çıktı
 Bir zamanlar koşturup yorup gittiler

Eksilmez başımdan dert ile duman
 Bahtım kallesiz çıktı vermedi aman
 Âşık oldum mecnun gezdim bir zaman
 Oklayıp sinemi yarıp gittiler

Cefai kaybetti onlar hep üttü
 Farkına varmadan bir ömür gitti
 Bu dava yargısız infazla bitti
 Dostlar darağacımı kurup gittiler
 (Koygun-Özgür, 2002: 33)

6.1.32. Bilemez Elbet

Gaflet uykusuna yatıp uyuyan
 Can gözünü açıp göremez elbet
 Verdiği ikrara bağlı kalmayan
 Erenler cemine giremez elbet
 Her varlığı kendi özünde bulmayan
 Dostun cemalini Kâbe saymayan
 Has bahçe içinde bülbül olmayan
 Hakikat gülünü deremez elbet

Hiç kimseye hor bakma sen Cefai
 Gel hakkı özünde gör sen Cefai
 Muhabbetle dostu var sen Cefai
 Bu gerçeğe herkes eremez elbet
 (Koygun-Özgür, 2002: 34)

6.1.33. Virane Oldu

Taş üstünde taş kalmadı gönlümde
 Baykuşlar tüneyen virane oldu
 Akıl Mecnun gibi çöllere düştü
 Zincirler kar etmez divane oldu
 Zalimin zulmünden kaçamaz oldum
 Ak ile karayı seçemez oldum
 Derdimi kimseye açamaz oldum
 İçimde saklı bir efsane oldu

Esti samyelleri soldurdu gülüm
 Döküldü yaprağım büküldü belim
 Kalmadı mecalim perişan hâlim
 Cefai meskenin meyhane oldu

(Koygun-Özgür, 2002: 35)

6.1.34. Bu Nasıl Uyku?

Yıllardır milletçe Ashab-ı Kehf'e
 Döndük uyanmadık bu nasıl uyku
 Hainin namerdin her sözü doğru
 Sandık uyanmadık bu nasıl uyku

İyi dedik sağır dilsiz bet huya
 Böyle gelmiş böyle gider diye
 Şükreyleyip yavan ekmeği suya
 Bandık uyanmadık bu nasıl uyku

Kurdu çoban ettik sürüye kattık
 Kadere talihe feleğe çattık
 Cefai uyanmaz uykuya daldık
 Yandık uyanmadık bu nasıl uyku

(Koygun-Özgür, 2002: 36)

6.1.35. Gözün Kör Olsun

Kader misin talih misin yazı mı
 Her ne isen iki gözün kör olsun
 Göğsümde bıraktın bütün arzumu
 Her ne isen iki gözün kör olsun

Ben geldikçe sen kaçarsın uzağa
 Sanki yarıştayım koydun kızağa
 Avladın gafletle düştüm tuzağa
 Her ne isen iki gözün kör olsun

Feryat figan ettim asla duymadın
 Ayaklar altında kaldım aymadın
 Yoksa beni adamdan mı saymadın
 Her ne isen iki gözün kör olsun

Çok özledim imdadıma gelmedin
 Derdim nedir hâlim nice bilmedin
 Cefai'ye bir gün olsun gülmedin
 Her ne isen iki gözün kör olsun

(Koygun-Özgür, 2002: 37)

6.1.36. Ozanım

İkilikten fayda gelmez
 Bir ol gel ozanım bir ol
 Ayı gayrı böyle olmaz
 Gür ol gel ozanım gür ol

Öyle geri durma sakın
 Hatır gönül kırma sakın
 İnsanlıktan ırma sakın
 Yâr ol gel ozanım yâr ol

Ozan görür gözlü olur
 Her kelamı özlü olur
 Merttir doğru sözlü olur
 Er ol gel ozanım er ol

Bülbül ol bir gül dalında
 Arı ol oğul balında
 Pir Sultanların yolunda
 Var ol gel ozanım var ol

Doğuştan arıdır özü
 Durdine ortaktır sazı
 Halktan yana hakça sözü
 Der ol gel ozanım der ol

Geçer günler biter ömür
 Ne ferman dinler ne emir
 Alınlarda domur domur
 Ter ol gel ozanım ter ol

Âşık olan çeker çile
 Türkü olur düşer dile
 Cefai der olma köle
 Hür ol gel ozanım hür ol
 (Koygun-Özgür, 2002: 38)

6.1.37. Sevgi ve Hoşgörü²

Bütün insanlara çağrım duyurum
 Hoş görelim sevilelim sevelim
 Ne ikilik olsun ne de ayırım
 Hoş görelim sevilelim sevelim

Dünyada esmeli kardeşlik yeli
 İnsanlığın dostluk barış emeli
 Hoşgörüdür uygarlığın temeli
 Hoş görelim sevilelim sevelim

Kişiyeye onurdur insana saygı
 Sevgidir insanı yücelten duygu
 Sevgi ile kalmaz gönülde kaygı
 Hoş görelim sevilelim sevelim

² Bu şiir, 17-23 Temmuz 1995 Uluslararası Hitit Fuar ve Festivali kutlamaları çerçevesinde Çorum Belediyesi tarafından açılan "Sevgi ve Hoşgörü" konulu şiir yarışmasında birincilik ödülüne layık görülmüştür.

Her meclise sevgi ile girmeli
 Büyük saygı küçük sevgi görmeli
 Hoşgörüyü nakış nakış örmeli
 Hoş görelim sevilelim sevelim

Barış ırmağının seli sevgiden
 Dalın tomurcuğun gülü sevgiden
 Arının peteği balı sevgiden
 Hoş görelim sevilelim sevelim

Kuşlar yuvasında sevgiyle uçar
 Sevilince çiçek bir başka açar
 İnsanlığın yolu sevgiden geçer
 Hoş görelim sevilelim sevelim

Beyaz siyah ayırmasın insanlar
 Temelde kardeşdir bütün bu canlar
 Sevgi dolsun dünya dinsin şu kanlar
 Hoş görelim sevilelim sevelim

Sevgi ile bütün acılar biter
 Evlerde ocaklar sevgiyle tüter
 Sevgi berekettir dünyaya yeter
 Hoş görelim sevilelim sevelim

Sevgi ile arınınca duygular
 Daha duru akar yürekte sular
 Her sevgide ayrı güzel bir tat var
 Hoş görelim sevilelim sevelim

Mevlana söze hoşgörüyle başlar
 Hacı Bektaş barış kardeşlik düşler
 Yunus yüreklere sevgiyi aşlar
 Hoş görelim sevilelim sevelim

Der Cefai hep el ele verelim
 Sevgiyle tüm yaraları saralım
 Kavgasız yeni bir dünya kuralım
 Hoş görelim sevelelim sevelim
 (Koygun-Özgür, 2002: 39-40)

6.1.38. Atatürk

Parsel parsel bölüşülmüştü vatan
 Bu hazin durumu gördü Atatürk
 Kuşatmıştı düşman dört bir taraftan
 Çiğnetmem diyordu yurdu Atatürk

İstiklal azmiyle Samsun'a çıktı
 Erzurum Sivas'tan ülkeye baktı
 Ankara'ya gelip mızrağı dikti
 Bir millet meclisi kurdu Atatürk

Kesin emri Kocatepe'de verdi
 Hedef Akdeniz'dir ileri dedi
 Şanlı ordusuyla İzmir'e girdi
 Düşmanları yere serdi Atatürk

Saltanatı hilafeti kaldırdı
 Karanlığa ışık olup saldırdı
 Bu millete Türklüğü o bildirdi
 Yiğitler yigidi erdi Atatürk

Şevkle yüce Cumhuriyet kuruldu
 Barış ilan oldu sular duruldu
 Emanet Türk gençliğine verildi
 Bayrağı göklere gerdi Atatürk

İlkeleri bu ulusa yön verdi
 Devrimleri bu tarihe şan verdi
 Uyuyan topluma yeni can verdi
 Yaraları bir bir sardı Atatürk

Özgürlük vatanın bağrında güldür
 Eşitlik çağdaşlık çiçekli daldır
 Öz Türkçe söyleyen dil bizim dildir
 Gönüllere sevgi ördü Atatürk

Ülküsü dünyada hem yurtta barış
 Aydın bir düşünce eşsiz bir görüş
 Bilimle teknikle ederek yarış
 İlimin meyvesini derdi Atatürk

İçte dışta düşman döner kastına
 Hainler var saldırıyor büstüne
 Güneş gibi doğdu yurdun üstüne
 Bütün insanlığa yârdı Atatürk

Bir yıldızdı kaydı hiç yeri dolmaz
 Emsali bulunmaz bir eşi gelmez
 Cefai der Atam ölmedi ölmez
 Ezelden ebede erdi Atatürk

(Koygun-Özgür, 2002: 41-42)

6.1.39. Ne Güzel!

Güzel yurdumuzun dört bir yanında
 Beraber kardeşlik barış ne güzel
 Bilimde teknikte uzay çağında
 Daha ileriye yarış ne güzel

Bir bütünüz kimse bölemez bizi
 Göklerde bayrağın ayla yıldızı
 Atatürk'ün ilkelerinden hızı
 Alan o aydınlık görüş ne güzel

Bereket dağıtır ırmaklarımız
 Yer altı yer üstü kaynaklarımız
 Tarihin mirasıdır topraklarımız
 Adım adım karış karış ne güzel

Hukuk devletinin izin güderek
 Fikir özgürlüğüne doğru giderek
 İnsan haklarını kabul ederek
 Öz demokrasiye varış ne güzel

Laiklikten asla taviz vermeden
 İnsanı insandan ayrı görmeden
 Doğu Batı siyah beyaz demeden
 Dostça sevgi ile sarış ne güzel

Çağdaş uygarlığın yolunu seçip
 İlim irfan pınarından su içip
 Cefai yarışta herkesi geçip
 Yeni bir Türkiye kuruş ne güzel

(Koygun-Özgür, 2002: 43)

6.1.40. Bu Felek

(“Merhum kardeşim, Hüseyin için...”)

Şu kahpe feleğin işine bakın
 Neler etti neler bize bu felek
 Yüreklere battı attığı oklar
 Hançeriyle vurdu öze bu felek

Tuzak kurdu yolumuzu çevirdi
 Harmanımız ters yel ile savruldu
 Sinemize ateş koydu kavurdu
 Oylum oylum yaktı köze bu felek

Vurdu sillesini büktü belimizi
 Tutmaz oldu kanadımız kolumuz
 Güz ermeden tez kurudu gülümüz
 Erdirmede bahar yaza bu felek

Cefai'yi bu dert yedi bitirdi
 Hanemizi viran etti batırdı
 Onu bizden tez ayırdı götürdü
 Kanlı yaş doldurdu göze bu felek

(Koygun-Özgür, 2002: 44)

6.1.41. Arıyorum

Kırk yıl oldu dostlar böyle
 Ben kendimi arıyorum
 Bulmak kolay değil öyle
 Gören var mı soruyorum
 Ben kendimi arıyorum

Beni düşüren bu aşka
 Bir ben vardır benden başka
 Aşka düşmeseydim keşke
 Bir mum gibi eriyorum
 Ben kendimi arıyorum

Sormadığım kul kalmadı
 Tutmadığım dal kalmadı
 Gitmediğim yol kalmadı
 Gece gündüz yürüyorum
 Ben kendimi arıyorum

Çok körlendim çok bilendim
 Toza toprağa bölendim
 İnce elekten elendim
 Her kılığa giriyorum
 Ben kendimi arıyorum

Ustamdan dersimi aldım
 İrfan pınarından doldum
 Bir Âşık Cefai oldum
 Böyle dönüp duruyorum
 Ben kendimi arıyorum

(Koygun-Özgür, 2002: 45)

6.1.42. Cefai'den Kemal Özgür'e

Kamil gönül ehli gerçek bir ozansın
 Âşıklıkta üstat er Kemal Özgür
 Has bahçe içinde çiçektir ozan
 Açar yediveren gür Kemal Özgür

Yıllar yılı çekmiş gam keder çile
 Bütün emekleri savurmuş yele
 Kula kul olmamış bilmez hiç hile
 Doğruluk hazine der Kemal Özgür

Dost yoluna koymuş baş ile canı
 Çağdaş ozanlığı ayrı bir yanı
 Mütevazı saygın gönül insanı
 Sende çok cevherler var Kemal Özgür

Âşıklık katında yerini alan
 Sonunda mahlası Zorani olan
 Aşkın gemisiyle deryaya dala
 Yüreğinde yanar kor Kemal Özgür

Felek hançer vurmuş yaralı döşü
 Dertten kurtulmamış belalı başı
 Cefai'nin dert ortağı sırdaşı
 Bütün insanlığa yâr Kemal Özgür
 (Koygun-Özgür, 2002: 46)

6.1.43. Ozan Sesleri-I

Ariflerden öğüt almak ne güze
 Muhabbetle kâmil olmak ne güzel
 Birlik ile dirlik bulmak ne güzel
 Kurtlar yer sürüden her ayrılanı
 (Koygun-Özgür, 2002: 97)

Açların halinden ne bilir toklar
 Âşığın bağrını türlü dert yoklar
 Deli sarhoş görse çomağın saklar
 Deliyle sarhoşun birdir mekânı
 (Koygun-Özgür, 2002: 97)

Arsıza hayâdan ardan bahsetme
 Aman boşboğaza sırdan bahsetme
 Bir anadan köre nurdan bahsetme
 Dipsiz desti dolmaz yoktur imkânı
 (Koygun-Özgür, 2002: 98)

Kimseye hor bakma hakir de görme
 Sen sen ol kimsenin kalbini kırma
 Münkir münafiğa sakın yüz verme
 Münafık cebinde taşır şeytanı
 (Koygun-Özgür, 2002: 98)

Kimi aşka düşmüş yüreği dağlı
 Kiminin başında dert bela bağı
 Kimisinde yavan kiminde yağlı
 Herkesin kapalı kaynar kazanı

(Koygun-Özgür, 2002: 99)

Doğru giden yolcuları yanıltma
 Kötüleri iyi diye tanıtmama
 Sefere çıkarken sakın unutma
 Kışın azığı yazın abanı

(Koygun-Özgür, 2002: 99)

Cefai dağlarda duman kar olur
 Aşıp gitmek çetin olur zor olur
 Dertlilerin dünü günü zar olur
 Derdini demeyen bulmaz dermanı

(Koygun-Özgür, 2002: 100)

6.1.44. Ozan Sesleri-II

Umuttur fakirin ekmeği aş
 Umut boran eyler baharı kışı
 Umuttur gezdiren dağ ile taş
 Avcının umudu olmasa yelmez

(Koygun-Özgür, 2002: 101)

İlim bir ummandır bulunmaz dibi
 İnsan gönlü yıkmaz kemal sahibi
 Kişinin aybını görmesi gibi
 Bir fazilet ve de bir irfan olmaz

(Koygun-Özgür, 2002: 102)

Gençlikte her gönül coşar bulanır
 Dalgaları birbirine ulanır
 Vakti gelir sakın sakın dolanır
 Dalgası savmadan deniz durulmaz
 (Koygun-Özgür, 2002: 102)

Arsıza bin söyle laftan almaz ki
 Hâl ehli olmayan halden bilmez ki
 Şebi dövmek ile şeker olmaz ki
 Üç beş söz tûtiyi bir insan kılmaz
 (Koygun-Özgür, 2002: 103)

Zalim bütün zehrini kussa da
 Etlerini lime lime kesse de
 Derisini yüzse dâra assa da
 İlim savaçısı zulümden yılmaz
 (Koygun-Özgür, 2002: 103)

İnsan bildiğini doğru demeli
 Helal kazanmalı helal yemeli
 Şudur gerçek insanlığın temeli
 Yanda komşun aç iken tok yatılmaz
 (Koygun-Özgür, 2002: 104)

Çalışmadan Tanrı verir demeyin
 Emek vardır dibinde her yemeğin
 Bir bedeli olmalı her emeğin
 İçi boş torbayla at tutulmaz
 (Koygun-Özgür, 2002: 104)

Verdiği her sözü tutar er kişi
 Baksa da göremez bakar kör kişi
 Her ne kadar övünse de bir kişi
 Ayinesi iştir lafa bakılmaz

(Koygun-Özgür, 2002: 105)

İnsan azimle her engeli yıkar
 Terakkiye doğru sel gibi akar
 Yol bulur ay ile yıldıza çıkar
 Azmin elinden hiçbir şey kurtulmaz

(Koygun-Özgür, 2002: 105)

Cefai âşıklar gamla dolmuştur
 Aşka düşen sararmıştır solmuştur
 Teselliyi ancak sazda bulmuştur
 Gönüle sefadır tel alışkın saz

(Koygun-Özgür, 2002: 106)

6.1.45. Ozan Sesleri – III

Vefasız güzeli yâr olur sanma
 Her söylenen söze inanıp kanma
 Görünüşe gösterişe aldanma
 Ummadığın taş baş yarar demişler

(Koygun-Özgür, 2002: 106)

Sırrın saklamayı bilen dostu aç
 Kalleşten uzak dur cahillerden kaç
 Dostlarını iyi insanlardan seç
 Kişi refikinden azar demişler

(Koygun-Özgür, 2002: 106)

Sel gider geriye kalır hep kumu
 Bilmek istenilen acaba Şu mu
 Yalancının akşam yakılan mum
 Yatsıya dek zar zor yanar demişler
 (Koygun-Özgür, 2002: 107)

Namert sofrasında uzanma aşa
 Dost için bir post ol dost için yaşa
 Ululardan kalmış sÖzdür dost başa
 Düşmansa ayaŐa bakar demişler
 (Koygun-Özgür, 2002: 109)

Bal yapabilir mi hiç karasinek
 O ancak çöplüŐü edinir tünek
 Giyime kuşama kanma kepenek,
 Altında bir nice er var demişler
 (Koygun-Özgür, 2002: 109)

Malını müşteri tavda iken sat
 Konuşurken iyi düşün iyi tart
 Yanlış yola gitmez tutan nasihat
 Tutmayan musibet tutar demişler
 (Koygun-Özgür, 2002: 110)

DoŐa yasaları Şaşmadan yürür
 Mesela mevsimler birbirin sürür
 Tedbir yoksa tedbir kentleri vurur
 Nehirler denize akar demişler
 (Koygun-Özgür, 2002: 110)

Açgözlü doyar mı hazine bulsa
 Dünya nimetleri hep ona kalsa
 Muhannet dediğin bir yağmur olsa
 Kendi tarlasına yağar demişler

(Koygun-Özgür, 2002: 111)

Her işini ele gördüren insan
 Elin açık tutmalıdır her zaman
 Çünkü deveciyle gülüp konuşan
 Kapısını yüksek açar demişler

(Koygun-Özgür, 2002: 111)

Yüce duyguyken insanlık meğer
 Şimdi para ile ölçülür değer
 Birin yer de biri bakarsa eğer
 Kıyamet orada kopar demişler

(Koygun-Özgür, 2002: 112)

Cefai baş ayak ayak baş ile
 Lokma çiğnenir mi bir tek diş ile
 Ancak kurulur bir ev bark eş ile
 Bir tek taştan olmaz duvar demişler

(Koygun-Özgür, 2002: 112)

6.2. Âşığın Şiir Defterinde (Duygu Dağarcığı-II) Yer Alan Şiirleri

6.2.1. Şiirlerim Sazım

Benim sermayem servetim
 Şiirlerim bir de sazım
 Dünyadaki mülkiyetim
 Şiirlerim bir de sazım

Gâhi engin gâhi yüce
Dillendirdim hece hece
Hep benimle gündüz gece
Şiirlerim bir de sazım

Hislerimi bölüştüler
Sohbet edip konuştular
Sitemime alıştılar
Şiirlerim bir de sazım

Derdimi onlara döktüm
Kimi doldum kimi aktım
Emek verip zahmet çektim
Şiirlerim bir de sazım

Zaman kısa can emanet
Muhannete etmem minnet
Bilmezler hile ihanet
Şiirlerim bir de sazım

Duygularımdaki ışık
Sinem başı delik deşik
Biri maşuk biri âşık
Şiirlerim bir de sazım

Cefai ozanlık yönüm
Her birinde var bir anım
Erbabına armağanım
Şiirlerim bir de sazım

6.2.2. Yalaka

Çıkar için her naneyi
 Yemem demez yer yalaka
 Çanak başıdır tüneği
 Yalar yutar yur yalaka

Pusudadır fırsat kollar
 Ona açıktır tüm yollar
 Gerdan kırar kuyruk sallar
 İyi yapar kur yalaka

Bulunur her türlü hüner
 Gâhi yanar gâhi söner
 Fırıldaktan hızlı döner
 Atar bin bir tur yalaka

Menfaattir tek çabası
 Yalandır yemin tövbesi
 Tilkinin büyük babası
 Hınzırlıkta pir yalaka

Her işe bir hile katar
 Söz verir üstüne yatar
 Anasını boyar satar
 Bilmez edep ar yalaka

Utanmaz arsızın teki
 Dökülmüş yüzünün akı
 Sırtındaki iblis yükü
 Götüremez tır yalaka

Der Cefai anlar arif
 Layıgınadır bu tarif
 Şık giyinir pek de zarif
 Asalak bir tür yalaka

6.2.3. Ateş-i Aşk

Yakar kavurur ateşte
 Kül eyler âşıkları aşk
 Aklın alır koymaz başta
 Del' eyler âşıkları aşk

Fidanken belini büker
 Daldan yaprağını döker
 Kurutup suyunu çeker
 Çöl eyler âşıkları aşk

Gören gözleri eder kör
 İçin için çürütür yer
 Altın iken değersiz bir
 Pul eyler âşıkları aşk

Hiç insaf bulunmaz onda
 Hañer olur durmaz kında
 Çiğnetir ayak altında
 Çul eyler âşıkları aşk

Dertlerle yarıştırır
 Düşmanlarla barıştırır
 Dalgalarla karıştırır
 Sel eyler âşıkları aşk

Cefai kan dolar göze
 Şah olsa getirir diz
 Götürür bir vefasıza
 Kul eyler âşıkları aşk

6.2.4. Adam

İşi hile sözü yalan
 Utanmıyor yüz­süz adam
 Dürüst olur insan olan
 Utanmıyor yüz­süz adam

Her köşeye kurmuş ağı
 Sinekten çıkartır yağı
 Şeytanın arka ayağı
 Utanmıyor yüz­süz adam

Karnında kırk tilki gezer
 Balsa girer beleş mezar
 Her şeyini etmiş paza
 Utanmıyor yüz­süz adam

Ölü kefenini soyar
 Babasının gözün oyar
 Tükürseler yağmur sayar
 Utanmıyor yüz­süz adam

Haram helal demez yutar
 Ona buna çamur atar
 Anasını boyar satar
 Utanmıyor yüz­süz adam

Hâl böyle yorulma boşa
 Su katıldı pişmiş aşı
 Hırsızlara oldu maşa
 Utanmıyor yüz­süz adam

Sermayesi kara para
 Eli kara yüzü kara
 Bak Cefai sahtekâra
 Utanmıyor yüz­süz adam

6.2.5. Babam

Kolay değil yokluğuna alışmak
 Sensizlik boynumu büküyor babam
 Hayal oldu kucaklaşıp buluşmak
 Özlemin bağırmı yakıyor babam

Sen bir çınar idin bense bir dalım
 Sendin tutduğum kanadım kolum
 Kime gidem kime arz edem halim
 Çaresizlik beni yıkıyor babam

Elin açık idi tok idi gözün
 Kalleşlik bilmezdin mertçeydi sözün
 Ayrı değil idi sözünle özün
 Ne dedinse bir bir çıkıyor babam

Hak Muhammet Ali etsin şefaât
 Yerin cennet olsun nur içinde yat
 Emir büyük yerden ne çare heyhat
 Ecel fermanını okuyor babam

Ummuştum bahtımız gelecek diye
 Arzular yerini bulacak diye
 Sanki bir gün çıkıp gelecek diye
 Cefaî yollara bakıyor babam

6.2.6. Avrupa Birliği

Dost mudur düşman mı şu AB nemiz
 Oyalayıp duruyorlar yıllardır
 İstiyorlar taviz üstüne taviz
 Sırtımızdan vuruyorlar yıllardır

Ateşten gömleği giydirmek için
 İki gözümüzü oydurmak için
 Durmadan pösteği saydırmak için
 Türlü tuzak kuruyorlar yıllardır

Güvence mi tehdit midir varlığı
 Ayan beyan ikiyüzlü, körlüğü
 Başına çalınsin gümrük birliği
 Git gel ile yoruyorlar yıllardır

Dev sanıyor kendisini aynada
 Kalleşlikte benzeri yok dünyada
 Niyetleri almamaktan yana da
 Takacak kulp arıyorlar yıllardır

Sözü özü birbirini tutmuyor
 Diretiyor inat etti gitmiyor
 Kıbrıs mıbrıs dedi o da tutmuyor
 Sinirleri geriyorlar yıllardır

Ellerinde imiş bütün koz
 İpe un sermeye çalışır cambaz
 Ne söylesen ne eylesen utanmaz
 Suni duvar örüyorlar yıllardır

Der Cefai çoktan kirlendi masa
 Kendi çıkarına her kanun yasa
 Nerde bela musibet var ise
 Başımıza sarıyorlar yıllardır

6.2.7. Barış-II

Ne kavga ne dövüş olur
 Barışın olduğu yerde
 Uygarca bir yarış olur
 Barışın olduğu yerde

Ne güçsüzü ezen olur
 Ne yuvaları bozan olur
 Hak adalet düzen olur
 Barışın olduğu yerde

Hep eşittir kardeş bacı
 Hoşgörüdür başlar tacı
 Biter her çekilen acı
 Barışın olduğu yerde

Siyah beyaz bütün canlar
 Karnı tok mutlu insanlar
 Sevgiye dönüşür kinler
 Barışın olduğu yerde

Ne isyan olur ne asi
 Açılır esir kafesi
 Gürleşir özgürlük sesi
 Barışın olduğu yerde

Der Cefai güzel barış
 Çağdaş yaşam çağdaş görüş
 Kolaylaşır bütün zor iş
 Barışın olduğu yerde

6.2.8. Zamane

Zamane acayip oldu
 Zıvanası atmış gider
 Meydan tilkilere kaldı
 Toz dumana katmış gider

Şu bizim dağlar ovalar
 Değişti mevsim havalar
 Fare kediyi kovalar
 Kurt sürüyü gütmüş gider

Kimi yoksul kimi darda
 Kimisinin her işi kârda
 Karga güle konmuş orda
 Bülbülüm der ötmüş gider

Haramiler yolu kesti
 Kimi vurdu kimi astı
 Çakal hırlar aslan pıstı
 Yılan fili yutmuş gider

Üç maymunu oynayanlar
 Feryatları duymayanlar
 Yiye yiye doymayanlar
 Köşeleri tutmuş gider

Hak der haksızlık peşinde
 Helal lokma yok aşında
 Hile vardır her işinde
 Onurunu satmış gider

Cefai şaştı bu işe
 Yaz görmeden erdi kışa
 Para tanrı oldu hâşâ
 Din imanı satmış gider

6.2.9. Suç mu?

Bu kadar cefa reva mı
 Bir cefai oldum suç mu
 Bin pişman etme adamı
 Dünya sana geldim suç mu

Her çileyi çektirirsin
 Kanlı yaşlar döktürürsün
 Böyle boyun büktürürsün
 Arada bir güldüm suç mu

Katlime yazdın fermanı
 Terse savurdun harmanı
 Kestin dizimden dermanı
 Dosta doğru geldim suç mu

Niyetimi saklamadan
 Hiçbir çıkar beklemeden
 Yalan riya eklemeden
 Bir saz alıp çaldım suç mu

Benlikle ettim cengimi
 Heder eyledim kendimi
 Yıktın dağıttın bendimi
 Aşk gölüne daldım suç mu

Yükledi hep keder çile
 Emeklerim gitti yele
 Bir dilim ekmeği bile
 Eş dost ile böldüm suç mu

Evim barkım viran harap
 Çare derman sende Ya Rab
 İkrar verdim oldum tûrap
 Sevgide hak buldum suç mu

Cefai'ye bitmez kini
 Yaman vurur sillesini
 Zindan ettin dünü günü
 Cananı can bildim³ suç mu

6.2.10. İnsan Sevgisi

Tanrının kula ihsanı
 Sevgi lütuftur insana
 Gönül tahtının sultanı
 Sevgi lütuftur insana

³ Müslüm Koygun, dizeden geçen bildim sözcüğünü daha sonra “bilmek” olarak değiştirmiştir.

Aç gözünü iyi tan
Sakın incitme bir canı
Arif olan anlar bunu
Sevgi lütuftur insana

Kötülüğü yok eden o
Her övgüyü hak eden o
Yürekleri pak eden o
Sevgi lütuftur insana

Bütün kapıları açar
Etrafına huzur saçar
Cennet yolu oradan geçer
Sevgi lütuftur insana

Nefret kalesini yıkar
Çeliği eritip büker
Herkesi bir gözle bakar
Sevgi lütuftur insana

Dünyayı döndüren sevgi
Kerem'i yandıran sevgi
Ateşi söndüren sevgi
Sevgi lütuftur insana

Der Cefai budur yönüm
Hiç kimseye yoktur kinim
Hem imanım hem de dinim
Sevgi lütuftur insana

6.2.11. Ne Çare?

Çaresizim yolum çıkmaza düştü
 Böyle perperişan kaldım ne çare
 Yitirdim aklımı görenler şaştı
 Bir mecnun divane oldum ne çare

Kapandı yüzüme dost kapıları
 Arzular hayaller hep kaldı yarı
 Giden günler daha gelir mi ger
 Saçımı başımı yoldum ne çare

Yüreğimde yağ kalmadı eridi
 Döve döve dertli sinem çürüdü
 Gönlümün bağını duman бүrүdü
 Esti samyelleri soldum ne çare

Cefai gönlümce bacam tütmedi
 Sargı sardım yaram merhem tutmadı
 Ben bittim tükendim çilem bitmedi
 Her gün yüz bin kere öldüm ne çare

Ne çare ey bahtı karam ne çare
 Ne çare ey yürek yaram ne çare

6.2.12. Birlik Olsun

Kaldırılsın şu sınırlar
 Tüm uluslar birlik olsun
 Işık çalsın karanlıklar
 Düşünceler aydınlansın

Barış bayrağı dikilsin
 Ellere kına yakılsın
 Kara bulutlar çekilsin
 Hak kervanı menzil alsın

Siyah da beyaz da bir can
 Ne demek gâvur Müslüman

6.2.13. Para

Coşkun akan çok suları durdurur
 Makam şöhret para ille de para
 Aslan olsan bir kediye boğdurur
 Makam şöhret para ille de para

Dize gelir hem ağası hem beyi
 İster ise şehir eyler bir köyü
 Kerameti çoktur yapar her şeyi
 Makam şöhret para ille de para

Saymakla tükenmez hikmeti işi
 Uğruna canlara kıyar çok kişi
 Herkesin hayali hem de bir düşü
 Makam şöhret para ille de para

Yüce yüce karlı dağlar aşırır
 Çoklarını dertten derde düşürür
 Kimini ondurur kimini şaşırır
 Makam şöhret para ille de para

Cefai, sen sen ol kendini tanı
 Toprak doyurmuş ancak insanı
 Yedi nice padişahı sultanı
 Makam şöhret para ille de para

6.2.14. Söz Söyler

Cahil çok konuşur lafı boş olur
 Oysa kâmiller az lakin öz söyler
 Âşığın sohbeti sözü hoş olur
 Bazen kendi söyler bazen saz söyler

Nadan olan doğru yolu bulamaz
 Nasihat dinlemez ibret alamaz
 Arif meclisinde hile olamaz
 Onun gönlündeki gören göz söyler

Yusuf u Kenan'a benzer iken dün
 Nerde o güzellik şöret ile ün
 Güllük gülistanlık yâr olmaz her gün
 Kışın gelişini elbet güz söyler

Der Cefai bu gerçeği bilenler
 Toprak olup gitti onca gelenler
 Dost diyerek yüzlerime gülenler
 Ardım sıra acı tatlı söz söyler

6.2.15. Al Başına Çal

Aklım ermedi işine
 Ne yazına ne kışına
 Aldanmam hayal düşüne
 Senin olsun al dünyayı
 Al başına çal dünyayı

Gerçekleri bilmedikçe
 Hak adalet gelmedikçe
 Ağlayanlar gülmedikçe
 Senin olsun al dünyayı
 Al başına çal dünyayı

Üst üste verdi dertleri
 Hep güldürdü namertleri
 Yedi nice yiğitleri
 Senin olsun al dünyayı
 Al başına çal dünyayı

Hazan değdi soldu bahçem
 Bunu söyler dilde hecem
 Hep karanlık gündüz gecem
 Senin olsun al dünyayı
 Al başına çal dünyayı

Yok imiş dünyada vefa
 Bir gün süremedim sefa
 Cefai'de dertle cefa
 Senin olsun al dünyayı
 Al başına çal dünyayı

6.2.16. Sanem (Prensesim)

Buram buram tütüyorsun gönlümde
 Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem
 Nice hasretlikler çeken ömrümde
 Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Hayalimde sensin düşümde sensin
 Gittiğim yerlerde karşımda sensin
 Ekmeğimde sensin aşımda sensin
 Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Pamuk ellerini cennet yüzünü
 Tatlı dillerini deniz gözünü
 Bazen gülüşünü bazen nazını
 Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Leyla'sı Mecnun'u çöllere saldı
 Kerem Aslı için yanıp kül oldu
 Günler geçmez gözüm yollarda kaldı
 Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Değeri ölçülmez bir incisin sen
 Ruhumun gıdası sevincisin se
 Huri mi melek mi sen necisin sen
 Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

Hiç kimse tutmuyor senin yerini
 Umutla beklerim gelen yarını
 Âşık Cefai'nin tatlı torunu
 Her şeyden çok seni özlüyorum Sanem

6.2.17. Gönül

Uyan gaflet uykusundan
 Yatma dedim sana gönül
 Yüz derdime yüz dert daha
 Katma dedim sana gönül

Çekemem bunca nazını
 Ne çoğunu ne azını
 Yüreğimden al sızını
 Tutma dedim sana gönül

Suskun bir bülbüle döndüm
 Viran bağda güle döndüm
 Yana yana küle döndüm
 Tütme dedim sana gönül

Gel herkese olma yakın
 Gözün aç etrafa bakın
 Ağuyu bal diye sakın
 Yutma dedim sana gönül

Cefai'ye açma yara
 Yazgısını etme kara
 El âleme maskara
 Etme dedim sana gönül

6.2.18. Nerde Kaldı Ödülümüz?⁴

Sayın Başkan unuttun mu
 Nerde kaldı ödülümüz
 Yoksa bizi uyuttun mu
 Nerde kaldı ödülümüz

Günler aya döndü gitti
 Bir festival söndü gitti
 Hakkımız mı yendi gitti
 Nerde kaldı ödülümüz

Ne haber var ne de bilgi
 Birden kesildi tüm ilgi
 Yoksa sildi mi bir silgi
 Nerde kaldı ödülümüz

⁴ Çorum Belediyesinin 1995 yılının Ağustos ayında Çorum fuar ve festivalinde Sayın Belediye Başkanı Arif Ersoy'un isteği, "Sevgi ve Hoşgörü Yılı" olması sebebiyle düzenlenen "Sevgi ve Hoşgörü" konulu şiir yarışmasında birincilik ödülü alan şiirine ait ödülünün verilmesi gecikince Müslüm Koygun tarafından Sayın Ersoy'a yazılan bir şiirdir.

Sözler yerini bulmalı
Herkes hakkını almalı
Sanata saygı olmalı
Nerde kaldı ödülümüz

Cefai der korkup pısmam
Bu kadarcık deyip kesmem
Hakkımı almadan susmam
Nerde kaldı ödülümüz

6.2.19. Bilmedim

Yürü dünya sana geldim geleli
Ağlattın mı güldürdün mü bilmedim
Verdin ama bu cesede bu canı
Yaşattın mı öldürdün mü bilmedim

Bana sarpı verdin ellere düzü
Göze zindan ettin günü gündüzü
Koydun bu sineme ateşi közü
Yandırdın mı söndürdün mü bilmedim

Cefai'ye kara ettin çağını
Erittirdin yüreğimin yağını
Filiz filiz açan gönül bağımı
Derdirdin mi soldurdun mu bilmedim

6.2.20. Öyle Gel

Arıtp pak eyle gönül evini
Âşık bu meydana aşkla gel aşkla
Bağlan bir mürşide tut eteğini
Âşık bu meydana aşkla gel aşkla

Bu yolun sahibi ulu diyerek
 Mürşidim Muhammet Ali diyerek
 Pirim Hacı Bektaş Veli diyerek
 Âşık bu meydana aşkla gel aşkla

Yalanın rıyanın yeri yok burda
 Sen özünü yokla şöyle bir dur da
 Edep erkân ile bir selam ver de
 Âşık bu meydana aşkla gel aşkla

Kötü söz söyleme dile sahip ol
 Her yere uzatma ele sahip ol
 Harama yanaşma bele sahip ol
 Âşık bu meydana aşkla gel aşkla

Yağmuroğlu sakın yüksekten uçma
 Her dostum diyene sırrını açma
 Ölmeden evvel öl ikrarsız göçme
 Âşık bu meydana aşkla gel aşkla

6.2.21. Borani (Halil Çimen'e)

Bu gönül sazının gizli perdesi
 İncedir kırılır teli Borani
 Aşkla yanar âşıkların sinesi
 Savrulur dumanı külü Borani

Enel Hak çağırır her perde hece
 Elif Allah ismi yüceden yüce
 Ona niyazımız gündüz ve gece
 İkrar verdik dedik beli Borani

Ariflerde irfan vardır söz vardır
 Âşıklarda niyaz vardır söz vardır
 Şah perdede şaha doğru iz vardır
 Arama cim⁵ ile dalı⁶ Borani

Sarı turna avazlıdır seslidir
 On İki İmam Muhammet'in neslidir
 Susuz sahralarda pirim yaşlıdır
 Kandır Kербela'nın çölü Borani

Güzel olan güzellere eş olur
 Zalimlerin bağı kara taş olur
 Dertlilerin dört mevsimi kış olur
 Gamla geçer günü yılı Borani

Senin aradığım perde bir nokta
 Hakk'ın hazinesi yerde bir nokta
 Nice hikmet nice sırda bir nokta
 Be altında beyan deli Borani

Nakış nakış perdesinde kolum var
 Seda veren mızrabında elim var
 Bülbül gibi figanım var gülüm var
 Cefai'nin lal mı dili Borani

6.2.22. Kalmadı

Ne günlere kaldık ne hale düştük
 Büyük küçük hatır bilen kalmadı
 Cahil cühelanın elinden şaştık
 Gerçeğin peşinden gelen kalmadı

⁵ Arap alfabesinin beşinci harfi (ج)

⁶ Arap alfabesinin sekizinci harfi (ز)

Kimisi ak diyor kimisi kara
 Kiminin taptığı mal ile para
 Azdıkça azıyor iyi olmaz yara
 Derdimize derman olan kalmadı

Gülücükler sahte bakışlar sahte
 Gönülden gönüle akışlar sahte
 Ah vah ile yürek yakışlar sahte
 İnsanlık uğruna ölen kalmadı

Körleri kılavuz ettik yürüdük
 Duman olduk nice dağı bürüdük
 Yel esmeden bir kar gibi eridik
 Cefai menzili bulan kalmadı

6.2.23. Geç Kaldık

Mertler suskun namert cirit atıyor
 Dur demedik zaman geçti geç kaldık
 Çakallar aslana caka satıyor
 Dur demedik zaman geçti geç kaldık

İnsanlığı üç beş pula sattılar
 Doğruya güzele hile kattılar
 Gerçeği görene çamur attılar
 Dur demedik zaman geçti geç kaldık

Kravatlı eşkıyalar türedi
 Fırsat buldu üredikçe üredi
 Bu aymazlık vurguncuya yaradı
 Dur demedik zaman geçti geç kaldık

Çokları boş gidemiyor işine
 Kiminin et girer oldu düşünce
 Beyler düştü köşe dönme peşine
 Dur demedik zaman geçti geç kaldık

Cefai bu reva mıydı bizlere
 Bu gidişle çok vururuz dizlere
 Yalanlara vaat dolu sözlere
 Dur demedik zaman geçti geç kaldık

6.2.24. Kapın Beyler

Zammı zam üstüne n'ola
 Yapın beyler old' olacak
 Doğru varken yanlış yola
 Sapın beyler old' olacak

Bizler hamal sizler de bay
 Fırsat elde say daha say
 Yağmalardan talandan pay
 Kapın beyler old' olacak

Karnınız tok sırtınız pek
 Size şak şak bize kötek
 Bir mevki içi el etek
 Öpün beyler old' olacak

Boğun boğun hürriyeti
 Kaldırın tüm adaleti
 İnsanlığa asaleti
 Tepin beyler old' olacak

Ar etmezken halktan Hak'tan
 İpi kopardınız çoktan
 Koşar adım insanlıktan
 Kopun beyler old' olacak

6.2.25. Yaman Oldu

Bir iken bin oldu arttı derdimiz
 Zamane bozuldu hâl yaman oldu
 Sevgiden saygıdan kalmadı bir iz
 Hatır gönül kalktı kul yaman oldu

Düzen tutmaz oldu bozuldu sazlar
 Öğüt boşa dinlenmiyor hak sözler
 Doldurdu dünyayı kötüler yozlar
 Çoğaldı zalimler el yaman oldu

Cefai büküldü dik duran beller
 Taşlı dikenlidir şimdi hep yollar
 Gün günü kötüye gidiyor hâller
 Aylar zor geçiyor yıl yaman oldu

6.2.26. Büğetli Cuma Türkmen'e

Üstadından dersi iyi almışsın
 Bir mi sözün özün ile Türkmen'im
 Ayak durur iken başa dalmışsın
 Kispetinde tozun ile Türkmen'im

Çıkarsa karşına Zorani Baba
 Onca emeklerin olur hep heba
 Evirir çevirir kor kaptan kaba
 Tuş olursun pozun ile Türkmen'im

Borani'yi dersen bir başka âlem
 Yıllar yılı çekmiş dert çile elem
 Dilinde deyişi elinde kalem
 Çizer seni yazın ile Türkmen'im

Kurtoğlu'na çatma deli mi deli
 Tepesi atarsa toplatır nalı
 Çok ozan susturur nükteli dili
 Yetemezsin sözün ile Türkmen'im

Sağıroğlu öğüt verir hisse al
 Edebinle otur edebinle kal
 Dönmek olmaz iyi düşün öyle gel
 Üzülürsün kozun ile Türkmen'im

Hasan Şen az değil haddin bildirir
 Bazen düşündürür bazen güldürür
 Perdahlanma Âşık Haydar yıldırır
 Yorulursun hızın ile Türkmen'im

Derin işler Can Yoksul'un okları
 Kul Hüseyin Fakir İsmet çokları
 Kasalarda saklı yetim hakları
 Dile getir tezin ile Türkmen'im

Âşık Mehmetler var saymakla bitmez
 Ayşe Bacı karıncayı incitmez
 Bülbül güle konar çalıda ötmez
 Seher vakti hüznün ile Türkmen'im

Gel denmeyen yere gidip kalınmaz
 Rızasız sofradan lokma alınmaz
 Bakar körler ile menzil bulunmaz
 Görmeli öz gözün ile Türkmen'im

Benlik duvarını yıkasın dostum
Her zaman engine akasın dostum
Gönüllere sevgi ekesin dostum
Hoşgörüyle sazın ile Türkmen'im

Yunus Pir Sultanlar bizim ulumuz
Feyiz aldık Pir'den gelir dolumuz
Der Cefai Hakk'a doğru yolumuz
Destur alıp izin ile Türkmen'im

6.2.27. Abdullah Ercan'a

Çorum'da yetmişlik bir delikanlı
Bilge saygın insan Abdullah Ercan
Gerçekçi çalışkan sevecen canlı
Bilge saygın insan Abdullah Ercan

Yıllarca özgürlük için vuruşmuş
Siyah saçlar beyazlara karışmış
İnsanlıkta en yüceye erişmiş
Bilge saygın insan Abdullah Ercan

Emek verip halkı için çalışan
Dertlilerin dertlerini bölüşen
Dost ile ağlayan dost ile gülüşen
Bilge saygın insan Abdullah Ercan

Doyulmuyor sohbetine sözüne
Her müşkül konunun vakıf özüne
Rağbet etmez okumuşun yozuna
Bilge saygın insan Abdullah Ercan

Cefai hayrandır yürekten ona
 Geç tanıdım eyvah bana vah bana
 Hoşgörülü aydın yakındır cana
 Bilge saygın insan Abdullah Ercan

6.2.28. Âşık Rıfat Kurtoğlu'na

Değişir mevsimler gün gelir geçer
 Gitmez gönlümüzün kışı Kurtoğlu
 Âşıklar derdini sazına açar
 Dinmez gözümüzün yaşı Kurtoğlu

Kimi kader diyor kimisi çile
 Kimi düzen diyor kimisi hile
 Hakkı hakikati getirdik dile
 Atıyorlar bize taş Kurtoğlu

Gönül pınarından aktık durduk
 Kâh akıllı kâh da deli göründük
 Acılarla ömür boyu süründük
 Yanar bağrımızın başı Kurtoğlu

Berbat oldu yaşam dert dizi dizi
 Duyan olmadı ki hiç sesimizi
 Gerçeği göremez bakar kör gözü
 Zamanenin gözü şaşı Kurtoğlu

Başköşede dalkavuklar yalakalar
 Hem akıllı hem revaçta salaklar
 Yalana riyaya açık kulaklar
 Yoldular kirpiği kaşı Kurtoğlu

Vekiller unuttu halkını çoktan
 Hiç çare olur mu açlara toktan
 Sapmaz doğru yoldan ayrılmaz Hak'tan
 Var mı âşıkların eşi Kurtoğlu

Daha filiz iken kırdılar bizi
 Zincirsiz çarmiha gerdiler bizi
 Bir kuru hayalle yordular bizi
 Böyledir bu dünyanın işi Kurtoğlu

Yıllar Cefai'den neler götürdü
 Çiğ iken pişirdi hamdı yetirdi
 Dertler bizi yiye yiye bitirdi
 Bir gün uçar ömür kuşu Kurtoğlu

6.2.29. Dörtlükler

Cefai

Yüce bir duyguyken insanlık meğer
 Şimdi para ile ölçülür değer
 Biri yer de biri bakarsa eğer
 Kıyamet orada kopar demişler

Zorani

Vurguncuya soyguncuya baş eğme
 Yetime yoksula garibe değme
 Namert sofrasında sakın aş yeme
 Gün gelir başına kakar demişler

Kurtoğlu

Kârı ne ola ki yakıp yıkanın
 İşti rast gider mi fesat bakanın
 Tutup şeytan ile kabak ekenin
 Kabağı başında patlar demişler

Türkmenoğlu

Dostlar bir araya gelirse elbet
Yapılır orada arifçe sohbet
Haz verir insana saz söz muhabbet
Söz bilmez meclisten kaçır demişler

Kurtoğlu

Hasan Şen Cefai bülbüldür şakır
Zorani tozunu silker bırakır
Soluğunu keser Narlılı Bekir
El elden üstündür bil Türkmenoğlu

Türkmenoğlu

Zorani Cefai Hasan Şenleri
Fedai mi tuttun yoksa onları
Oklarına dayanırsa günleri
Benim sözüm hepinize bir gelir

6.2.30. Yakındasın

Sen gönlümde sultanımsın
Bana benden yakınsın
Varlığımsın cananımsın
Bana benden yakındasın

Uzarlarda aramam ki
Boşa kafa yoramam ki
Senden ayrı duramam ki
Bana benden yakındasın

Damarımda kanımdasın
Bedenimde tenimdesin
Ruhumdasın canımdasın
Bana benden yakındasın

Gözümdeki fer sendendir
 Yüzümdeki nur sendendir
 Açık gizli sır sendendi
 Bana benden yakındasın

Dünümde sen günümde sen
 Kiblemde sen yönümde sen
 Nefesimde ünümde sen
 Bana benden yakındasın

Var eylersin yok eylersin
 Az eylersin çok eylersin
 Halk eylersin hak eylersin
 Bana benden yakındasın

Cefai sensiz olamam
 Yalnız yolumu bulamam
 Yaşamdan bir tat alamam
 Bana benden yakındasın

6.2.31. Aradım

Yaşam boyu adım adım nice yıl
 İnsanlığa giden yolu aradım
 Sığınacak liman tutunacak dal
 Dostluğa uzanan eli aradım

Dünya güzellikle dolsun diyerek
 Ağlayanlar artık gülsün diyerek
 Hak adalet hukuk olsun diyerek
 Özde sözde doğru dili aradım

Mutluluğun ışığını getiren
 Kötülüğün gemisini batıran
 Dostun dosta selamını götüren
 Seher vakti esen yeli aradım

Ateşsiz ocakta tüter yanarım
 Ağustosta buz tutarım donarım
 Dert ortağım sevdam gönül pınarım
 Sazımda perdeyi teli aradım

Çınar iken çekirdeğe sığıdım da
 Bulutlarla gökyüzüne ağdım da
 Yağmur olup yeryüzüne yağdım da
 Deryalara akan seli aradım

Candan cananına olur mu hile
 Bülbülün çektiği zâr ile çile
 Bezenmiş çiçekler bin bir renk ile
 Has bahçe içinde gülü aradım

Sevgi ırmağına dalmak özlemim
 Aşkla muhabbetle dolmak özlemim
 Cefai Leyla'mı bulmak özlemim
 Mecnun'un gezdiği çölü aradım

6.2.32. Sevgi Onurdur

Tanrı'nın lütfu ihsanı
 Sevgi onurdur insana
 Gönül tahtının sultanı
 Sevgi onurdur insana

Oku öğren iyi tanı
Kırıp incitme bir canı
İnsan yapandır insanı
Sevgi onurdur insana

Kötülüğü yok eyleyen
Her övgüyü hak eyleyen
Yürekleri pak eyleyen
Sevgi onurdur insana

Kin ile kibirden kaçan
Etrafına huzur saçan
Bütün kapıları açan
Sevgi onurdur insana

Sevgi ile bulunur Hak
Sende mevcut sanma irak
Bunun başka izahı yok
Sevgi onurdur insana

Gönülden pası silmiştir
Sevdayı aşkla dolmuştu
Sevenlerde var olmuştur
Sevgi onurdur insana

Sevip de hoş gören insan
Dertlilere olur derman
Cefai sevgiye kurban
Sevgi onurdur insana

6.3. Âşığın Çeşitli Basım-Yayım Organlarında Yer Alan Şiirleri

6.3.1. Ne Mutlu!

İkilik fikrini gönlüden atıp
Bire bağlanan canlara ne mutlu
İkrar verip mürşit eteğin tutup
Pire bağlanan canlara ne mutlu

Nebiler veliler bunca ermişler
Erler evliyalar nice dervişler
El ele el Hakk'a bağlı demişler
Ele bağlanan canlara ne mutlu

Muhabbet ehlinin tatlı dilleri
Şakıyıp da öter hak bülbülleri
Muhammed Ali'nin gonca gülleri
Güle bağlanan canlara ne mutlu

Dört kapıyı kırk makamı bilenler
Tarikata hakikate erenler
Can gözünü açıp canan görenler
Nura bağlanan canlara ne mutlu

Kul Cefai pir elinden dolumuz
Hakk'a doğru gider cümle varımız
On İki İmam'a çıkar yolumuz
Yola bağlanan canlara ne mutlu

6.3.2. Dinletemedim

Gel gönül ben sana bu kadar gafil
Olma dedim amma dinletemedim
Her olur olmazla oturup orda
Kalma dedim amma dinletemedim

Sen seni bil sakın bir gönül yıkma
 İyilik et lakin hiç başa kakma
 Rızasız sofradan uzanıp lokma
 Alma dedim amma dinletemedim

İnsaf olmaz zalimlerin döşünde
 Ağu vardır muhannetin aşında
 Gel vefasız güzellerin peşinde
 Yelme dedim amma dinletemedim

Kötüleri etme kendine yakın
 Davetsiz bir yere eyleme akın
 Dertli Cefai'nin hâline sakın
 Gülme dedim amma dinletemedim

6.3.3. Suç Bende

Bir aciz kulundum mürüvvete geldim
 Bağışla sultanım suç bende benden
 Saklayıp bekleyen görüp gösteren
 Olur mu noksanlık hiç sende senden

Edep ile oturup da durmayan
 Kulağından sulanıp da kanmayan
 Ele bele dile sahip olmayan,
 Düşkündür giremez seç cemde cemden

Muhabbete kâmil elbet ehli
 Bir olur mu arif ile cahili
 Anlayana budur sözün tarifi
 Her şey vardır onda kaç kemde kemden

Erenlerden destur himmet verile
 Aşkî muhabbetle güller derile
 Zehre halleyleyip bala çevrile
 Sır eyle Cefai iç demde demden

6.3.4. İhtiyarlığa Doğru

Gönül genç de kalsa kocar her insan
 Düşer şu feleğin toruna artık
 Ne ilaç kâr eder ne çare Lokman
 İner sızıları derine artık

Dümdüz olan yollar olur hep yokuş
 Gücü yetmez eli tutmaz hiçbir iş
 Ağzında dökülür otuz iki diş
 Pus çöker gözünün ferine artık

Yüzleri buruşur bükülür beli
 Bahçesinde solar açılan gülü
 Susar bülbül gibi şakıyan dili
 Kulak veren olmaz zarına artık

Şahin gibi yükseklerden uçarken
 Rüzgârlara karşı kanat açarken
 Her engeli bir çırpıda geçerken
 Gözyaşı karışır terine artık

Tutulunca yağmurlara doluya
 Döner yapraksız bir kuru çalıya
 Akıllıyken eş ederler deliye
 Bir umudu kalmaz yarına artık

Nice yazlar görüp nice kışlamış
 Ömür bağlarına fidan aşlamış
 Akşam sabah gün saymaya başlamış
 Boş verir dünyanın varına artık

Kimi nine olmuş kimisi dede
 Tutmaz ki dizleri evine gide
 Der Cefai yardım eyleye Hüda
 Giden gençlik gelmez yerine artık

6.3.5. Kar Yağdı Umduğum Dağa

Kar yağdı umduğum dağa neyleyim
 Tipi boran gönül kışında döner
 Bir beş değil hangisini söyleyim
 Dert bela musibet başımda döner

Gençlik geçti tufan gibi yel gibi
 Oldum şimdi bir değersiz pul gibi
 Susuz sahralarda kızgın çöl gibi
 Korlanır alevler dökümde döner

Bülbül gibi figandayım inlerim
 Gam kasavet ile bitti günlerim
 Nice ahbap yarenlerim canlarım
 Sanki hasım gibi karşımda döner

Bir hışımla gelir üstüme yürür
 Kanlı hançerini sineme vurur
 Zalim avcı gibi kovalar durur
 Şu felek kastıma peşimde döner

Cefai sadık dost sandığım canlar
 Tatlı dillerine kandığım canlar
 Özlem ateşine yandığım canlar
 Gündüz hayal gece düşümde döner

6.3.6. Kolay mı?

Arayıp bulmadan bir mürşit kâmil
 Yâr ile ağyarı seçmek kolay mı
 Hak ile bâtılı bilemez gafil
 Fark edip can gözün açmak kolay mı

Muhabbetle Muhammed'e ermeden
 Şahı velayete ikrar vermeden
 Erenler ceminde dara durmadan
 Canan için candan geçmek kolay mı

Hiç yalan olur mu gerçekler sözü
 Ayrı değil birdir sözüyle özü
 İrfandan yoksunsa kişinin yozu
 Kemden, kin kibirden kaçmak kolay mı

Her tabip saramaz dilde yâreyi
 Azdırır bilemez derde çareyi
 Viraneye döner gönül sarayı
 Ağuyu bal diye içmek kolay mı

Aşkın gemisini deryaya salıp
 Âdem olan ölmez değişir kalıp
 Cefai vadeden evveli ölüp
 İkrar iman ile göçmek kolay mı

6.3.7. Gel

Ayrı gayrı bu kavgalar son bulsun
 Gel birlik olalım bir olalım gel
 Hak yerini bulsun ağlayan gülsün
 Gel birlik olalım bir olalım gel

Ben burada sen orda gel ayrı durma
 Gerçeklerden kaçıp duyarsız olma
 Danış vicdanına vebalde kalma
 Gel birlik olalım bir olalım gel

Bir avuç azınlık hüküm sürüyor
 Hâlimize bakıp bakıp gülüyor
 Parça parça bölük bölük bölüyor
 Gel birlik olalım bir olalım gel

İkilikten fayda olmaz kâr olmaz
 Sana senden başka kimse yâr olmaz
 Hedefe varmamız hiç de zor olmaz
 Gel birlik olalım bir olalım gel

Amaç aynı gaye aynı yol aynı
 Gövde aynı taban aynı yol aynı
 Cefai der zarar aynı kâr aynı
 Gel birlik olalım bir olalım gel

6.3.8. Mağrurlu, Kibirli Olan Bir Kişi

Gerçeği bilemez Hakk'a varamaz
 Mağrurlu kibirli olan bir kişi
 Gafil gezer gözü bakar göremez
 Mağrurlu, kibirli olan bir kişi

Ağa olsa paşa olsa bey olsa
 İster yaşı yetmiş ister toy olsa
 Fayda gelmez onda türlü şey olsa
 Mağrurlu kibirli olan bir kişi

Gönül kırar gam üstüne gam verir
 Saygı bilmez sevgi bilmez kem verir
 Ne bir yara sarar ne de em verir
 Mağrurlu kibirli olan bir kişi

Daim yüksek uçar engine düşer
 Bilene danışmaz düz yolda şaşar
 Boş havayla şişer kabından taşar
 Mağrurlu kibirli olan bir kişi

Der Cefai sonu hep hüsrân olur
 Yorulur yollarda kalır mı kalır
 Arar belasını bulur mu bulur
 Mağrurlu kibirli olan bir kişi

6.3.9. Neler Olur?

Kara kara çöken bulut
 Bir çekilse neler olur
 Filiz filiz taze umut
 Bir ekilse neler olur

Kervan menzile varınca
 Haklı hakkını alınca
 Uyuyan dev uyanınca
 Bir yekinke neler olur

Gelir zamanı sırası
 Diner kanayan yarası
 Aktan ayrılrsa karası
 Bir seçilse neler olur

Tatlı tatlı yılışrlar
 Gizli gizli çalışrlar
 Kirli çıkı çamaşrlar
 Bir dökülse neler olur

Cefai verse bir karar
 Çanlar kimin için çalar
 İçi çürük kuru çınar
 Bir yıkılrsa neler olur

6.3.10. Sonunda

İnsanlık düşmanı kanlı katiller
 İnsanlığı öldürdüler sonunda
 Mertleri susturup kolun bağlayıp
 Namertleri güldürdüler sonunda

Nice güzellikten kalmadı bir iz
 Sevgi yalnız kaldı çaresiz öksüz
 Doğru yanlış oldu haklı da haksız
 Hak hukuku kaldırdılar sonunda

Helal haram demediler yediler
 Çoklarını boynu bükük kodular
 Kuru bulutlara umut dediler
 Çiçekleri soldurdular sonunda

Beleş urba giyip kârdan sayanlar
 Yetim, yoksul hakkı ile doyanlar
 Devlet malı deniz deyip soyanlar
 Ambarları doldurdular sonunda

Çıkarıcılar kucaklaştı barıştı
 Vurguncular en yüceye erişti
 Atın izi it izine karıştı
 Olmazları oldurdular sonunda

Kurtlar büründüler kuzu postuna
 Der Cefai özgürlüğün kastına
 Vatan millet deyip halkın üstüne
 Çeteleri saldırdılar sonunda

6.3.11. Uyan, Hele Gardaş!

Bitsin çektiğin çileler
 Uyan hele gardaş, uyan
 Sömürdü bizi keneler
 Uyan hele gardaş uyan

El gider yıldıza aya
 Haklarını saya saya
 Sen niçin galmışsın yay
 Uyan hele gardaş uyan!

Çalışırsın kimin için
 Hakkın alamazsın niçin
 Uyumaktır senin suçun
 Uyan hele gardaş uyan

Sen kazandın beyler yiyor
 Bir de haline gülüyor
 Bana kebab san' aş diyor
 Uyan hele gardaş uyan

Müslümi seninle bile
 Birlik olup ver el ele
 İşçi fakir köylün ile
 Uyan hele gardaş uyan

6.3.12. Zehire Döndü

Bozuldu düzenim kalmadı tadım
 Yediğim içtiğim zehire döndü
 Kan ile karıştı göz pınarlarım
 Boz bulanık akan nehire döndü

Bir eser kalmadı güzel günümden
 Çekildi sevenler bir bir yanımdan
 Felek usandırdı tatlı canımdan
 Umutlar siteme kahıra döndü

Kime derdim diyem kime varayım
 Onulmaz yarayı nasıl sarayım
 Bülbüller şakıyan gönül sarayım
 Yıkık dökük viran şehire döndü

Destan oldum düştüm dillerden dile
 Muhtaç kaldım nice muhannet kula
 Bütün emeklerim gitti bir pula
 Sermayem servetim sıfıra döndü

Utuldum elimde kozum kalmadı
 Baharım kış oldu yazım kalmadı
 Dünyada yaşamda gözüm kalmadı
 Der Cefai yolum ahire döndü

6.3.13. Gördüm

Dünya sana yaşamaya gelenden
 Çokları bin pişman gülen az gördüm
 Nedendir niçindir aklım ermedi
 Herkeste bir başka türlü poz gördüm

Yalan dolan fitne fesat sendedir
 Terazın nizamın hakkın nerededir
 Suç kimindir bilemedim kimdedir
 Nice kanlı nice kinli göz gördüm

Cefai der bu gerçeği bilenden
 Hani ya kim kaldı sana gelenden
 Dost görünüp yüzlerime gülenden
 Ardım sıra dedikodu söz gördüm

6.3.14. Yeter!

Doymadan usandım dünya ben sana
 Oldun şu başıma dar gayri yeter
 Zevkini sefanı istemem daha
 Yandım oylum oylum nar gayri yeter

Sanki bir zindanda kalmış gibiyim
 Ateşsiz ocakta yanmış gibiyim
 Daha doğmadan ölmüş gibiyim
 Ondan öte cefa kâr gayri yeter

Cefai der sonu boş imiş meğer
 Dostla muhabbeti her şeye değer
 Böyle gelmiş böyle giderse eğer
 Verdiğin bir candır al gayri yeter

6.3.15. Gider

Bir acayıp oldu devir
 Karınca fil yutmuş gider
 Moda çıktı tevir tevir
 Herkes bir yol tutmuş gider

Merhem tutmuyor yaralar
 Beyaz giyindi karalar
 Fare kediyi kovalar
 Kurt sürüyü gütmüş gider

Kimi yıldızlara çıkar
 Kimi ağzın açmış bakar
 Biri yapar biri bozar
 Sular terse akmış gider

Kimi düşmüş eli darda
 Kimi meyhanede barda
 Gül dalına konmuş karga
 Bülbülüm der ötmüş gider

Cefai şaştı bu işe
 Yaz görmeden erdi kışa
 Para Allah oldu haşa
 Herkes ona tapmış gider

6.3.16. Dost Olmaz

Sana diyeyim gardaşım
 Düşme düşene dost olmaz
 İçine akar gözyaşın
 Düşme düşene dost olmaz

Senin ile yiyip içer
 Dar gününde bırakıp kaçar
 Kalırsın çaresiz naçar
 Düşme düşene dost olmaz

Sakın kanma gülen yüze
 Tatlı dile güzel söze
 Bel bağlama oğul kıza
 Düşme düşene dost olmaz

Emmi dayı gardaş bacı
 Hepsi de olur yabancı
 Tatlı iken olur acı
 Düşme düşene dost olmaz

Kime uzatırsan eli
 Yüzüstü bırakır seni
 Cefai zamane hâli
 Düşme düşene dost olmaz

6.3.17. Muhabbeti

Tatlı muhabbete doyum olmaz amma
 Muhabbeti ehli ile etmeli
 Her olur olmazla sohbet olur mu
 Muhabbeti ehli ile etmeli

Ariften kâminden kemlik gelir mi
 Cahil kişi ne dediğin bilir mi
 Her bakan göz gerçeğleri görür mü
 Muhabbeti ehli ile etmeli

Muhabbet Muhammed Ali sevdiğim
 Tatlıdır sohbeti dili sevdiğim
 Gerçeğe götürür seni sevdiğim
 Muhabbeti ehli ile etmeli

Muhabbetin tadı tatlıdır baldan
 Muhabbetsiz kişi bilir mi hâlden
 Hakikat sözlere kulak ver ey can
 Muhabbeti ehli ile etmeli

Muhabbetli dile Cefai kurban
 Muhabbetsiz kişi sayılmaz insan
 Muhabbet değildir kilüka⁷ yalan
 Muhabbeti ehli ile etmeli

6.3.18. Baksana!-II

Tilki aslan olmuş kurtlar da koyun
 Terse döndü çarkı devran baksana
 Yalan dolan soygun sürer bir oyun
 Daha ne gösterir zaman baksana

Filiz filiz fidanları söktüler
 Fakir fukaranın belin büktüler
 Nice yiğit yuvasını yıktılar
 Zalimler vermiyor aman baksana

⁷ Dedikodu, boş söz

Birlik olmayınca dirlik olmaz ki
 Adiden namertten erlik olmaz ki
 Gerçek gören gözde körlük olmaz ki
 Her bir yanı sardı duman baksana

Cefai her zaman bu böyle olmaz
 Edenin ettiği kâr kalmaz kalmaz
 Sanma günü gelip hesap sorulmaz
 Ürer durur nesli Mervan⁸ baksana

6.3.19. Öğretmenim Kitaplarım

En kıymetli arkadaştır
 Öğretmenim kitaplarım
 Hem arkadaş hem sırdaştır
 Öğretmenim kitaplarım

İnsanlığın öncüsüdür
 Mutluluğun sancısıdır
 Güzelliğin incisidir
 Öğretmenim kitaplarım

Bilgi kültür hazinesi
 Çağdaş uygarlığın sesi
 Özgürlüğün meşalesi
 Öğretmenim kitaplarım

Bilimin kaynağı canıdır
 Damarda hayat kanıdır
 Cehaletin düşmanıdır
 Öğretmenim kitaplarım

⁸ Emevilerin dördüncü halifesi Mervan'ın soyundan olanlar

Sevgi için barış için
İleriye yarış için
Çare çözüm her iş için
Öğretmenim kitaplarım

İlim eker ilim biçer
Doğruyu yanlış seçer
Karanlığa ışık saçar
Öğretmenim kitaplarım

Cefai'ye kılavuzdur
Söylenen dil gören gözdür
Ne kadar övünse azdır
Öğretmenim kitaplarım

6.3.20. Bana mı Verdin?

Nedir zalim bunca senden çektiğim
Hep çileyi gamı bana mı verdin
Yetmez m'ola bunca figan ettiğim
Bülbül gibi zarı bana mı verdin

Gülmez m'ola şu dünyada dert çeken
Ağlayıp ağlayıp gözyaşı döken
Ele gül eyledin bana da diken
Her derdi cefayı bana mı verdin

Cefai'yi böyle perişan ettin
Tükettin ömrümü canıma yettin
Nere gittim ise peşimden gittin
Bu kadar belayı bana mı verdin

6.3.21. Benlik

Benlikle kibirle Hakk'a varılmaz
 Bilmez misin benlik şeytan işidir
 Tanrı yapısıdır gönül kırılmaz
 Gönül alan kâmindir er kişidir

Yeğın sular hep engine akmaz mı
 Ateş olan yerden duman çıkmaz mı
 Kişi cirmi kadar bir yer yakmaz mı
 Görmeyenler ya kör ya da şaşırır

Kusursuz dost arayanlar bulamaz
 Kimde ne olduğun kimse bilemez
 Kılavuzsuz yolcu menzil alamaz
 Önü ya uçurum ya dağ başıdır

Hakikat yoluna düşmeli insan
 Kibir dağlarını aşmalı insan
 Aşkın ocağında pişmeli insan
 Ham kalmış bir insan cahil eşidir

Aymaz olma can gözünü aç da gel
 Dostluk köprüsünü beri geç de gel
 Yağmuroğlu aşk şarabın iç de gel
 Âşığın nişanı gözde yaşırır

6.3.22. Bilirsen

Dönersin köşeyi olursun bir bey
 Hesabını ince yapabilirsen
 Sorun kalmaz tezden düzelir her şey
 Yalanı doğruya katabilirsen

Beşer onar merdiveni çıkarsın
 Yükseklerden enginlere bakarsın
 Damla iken ırmak olur akarsın
 Her şeyini pula satabilirsın

Giden ağam gelen paşam diyerek
 Türlü çeşit her şeyleri yiyerek
 Gerçeği söylemez susup bilerek
 Boyun büküp etek öpebilirsın

Söz verip de üç gün sonra cayarsın
 Sağa sola her tarafa kayarsın
 Vekil de olursun çarka uyarsın
 Bol vaatli nutuk atabilirsın

Onursuz yaşama ölsen Cefai
 Gerçeğe kör bakma gör sen Cefai
 Yiğidin hakkını ver sen Cefai
 Adıye namerde çatabilirsın

6.3.23. Bir Türlü

Adam seçmenin sırrını
 Bilemedik biz bir türlü
 Gönüllere sevgi ile
 Dolamadık biz bir türlü

İnsanlığa kucak açıp
 İyiyi kötüden seçip
 Haksızın önüne geçip
 Kalamadık biz bir türlü

Dert baş verdi sıra sıra
 Azdıkça azıyor yara
 Tabip kimdir nedir çare
 Bulamadık biz bir türlü

Bana ne sana ne diye
 Yavan aşı şükür niye
 Köle olduk ağa beye
 Gülemedik biz bir türlü

Cefai gel düşün taşın
 Kolayına kaçma işin
 Ne odun ne kömür kışın
 Alamadık biz bir türlü

6.3.24. Doğa (Tabiat)

Tanrı'nın el yazısıdır şu doğa
 Bak şu manzaraya bak karşı dağa
 Benzemesin gazel döken yaprağa
 Sakıyalım koruyalım doğayı

İnceden inceye şöyle bir düşün
 Yaşama sevincin ekmeğin aşın
 Yazın başka güzel başkadır kışın
 Sakıyalım koruyalım doğayı

Serin yaylaların engin ovası
 Canlara can katar suyu havası
 Kovuğunda kurdun kuşun yuvası
 Sakıyalım koruyalım doğayı

Yeşile bezenmiş ardıç çam meşe
 Selam durur doğan batan güneşe
 Bir başka güzeldir her yan her köşe
 Sakınalım koruyalım doğayı

Baharı müjdeler çiçekler güller
 Çağlayarak akar ırmaklar seller
 Balıklara vatan denizler göller
 Sakınalım koruyalım doğayı

Cömerttir her şeyi bol verir sana
 Nice güzellikler sunar insana
 Gözetle iyi bak önem ver ona
 Sakınalım koruyalım doğayı

Turnaları ile toyları ile
 Dereleri ile çayları ile
 Sahilleri ile koyuları ile
 Sakınalım koruyalım doğayı

Çöl olmasın her ağaç yetişsin
 Dallarında türlü kuşlar ötüşsün
 Kanın tazelensin gönlün tutuşsun
 Sakınalım koruyalım doğayı

Hak'tan gelen bize ulu bir hitap
 Oku öğren böyle yazıyor kitap
 Kutsal bir uğraştır böyle yazıyor sevap
 Sakınalım koruyalım doğayı

Değeri ölçülmez bir nimet bize
 Gözlerin feridir dermandır dize
 Cefai kulak ver bu gerçek söze
 Sakınalım, koruyalım doğayı

SONUÇ

Kaynağını Sözlü Kültür Dönemi'nden alan ve 16. yüzyılda gerçek kimliğine kavuşan âşık edebiyatı bünyesinde asırlardır birçok önemli âşık, eserleri ve dilden tele nağmeleriyle varlık sürdürmüş; bu geleneğin sonraki kuşaklar tarafından da çok yönlü bir şekilde anlaşılıp anlamlandırılabilmesine kaynaklık etmiştir. İçinde bulunduğu toplumun tarihsel ve kültürel değerlerini özümsemiş, yalnızca sanatçı kimliğiyle değil; toplumun yönlendirilmesi ve şekillendirilmesinde de etkin rol oynayan âşıklar, asırlar boyunca Türk halk kültürü ve geleneğinin sonraki kuşaklara doğru bir şekilde aktarılmasında bir köprü vazifesi görmüşlerdir. Âşıklar, sanatçı kimliklerinin yanı sıra topluma karşı da birtakım sorumluluklar üstlenmişlerdir. Birçok zorluğa göğüs germelerine, meşakkatli süreçlerden geçmelerine rağmen halkın sesi olmaya, sazları ve sözleri vasıtasıyla ait oldukları çevreyi ve kültürel özellikleri tüm insanlığa yılmadan duyurmaya çalışmışlardır.

Tarihsel ve kültürel zenginliğinin yanı sıra tarihsel süreç içerisinde birçok önemli şahsiyet yetiştiren Çorum ve çevresinde Türk halk kültürü ve geleneğinin türlü yönleriyle canlı bir şekilde yaşatılmaya devam edilmektedir. Çorum ve çevresinde sıklıkla düzenlenen âşık şenlikleri ve anma gecelerinin yanı sıra Çorum Belediyesinin katkılarıyla düzenlenen festivaller vasıtasıyla bu bölgede yetişip eserler veren önemli âşıklar, bir araya gelme fırsatı bulmakta; Türk halk kültürü ve geleneğini yaşatarak halkın duygu ve düşünce dünyasına, gönül sesine tercüman olmaktadır. Çorum'da yetişen bu usta âşıklardan birisi de Müslüm Koygun'dur. 1956 yılında Çorum merkeze bağlı Mislerovacığı köyünde dünyaya gelen Müslüm Koygun (Çorumlu Âşık Cefai) küçüklüğünden beri saza ve söze tutku derecinde bağlılık göstermiştir. Sözlü kültür ve âşıklık geleneği bünyesinde eserler vermesine rağmen hakkında şimdiye kadar müstakil bir çalışma yapılmamış; âşığın hakkındaki bilgiler ve bazı şiir örnekleri çeşitli akademik kitaplar, yerel gazete örnekleri ve sanat dergileriyle sınırlı kalmıştır. Bu çalışmamızla var olan bu eksiklik giderilmeye çalışılmış ve âşığın hayatı, sanatı ve eserleri yüksek lisans tezi haline getirilmiştir. Müslüm Koygun (Çorumlu Âşık Cefai) ile ilgili bilgilere bizzat kendi anlatımının, sunduğu belge ve resimlerin yanı sıra çeşitli ana kaynaklardan ve âşığın yakın dostu, Çorumlu kalem şairlerinden araştırmacı yazar İbrahim Gösterir'in aktarımlarından yararlanılarak ulaşılmıştır. Âşığın şiir varlığı, 2002 yılında Kemal Özgür'le çıkardığı ve "Duygu Dağarcığı" adındaki şiir kitabının yanı sıra "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir kitabındaki eserleriyle çeşitli kültür - sanat dergileri ve yerel gazetelerde yayımlanan 101 adet şiirinin derlenmesiyle araştırmacıların ve edebiyat dünyasının bilgisine sunulmuştur.

Âşıklık geleneğinin özelliklerini ve Türk halk kültürünü özümseyen bir isim olarak karşımıza çıkan Müslüm Koygun, halkın duygusal ve kültürel zenginliğini içselleştirerek içinde bulunduğu toplumun aynası olmuş; tüm insanları sevgiyle kucaklayarak toplumun sözcülüğünü ve Türk halk şiiri geleneğinin süreç içerisinde aktarıcılığını yapmıştır. Şiirlerini geleneğin getirdiği özelliklere bağlı kalarak oluşturan ve söyleyen Koygun'un bazı şiirlerinde farklı şekiller denediği ve dize kırılmalarına da başvurarak nazmı nesre yaklaştıran bir tarza sahip olduğu görülmektedir. Otobiyografik özelliklere sahip şiirlerinin çoğunun çıkış noktasını yaşadığı zorluklar, gördüğü vefasızlıklar içerisinde varlık sürdürme çabasıyla dolu hayatı teşkil etmektedir. Tüm bunların yanı sıra âşığın şiirleri incelendiğinde Müslüm Koygun'un âşıklığa yönelmesinde, saza ve söze sarılmasındaki en büyük etkenin yaşadığı sıkıntılar ve dünya hayatına isyan olduğu görülmektedir.

Çocukluğundan beri âşık fasıllarını dikkatle takip eden, sazını elinden düşürmeyen Müslüm Koygun, hayatı boyunca birçok zorlukla karşılaşmış ve yaşadığı bu zorlukları, dünya hayatına dair isyan ettiği hususları sanatı vasıtasıyla dile getirmeye çalışmıştır. Saza ve söze olan tutkusundan dolayı öğrenim hayatını dahi yarıda bırakan Koygun, hiçbir zaman okumaktan ve kendini geliştirmekten vazgeçmemiş; her zaman okuyup yazarak kendisinde var olan bu eksikliği kapatmaya çalışmıştır. Çektiği zorluklar karşısında yaşadığı çaresizliği, karşı durduğu hususları, hassas kişiliğini sanatıyla yoğurmuştur. Yaşamında birçok önemli dönüm noktası olan Müslüm Koygun'un şiirlerinin çıkış noktasını dünya hayatı ve kadere sitem, yaşadığı ve karşılaştığı olumsuz durumlar karşısındaki isyan, bozuk düzene karşı başkaldırı oluşturmaktadır.

Âşıkların sözlü gelenek içerisinde yer almalarında hiç kuşkusuz çeşitli etkenler etkili olmuştur. "Telli Kur'an" adını verdikleri ve en yakın dost, sırdaş olarak gördükleri sazları vasıtasıyla yüreklerinden taşan çeşitli duyguları dizelere döken âşıkların sanatının da temelini oluşturan bu etkenler rüya görerek, dert ve hasret çekerek, gurbete çıkarak, sevdaya düşerek, yoksulluk ya da yaşanan çeşitli sıkıntılardan dolayı âşık olma gibi türlü şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu sebepler içerisinde Müslüm Koygun'un âşıklık özelliğini teşkil eden hususlar, yaşamı boyunca karşılaştığı çeşitli sıkıntılar ve buhranlar olmuştur. Küçüklüğünden beri saza ve söze büyük bir sevgiyle bağlanarak başka hiçbir şey düşünmeden kendini bu yola adayan âşığın çileli hayatı mahlasının oluşumuna da tesir etmiş ve nitekim Âşık Mahzuni Şerif, bu durumundan ötürü kendisine eziyet ve sıkıntı çeken anlamındaki "Cefai" mahlasını uygun görmüştür.

Âşıklık geleneği bünyesinde usta-çırak ilişkisi vasıtasıyla hayranlık duydukları, sazını ve sözünü benimsedikleri usta bir âşığın yanında yer alarak bu sanatın ve Türk halk şiiri

geleneğinin inceliklerini öğrenmeye çabalayan her genç gibi Müslüm Koygun da henüz küçük bir çocukken karşılaştığı ustası Hüseyin Çırakman vasıtasıyla saz çalıp şiir söylemeyi, âşıklık geleneğinin esaslarını öğrenmeye çalışmıştır. Kabiliyetli bir genç olduğu için zamanla ustasının da desteğiyle çeşitli âşık meclislerinde yer alarak bu alanda kendini ispatlayan Koygun, Abdullah Ercan'ın da destekleriyle âşıklık sanatında ve şiir tekniğinde belirli bir olgunluğa eriştikten sonra gerek usta malı eserler gerekse kendi eserlerini çalıp söyleyerek bu alanda birçok usta isimle de bir araya gelme ve onlardan istifade etme fırsatı bulmuştur.

Zâkirlik yönü de bulunan Müslüm Koygun, Alevî-Bektaşî kültür ve geleneği de özümseyerek bu yönünü kimi dinî-tasavvufî nitelikteki şiirlerine aksettirmiştir. Kendisi de cem ayinlerinde bulunmuş, posta yardımcılık görevini üstlenmiştir. Hz. Muhammet ve Hz. Ali'ye duyduğu içten sevgi, Ehlibeyt ve On İki İmam'a saygı bu türdeki şiirlerinin temel dokusunu oluşturmaktadır. Kendi deyişiyle Alevî-Bektaşî kültür ve geleneği içerisinde âşık atışmaların pek hoş karşılanmadığı için genellikle bu türdeki fasıllardan kaçınan Müslüm Koygun, doğaçlama şiir söyleme özelliğine de sahip değildir. Şiirlerini önceden yazıp sazı eşliğinde icra eden âşık, Türk halk şiiri bünyesinde yer alan rüyada bâde içerek âşık olma geleneği de inanmaktadır. Kendisi de kimi dinî-tasavvufî nitelikteki şiirlerinde kullandığı "Meczubi" mahlasının rüyasında kendisine pirlere tarafından verildiğini fakat daha sonra özellikle ustalarından Abdullah Ercan'ın da telkinleri ve yönlendirmeleriyle şiirlerinde bu mahlası kullanmamayı tercih ettiğini ifade etmektedir.

Müslüm Koygun; cumhuriyet ve Atatürk sevgisini, doğaya, kitaba ve insanlığa dair düşkünlüğünü, sosyal ve siyasal alandaki çeşitli aksaklıklara dönük eleştirilerini, dünya hayatına, âşıklığa bakışını ve tüm dünyada barış isteğini evrensel bir insan sevgisiyle yoğurarak şiirlerinde yansıtmaya çalışmıştır.

Âşıklık geleneği içerisinde yer alarak saza ve söze gönül veren bir kimsenin hayata ve insanlığa karşı sorumluluklarının olması gerektiğini belirten Müslüm Koygun, âşığın özveriyle ve aşkla toplumun sesini, istek ve hayallerini, yaşam şekillerini, sosyal ilişkilerini, sanat ve estetik anlayışını, dilini ve telini eserleri vasıtasıyla yayması gerektiğini savunmaktadır. Âşık hem Türk halk şiiri ve kültürünün taşıyıcısı hem de sonraki kuşaklara doğru bir şekilde öğretilmesini sağlayan aktarıcı durumundadır. Bundan dolayı bu kültürün yaşatılıp korunmasına usta âşıklara önemli görevler düşmektedir. Müslüm Koygun da âşıklık kültür ve geleneğinin yaşatılması adına Çorum Anadolu Halk Ozanları Kültür Derneğinin de başkanlığını yapmıştır. Yalnızca Çorum ve çevresinde değil; tüm Türkiye çapında Türk halk kültürü ve geleneğinin yaygınlaştırılması adına fedakârca çalışan Koygun, dernek çalışmalarının belirli bir düzeye gelebilmesi adına çaba sarf etmiştir. Bu doğrultuda âşık

şenlikleri düzenlemiş, çeşitli organizasyonlar, festivaller ve yarışmalar vasıtasıyla âşıkların, âşıklık geleneğinin toplum tarafından daha iyi anlaşılıp anlamlandırılması ve gelenek içerisinde yer alan genç âşıklara imkân sağlanması için çalışmıştır.

Müslüm Koygun'a göre âşık, sadece bir sanatçı değil; içinde yaşadığı topluma ve çağa karşı sorumluluk taşıyan, insanlığın derdiyle hemhâl olan, bunları da sazı ve sözüyle dile getirmeye çalışan kimsedir. Âşık, maddi beklentiler ya da tatminler karşılığında sanatını icra eden kişi değildir. Âşığın başlıca görevi, halka ve içinde bulunduğu topluma hizmet olmalıdır. Âşık; ün, nam, şan, şöhret gibi şahsi beklentiler ve maddi çıkarlardan azade bir tavırla gelenek içerisinde yer almalıdır. Hayatı boyunca bu amaçla hareket eden sanatçı, kalemini ve sazını halkın yararına kullanmaya çalışarak önemli eserler vücuda getirmiştir.

Âşığın şiirleri tür ve şekil açısından incelendiğinde gelenekten kopmadan sanatını icra ettiği ve eserler oluşturduğu görülmektedir. Dil, estetik düşünce ve sanat anlayışı bakımından Türk halk şiirini yansıtan ve hecenin 7'li, 8'li ve 11'li kalıplarından, dörtlük nazım biriminden yararlanarak oluşturduğu bu eserlerinde ayak, kafiye, durak, redif kullanımının yanı sıra ses ve kelime tekrarlarıyla söz ve anlam sanatlarını da kullanarak ahenk oluşturmaya çalışmıştır. 7'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirinde 4+3; 8'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde 5+3 ve 4+4; 11'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde ise 6+5 ve 4+4+3 duraklarından yararlanan âşık, dörtlükler halinde yazdığı birkaç şiirini iki dizeyle tamamlamayı tercih etmiş; birkaç şiirini ise beşlikler halinde oluşturmuştur. Lirizmin hâkim olduğu şiirlerinde özellikle semai ve türkü nazım şekillerini kullanmayı tercih ederken koşmalarını genellikle güzelleme, taşlama, hikmetleme ve yakınlama-sitemleme şeklinde oluşturma yoluna gitmiştir. Kafiye türlerinin hemen hemen hepsine şiirlerinde yer verdiği gözlenen âşık, şiirlerinde ağırlıklı olarak yarım kafiyeyi kullanmıştır. Yarım kafiyenin yanı sıra tam, zengin ve tunç kafiyeye de eserlerinde yer vermiştir. Âşığın incelediğimiz şiirleri içerisinde cinaslı kafiyeye rastlanmamıştır. Şiirlerinde ek halinde, sözcük halinde, ek ve sözcük halinde redif örneklerine de sıklıkla yer vermiştir. Eserlerinde mahalli söylemlere de başvuran sanatçı, edebî sanatları kullanmanın yanında ikilemeler, tekrarlamalar, deyim ve atasözleri, alkış ve kargışlardan da yararlanarak imge, düşünce ve çağrışım zenginliğiyle şiirlerini beslemeye çalışmıştır.

Âşığın incelenen şiirlerinde yer alan anlatım biçimlerine bakıldığında şiirlerinin genelinde öğüt ve hitap yoluyla anlatımı benimsediği görülmektedir. Bunun dışında doğrudan anlatım, tahkiye yoluyla anlatım, delil ve ispat yoluyla anlatım, betimleme (tasvir etme) yoluyla anlatım gibi anlatım biçimlerinden de yararlandığı tespit edilmiştir. Dinî-tasavvufî nitelikte şiirler de kaleme alan ve söyleyen âşığın şiirlerinde Alevî-Bektaşî kültürüne olan yakınlığı ve zâkirlik yönünden de dolayı Hz. Muhammet, Hz. Ali, On İki İmam, Ehlibeyt, Kerbela, Ulular

meclisi, ikrar vermek, Enel Hak, Ashab-ı Kehf, Bezm-i Elest (Kâlû Belâ) gibi kimi dinî-tasavvufî söylemler ve terimler göze çarpmaktadır. Şiirlerinin tümünde söz ve anlam sanatlarına yer veren âşığın tenasüp ve tekrar sanatına diğer edebî sanatlara kıyasla daha çok yer verdiği görülmektedir. Bunların yanı sıra teşbih ve istiare türlerinden, tezat sanatından da ziyadesiyle faydalanan âşığın şiirlerinde sınırlı da olsa argo sözcüklere de yer verdiği görülmektedir. Müslüm Koygun'un şiirlerindeki deyim kullanımı, atasözü kullanımına göre çoğunluktadır. Âşığın şiirlerinde deyimler, atasözleri, ikilemeler, tekrarlamalar sıklıkla yer almasına rağmen alkış ve kargışların, argo ifadelerin, mahalli söylemlerin sınırlı şekilde kullanıldığını söylemek mümkündür.

Eserleri şekil özellikleri ve tür yönünden geleneğe uygunluk taşıyan âşığın şiirleri hece sayısı, nazım birimi, dörtlük sayısı, uyak, redif ve durak türleri bakımından detaylı şekilde incelenmiş ve incelenen eserlerin her biri hakkında örnekler eşliğinde bilgiler sunulmuştur. Şiirlerinde ön plana çıkan konuları aşk, sevgi, özlem, kadere ve dünya hayatına sitem, toplumsal ve siyasal eleştiri, din ve tasavvuf, kitap sevgisi, toplumsal konular, doğal güzellikler ve Atatürk sevgisi oluşturmaktadır. Eserlerinin genelinde ise bireyi ve toplumu ilgilendiren konulara öncelik verdiği görülmektedir. Yaşadığı dönemde tespit ettiği olumsuz yönlerle de temas eden âşık; bireye, topluma, yönetici kesime yönelik eleştirilerde bulunmuştur. Âşığın toplumun sözcüsü ve yönlendiricisi olduğu bilincinden hareketle toplumsal konulara hassasiyetle yaklaştığı, insana ve topluma yönelik öğütlerde bulunduğu şiirleri vasıtasıyla da bu görevi yerine getirmeye çalıştığı görülmektedir.

Çalışmamızda incelediğimiz şiirlerin 10 tanesi, üç dörtlükten; 8 tanesi, dört dörtlükten; 33 tanesi, beş dörtlükten; 14 tanesi, altı dörtlükten; 20 tanesi, yedi dörtlükten; 2 tanesi, sekiz dörtlükten; 1 tanesi, dokuz dörtlükten; 2 tanesi, on dörtlükten; 2 tanesi de on bir dörtlükten oluşmuştur. Bunların yanı sıra 2 tane şiiri beş tane beşlikten oluşurken 1 tanesi ise altı beşlikten meydana gelmiştir. Bazı şiirlerinde ise farklılık arayışına giren Koygun'un "Ne Çare?" adını verdiği şiiri 4 tane dörtlükten sonra iki dizeyle tamamlanırken "Birlik Olsun" adlı şiiri ise 2 tane dörtlükten sonra iki dizeyle tamamlanmıştır. Âşığın "Ozan Sesleri I-II-III" ve "Dörtlükler" adını verdiği söyleşmelerinden müteşekkil bölümlerde ise dörtlük örnekleri yer almıştır. İncelediğimiz şiir örnekleri içerisinde 7'li hece ölçüsüyle yazdığı 1 şiiri, 8'li hece ölçüsüyle yazdığı 35 şiiri, 11'li hece ölçüsüyle yazdığı 60 şiiri bulunmaktadır. Bunların yanı sıra "Ozan Sesleri I-II-III", "Dörtlükler" ve "Kemal Özgür ile Cefai'nin Sohbeti" adlı söyleşme bölümlerinde de 11'li hece ölçüsünü kullandığı görülmektedir.

Birçok şiiri yerel gazetelerde ve kültür-sanat dergilerinde yayımlanan Müslüm Koygun, gerçekleştirdiği radyo programlarının yanı sıra katıldığı etkinlikler vasıtasıyla Türk halk şiiri

ve kültürünün gelecek kuşaklara doğru ve anlamlı bir şekilde taşınması adına çaba harcamış; eserleriyle genç âşıklara da örnek olmuştur. Dil, din, mezhep ayrımı gözetmeden insana insan olduğu için değer veren ve evrensel bir insan sevgisine sahip olan Müslüm Koygun, gelenek bünyesinde güçlü ve kalıcı eserlere imza atarak sanatını sürdürmeye devam etmektedir.

DİZİN

Çorumlu Âşık Müslüm Koygun, hacimli bir şiir varlığına sahiptir. Âşığın yakın dostu Kemal Özgür’le 2002 yılında çıkardıkları ve “Duygu Dağarcığı” adını verdikleri şiir kitabındaki 42 şiirinin yanı sıra yine bu kitaptaki “Ozan Sesleri I-II-III” bölümlerindeki dörtlükleri, “Duygu Dağarcığı-II” adını verdiği şiir defterinde yer alan 32 şiiri ve İbrahim Gösterir’in âşığın çeşitli gazete, dergi ve kitaplarda yayımlanan şiirlerini bir araya getirerek derlediği 24 şiiri olmak üzere Koygun’un 101 şiiri, bu çalışmamızda inceleme altına alınmıştır. Âşığın incelememize konu olan bu eserleri dışında çalışmamıza dâhil edilemeyen şiir örnekleri de mevcuttur. İncelediğimiz şiirler, 7’li, 8’li ve 11’li hece ölçüsüyle yazılanlar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Şiirlerin dizini, ilk dörtlüğün ikinci mısrasının son sesine göre alfabetik bir şekilde sıralanarak oluşturulmuştur. Şiirlerin dizin tablosunda yer alan parantez içerisindeki sayı, şiirlerin numarasını gösterirken sondaki sayı ise şiirin çalışmamızdaki sayfa numarasını göstermektedir.

Tablo 1: Yedi Heceli Şiiri

Dizin Numarası	Şiirin Numarası	Şiirin Adı	Şiirin Sayfa Sayısı
1	(6.1.3.)	Çağ Atladık	245-246

Tablo 2: Sekiz Heceli Şiirleri

Dizin Numarası	Şiirin Numarası	Şiirin Adı	Şiirin Sayfa Sayısı
2	(6.2.15.)	Al Başına Çal	303-304
3	(6.2.10.)	İnsan Sevgisi	299-300
4	(6.2.32.)	Sevgi Onurdur	319-320
5	(6.2.2.)	Yalaka	291-292
6	(6.2.7.)	Barış –II	296-297

7	(6.1.14.)	Gençliğim Ah!	256-257
8	(6.1.18.)	Deli miyim, Divane mi?	260
9	(6.1.24.)	Her Şeyden Önce	264-265
10	(6.1.4.)	İki Deli	246-247
11	(6.2.3.)	Ateş-i Aşk	292-293
12	(6.2.17.)	Gönül	305-306
13	(6.1.36.)	Ozanım	276-277
14	(6.2.4.)	Adam	293-294
15	(6.1.41.)	Arıyorum	282-283
16	(6.1.10.)	Gamlı Gönül	252-253
17	(6.2.1.)	Şiirlerim Sazım	289-290
18	(6.3.19.)	Öğretmenim Kitaplarım	335-336
19	(6.1.5.)	Bir Gün	247-248
20	(6.2.12.)	Birlik Olsun	301-302
21	(6.2.30.)	Yakındasın	317-318
22	(6.3.11.)	Uyan, Hele Gardaş!	329-330
23	(6.1.20.)	Âşıklar	261-262
24	(6.1.19.)	Bakışın Yâr	260-261
25	(6.1.6.)	Erenler	248-249
26	(6.3.15.)	Gider	332
27	(6.1.25.)	Gizlidir	266
28	(6.3.9.)	Neler Olur?	327-328
29	(6.1.26.)	Şikâyetin Kime?	267
30	(6.2.8.)	Zamane	297-298
31	(6.1.1.)	Barış-I	243-244
32	(6.1.16.)	Yavaş Yavaş	258-259
33	(6.2.9.)	Suç mu?	298-299
34	(6.3.23.)	Bir Türlü	338-339
35	(6.3.16.)	Dost Olmaz	333-334
36	(6.2.18.)	Nerde Kaldı Ödülümüz?	306-307

Tablo 3: On Bir Heceli Şiirleri

Dizin Numarası	Şiirin Numarası	Şiirin Adı	Şiirin Sayfa Sayısı
37	(6.1.17.)	Baksana!-I	259
38	(6.3.18.)	Baksana!-II	334-335
39	(6.3.24.)	Doğa (Tabiat)	339-340
40	(6.1.2.)	Kütüphane ve Kitap	244-245
41	(6.1.45.)	Ozan Sesleri-III	287-289
42	(6.2.20.)	Öyle Gel	307-308
43	(6.2.13.)	Para	302
44	(6.3.10.)	Sonunda	328-329
45	(6.1.11.)	Dünya	253-254
46	(6.2.11.)	Ne Çare?	301
47	(6.2.21.)	Borani	308-309
48	(6.1.28.)	Çırakman ile Mahzuni	268-269
49	(6.3.8.)	Mağrurlu, Kibirli Olan Bir Kişi	326-327
50	(6.2.22.)	Kalmadı	309-310
51	(6.3.6.)	Kolay mı?	325
52	(6.1.44.)	Ozan Sesleri-II	285-287
53	(6.1.38.)	Atatürk	279-280
54	(6.1.40.)	Bu Felek	281-282
55	(6.2.23.)	Geç Kaldık	310-311
56	(6.3.4.)	İhtiyarlığa Doğru	323-324
57	(6.2.24.)	Kapın Beyler	311-312
58	(6.1.7.)	Doğa ve Ağaç	249-250
59	(6.3.7.)	Gel	326
60	(6.1.13.)	Görendir Veysel	255-256
61	(6.1.39.)	Ne Güzel!	280-281
62	(6.1.43.)	Ozan Sesleri-I	284-285
63	(6.2.31.)	Aradım	318-319
64	(6.2.5.)	Babam	294-295
65	(6.2.19.)	Bilmedim	307
66	(6.2.26.)	Bügetli Cuma Türkmen'e	312-314

67	(6.1.15.)	Canım Anam	257-258
68	(6.3.2.)	Dinletemedim	321-322
69	(6.3.13.)	Gördüm	331
70	(6.1.12.)	Pirdir Hünkârım	254-255
71	(6.2.16.)	Sanem (Prencesim)	304-305
72	(6.1.22.)	Sen Ol İstedim	263
73	(6.1.37.)	Sevgi ve Hoşgörü	277-279
74	(6.2.27.)	Abdullah Ercan'a	314-315
75	(6.3.20.)	Bana mı Verdin?	336
76	(6.3.22.)	Bilirsen	337-338
77	(6.1.35.)	Gözün Kör Olsun	275-276
78	(6.3.3.)	Suç Bende	322-323
79	(6.2.6.)	Avrupa Birliği	295-296
80	(6.1.9.)	Bakışımız Var	251-252
81	(6.1.8.)	Başkadır	251
82	(6.3.21.)	Benlik	337
83	(6.1.42.)	Cefai'den Kemal Özgür'e	283-284
84	(6.1.21.)	Dost Sandıkların	262-263
85	(6.2.29.)	Dörtlükler	316-317
86	(6.1.31.)	Giden Dostlarım	273-274
87	(6.3.5.)	Kar Yağdı Umduğum Dağa	324-325
88	(6.1.30.)	Kemal Özgür'le Cefai'nin Sohbeti	271-273
89	(6.3.17.)	Muhabeti	333-334
90	(6.2.14.)	Söz Söyler	303
91	(6.3.14.)	Yeter!	331-332
92	(6.1.32.)	Bilemez Elbet	274
93	(6.2.28.)	Âşık Rıfat Kurtoğlu'na	315-316
94	(6.1.34.)	Bu Nasıl Uyku?	275
95	(6.1.23.)	Karasinek	263-264
96	(6.3.1.)	Ne Mutlu!	321
97	(6.1.33.)	Virane Oldu	274-275
98	(6.2.25.)	Yaman Oldu	312
99	(6.3.12.)	Zehire Döndü	330-331
100	(6.1.27.)	Belirsiz	268

KAYNAKÇA

- Akalın, L. S. (1983). Folklor ve Halk Edebiyatının Sınırları ve Yöntemleri Üzerine. *Folklor Doğru, Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü Süreli Yayını*, s. 54.
- Albayrak, N. (2004). *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. s.341-343 İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık.
- Alptekin, A. B., Güzel, A. (2012). *Türk Halk Şiiri (AÖF)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Artun, E. (1995). Karacaoğlan Şiirinin Kültür Kaynakları Anayurttan Atayurda. *Türk Dünyası*, Yıl:3 C.2 S.7, Ankara.
- Artun, E. (1995). Ozandan Âşığa Halk Şiiri Geleneğinin Kültür Kaynakları. *İçel Kültürü*, Yıl:9 S.41, s.5-9, İçel.
- Artun, E. (1996). *Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani*. Adana: Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Artun, E. (1998). *Günümüzde Yeniden Yapılanan Âşıklık Geleneğinin Sosyo-Kültürel Boyutu*. 1. Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyumu Bildirileri. Kuloğlu Matbaacılık, Ankara.
- Artun, E. (2000). Âşık Destanlarının Sosyal Tarihe Kaynaklık Etmeleri. *Milli Folklor*, Yıl:14, S. 53, s.35.
- Artun, E. (2001). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Artun, E. (2008). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2011). *Dini- Tasavvufi Halk Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2012). *Günümüzde Yaşayan Âşıklık Geleneği Üzerine Düşünceler*. Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri. Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aslan, E. (2007). *Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri*. Ankara: Maya Akademi.
- Bali, M. (1973). *Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi, Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Bali, M. (1975). Âşık Karşılaşmaları-Atışmalar ve Bugünkü Durumu – I. *Türk Folklor Araştırmaları*. C. 16, S. 314, s. 7432-7435.
- Başgöz, İ. (1968). *İzahlı Türk Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: Ararat Yayınevi.
- Başgöz, İ. (1977). Karacaoğlan mı Pir Sultan Abdal mı Halkın Dilinden Konuşuyor, Halk mı Onların Dilinden Konuşuyor? *Milliyet Sanat Dergisi*. S. 216, İstanbul.
- Başgöz, İ. (1986). *Folklor Yazıları*. İstanbul: Adam Yayınları.

- Başgöz, İ. (1986). *Türk Halk Hikâyelerinde Düş Motifi Zinciri- Folklor Yazıları*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Bazın, L. (1992). Notes sur les mots "Oğuz" et "Türk". Richard Bauman (Ed.), *Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments* (s. 315-322) New York: Oxford University Press.
- Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belagat)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Birdoğan, N. (1995). *Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik*. İstanbul: Berfin Yayınları.
- Boratav, P. N. (1942). *Halk Edebiyatı Dersleri*. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü Neşriyatı.
- Boratav, P. N., Fıratlı, H. V.. (1943). *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*. Ankara: Maarif Vekâleti.
- Boratav, P. N. (1968). Âşık Edebiyatı. *Türk Dili Dergisi, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*. S. 207, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1983). *Folklor ve Edebiyat –II*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Çemrek, Ç. H. (2009). *Türkü Savaşçısı*. Ankara: Bilim Matbaası
- Çemrek, Ç. H. (2007). *Âşıklar Bayramından Bir Demet Şiir Antolojisi*. s.101-102, Ankara: Gündüz Yayınevi.
- Çırakman, H. (1975). *Halkın Sesi Halk Ozanları*. Ankara: Âşık Matbaası ve Kitabevi.
- Çırakman, H. (1992). *Çorumlu Halk Ozanları*. İstanbul: Alev Yayınları.
- Çırakman, H. (2000). *Halkın Dili Halk Ozanları. Çorum: Çorum Belediyesi Yayınları*.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). Elektronik Kültür Ortamında Âşık Tarzı Şiir Geleneği Bağlamında Çukurovalı Âşıklar Üzerine Tespitler. 3. *Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Adana: Adana Ofset.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çin kaynakları*. Bk. Liu Mau Tsai, Die chinesischen Nachrichten zur Geschichte der Ost-Türken, I, s. 40.
- Derelioğlu, G. (2011). "Kemal Işık (Kul Kemal)". Fatma Ahsen Turan, Ezgi Bolçay (Ed.), *Sazın ve Sözü'n Sultanları Yaşayan Halk Şairleri*. C. 5. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1969). *Halk Şiirinde Türler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Durbilmez, B. (2008). *Âşık Edebiyatı ve Taşınarlı Halk Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Düzgün, D. (2008). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. M. Öcal Oğuz (Ed.), *Âşık Edebiyatı* (s. 235-278). Ankara: Grafiker Yayıncılık.

- Ercan, A. (1991). *XIV. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler*. Hitit Festivali Komitesi, Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çorum Sempozyumu (23 - 25 Kasım 2007) Bildirileri. s.1047-1067. Çorum.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ersal, M. (2009). Alevi Cem Zâkirliği: Battal Dalkılıç Örneği. *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, S.1, s. 188-205.
- Goody, J. (2009). Sözlü Kültür. *Milli Folklor*, Yıl:21 S.83, s.129.
- Gökalp, Z. (1975). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Sebil Matbaacılık.
- Gösterir, İ. (2011). *Ölüm Var Ayrılık Var Çorum Manileri*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Gösterir, İ. (2015). *Örnekli-Tanıklı Çorum Ağzı Sözlüğü*, Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Gözaydın, N. (1989). Anonim Halk Şiiri Üzerine. *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı- III (Halk Şiiri)*.
- Güler, Z. (2009). *Rûz u Şeb Redifli Üç Na't*. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Hüseyin Ayan Özel Sayısı, Erzurum.
- Güney, E. C. (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Günay, U. (1986). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Günay, U. (1990). Halk Şiirinde "Ayak" Konusunda Düşünceler. *Millî Folklor*, S.8: s. 32-34.
- Günay, U. (1992). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Günay, U. (1993). *17. Yüzyıl Saz Şairi Karacaoğlan'la İlgili Bir Değerlendirme*. 2. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri. Adana.
- Güzel, A. ,Torun, A. (2003). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hınçer, İ. (1963). Halk Şiiri ve Ozanlar. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, yıl: 14, C. 8, S. 168, Ankara, s. 3124-3127.
- Kaptan, Z , Yurduşen, Y. (2014). Âşık Edebiyatı Halk Şiirinin Tarihsel Gelişim Süreci. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, Yıl:4 S.8. s. 195-212.
- Karadağ, M. (1996). *Türk Halk Şiiri*. Balıkesir: Balıkesir Akademi Dergisi.
- Karahan, A. (1991) "Âşık Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.3, İstanbul.
- Kartarı, H. (1977). *Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları*, Ankara: Demet Matbaacılık.
- Kaya, D. (1962). *Türk Saz Şairleri*. Ankara: Güven Basımevi.
- Kaya, D. (1984). *Âşık İsmeti Hayatı ve Deyişleri*. Sivas: Esnaf Matbaası.

- Kaya, D. (1990). *Şairnameler*. Ankara: HAGEM Yayınları.
- Kaya, D. (1994). *Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsati*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, D. (2000). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kaya, D. (2007). *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2009). "Kul Kemal". *Sivas Halk Şairleri*. C. 3. Sivas: Önder Matbaacılık.
- Kaya, D. (2014). *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kocakaplan, İ. (2008) *Açıklamalı Edebî Sanatlar*. İstanbul: Türk Eğitim Vakfı Yayınları.
- Korkmaz, Ş. (2004). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Çorum'da Eğitim ve Kültür Hayatı. *Türkiye Sosyal Araştırmaları Dergisi*, s. 135- 150.
- Köprülü, M. F. (1989). *Edebiyat Araştırmaları - I*, s.173-178, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1962). *Türk Saz Şairleri*. Ankara: Güven Matbaacılık.
- Köprülü, M. F. (2004). *Edebiyat Araştırmaları- 1*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Külekçi, N. (2005). *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (1994). *Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (1995). *Azerbaycan ve Türkiye Sahasında Âşık Edebiyatının XVI. Yüzyılına Dair*. İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri. s.423-433. Ankara.
- Oğuz, M. Öcal. vd. (2008). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Oğuz, M. Öcal, Gürçayır, S. (2007). *2006 Yılında Çorum'da Yasayan Âşık Sanatı*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Olcan, K. (1993). Müslüm Koygun. *Merhaba Çorum*. Yıl:2 S.351 s.2.
- Oskay, Ü. (2001). *Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Öngören, R. (2013). *Zikir*. TDVİA. C. 44, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özmen, İ. (1998). *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*. C. 5. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İ. (2005). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1986). *Ozan, Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairleri Kavramları Üzerine*. III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. I. Cilt, Genel Konular, s.247-251, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Varsağı mı Sekizli Koşma mı?* Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı (26-28 Mayıs) Bildirileri. s. 619-640. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Saraç, Y. (2006). *Klâsik Edebiyat Bilgisi (Belâgat)*. 4. Baskı, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- Şenel, S. (1991). *Âşık Musikisi*. TDVİA, C. 3, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.

Şişman, B. (2015). Günümüz Âşıklarında Rüya ve Bâde Motifi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.8, S. 41, s. 316-323.

Tanrıkulu, N. İ. (1997). *Âşıklar Divanı- Günümüz Âşıkları*. İstanbul: Kendi.

Taşlıova, M. (2008). *Sözlü ve Yazılı Kaynaklarla Çorum Halk Şiiri Antolojisi Âşıklar, Ozanlar, Şairler*. Çorum: Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Turan, F. A.- Ünal Ö. (2011). *Sazın ve Sözü'n Sultanları Yaşayan Halk Şairleri – VII*. s.348-355, Ankara: Gazi Kitabevi.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, (1993). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, (1999). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uraz, M. (1949). Halk Edebiyatında Saz ve Âşık. *Türk Folkloru Araştırmaları*, C.1, s.4. İstanbul.

Uraz, M. (1949). Halk Edebiyatında Bade, *Türk Folklor Araştırmaları*, C.1, S.1, s.16. İstanbul.

Uraz, M. (1950). Halk Edebiyatında Muamma. *Türk Folklor Araştırmaları*, C. 1, S. 8, s. 113-115. İstanbul.

Uygun, N. (2013). *Zikir*. C.44, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Uzun, M. İ. (2011). *Tensik / Türk Edebiyatı*. C. 40. Ankara: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

Yakar, İ. S. (2007). *Çorum İli Âşıklar Geleneği ve Âşık Rifat Kurtoğlu*. Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Yazıcı, R. (1992). *Âşık Efkarî, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Şiirleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım D. (1985). *Sözlü Gelenek Kültürü*. Gazi Üniversitesi Milli Gençlik Sempozyumu, 6-7.

Yılmaz, Ş. (1994). Prof. Dr. Umay Günay ile Halk Bilim Çalışmaları Üzerine Bir Konuşma. *Milli Folklor*, Ankara.

<https://edebiyatvesanatakademisi.com/asik-edebiyati-asiklar/asik-huseyin-cirakman-hayati/675> [Erişim tarihi: 20.02.2023].

<http://www.ozanlar.biz/cirakman.html>; erişim tarihi [Erişim tarihi: 20.02.2023].

EKLER

EK 1. Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Müslüm Koygun (Çorumlu Âşık Cefai)

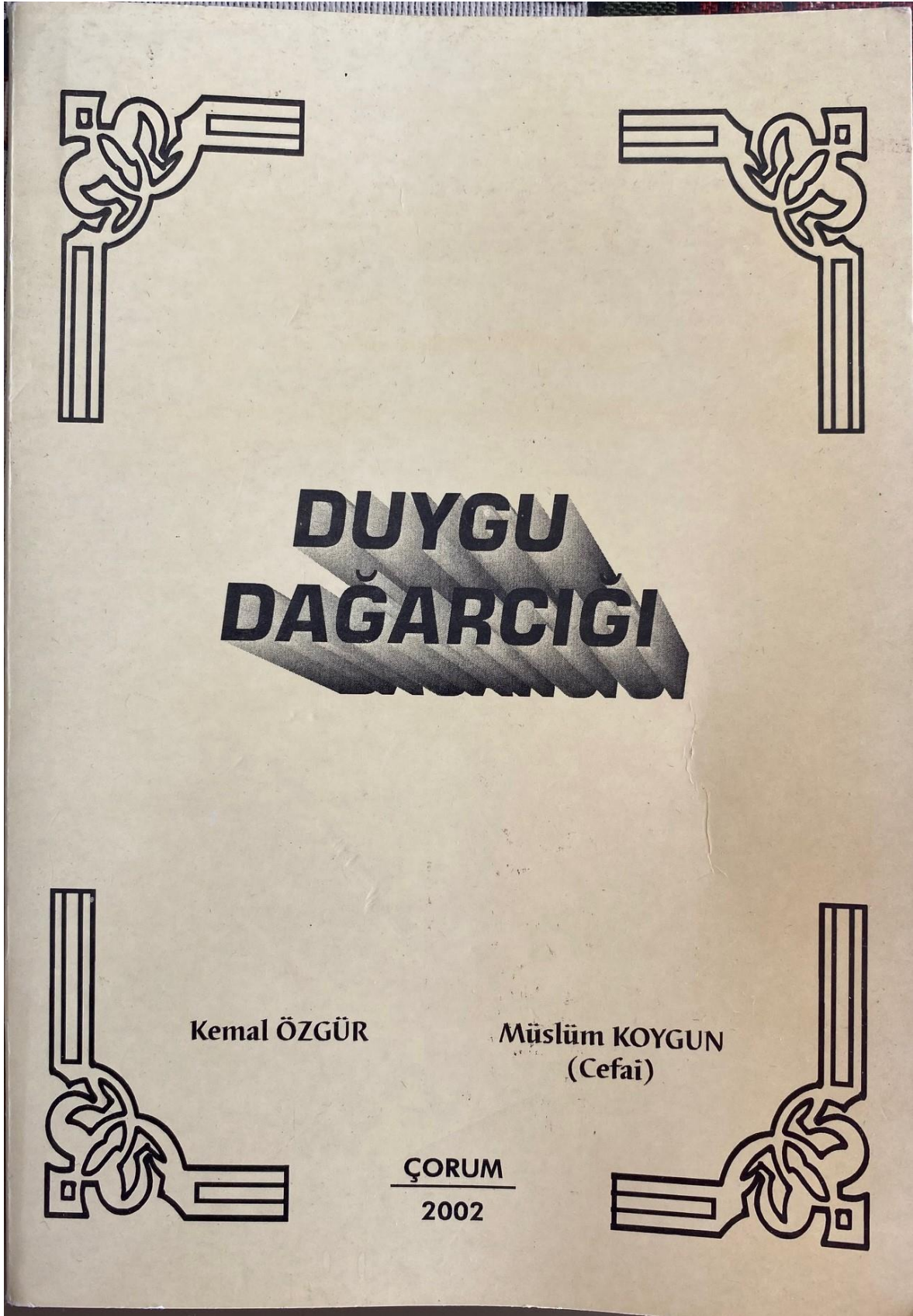
Fotoğraf 2: Müslüm Koygun, kendisine takdim edilen plaketlerle

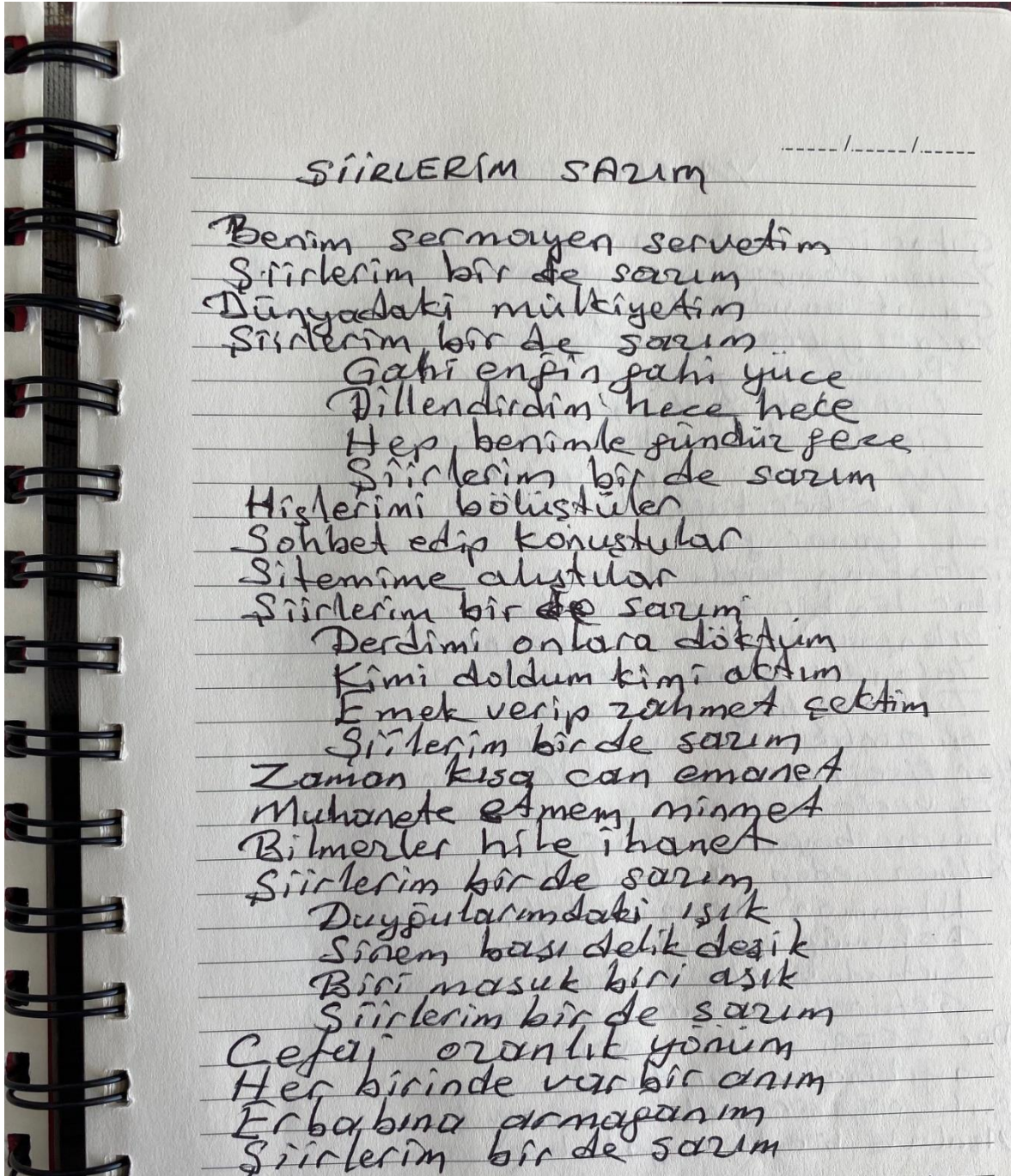
Fotoğraf 3: Müslüm Koygun, kendisine takdim edilen plaketlerle

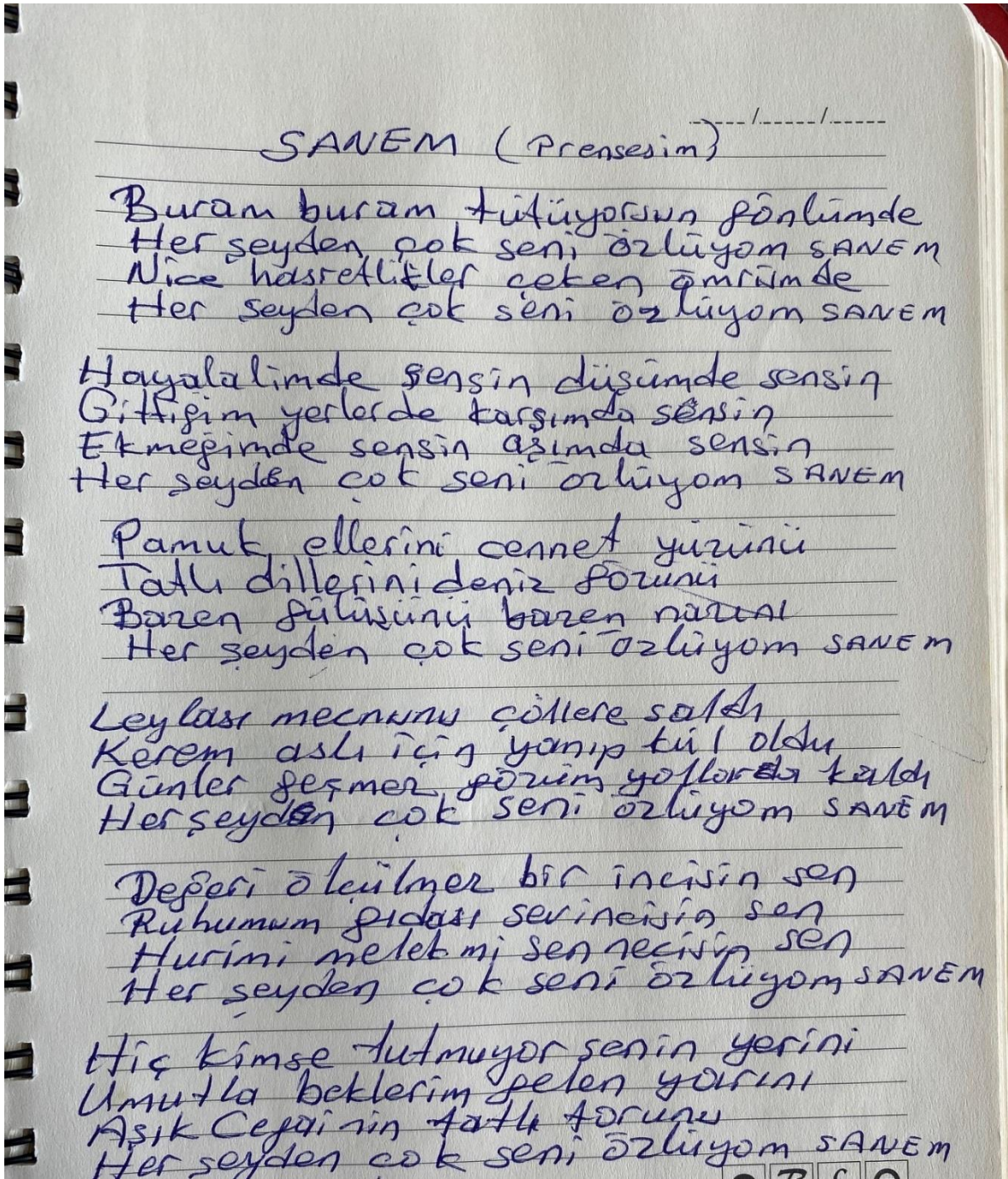
Fotoğraf 4: Müslüm Koygun'un evindeki çalışma masası ve "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabı

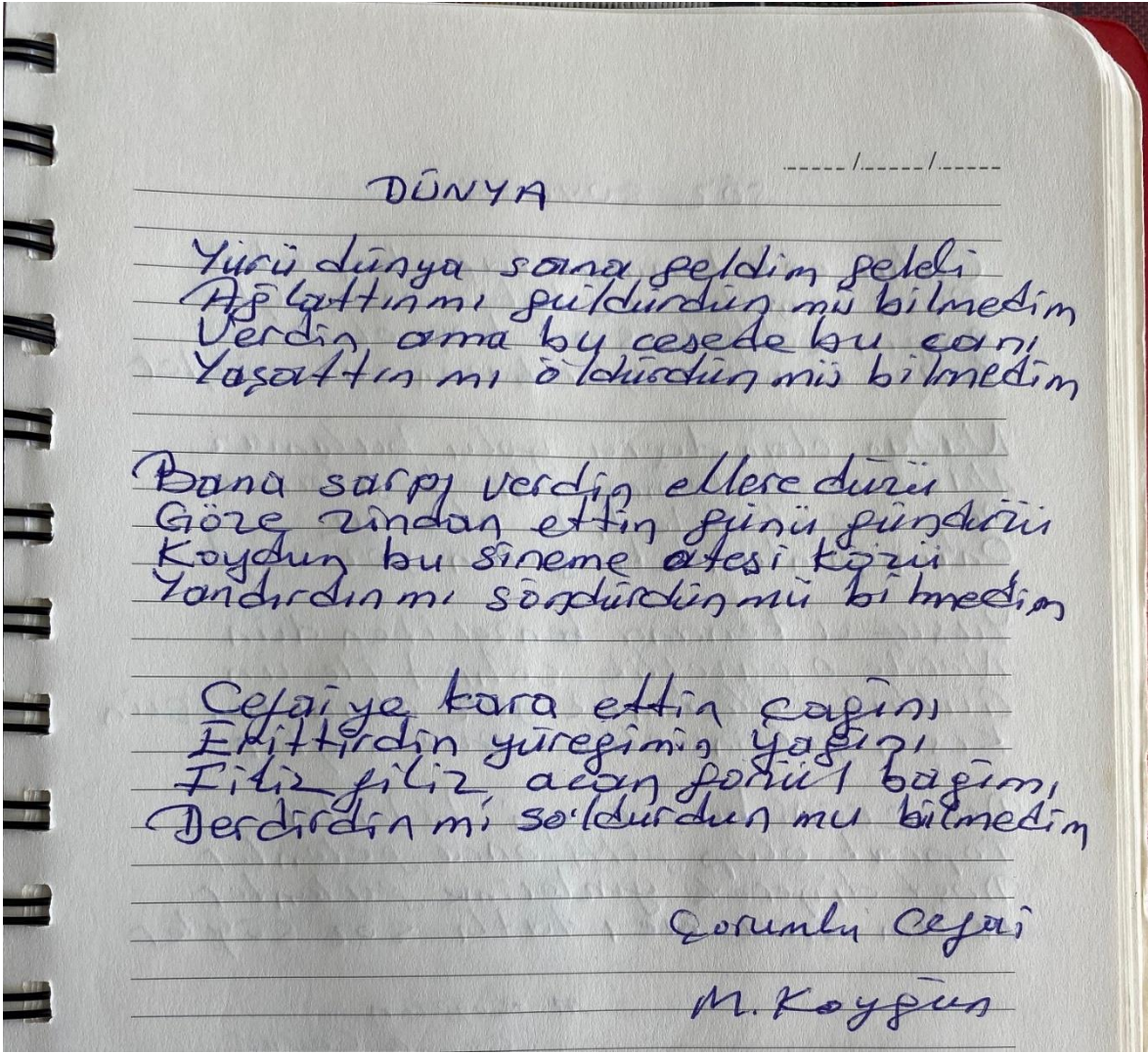
Fotoğraf 5: Müslüm Koygun'un 2002 yılında yakın dostu Âşık Kemal Özgür'le (Zorani) çıkardığı "Duygu Dağarcığı" adlı şiir kitabı

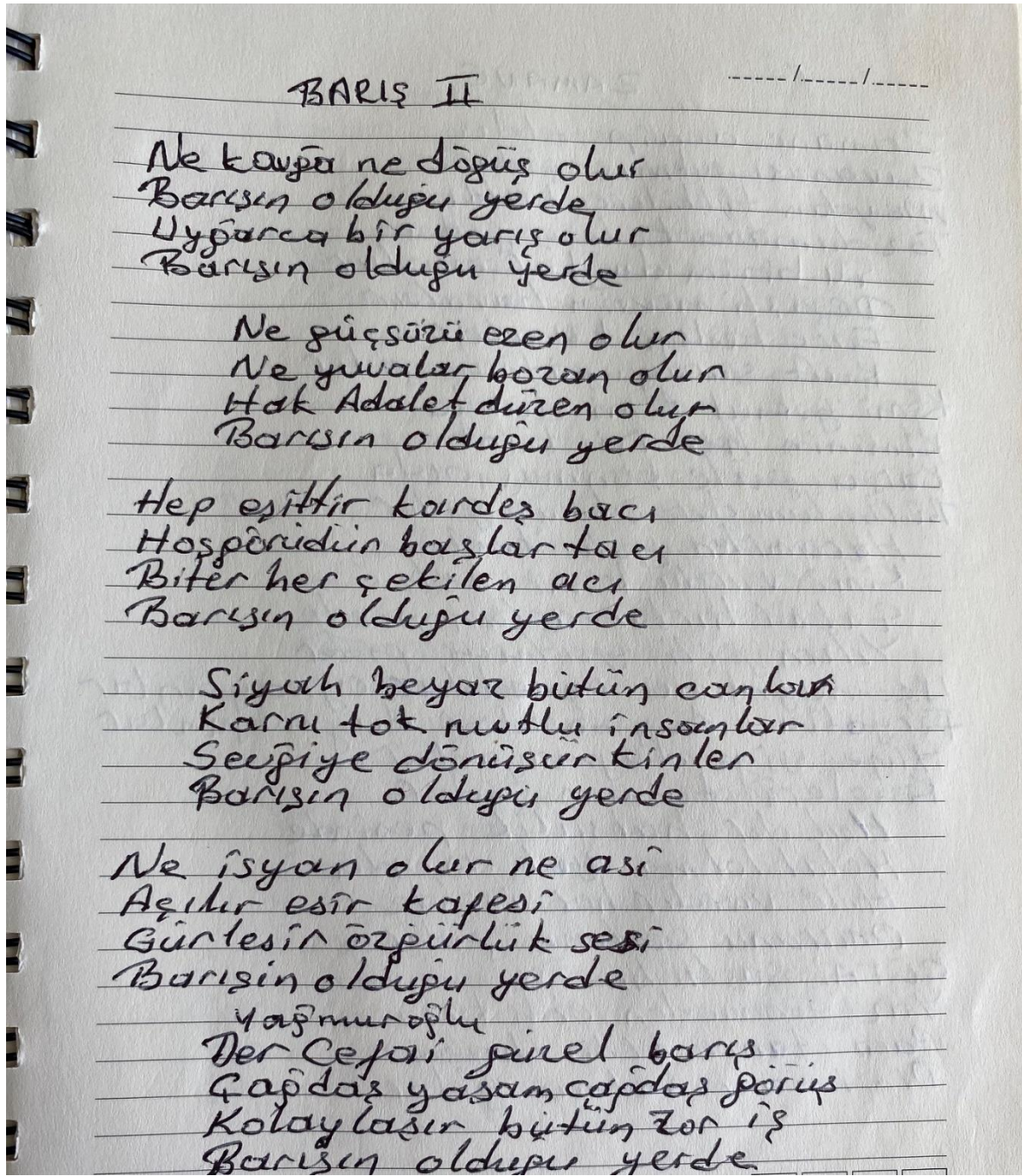
Fotoğraf 6: Müslüm Koygun'un "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinden kendi el yazısı ile yazdığı bir şiir örneği

Fotoğraf 7: Müslüm Koygun'un "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinde yer alan ve çok sevdiği torunu Sanem için kendi el yazısı ile yazdığı bir şiir örneği

Fotoğraf 8: Müslüm Koygun'un "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinden kendi el yazısı ile yazdığı bir şiir örneği

Fotoğraf 9: Müslüm Koygun'un "Duygu Dağarcığı-II" adını verdiği kendi şiir defterinden kendi el yazısı ile yazdığı bir şiir örneği

Fotoğraf 10: Hacı Bektaş-i Veli'nin doğumunun 800. yılı münasebetiyle düzenlenen "Hacı Bektaş-i Veli ve Ozanlık Geleneği" adlı şiiri yarışmasında Müslüm Koygun'a verilen 2.lik ödülü

Fotoğraf 11: Çorum'un kültürel alanda gelişimi ve tanıtımına katkılarından dolayı dönemin Belediye Başkanı Arif Ersoy tarafından Müslüm Koygun'a sunulan plaket

Fotoğraf 12: 2008 yılında düzenlenen 28. Uluslararası Çorum Hitit Fuar ve Festivali'ne katkılarından ötürü dönemin Belediye Başkanı Turan Atlamaz tarafından Müslüm Koygun'a takdim edilen plaket

Fotoğraf 13: 3 Mart 2009'da Çorum'da düzenlenen "Somut Olmayan Kültürel Miras Aşık Sanatı" konulu panel ve Türk Dünyası Aşıklar Şöleni'ne katkılarından dolayı Müslüm Koygun'a takdim edilen plaket

Fotoğraf 14: Müslüm Koygun'un (Çorumlu Âşık Cefai) gençlik yıllarında katıldığı âşık buluşmasından bir görüntü

ÖZ GEÇMİŞ**SERDAR GÖKHAN EKMEKÇİOĞLU****Öğrenim Bilgisi**

Tezsiz Yüksek Lisans	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
26.07.2011	Tezsiz Yüksek Lisans (Pedagojik Formasyon Sertifikası)

Lisans - 1	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
30.06.2009	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (%50 Burslu)
Lisans - 2	Amasya Üniversitesi
05.07.2021	Türkçe Öğretmenliği

Ön Lisans	Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
15.08.2016	Adalet
